YALÇIN KÜÇÜK

BİR SORAN OLURSA

ty

YALÇIN KÜÇÜK

BİR SORAN OLURSA

eskikitaplarim.com

Bir Soran Olursa, Yalçın Küçük / Ağustos 1987 / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Özyılmaz Matbaası / Dizgi -Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlayan, Tekin Yayınevi, .. Ankara Cad. No. 43 - ist. Tel. : 527 69 69 — 512 59 84

YALÇIN KÜÇÜK

BiR SORAN OLURSA

TEKİN YAYINEVİ

temren'e

tarih insan ve

aşk üzerine yazılı bir kitap

y.k

İÇİNDEKİLER

Tarihte hiç bir zaman bir Bizans Devleti olmadı.

Okullarda, tarih dersleri.,e, hep Bizans Devleti ve tarihi okutuldu.

Bimns Devleti'ni tarihçiler uydurdular; tarihçileri müthiş yaratıklar olarak görüyorum. Tarih, bütün bUimlerin anası sayılıyor; doğru buluyorum. Tarih, kütlelere akıtıldığı zaman fizik oluyor.

Bir soran olursa, bütün öğrenciler aynı cevabı verirler; Osmanlı Tarihi'nin dönemlerini hep aynı anlatıyorlar. Kuruluş Dönemi,, Yükselme Dönemi, Duraklama ve diğer dönemler, bir soran olursa, ilkokul, ortaokul ya da üniversite öğrencilerinin ağzından birer fizik katılıkta akıyorlar. Bir soran olursa, sanki öğrenciler, Osmanlı Tarihıi'nin ayrı dönemlerini değil. ayrı renkleri sayarlar; sanki her döneme içerilmiş bir başka eter var.

Şu Osmanlı Tarihi'nin dönemleri kadar katı ne var? Peki 1299 sayısından başlayan, 1919 sayısına kadar gelen, üzerinde kilometre taşları ve yer yer keskin virajları gösteren tabelaları olan bir yol mu var? Bu tarihçiler müthiş insanlar oluyorlar!

Bizans Devleti'ni tarihçiler uydurdular; hiç bir imparator veya hiç bir teba kendisinin Bizans Devleti olduğunu düşünmedi söylemedi. Başlangıçta Roma İmparatoru olduklannı söylediler, inandılar; sonra Doğu Roma İmparatoru ve en sonuna, doğru da Grek İmparatorluğu'na razı oldular. Osmanlı Sultanları veya milleti, hiç bir zaman tarihlerinde, bu adlarla, dönüşler görmediler.

Tarihçüer, imparatorlardan daha güçlü olabiliyorlar.

Tarihi bölüyorlar; buna «perypdizasyon» diyorlar. Tarih biliminin kütlelere a:kması en çok peryodizas-yonla gerçekleşiyor. Peryodizasyon, tarihçilikte' en önemli iş oluyor.

Tarihçi değilim; tarihin yeni bir peryodizasyonu-nu yapıyorum.

Varsa «tarihçiler» üniversitedeler; hiç bir tarihçiden izin almadan, kütlelerin içinde, tarihi yeniden bölüyorum. Geleceği bütünleştirmek için, tarihi yeniden bölmek zorunluluğunu duyuyorum.

Tarihini değiştiremeyenler, talihini değiştiremezler.

Diğer çalışmalarımda, Türkiye tarihine, üç adet iç savaş dönemi kattım. Şimdi 1900 yılından başlayan tarih için yeni peryodizasyon öneriyorum. Bu yeni peryodizasyon ile Türkiye ilericiliğin tarihe bakışı, şimdiye kadar olan bakıştan, ve bu bakışta burjuvazi, TKP ve TİP ile THKP-C bir ve aynı oluyor, ayrılıyor. Bir nitelik ve ayrılık ortaya çıkıyor.

Burjuva-ulusal devriminin başlangıcını, Mayıs 1919 tarihinden alıp, Temmuz 1908 tarihine götürüyorum; kişisel çıkışlardan koparарak kütlesel hareketliliğe bağlıyorum. Osmanlı düzeninin paşalarının yönetimindeki bir hareketin önüne, genç subayları da-içine alan, geniş bir kütle hareketliliğini ve halkın -önemli bir bölümünün gönüllü olarak oluşturduğu hareket ordusunu çıkarıyorum. Ayrıca Türkiye'deki tüm Türk-uluscu uyanışın da 1919 tarihinden önce ortaya -çıktığını ve örgütlenmeye başladığını ekliyorum. 1920, hiç radikal olamamış veya radikalliğini yitirmiş Osmanlı paşaları yönetimindedir; 1908 çok daha-kütlesel -ve radikal olarak ortaya çıkıyor.

1920 yılından sonraki devrimci adımlar son derece çekingendir; ancak her burjuva ihtilal mutlak bir restorasyonu getiriyor. Türkiye tarihinde eksik olan «restorasyon dönemini», diğer çalışmalarımda-tamamlamaya çalıştım. Restorasyon Dönemi'ni, Mustafa Kemal Paşa'nın yaşamının son yıUarından başlatmakta, Birinci İnönü Dönemini ve Bayar-Menderes Rejimi'nin en azından ilk yarısını içine alacak bir biçimde uzatmakta uygunluk ve yarar görüyorum. Kuşkusuz, böyle bir dönemleme, peryodizasyon açısından -bakıldığında, 1950 yılını hiç önemsemediğim anlaşılıyor; 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan ve İnönü - Gü-naltay ikilisinin inip Bayar - Menderes ikilisinin çıkışını sağlayan seçimi hiç önemsemiyorum.

Bunu «demokrat,, veya bir «halk hareketi,, say^-mam mümkün değil; bu açıdan, burjuva ve TİP-TKP -THKP belgelerinden, kesinlikle, ayrı düşüyorum. 1983-yılında yapılan sandık sayımı ne kadar demokrat ve halk

hareketi ise, 1950 Seçimi de o kadar demokrat ve halk hareketidir; Şefik Hüsnü ve Esat Adil'in partileri, sendikal hareketler, aydın hareketleri hep yasaktır.

1950 yıllarını demokrat saymam mümkün değil;-1951 Tevkifatı var.

1950 yıllarının öncesinde ve hemen sonrasında toplumda çelişkileri haber veren bir toplumsal muhalefet yok; her ikisi de birer devlet durumu olan faşizm ile demokrasi arasındaki fark, çelişkilerin uyutulmasında veya uyanık olmasında yatıyor. Türkiye'de demokratikleşme mücadelesini 1950 yıllarının ortasında- başlatmak zorunlu oluyor; 27 Mayıs demokratik mücadele döneminin ortasındadır.- 27- Mayıs, toplumsal muhalefetin, halk muhalefetinin yükselticisi-değil içindedir; 1950 yıllarının ikinci yarısı ile 1960 yıl-la'tnın birinci yarısı bir eğri oluşturuyor.

Böylece buradaki bir peryodizasyon önerisiyle, 27 Mayıs'ı da- bir başlangıç sayma eğilimlerinden ayrılmış oluyorum; 27 Mayıs'tan önce 9 Subay ve 27 Ma-yıs'tan sonra 21- 22 Şubat *ile 21 Mayıs denemelen var. Bir küme'dir; halk hareketliliğinin silahlı kuvvetleri- etkilemesini anlatıyor. 1950 ortası ile. 1960 ortası -arasındaki demokratik mücadelenin önemli yanı, CHP tutumuna karşıt olmasa bile, CHP'den ayn gelişmesidir; demokrat nitelemesini kazanmada bu ayrılığın bir rolü olmalıdır.*

Tarihin yeniden bölünmesi, bir başka bakış açısı oluyor.

19 Mayıs ile 27 Mayıs'ı baştan çıkarıp ortaya ko*yuyorum.*

Bundan böyle kütlelere böyle akmasını diliyorum; umuyorum.

Kütleler, hep güncel'i yaşamak zorunluluğuyla karşılaşıyorlar.

** **

Hep güncel'i yaşamak, yaşamların en kötüsüdür; basın ile geliyor, zorlanıyor.

Büyük bilim adamlarının, büyük fizikçilerin, günlük basını güncel olarak okumadıklarını biliyorum; biriktirip ayda veya altı ayda bir toptan

inceliyorlar. Fizikçiler, günlük basına veya günlük basının zorladığı güncel'e, tarihçi türünden yaklaşıyorlar. Gün-cel'in posasını atıp, özünü almaya çalışıyorlar.

Artık günlük basını izlemiyorum; gazeteleri, artık yalnızca, bir araştırma yapmak istediğim zaman, arşivde, inceliyorum.

Günlük basın artık Türkiye'de yeşil eriğe benziyor; en tazesi en çok kamaştırıyor.

Artık Türkiye'de bayatı tazesinden yararlı tek meta günlük basın'dır; kamaşmış göz göremiyor ve kamaşmış ağız işlemiyor. Günlük basın, görmez gözler ve işlemez ağızlar yaratmaya yarıyor. Can eriğe benziyor ve neye yarıyor?

Üzerimizde polis baskısından öte bir basın baskısı var.

Ve nerede o eski güzel gazeteciler? Hep Dorian Gray'ın Portresi oldular.

Nezih Demirkent, Size, bir senaryo kurabilir miyim; bir emniyet'in mahzeninde, hücrede, bir genç, kaçarken öldürüldüğünün haberini günlük basından okuyabilir mi? Belki de öldürülecekmiş, bir aksilik çıkmış, ve öldürülememiş; ancak rotatifler dönmüş,

-0olabilir mi? Nezih Demirkent, İstanbul'da Gazeteciler >Cemiyeti Başkanı'dır; zamanım olsa, Eylülist Dönem'-de, büyük bası^nıP;a kaçarken polis tarafından öldürülenlerin, büyük basında böyle yazılanların, yazgılarını incelemek istiyorum. Günlük bası^nda ölümünü bir gün önce okuyanlar olabilir mi, bunu incelemek istiyorum; merakta önümde bir tek Balzac'ı görüyorum.

Nezih Bey ne diyor ve ben ne diyorum? Nezih .Demirkent'in mektubunu ve ekini, bu önsöz'e ek olarak yayınlıyorum; Nezih Demirkent'in ne dediğinin kaybolmamasını istiyorum. Askerler gelir, askerler gider, hükümetler gelir ve giderler; İstanbul ve Ankara. Gazeteciler Cemiyeti Başkanları değişmiyorlar. İstanbul'da hâlâ Burhan Felek var; Eylülist Dönem'-de Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ile Burhan Felek, birbirinin

elini öptüler. Nezih Demirkent, Burhan Felek’in muavini’dir; hep öyle kalmak istediği anlaşılıyor.

Nerede o eski gazeteciler? Hepsi birer gazeteci -yazar oldular,- gazetecilerin yazar olmadıklarını anlatıyorlar. Eski güzel gazeteciler hep Dorian Gray’in Portresi’ne dönüşüyorlar.

«Üzerimizde polis baskısırıp,an da öte basın baskısı var,, diyorum. Dediklerimi, IPI’de Türkiye’yi temsil eden Hasan Cemal’e, TGS Genel Başkanı Oktay Kurt-böke’ye, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent’e gönderiyorum ve diğerleri ne yaptılar bilmiyorum, Demirkent'ten gelen mektuba bakarken içim sızlıyor. Bir meslek örgütünün başkanı nasıl olur, mesleğine bu kadar yabancılaşabilir; artık şaşamıyorum. Bana üzerinde resmi hiç bir işaret bulunmayan bir polis bültenini gönderiyor; «biz gazeteciler yıllardır belirli haber kaynaklarının doğru haber verdikleri kuralını benimsemişizdir» diyor. Doğru söylemiyor. Bizanten kokuyor

12 Mart döneminde Orta Doğu Teknik Üniversite-si’ndeki öğretim üyeliği görevimden kovulunca yaşamımı gazetecilik yaparak kazandım; gazetecilikte böyle kural olmadığını öğrendim ve biliyorum. Gazeteciliğin temel ilkesi, haberleri, en az iki kaynaktan kontrol etmektir; bu mesleğin en büyük kuruluşunun başında bulunan kimse tekellerin çarpmasına. uğramış, öyle anlaşılıyor.

Bu, ayrı; ama ben yalnızca bu haberin doğru olmadığını söylemekle kalmıyorum.. Bu olayın bir kaç• kez ve aynı gazetelerde farklı farklı biçimde yazıldığını anlatıyorum. Durmadan, arkadaşımın, günlük• güneşlik bir günde, gözaltına alındığını, basının günler sonra karlı bir zamanda operasyon sonucunda silahla. birlikte yakalandığını yazdığını söylüyorum ve• Siz ne söylüyorsunuz Nezih Bey? Nezih Bey, vicdanınız sızlamıyor mu; DGM Savcısı, arkadaşım Ahmet'-Zengin için kovuşturmaya yer olmadığı kararını verdi ve Siz ne veriyorsunuz?

Gönderdiğiniz kağıtta, bu arkadaşlarımın, «25.8. 1986 tarihinde Kadıköy Anap ilçe merkezinin basılıp• kundaklanması» ile de suçlandığı yazılıyor; Nezih Bey, bu kaçıncı bahar oluyor? Bundan dolayı yargılananlar ayrı, 2 Haziran 1987 tarihli gazeteler, yeni yakalanan bir grubun «25.8.1986

tarihinde Anap• Kadıköy İlçe Merkezinin basılması, görevli gece. bekçisinin silahının alınmasısuçunu kabul ettiğini haber veriyor. Siz, Nezih Bey, görevinizden istifa etmeyi düşünmüyor musunuz?

Eski güzel gazeteciler hep öldüler. Gazeteci - yazar oldular ve bu konuda kalem oynatamadılar. Tekeller hepsini yuvarlıyor ve giderek hepsi, markaları birbirinden çok ayrı diş macunları türünden birbirine• benziyorlar.

Macunlar nasıl severler, pirzolalar nasıl öperler, daireler nasıl sevişirler; merakta önüme yalnızca Balzac'ı koyabiliyorum. Balzac, rekabetçi kıapitalizm-de. yaşadı, ben, tekelci aşamadayım. Macunlar severken bulaşırlar, pirzolalar öperken ezilirler, daireler sevişirken yalnızca. teğet geçerler; tekeller sevgi'nin düşmanı oluyorlar.

Sevgide ortaklık, saygıda uzaklık var.

Tekeller ortaklık duygusunun kökünü kazıyorlar, insanlıktan uzaklaştırdıkları insancıklara yalnızca tekellere karşı bir saygı'yı bırakıyorlar. Macunlaştırdıkları, pirzola yaptıkları insanların sevgi pınarlarını kurutuyorlar; aşk'ı, kemire kemire yuvarlak çakıl taşlarına dönüştürdükleri insanların veya sellerin rastlantılar. sonucu yanyana getirdiği iki çakıl taşının yuvarlak temasına, benzetiyorlar.

Sinema izlemek için yapmış olduğum ilk atılımda püskürtüldüm; «Sokaktakiler» filminin ancak ilk yarısını izleyebildim. Denemelerimi sürdüreceğim; ancak artık sinemalarda aşk. olarak yalnızca bir hava alanı ya ıda otobüs terminalinde başlayan ve yine aynı yerde biten beraberliklerin, isterseniz temas'ın diyebilirsiniz, gösterildiğini. tahmin ediyorum. Başı ve sonu olmayan beraberlikler, tekelci aşamanın en büyük tahribatlarından birisidir; çünkü insan son'lu değil, sonsuz bir yaratıktır.

Aşk, insanın sonsuz'u bulma serüvenidir.

Sonsuz ampirisist, ancak, hiç bir ^^wn güncel olmayan bir yazgıdır; mutlak tarih duygusunu içeriyor. Bütün aşıkların, aşklarının «ebediyete kadar sÜr receğini» düşünmeleri buradan geliyor; ebed0ıet, belki de, insanoğlunun, en canlı, en gerçekçi ve en gerçek aldatmacası oluyor. Buna ihtiyacı var.

Günceli reddedebilmesini, güncel'in geçiciliğini görebilmesini sağlıyor; tekelci aşama, insan olma ile devrimci olmayı özdeşleştiriyor.

Macunların sevebileceğini düşünemiyorum. Pirzolalar öpüşemezler ve iki yuvarlak çakıl taşının te.. sadüfi temasına. aşk demlemeyeceğine inanıyorum.

Tezi yazıyorum: Yumuşak insanın sevmesi müm kün değildir. Aşk, katı insanın harcı'dır.

Aşk, dişlilerin birbirine geçmesidir. Sevgi, karşılıklı olarak bilmektir ve derinlikleri duymaktır.

Sevgide ortaklık ve saygıda uzaklık var. Tann'lar,. ortak olamadıkları için sevemezler ve uzak oldukları• için de sevilmezler.

Saygı, sevgi'nin düşmanıdır. Güncel olmayan, tarihçi ve kalıcı sevgi için, aşk• için, yalnız arada bir uzaklaşmaya sağlayacak ölçüde saygı gerekiyor; say-gı'nın çok azı halıcı yapıyor ve fazlası, her türlü sev.:. gi'yi öldürüyor..

Aşk, dişlilerin kenetlenip, açılmasıdır. Kenetlenmişlerin geleceğe. yürüyüşü oluyor.

*****

Bu çalışmam, tarih, güncel ve aşk üzerinedir.

*****

Mektup bir edebiyat türüdür; konuşmanın yeşilini ve yazının beyaz'ını, konuşmanın nemini ve yazının kuruluğunu birleştiriyor. Coşku ve akıl, en çok' mektup türünde bir araya gelebiliyor. Soru-Cevaplar,• edebiyat türleri içinde en çok mektuba benziyorlar.

*****

Candan, her zaman olduğu gibi, burada da yardımlarını esirgemedi. Sevgilerimi yazıyorum.

y. Küçük Karakusunlar Köyü Haziran 1987

İstanbul, 10 Nisan *1987* Sayı : *162/E* -130

Sayın Yalçın Küçük,

19 ve *20* Mart 1987 tarihli mektuplarınızı aldım. *20* Marıt 1987 günü yaptığınız basın toplantısının da özet metnini inceledim.

Suçlamala^:rımzn gerçeikliğiini öğrenebilmek için adı geçen arkadaşlarımızla konuştum. Ayrıca bazı amaştınalarda da bulunduk.

Bu araştı^alann sonucu «Kozyatağı Operasyonu» ismi verilen olayın polis haber bülteninde yazıldığını göste^ekıtedir.

Biz gazeteciler yıllardır belirli haber kaynaklarının doğru haber verdikleri kuralını benisemişizdir.

Polisin tutumunu tartışmaksızm basın mensubu -arkadaşlarımızı suçlamanızı bu sebeple yadırgadığımızı da belirtmek, isteriz.

Çünkü başta da değindiğim gibi haber bülteninde yer almıştır. Gazetelerin hemen hepsinde ve TV’de yayınlanmıştır. B^a rağmen üç gazetecinin suçlanması bir maksadı matuf olur ki, buna ka^tılmıyoruz.

Saıygıla^rımla.

Nezih Demirkent Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

^EKİ : Polis bülteni

Son günlerde ilimizde meydana gelen gasp ve soygun olaylarının aydınlatılabilmesi için, yasadışı yıkıcı bir örgütle ilgili olarak *26.2.1987* tarihinde operasyona. başlanılmıştır.

Yapılan operasyon sırasında;

„ *1* — Vezir Erem (kapıcı)

2 — Sabri Erem (kapıcı)

3 — Ertuğrul Mavioğlu (A^rnet Akpolat saihte-kimlikli)

4 — Ahmet Zengin

5 — Nihal Aslantürk (Ümit Bulışen sahte kimlikli)

6 — Hakkı Akça

isimli örörgüt militanlan ele geçirilmiştir.

' Sanıkların, üzerlerinde, ikamet ettikleri örgüt evlerinde, örgüte ait bir' depoda ve gösterdikleri yerlerde yapılan aramalarda;

1 adet makinalı tabanca,

24 adet muhtelif çap ve marka tabanca,

ÇOik: sayıda jarjör ve mermiler,

91 ooet dinamit lokumu,

Normal ve elektrikli fünyeler,

Saniyeli fitiller,

Bomba yapımında kullanılan cihaz ve malzemeler,

3 adet daktilo makinası,

2 adet teksir makinsı,

Yıkıcı örgüte ait pankart, bildiri, örgütsel döikü-man, çok miktarda yasaklanmış yayın,

Sahte ’&m^Her, sahte kimilik yapımında kullanı-

ilan, mühür, soğuk damga ve klişeler,

Gasp mahsUl döviz ve Türk parası,

4 adet gasp mahsulü fotokopi makinası *1* adet gasp mahsulü teleks,

Soygunlarda kullanılan çeşitli malzemeler, Potasyum Siyanür,

Çok sayıda asker ve polis elbisesi,

■ele geçirilmiştir.

Yapıılan tahkikat sonucu, ele geçirilen sanıkların:

1 — 25.8.1988 tarihinde Kadıköy ANAP İlçe Merkezinin basılıp kundaklanması,

2 — 4.8.1986 tarihinde OdAk Elektronik şirketinin soyulması,

3 — 6.2.1987 tarihinde İLYAS KARATAŞ’a ait döviz;, alım satım bürosunun soyulması,

Eylemlerini ve muhtelif tarihlerde (24) adet PAN-■^ART asılması ile EL İLANI atılması eylemlerini de gerçekleştirdikleri tesbdt edilmiştir.

Sannıarda ele geçirilen silahlar içerisinde, KADIKÖY ANAP İlçe Merkezinin basılması ve' kundaklanması eylemi sırasında, görevli Emniyet Bekçisinden gasp edilen tabanca, ODAK Elektronik şirketinden gasp edilen (4) adet fotokopi ve (1) adet Teleks ile İLYAS KARATAŞ’dan gasp edilen Döviz ve Türk parasının bir miktarı sanıklarda ele geçirilmiştir.

Yakalanan sanıkların tahsil ve meslek grupları:

_ Yüksek okul mezunu: 1 YENİ ÇÖZÜM Dergisi Yazı İşleri Müdürü.

Üniversite terk: 2 Yayınevi sahibi ve boşta $ezer. Ortoıkul mezunu: 1 Trikotajcı.

Okur yazar: 2 Kapıcı ve inşaat işçisi.

Sanıklar ile ilgili yasal işlemler sürdürülmektedir. '

BİRİNCİ BÖLÜM İNSAN

İhtilâle Bakışım Gibidir Birdenbire Titreme, Çarpılma, Elektriklenme

_ —. Yalçın Bey, son zamanlarda a<hnız çok sık anılı

yor... Pek de iyi arnJmıyor. Aziz Nesin'le olan tartışmanız, Enis Batur'lo olan tartışmanız, Ahmet AJtan ve Latife Tekin'i Eylülist olarak suçlamanız... Köy enstitülü yazarları eleştirmeniz, KemaJ Tahir için Ebu Cahil dlemeniz, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi ile ilgili söyledikleriniz... Tepki alıyorsunuz, ruh hastası ve megolomanyak olarak suçlanıyorsunuz... Tüm, bunlara net diyorsunuz?

— Bakın Serpil Hanım. çok şaşırtıcı gelebilir ama gelen tepkilerin az olduğunu düşünüyorum...

— Az diyorsunuz ama Yalçın Bey, Alev Alatlı sizin için bir kitap yazdı. Ve size aydın despotu dedi...

— Bakın Alev Alatlı'nın yazdıklarını okumuş komşularım. Kitap için çok ağır dediler. Ben de, onlara ‘a, dedim, benim yaptıklarıma göre, benim Türk aydınına yaptıklarıma göre çok hafif' dedim...

— Ben şunu merak ediyorum, istediğiniz türden tepki gelmiyor ama; siz söylemeye, yazmaya devam ediyorsunuz? Niçin? Bir şeyler değişebilir mi sizce?

— A, bakın hemen orada söyleyeyim. bana soruyorlar kime yazıyorsunuz diye...

— Evet, kime yazıyorsunuz?.:.

Serpil Gülgün’ün sorularına cevaplar, Kadınca Dergisi, Aralık 1986.

— Ben daha doğmamış insanlara yazıyorum... 97'-lilere... Çünkü hiçbir zaman kendi kuşağınızı çok fazla değiştiremezsiniz... Gelecek!

inanmadığım Tanrıma şükürler olsun, keşke bütün yazarlar öyle tepkiler alsalar...

— Nasıl bir tepki aldınız ki?

— işte Yalçın Pekşen de yazıyor... Beraberce, Cumhuriyet Kulübü'nde gelen okurları gördük. Yazısında, ‘Şaşırdım' diyordu, yazı öyle bitiyor... Ortaokullular geliyor ve başımı kaldıramıyorum. Okuyucumla öyle güzel bir yakınlık var: müthiş güzel tepkiler alıyorum. Geliyorlar, eleştiriyorlar. Cumartesi günüydü, bir tanesi üniversite öğrencisiydi, «biz Emin Çölaşan'ı beğeniyorduk. kitap yazdınız, şimdi beğenmiyoruz. Latife'de de bizi ikna ettiniz, şimdi Kundera diye tutturdunuz, ne yapacağız biz?» dediler. «Okurken beğeniyorduk» dediler... Benim verdiğim cevap şuydu: «Siz okurken beğenmek zorundaydınız. Çünkü bütün köşelerden gelen borazanlar Kundera, iyidir, iyidir» idi.

— 'Megolomanyak', 'ruh hastası' ya da 'despot' denmesine ne diyorsunuz? Kızmıyor musunuz?

— Ben kızmıyorum... Ama kişiliğimle ilgili şeylere üzülmemem mümkün değil. Şimdi, megolomanyak nedir? Megolomanyak: kişiliğine yöneltilen en ufak eleştiri karşısında çok büyük tepki gösterir. Ben göstermiyorsam bana denmez. Bende başka bir şey var, aşırı kendine güven var. .. aşırı güven. Emfn Cölaşan'ı eleştiriyorum, Profesör Boratav'ı eleştiriyorum... Korkut. beni affetsin ama bunu söylemeye mecburum. Kırıcı söylediğim takdirde de özür diliyorum. Bakın Aydınlar Dilekçesi'nin davası vardı. O zaman kimse bana «Sen Ankara'dan gel» demiyordu, kitaplarım da çok para getirmiyordu, hapishaneden yeni çıkmıştım: Kalkıp Selimiye'ye gidiyordum. Hatırlarsınız Fikret Hakan çıktı «ben başka şey diye imzaladım» dedi. Ben de «hayır öyle olmadı, yanında ben vardım» dedim. Fikret Hakan bozuldu. Ve ben üç saat kendimden geçtim...

— Yalçın Bey, şimdi sorunlu olduğunuz kişilerle karşılaştığınızda ne yapıyorsunuz? Meselâ Aziz Nesin'le, Alev

Alcıtlı'yla, Latife Tekin'le, Ahmet Altan'la... Emin Cöl-oşan'la, Enis Batur'la...

— Şimdi, ben Aziz Bey'in durumunu ayırıyorum. Meselâ Alev Hanım'ın yaptığı işe saygı duyuyorum. Niye saygı duyuyorum? Kitabını okumadım, ama benim hakkımda son sayfalarında çok ağır şeyler yazmış, ayrıntıyla okumadım.

— Size despot diyen birine saygı dluyuyorsunuz, niçin?

— Kadın olarak saygı duyuyorum... Şimdi Türkiye'de bir yığın insan, ' eleştirmen şu bu hepsi Ahmet Altan'la Latife Tekin'i övdü. Aslında kitabımda ben daha çok Ahmet Bey'le, Latife Hanım'm boylarının üzerinden eleştirmenlerle tartıştım... Yani ya beni önemsemezsiniz, o zaman cevap vermezsiniz. Ama hepsi daha kitabım çıkmadan başka yerlerde cevap veriyorlar, verdirtiyorlar. .. Alev Ha-nım'a bu yüzden saygı duyuyorgm. Benim düşüncelerim tartışılmalı. Tartışılmazsa 10-15 yıl sonra ben de dahil olmak üzere biz Yalçın Küçük'ün düşünceleriyle kavga etmek mecburiyetinde kalırız... Bu sağlıklı olmaz ama bir kadıncağız çıkıyor, kadıncağız derken asla küçümsemiyorum, benim kendime özgü bir deyişim vardır. Çocuk derim en sevdiğim insana, çocuğu çok sevdiğim için. Çıkıyor ve «durdurun bu adamı, aydın despotudur» diyor... Ben onu görsem sadece elini sıkarım. Ve beni sevebili-yorsa, dost olabiliyorsa olurum,

— Aziz Bey'i niçin ayınyorsunuz diğerlerinden?

— Aziz Bey'i ayırıyorum. Artık birlikte olmak istemiyorum. Yüzüne söyledim, en iyi zamanımızda söyledim; «benim sizinle işim bitti» dedim, «ben bir müddet sizinle beraber olmak istemiyorum» dedim...

— En iyi zamanınızdoı niçin böyle bir şey söylediniz? Mutlaka bir nedeni vardır...

— Çok yoruluyorum. Yani şükran duyuyorum, beraberce çok güzel işler yaptık; aydınlar belgesi, Ekin Bilar. Yaptığımız işleri aslında çok önemsemiyorum, ama, güzel şeylerdi. Türkiye toplumu hareketsizlikten kirli bir su birikintisiydi. Onu bulandırmamız lâzımdı. Aziz Bey'le, Hüsnü Bey'le, Bilgesu'yla ([1]), şununla, bununla... Şimdi bir Aziz Nesin 70 yaşında'yı düzenledik. Herkes bana Aziz: Nesin çok sevilen bir insan değil, dedi. Ben çok sayılan, bir insanım, kişiliğimle değil, düşüncelerim dolayısıyla. Bunu bana eski kuşak da söylüyor... İzin verin bunları

anlatmayayım, ama biz mücadele ettik ve 70 yaş gecesini. Aziz Nesin'i aşan hareketler olarak düşündük ve yaptık... Aziz Bey'in durumu beni çok üzdü. Ortada neden yok hâlâ... Niye bunlar oldu? Benim birazcık ön plana çıkmamın dışında neden bunların olduğunu anlamıyorum.

— Bir’ yerlerde karşılaşıp konuşamaz mısınız bunları?'

— Bana susmak düşüyor... Çünkü Aziz Bey'e ya benim gibi susulur ya da Çetin Altan gibi konuşulur. Bana Cetin gibi konuşmak uygun düşmüyor... Aslında bir kez karşıiaştık... Orada, yani Teodorakis'in kokteyli vardı, birbirimizi görmedik...

— Süleyman Demirel ve Turgut Özal gibi mi yani?’

— Evet... öyle oldu. Ama Aziz Bey'in dünya güzel bir kız arkadaşı var, Nuray. Yan yana oturduk, sarıldık öpüştük. Ama Aziz Bey'i görmedim, o da beni görmedi. Bir müddet böyle devam edecek. Bir kusurum varsa söylesin. Özür dilerim, özür dilemekten korkmam...

— Yalçın Bey, Latife Tekin ve Ahmet Altan'ı eleştiren bir kitap yazdınız. İki genç yazar daha var. Orhan Pamuk ve Mehmet Eroğlu. Onlarla ilgili hiç yazı yazmadınız... Olumlu-olumsuz. Niçin? Anlattıklarına katıldığınız: için mi?

— Her büyük politikacı, her büyük bilim adamı, her büyük sanatçı ve her büyük âşık büyük bir seçmecidir.. Seçersiniz, bütün iş seçmektir... Benim işim edebiyat eleştirmeciliği değil. öyle olsa hepsini okurum. Üçüncü olarak da bütün insanları eleştirmekten korku geldi içime. Orhan Pamuk'u okumadım, Mehmet Eroğlu'nu okudum... Mehmet Eroğlu, arkadaşım. isterseniz öyle söyleyeyim ama. okuduğumda aynı derecede eleştirilmesi gerektiğin/ düşünmedim...

— Sizin istediğiniz gibi aydın eleştirisi şimdiye dek yapılmış mıdır edebiyatımızda?

— Çok çok çok... en çok sevdiklerimden bir tanesi de Yaban. Sonra Üç İstanbul. Adalet'inki (*) tam bir eleştiri değildir ama Ölmeye Yatmak'ı severim. Ben aydın eleştirisine kesinlikle karşı değilim. Serpil Hanım, ben

ne Latife Hanım'a ne de Ahmet Bey'e kötü niyet izan ediyorum... Ben şunu Söylüyorum: Türkiye'de bir şey ortaya çıkıyor... onu yazıyorum.

— Çıkan nedir?

— Bir yanda yayıncılar, bir tarafta holdinglerin sanat dergileri var... bir de propagandist dediğim fıkra yazarları var. Bunlarla bir üçgen oluşturuluyor. Bu da estetiğimizi kemiriyor. Artık şunu biliyor genç romancı «bunu yazarsam başarılı olabilirim»... Yaşar Kemal'i eleştiriyorum, Fakir Baykurt'u eleştiriyorum ama Türkiye'de önümüzdeki dönem Fakir Baykurt türünden köydeki cehalete karşı, Yaşar Kemal türünden dağdaki, kırlık kesimdeki ağalığa karşı, doğanın zulmüne karşı romanları bile göremeyeceğiz...

— Ya neleri göreceğiz?

— Ne göreceğimizi bilmiyorum. Ama Türkiye çok güzel bir ülke. Dünya romanına dönelim, ne çevrildi Türk-çeye? Ben iktisatçıyım, ben iktisat ansiklopedisi yapacağım okuyucuma sözüm var... şimdi bizde çevrilen 'Borgess'-in, Gülün Adı'nın, Kundera'nın nedir ortak noktaları?

— Cinselliğin anlatılmasına ne diyorsunuz? Ahmet Altan'ın Sudaki iz romanı için pornografik rüya demiştiniz...

— Cinselliğin anlatılmasına hiç itiraz etmedim. Tam tersine, tam tersine... kendime sıfat yakıştırmam ama ilerici sayarım. Bütün özgürlüklerin savunucusu olduğumu düşünürüm. Seks özgürlüğü de budur. İki cins arasında ikisi de istediği zaman nezih ve güzel olmayan hiçbir şey olmadığını düşünüyorum. Sevişmek çok güzel bir şeydir, kadın-erkek ilişkisi çok güzel bir şeydir; insanın gerçekleşmesinin bir parçasıdır. Buna hiçbir itirazım yo^...

— Sizin itiraz ettiğiniz nedir?

— Bana çok zorlama geldi Ahmet 8€y'inki. Hiç estetik değer bulmadım. Yanlış anlaşılmak istemem, ben Türk solcularının, solcu oldukları zaman kişisel sorunları olmadığını söylemiyorum. .Tam tersine Serpil Hanım, öyle annesinden doğduğunda . kimse solcu olmaz. İçinde bir dengesizlik

olacaktır. Bu ya bir seks sorunudur. ya bir yn-şam sorunudur, ya anne-baba sorunudur... Hiçbir sorunu ' olmayan insan solcu olmaz. Ama solculuk öyle bir meslektir ki, bunları alır düzen sorunlarına bağlar.

— Peki o insan sorunlarım gerçekten çözüyor mu?

— Bir defa akılcı bir toplum olmadan bunların kütlesel çözüleceğini söylemek mümkün değildir. Bir mücadele, mücadelenin yarattığı iç rahatlık. Nur düşmüş derler yüzüne... Ben İsa yüzlü derim. O büyük ülkü için mücadele eden insanın, tıpkı sanat gibi kendini arındırma süreci vardır; iç arınma, katarsis. Ben yeni insanımızın eylem ve estetikten çıkacağına inanıyorum...

— Şimdi solcuyum diyorsunuz. Sağ kesimdekilerin de yüzüne nur düşer mi sizce?

— Bakın inanmış bir insan, ama gerçekten inanmış bir insan birbirine benzer...

— Yani sağcı, so1cu fark etmiyor, aslolan inanmışlığı

.mı?

— Tabii... birbirine benzer... Onun bir arınma, insanı geliştirme süreci vardır. Benim de Türk solcularından istediğim budur, bütün çabam budur... Yer yer inanmış insan da romancılarımızın yazdıklarına girmiştir. Meselâ Adalet'in Bir' Düğün Gecesi'nde bir usta vardır; her şeyi bilir. Fakir'in en sevdiğim romanı Tırpan'da bir ihtiyar kadın vardır. Bizimkilerde aydın tipi hep yamadır, hep iyilik yapar... Ben bu kadarını istemiyorum, aynı zamanda kavga eden. bir insan istiyorum. Şimdi 70'li ve 80'li yıllarda bizim ilerici hareketlerimizin çoğunda kadın-erkek ilişkisine köylü baskısı gelmiştir. Köylülüğe de tepkim budur. İnsan bir solcu hareketin içinde belli sorunları çözebilir ama hiçbir zaman bütün sorunlarını iktidarı almadan çözemez...

— Yalçın Bey, sekse itirazım yok dediniz ama Kun-dera'yı da cinsel roman diye eleştirmemiş miydiniz?

— Hayır. o söz bana ait değil. Ama söylemiş olabilirim... Şimdi bana çok sık okurlarım şöyle söylemiştiniz diyorlar, ben hatırlamıyorum... Ben yazarken kafamı boşaltıyorum.. Bunu da benim aleyhimde kullanıyorlar. İşte kafasıyla sorunu var diye... Şimdi ben Aysel Özakın'ı da eleştirdim. Ahlök dersi diye yazdım. Sorun şuydu: Kadın kurtuluş hareketleri ve aşırı feminist hareketler çapkın kadın çıkarıyordu. Ben o kitapta taşralı bir erkek gibi duymadan. sevmeden çapkınlık yapan kadını yazdım. Ben çapkınlığın çok kötü' bir şey, olduğunu söylüyordum. Çok kötü ve insanı tüketen bir şey...

—■ Ama ya bunu isteyerek yapıyorsa...

— A, öyle çapkınlık çok güzel bir şey... çok güzel. Benim ahlök anlayışıma seks de dahil. Homoseksüaliteyi normal kabul eden bir adamım... Ben Türk solculuğunun, Türk solcularının homoseksüafitenin propagandasını yapmasını değil ama bunlara sahip çıkması gerektiğini düşünüyorum... Bir Bülent Ersoy. Bütün sol kuruluşların Bülent Ersoy'a sahip çıkması gerektiğini düs ünüyorum. Yaptığı beni ilgilendirmez...

— Peki solcular niçin eşcinseieri savunmalı, özgürlük adına mı?

— Evet, biz mademki bütün özgürlüklerin sahibiyiz, madem ki bilimsel olarak da bu mümkün, hukuken mümkün olmasa da bir insanın cinsini değiştirdiği için günah keçisi yaparak cezalandırılmasını hiçbir şekilde ahlâkî bulmuyorum...

— Şimdi eşcinseller radikal parti kurmak için çabalıyor, siz bunu destekler misiniz?

— Ben bizde Türk aydın geleneğinde bazı kanalların ve damarların eksik olduğunu düşünüyorum... Reddetme damarının eksik olduğuna inanıyorum... Anarşist geleneğin olmadığını düşünüyorum. Şimdi bir dergi çıkartmışlar. Kara. heyecanla aldım. «A, bu kadar da az anarşist olur mu» dedim. Dolayısıyla ben her türlü özgürlüğü geliştirecek hareketlere destek olurum. Homoseksüalite özgürlüğü benim savunacağım özgürlüklerden bir tanesidir. Amaı isterim ki, sosyalist bir hareketin parçası olabilsinler. Tabii bu söylediklerimin bütün sosyalistler tarafından kabut edileceğini sanmam...

— Niçin eşcinselliği? Yozlaşma diye baktıkları için;

mi?

— Hayır, ben öyle bakmıyorum. Benim orada tek bir sorunum var. Uzaktan görebildiğim homoseksüel insanların da kişilikleri bir yerde zedeleniyor. Ben bunu doğru bulmuyorum... Şimdi şuradan şu çıkar Serpil Hanım, kapitalizmin de, sosyalizmin de en kötü kurumu nedir diye bana sorar mısınız?

— Nedir?

— Evlilik... Evlilikten kötü bir kurum olamaz. Bunda hiçbir tereddütüm yoktur ve biz Türkiye'de sosyalizmi kuracağımız zaman evlilik kurumunu kaldırmayı savunmalıyız. Meselâ aldatma olayına bakın. Seksi isteğe ve karşılıklı beğeniye bağladığımız zaman aldatma diye bir şey olmamalıdır. insanlar birbirini istediği sürece beraber oluyorsa aldatma da ortadan kalkar...

— Peki, aşkı nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Aşk, tekyanlılıktır...

— Biraz dataı ayrıntıya girer misiniz, nasıl bir tek-yanlılık?

— Şimdi niye çağdaş insan büyük aşk yaşamıyor?..

- Çünkü tekyanlı olamıyor. Bir yığın endişeleri var çünkü.

Ama öyle bir yolunu bulmalıyız ki, tekyanlı olmalıyız. Hiçbir şey görmemeli göz... Gözümüz ise hep başka şeyler görüyor. O zaman da büyük aşklar yaşamamız mümkün değil... insan ise. büyük aşklar yaşamalıdır. Çünkü aşk çok güzel bir şeydir.

— Yani çok ; istemek mi lâzım diyorsunuz...

— Evet. Benim aşka bakışım ihtilâle bakışım gibidir. Birdenbire titreme, çarpılma, elektriklenme... Bir sünger alalım, üstüne bir damla su koyun. Yavaş yavaş suı bütünü sarar. Kadın-erkek ilişkisi de böyledir. Evvelâ bi-

ırine bakarsınız. Evvelâ hoşlanıyorum dersiniz evliyseniz, diğer hoşlandıklarımla beraber de olabilirim dersiniz. Ve yavaş yavaş tekyanlılığa gidersiniz. Yavaş yavaş artık evliliğiniz de gözünüzde olmaz. mesleğiniz de olmaz bir yerde. Aşkta tekyanlılık dediğim bu. Aynı ideolojinin şarılışı gibi.

— Yani inanç sıcaklığı aşkta. da mı olmalı?

— Aynı... ideolojiyi, o herkesin eleştirdiği, tekyanlılık dediği, ben o tekyanlılığı belli bir eylem ile birlikte olmuşsa. bir sürecin sonunda olmuşsa seviyorum. Yani âşık olmak için âşık olmak değil, benim partim olsun diye partiye girmek değil... İçinizden duyarak, gelişerek yapıyorsanız ikisini de seviyorum. Şimdi hayatımın bir tarafında ideoloji görüyorum, öbür tarafında onu görmediğim için •eksiklik duyuyorum.

— Büyük aşklar kolay yaşanmaz mı?

— Güç ama güzel ... Meselâ benim en sevdiğim Ju-lian Sorel'dir. Benim çocukluğumda idolümdü. Sonra filmlerini de. gördüm, filmciler onu bir tür ihtilâlci yapmışlar. Benim ahlâkım uygundur Julian Sorel'in ahlâkına. Bütün nimetleri, dünyanın bütün nimetlerini istiyorsunuz ama her an bütün o nimetlerden vazgeçebiliyorsunuz! Ben bunu seviyorum. Çok maymun iştahlılığı sevmiyorum, kendini kanıtlamak için yapılmasını ve hemen unutmayı sevmiyorum... Bunu modern insan yapıyor... Tekelci aşamada modern insanın yaptığı şey bu. Türkiye'de veya dünyada insanların yeteri kadar âşık olmamaları o sistemden ileri geliyor...

— Ama yine de âşık olanlar çıkıyor sisteme rağmen.

— Evet ama bireyin gelişmesi durmuş. İnsan görebildiğim kadarıyla her şeyi çok çabuk unutuyor, çok çabuk vazgeçiyor, halbuki güzel aşklar unutulmamalıdır. Bakın, kadın-erkek ilişkisinde cinsel birleşme bütün birleşmelerden farklı bir niteliğe sahiptir.

— Nasıl bir fark?

— Bakın tek platonik olamayacak şey aşktır, aşktır... Vücutlar birbirine değmediği zaman o aşk olmaz... Ve tek-yanlılık olmadıkça aşk da olmaz. Çok açık söyleyeyim, bana hiçbir şey kadın vücudu kadar güzel gelmiyor.

Bu güzelliğin de beşinci tabak baklavayı yer gibi oburcasına sadece çapkınlık için. hiçbir şey duymadan gerçekleşmesine karşıyım... Belki de 20. yüzyıl insanı değilim. başta da dediğim gibi... 18. ya da 19. yüzyıl insanıyım.

SEVGİDE ORTAKLIK, SAYGIDA UZAKLIK VAR

Kuşağımın Sevgisini Değil Saygısını îstiyo^rum

— Aralarından örnekler seçerek aydınlara saldırıyorsunuz. Ne istiyorsunuz onlardan?

— Ben kendi kuşağımın sevgisini istemiyorum. Saygısını istiyorum. Sevgide ortaklık, saygıda uzaklık vardır. Ben kendi aydınımla ve her açıdan kendi kuşağımla birtakım ortaklıkları ortadan kaldırıyorum. Erkekçe'ye söyleyebilirim bunu. Bir anlamda erkekçe bir iş yapıyorum.

— Sadece kopmakla kolmıyor, karşınızdakilerden bazı şeyleri de koparıyorsunuz.

— Aydın dediğiniz de insandır. Kolu var. ayağı var. Aydın olduğu için kol yerinde Çerkez Ethem konusunda düşüncesi var. Yine kol yerinde lnönü zaferleri konusunda düşüncesi var. Ayakları yerinde Tanzimat konusunda. Mustafa Kemal'in Hareket Ordusu'ndaki rolü konusunda düşüncesi var, Anafartalar'daki Mustafa Kemal konusunda, Sabahattin Ali konusunda düşüncesi var. Aydın, bir düşünce demetidir zaten. Şimdi bir Yalçın Küçük çıkmış. on yıldır her adım attığında, her ağzını açtığında aydınımızın bir kolunu alıyor. İnönü zaferi mi, yok öyle bir şey, diyor. Tanzimat Batı'dan geldi, diyorsunuz, hayır Mısır'dan geldi, diyor. Çerkez Ethem hain değildi, diyor. Kemalist insan

Avni Özgüler'in sorularına cevaplar, Erkekçe Dergisi, Aralık 1986.

ne yapacak bunlara karşı? 8€n TİP'in, TKP'nin bile Kemalizm'den çok ayrı bir ideoloji oluşturabildiğini düşünmüyorum. Onlar da Kemalizm'in bir parçası.

— Kitaplarınızda Abdülhamid'le ilgili değerlen<ftrme-lere de yer vermiştiniz...

— Evet... Kemalizm'in Abdülhamid'le ilgili görüşü var. Her bakımdan kötü bir adam. Ben o kanıda olmadığımı yazıyorum. Abdülhamid'in müstebit bir tarafı olduğunu ifade ediyorum. Ama onun ötesinde Abdülhamid'in Türkiye'deki büyük modernizasyon uygulayıcılarından birisi olduğunu da yazıyorum. Modern eğitimde atılmış büyük adımların hepsinin onun dönemine rastladığını söylüyorum. Sadece bunu değil tabii. Mustafa Kemal için Anafartalar'daki rolü önemsiz, diyorum. O, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkam olduktan sonra, Anadolu ihtilâlini yaptıktan sonra geçmişini güzelleştirdi, diyorum. Ben şimdi bunları değiştirmeye çalışıyorum. Dolayısıyla yaptığım, kişisel düzeyde değil. ama düşünce demeti olarak Türk aydınını budamaktır.

— Aydın Üzerine Tezler'le başladı bu cerahat deşme faaliyeti sizde. Neydi buna ■ yönelten sebep?

— Cerahat deşme sözcüğünü iyi buldunuz. Ben' de öyle düşünüyorum. Şuna inanıyorum bir kere: Doğru devrimcidir. Bilimsel bir ifade olup olmadığını bilmem bunun. ama benim inancım. Yani bilimsel olanın, doğru olanın toplumu daha ileriye götüreceğine inanıyorum. Oysa iltihaplı vücut ateş yapar, istenci ortadan kaldırır. Ben bu toplumu sevdiğim için insanların üzerindeki iltihaplı noktaları iğneyle teker teker delmeye çalışıyorum. Bunu yaparken de sağ-sol diye bakmadan bütün kaynaklardan yararlanıyorum. Ve erkekçe bir yaklaşımla bunları söylemekten korkmuyorum. Şu sıralar yazmak istediğim kitaplardan bir tanesi «ilerici aydın» için sürpriz olabilir. Fatih Sultan Mehmed'i yazmak istiyorum. Diyorum ki, niye Mustafa Kemal gibi Osmanlı'dan öncesine gideyim de kendi kökümün sadece Orta Asya'da olduğunu düşüneyim? Anadolu ihtilâlcisi Osmanlı düzenine karşı çıktığı için Osman-llı'yı kötülüyor. Ben, hele bu dönemde böyle bir kötüleşmeyi gerekli görmüyorum. Ve bunları söylediğimde çok .iyi tepkiler alıyorum.

— Aydın Üzerine Tezler'in çıkışı bu arayış mı?

— Tabii. İltihapları patlatarak güven vermek. Tek amacım bu. Anadolu insanına, kendine güven vermek istiyorum. Bunun da bir yolu var. Onu bazı hayallerden kurtarmak.

— Kemal Tahir de bazı noktalarda’ benzer görüşleri savunmuştu. Sizin için o bir çıkış noktası veya esin kaynağı sayılabilir mi?

— Kemal Tahir'i kendime temel aldığımı sanmıyorum. Ama, ben bir yanımla ona, bir yanımla da Doktor Hikmet Kıvılcımlı'ya benzetiliyorum. Bu benzetmelerden hoşnut değilim. Hikmet Bey farklı bir insandır. Doktor olmanın verdiği alışkanlıkla onda teşhis çoktur. Aydın Üzerine (5)'te Hikmet Bey'i ve Necip Fazıl'ı yazacağım. Kemal Tahir ise çok soru soran insandır. Bu aklın bağımsızlığıdır, aklın zembereğinin kopmasıdır. Benim farkım, plancılıktan gelme alışkanlığım, bilimsel yöntemleri kullanmam. Bütün arkadaşlarım arasında, onların düşünmediği kadar sınırsız düşünebiliyor kafam. Yani kafamdan çok da memnun değilim. Benim kafam engel. tanımıyor. Mustafa Kemal'in Anafartalar'da rolü var mı yok mu, onu sorabiliyorum. Kimse soramıyor. Ey Tarih Kurumu, Dil Kurumu, gösterin bana Mustafa Kemal'in Hareket Ordusu'na girdiğini, diyorum. Ben bütün resimlere baktım, bütün kaynakları taradım, ■ Çatalca'da görünmüyor, diyorum. Bunu sorabiliyorum.

. — Kemal Tahir'den söz ederken onda ■ bu sorgucu edanın varlığına işaret etmiştiniz.

— Bu soru sorma düşüncesi nereden geliyor, söyleyemem. Ancak Kemal Tahir'le yöntem ve yaklaşım farklılığımız var. Bana öyle geliyor ki Kemal Tahir insanları sevmiyor. Ben insanı çok seviyorum. Kemal Tahir’in Türk solculuğunun en beğendiği romancı olduğu zaman, ben, gelin diyordum. Kemal Tahir'i sağcılara verelim, Peyami Safa'yı oradan alalım... Bu, kafa açısından özgürlüktür. Ben bundan memnun değilim. Ama kafam bunu söyleyebiliyor.

— Peyomi Safa, alalım derken kriteriniz ne?

— Peyami Safa çok iyi bir romancıdır. Kimse bilmez, benim kitaplarımda var. Peyami Safa'nın Türk inkılâbına Bakışlar'ı, 1940'larda yazılmıştır ve özgün bir yanı vardır. Hepsine katılmam ama onlardan yararlanıyorum. Benim yaklaşımım bu.

— Ayhan Songar'ın kitaplarını kaynak -0larak kullandığınız için de hayli eleştiri aldığını öğreniyoruz, doğru mu?

— Evet... Küfür Romanları'nda. onu kullandığım için. Ama ne yapabilirim ki? İlerici psikiyatr dostlarım kitap yazmamışsa bu benim kusurum değil. Rasim Adasal ve Ayhan Songar dışındakiler. popüler psikiyatri kitapları. O da bana yaramıyor. Ancak okuyucunun tepkisini kırmaya çalışıyorum.

— Beklemediğiniz bir tepki mi bu?

— Bekliyordum ama, Ayhan Songar'ı kaynak olarak kullandığım için değil. Bu fazla geliyor bana. Ben Zeki Ve-lidî Togan'ı da okuyorum. Sağım solum yok bu konuda. Çünkü yaptığım' işin bir yanı da o. Beni sağ okuyor şimdi. Çok seviniyorum buna; MSP'liler, MHP'liler yani. Haberler geliyor, öveceğiz ama endişe ediyoruz, diyorlar. Benim bunlardan gocunmam yok.

— Sağdan gelecek övgü solda sizi sıkıntıya, sokar kaygısıyla böyle söyledikleri düşünülebilir.

— Etkilemez. Çünkü ben yeteri kadar kabul gördüm. Okuyucum buna alıştı. Doğu Perinçek'le, Taha Akyol'la panellere çıkıyorum. Bulgaristan Büyükelçisi'nin veda kokteyline gidiyorum. Kişiliğimin bir yanı bu. özel ilişkilerimde uygarlıktan yanayım. Yeni tür bir başlangıcın içindeyim ben. Çizgim belli, ama sağın okuması, beğenmesi rahatsız etmez beni.

— Ancak şu anda eleştirilerde bir seviye aratma gayreti içindesiniz. Çünkü sizdlen bahsederken kelime seçmekte fazla özen göstermemeye başladı aydınlar.

— Çok ağır sözler söylüyorlar. Rahatsız olmuyorum fakat üzülüyorum. Üzülmemek elde değil. Yaptığım işle bağlantısını kuruyorum. Ben çok sevdiğim bu topraklarda buzkıran gibiyim. diyorum. Belli sesler çıkacak tabii. Bunun hakaret dolu olmasını istemem. Alev Alatlı'nın benimle ilgili yazdığı kitaba göz atabildim sadece. İlk bölümde benim söylediklerimi kabul etmek mecburiyetinde olduğunu ifade ediyor. Son bölümde ise çok ağır sözler sarfediyor. Ama ben yaptığı işe saygı duyuyorum. Erkekçe davranıyor kadıncağız. Halbuki ben kitabımda Ahmet Altan ve Latife Tekin'in omuzları üstünden Türkiye'deki eleştirmenlerle tartışma açmak istediğimi söylemiştim. Şu düşerdi eleştirmenlere, biz bunları çok övdük, Yal-çm Küçük de bunlara karşı çıkıyor. Cevap vermek durumundaydılar. Alev Alatlı çıktı. Çok saygın davranıyor bence. «Yeter bu adam, her

şeyimize de karışıyor, aydın despotu», diyor. Bir gün ümit ederim bana karşı haşin biçim değişir. .

— Kavgacılığınızla, bunu siz davet etmiş olmadınız

mı?

— Son yıllarda benim kişiliğimin bir yanı ortaya çıktı. Ben düşünde çok kavgacıyım. Ama kişisel olarak çok yumuşak bir insanım, toplayıcıyım, kimseye kızmam. Yazar arkadaşlarım da söylüyor. Oktay Akbal. sen hiç kızmazmışsın, diyor. Doğru, kızmam.

— Belki de daktilonun başına oturunca...

— Doğrudur... Daktilonun başına oturduğum zaman başka bir dünya başlıyor. Zaten onu söylüyorum. «Ben mi yazıyorum, daktilo mu yazıyor, onu da bilmiyorum». diyorum. Ben düşünde sert insanım. Ama eleştirdiğim insanlarla da dost kalabileceğimi düşünüyorum. Henüz bunda başarılı değilim. Bana kızıyorlar. Ama ben onlara. kızmıyorum. Eleştirdiğim insana da, beni eleştirene de...

— Eleştirdiğiniz kişiler üslubunuza karşı çıkabilirler. Amaı eserleri için kitap yazılmış olmasının da bir anlamı var.

— Benim Latife Hanım'a itirazım yok. Ama yayıncılar var. Büyüdüler. Holdinglerin gözetiminde sanat dergileri var. Bir takım fıkra yazarları var. Bunlardan belli bir bileşke çıktı. Bizde bir de 12 Eylül'le kendimize güvenimizi yitirme süreci var. Öyle olmasaydı, bunlar bizi bu kadar etkilemezdi. Şu anda hem o bHeşke, hem de okuyucu, kendisinin kötü, aptal, yanlışlar yapan kişi olduğunu duymak istiyor. Kısmen çözülmüşlük var. Ben bunu ortaya çıkarıyorum. Bu, Latife Tekin'in de, Ahmet Altan'm da kişiliklerinin dışında bir olay. Ben isterim ki, ileride «güzel» romanlar yazabilsinler.

— «Kişilikleriyle ilgili değil benim tavrım», dediniz. Ancak psikiyatrlardan kaynak da göstererek, onlarda, kişilik bozukluklarının olduğunu ispatlammta çalışıyorsunuz. Şizofreni tabiri siZe ait. ..

— Buna şizofreni yazılan diyorum. Özenle yazdım. Yazarın kişiliğinden ayırıyorum. Ancak açıkça söylemek lâzım ki, estetikte yaratılan imajları yazarından ayırmak mümkün değil. Şizofreni ile bu yazarlar arasında bir bağlantı kurmadım. Ama Latife Tekin'le lslâmcı eğilimler arasında ağlantıyı açık olarak kurdum. Aziz Nesin bana hep, «Sen dedektif gibi okuyorsun» der. Hiç kimsenin dikkat etmediği noktalara bakıyorum çünkü. Kitaptaki italikle yazılmış dört tane isim var. İkisi Kur'an, diğer ikisi de Gece Dersleri. Ben eleştiri yapmaya başladıysam, haddim mi değil mi, en azından benim alanım olmadığını kaba! ediyorum, ama başladıysam, işim bunları ortaya çıkarmaktır. Dil bozukluklarını ortaya çıkarmaktır. Bunu yapıyorum ve elimde olmadan kırıcı oluyorum.

— Aydınlar Dilekçesi davasında, suçlayıcı tutumunuz beğenilmişti ...

— Evet. Dava İstanbul'daydı, ne örgüttük, ne şu, ne bu. Büyük tartışmalar oldu duruşmada. Tanju Gürsu, Fikret Hakan, Öztürk Serengil de tanıktı. Pişti oynarken imzaladım, dedi bazıları. Toplu konuk dilekçesi sandık, dedi. Ben kalktım, falancayla yan yana oturduk, şu şu konuşmayı yaptık dedim. Fikret Hakan gibi ünlü olan bir tiyatrocuyu çok kötü bir duruma getirdim. Bir anda bütün İstanbul'a yayıldı bu. Herkes beni kutladı. Ve ben üç saat kendimden geçtim. Mecazi anlamda değil fiilen . ..• Duyduğum üzüntüden, yarı bilinçli olarak yattım. Niye ben bunu yapıyorum, niye bu insanı üzüyorum, diye. Herkes, «Cok doğru yaptın,» diyordu, benim de bundan kuşkum yoktu. Ama neden ben yapıyorum? Neden Fikret Hakan'ı, Latife Tekin'i, Ahmet Altan'ı üzüyorum, neden ben «Kundera'ya karşı çıkanları utandıracağım» diyorum? Oysa ben insanları çok seven bir kişiyim. Ama içimde bir şey var. Hem yapıyorum, hem de insanları üzdüğüm için üzülüyorum. Benim bu yanım yavaş yavaş ortaya çıkıyor şimdi. Yaptıktan sonra gidiyorum, . üzdüğüm için özür diliyorum. Bazen yaptığımdan dolayı özür dilediğimi zannediyorlar. Ha^ yır, diyorum. «Kırk defa olsa yaparım», diyorum. «Ama sizi üzdüğüm için özür dilerim, yani, üzülmeyin n'apayım, bunu yapıyorum», diyorum. Kendimi cerraha benzetiyorum. Anestezi yapmadan ameliyat etmeye çalışan insana benzetiyorum. Bir acı veriyor yaptığım. Ama bunu duyuyorum... Şimdi burada elimin altında bir kitap var. Bir yabancının aynı makalesinin iki insan tarafından çevirisi yer alıyor. Orijinaliyle yanyana koyacağım. Ve çevirenlerden biri çok mahçup olacak. Bana düşman olacak. Bunu biliyorum ama ilericiliğin zaman zaman bu

kadar sorumsuz olmasından da rahatsızlık duyuyorum. Bu kitabın yayınlanması, Vehbi Koç'un kurtlu peynir satmasından, hayalî ihracattan çok daha kötüdür. Bu kadar sorumsuzluk olmaz. Çeviri yapıyorsan doğru dürüst yap, saygılı ol. «Bu yayınevi bu kitaba verdiğim parayı bana gönderirse kabul ederim» diyeceğim kitapta. Bunu yaptığım için memnun muyum? Değil tabii, ama mecburum. Herkes «Senin işin mi», diyor. Kimse iş edinmiyor ama. «Yalçın Küçük yine üç-beş kişiyi yedi, iştahı yerinde». denilmesi beni çok üzüyor ancak yapmak zorunda olduğumu düşünüyorum.

— Batı'da da yeni romanlarda sizin Latife Tekin'de, Ahmet Altan'da eleştirdiğiniz tavır var. Biçim olarak da, dU olarak da, üslup olarak daı...

— Küfür Romanları'nı yazdığım zaman Batı'da moda olan romanları okumamıştım. Okusaydım, biraz daha sert yazardım. Çünkü Latife Tekin'i okuduğum zaman şaşırıyordum. Bir sözcük koyuyor, iki nokta üst üste koyuyor, parantez kapatıyor. Anlamıyorum. Sonradan öğrendim ki Batı'da moda bu. Hepsinde var. Parantez açıyorlar. noktalı virgül yapıyorlar. Sözcük oyununa dönüşmüş iş. Yapısalcılıktan gelen, Linguistlikten gelen, insanın tarihselliğine ve gelişmesine karşıt olan. Batı'nın moda felsefesi şu: insan ilerleyemez. Çağımızda insanın' reddidir bu. Geçenlerde ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı geldi buraya. Küçük bir sofrada beraber olduk. Kendisine «Ben Batılıyım», dedim. Batılı ama onurlu. Batı'nın Rönesans'tan kazandıklarını almaktan yanayım. Ama bizim kadınlarımız arasında şimdi bir moda daha var: Nakşibendilik. Bu tarikat yıllardır Türkiye'de var. . Ama hayır, yabancı dil bilen hanımlarımız o kaynaklardan okuyup Nakşibendi oluyorlar. Ben buna itiraz ediyorum. Parantez gerekiyorsa kendiniz bulun diyorum. Taklitçiliğe tepkim var. Yeteri kadar taklit ettik. Ajda Pekkan'ın, «İki yabancı» diye okuduğu günlerden geldik bugüne. Artık kendi özgün müziğimizi yapabiliriz.

— Kendinize duyulan öfkeye değil kullanılan kelimelere karşı olduğunuz belli. Ancak siz de sözcükleri seçerken fazla hassas değilsiniz. Çetin Altan'da-, Aziz Nesin'-de, yerleşmeye başladı bu üslup.

—- Üçümüzü yanyana getirip genelleme yapmanın zor olduğunu düşünüyorum. Aziz Bey'in durumu ayrıdır. O oldum olası bu biçimi kullanır. Sonunda «Üzüldüm, yanlış

yaptım», der. Nitekim benimle ilgili yazdıklarından sonra <cÇok pişmanım» diyor. «Söylememem lâzımdı», diyor. Çetin Altan'ı da İstanbul'da çiftliğine çağırmjş. gönlünü almış; yapar bunları. Çetin Altan daha farklı. Parlak bir insan. Ancak Çetin AJtan eskiden böyle değildi. insanımızın uyanması için çok çaba harcadı. Şimdi baktı ki insanlar fazla uyanıyorlar, uyutmaya başladı. Bunu 1982 yılında YAZKO'nun sempozyumunda söylemiştim. Aydın kırılır arada bir. Üstelik Çetin Altan hep Batı’ya bakmış birisidir. Parlak birisi. Dalgaları duydu. Bence Çetin Altan'-ın bugünkü hali değil 1960'lardaki hali ayrıktır. 1960’larda hem bütün dünyada, hem Türkiye'de sol dalga her tarafı . kaplamıştı. Türkiye tarihinde meclise on beş milletvekili sokabilmiştir bu dalga. Kendisi de bunlardan biriydi. Ama' Çetin Altan hep yüksek dalgalara biner. Şu anda hangi dalga yüksekse ona biner. Amprisist aydın deriz buna.

Çetin Altan, Vedat Dalokay, Aziz Nesin... Bir şeyi yakalarlar ama yakaladıklarında ısrarları yoktur.

— Güncel olan sinyali aldıklarını mı düşünüyorsunuz?

— Evet, evet... Hep öyle. Devamlı güncelle mesaj iletirler. Hepsi için de önemli olan flaş olmaktır. Üçü de ze-ıkâ bakımın dan parlaktır ama. Akıl demiyorum, ayırıyorum. Zekâ çok çeşitli elemanları hızla biraraya getirir. Akılda ise tutarlılık vardır. Ben Vedat Dalokay'a Çetin Altan’a, Aziz Nesin'e tutarlılık yüklemiyorum. Eksikleri tutarlılık. Ama yıldırım gibi parlayan zekâları var. Yıldırım da parlar o anda etrafınızda ne var ne yok görürsünüz...

— Karşılıklı suçlamalarda, ajan, polis, gibi sözcüklerin kullanılmasını nasıl ^değerlendiriyorsunuz?

— Böyle suçlamak tembelliktir. Bu insanın yaptığını, teorisini düşünmüyorsun. Basittir bu. Ben polis suçlamasını cemaat havasına bağlıyorum. Tekke’nin dışında dünya kavramı yok. Tanrı bizi solcu olarak yaratmış, biz her şeyin iyisini biliriz, tılsımımız var, aykırı söz söyleyen ya haindir, ya polis. düşüncesinden kaynaklanıyor. Benim sert-

Jiğimde bu yoktur. Ben tersine bükme metodu uyguluyorum. Tersine bükmek zaten fazla bükmektir. Son zamanlarda toplum garip bir iş bölümü

yaptı. Herkes biribirini övüyor. Sadece Yalcın Küçük eleştiriyor. Dolayısıyla ben tekil olduğum icin söylediklerim sert geliyor. Ama öyle hassasiyet gösterildi ki, şimdi ben eleştirmekten korkar insan durumuna geldim. Bunun bilincinde olduğum için eleştireceğim. Ama o haldeyim ki, insanlara «Ne kadar güzelsin», dediğim zaman, «Niye öyle sert söylüyorsun», diyorlar. Okuyorlar, ama, şimdi neyimizi değiştirecek, diye.

— Tarihle ilgili sözleriniz aynı derecede tepki çekmiş miydi?

— Tabii. Mustafa Kemal için Vatan ve Hürriyet Parti-.si'ni kurmuştu, deniliyor. Ben bar-bar bağırıyorum; «Ne zaman kurmuş», diye. Bunu söyleyen iki kişi. 1937'de söylemişler. Söyledikleri zaman ikisi de milletvekili. Kemal Paşa seçmiş. Şükran duyuyor adamlar. Oturmuşlar, Afet lnon'a bunu söylemişler. Şimdi ben tarihi mi değiştireceğim? Kurtuluş Savaşı'nın yazımı hep Batı üzerinedir. Ama öbür taraftan nişan verirken hep Doğu'dan seçmişiz. Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlı Urfa, İzmir'e hâlâ Gâvur lzmir diye bakılıyor, İstanbul'a dükalık diye... Bunda bir terslik yok mu? Söylemek sertlik gibi geliyor insanlara, işitince kafasına vurulmuş gibi oluyor. Ama söylememek mi lâzım?

— Ancak Türle aydını da yakın tarihe bakarken Kemalist şablonlarla yaklaşmaya alışmış. Şimdi siz bunun dibini oyan, Atatürk'ün pırıltısını gölgeleyen insan durumuna geliyorsunuz.

— Yüzde yüz öyle. Ancak şunu düşünüyorum; belki burada yanlışım, ben bunları yaptığım zaman Mustafa Kemal parlak kalıyor yine. Üzerinde haksız olarak bulunduğunu düşündüklerimi değiştiriyorum.

— Sabahattin Ali konusunda da;, ..

— Bizim aydınımızın mazoşist olduğunu yazdım. Ne yar ortada? Sabahattin Ali... Aman Allahım!. Yok MİT'te derisi çekilmiş, yok şu yapılmış, bu yapılmış. Ama bakıyorum tutmuyor. İnönü savaşıyla ilgili aldığım tepki de, Sabahattin Ali konusunda aldığım tepki de aynı oldu. Birinci İnönü diye bir savaşın olmadığını söylüyorum. Mahalle kavgası veya manevra düzeyinde bile değil. Bir grup «Hepimiz biliyorduk bunu» diyor. Bir grup da «Olur mu böyle şey kardeşim, manyak mısın?» şeklinde koyuyor düşüncesini ortaya. Sabahattin Ali konusunda da aynı. Bir grup,

«Canım biliyorduk hepimiz adamın öyle olduğunu, korkardık yanımıza gelmesinden» diyor. İbrahim Ta-tarlı'nın Moskova'daki doktora teziymiş bu. Bana şunu söyledi: «Tanıkları var. yazdım, Yalçın Bey ne gereği var bunu yazıyorsun, biliyorduk, Zeki Baştımar bana dedi ki, Alman casusluk örgütüne tercümanlık yapar. bir nüshasını da bize verirdi». Bunu yazdım ben. Çünkü bütün yazdıklarımın arkasında yatan bir şey var: Ben, bizim ilerici kesimimizin ahlâk standartlarını yükseltmek gerektiği kanısındayım. Kitaplarımda da ahiâk, ahlâk diyorum. Yeni kuşaklara Sabahattin Ali'nin tipolojisini olumsuz bir örnek olarak sunuyorum. Bir de şunu düşünüyorum: Aydınımız, ileride- bir Yalçın Küçük daha gelir, açıklarımızı döker, diye bilsin.

— 12 Eylül rejiminin birçok aydını bir tarafa bırakıp üzerinize gelmiş olmcıı nasıl etkiledi' sizi?

— Benim üzerime yüründüğü, biraz abartmalı ifadedir. Yani herkes benim olduğundan daha çok direndiğimi zannediyor. Bu doğru değil. Hakkım olmayan bir teveccühle karşı karşıyayım. Bunu da tevazuumdan söylemiyorum. Tanıyanlar, benim tevazuyla ilgim olmadığını bilirler. Bence rejim 12 Mart'ı tekrar yaşamak istemedi. Şi-li'den edindiği deneyimleri de birleştirdi. Adı duyulmuş bir takım insanları çok fazla hedef yapmanın yanlış olacağını düşündü. Bunun çok açık örnekleri var. TÖB-DER Başkanı Gültekin Gazioğlu'nu aldılar, bıraktılar, yurt dışına çıkmasına izin verdiler. Behice Hanım'a da izin verildi. Keza diğer, TİP'li arkadaşlarıma. Harekâtın başladığı haberi akşam yedide duyuldu İstanbul'da, o saatte tank-

ları harekete geçirmiş rejim, Ahmet Kaçmaz otomobiline. bindi, gitti. Yönetimin sınır kapılarını tutmamış olması düşünülemez. Şili'deı de öyle olmuştu nitekim. Ben, kırıldığım takdirde halkıma yardımcı olabilirim, diye düşündüm. Dava açtılar, uzattılar. bu «Dısarı cık» demekti. Ama çıkmadım. 12 Mart'ta da çıkmam ıştım. Şu anda arkadaşlarım Dünya Bankası'nın, OECD'nin önemli görevlerindeler. Ben de iyi bir teknisyenim. Üniversitelerde de. hocalık yapabilirdim. Ama istemedim. Çünkü dışarıda politik göçmenlerin halini gördüm' ben. O yüzden politik göçmen olmak istemiyordum. Beni üniversiteden attıklarında rejim biraz daha yıpranır diye düşündüm. Beni hapse attıkları zaman rejim yıpranır diye düşündüm. Yapabileceğim başka bir şey de yoktur. Hapse girmekten korkmuyordum.

Dört defa mahkûm ettiler, tahliye oldum, tekrar tutukladılar. Bana yapılmış en kötü şey budur. Yoksa ne hapisliğim fazla, ne şu ne bu... Ama tahliye edilmişken elleri kelepçelenip götürülmek ve tekrar tutuklanmak ■ kötü bir şey. Mamak'ta şunu da söyledim. «Türkiye'yi sevmek hapishaneden de sevmektir». Hapishane fetişizmi yaratmak istemiyorum ama düşüncem bu.

— Bir ara açlık grevinde öldüğünüz haberi duyulmuştu ...

— Genç arkadaşlar büyük çapta bir açlık grevine. karar vermişlerdi. Zor durumdaydım. Ben katılmadığım zaman, onların hareketi kırılmış. olacaktı. Katılmaya karar ^ verdim. Yedinci günü bir delikanlı yanıma geldi, «Hocam. sizin greve katılıp katılmayacağınız konusunda ikiye ayrılmıştık. Ben katılacağınıza inanıyordum. Çünkü Marks şöyle demiş, Lenin şöyle demiş, Engels şöyle», diye anlatmaya başladı. Dinledim, «Aman evlâdım, bunlarla hiç bir alâkası yok. Yaptığınız bir serseriliktir ve ben. serseriliği. severim», dedim. 17'nci gün ölüm başladı. 24'ncü günde yıkıldım. Dilim tutmuyordu, ■ vücudum bitmişti. Bütün dünya radyoları öldüğümü haber vermiş. Ölüm de ayrıca güzel. Yeri geldiği için söyleyeyim. Anneannelerimizin anlattığı gibi güzel bir duygu. Bu olay da sanı-

yorum benim üzerimde fazlaca husumet olduğu izlenimini .uyandırdı.

— 12 Eylül dengeyi sol lehine mi tuttu?

— Meseleyi sağ ve sol diye koydu. Sağı mahkemeye çıkarttı. Çıkarttığı kişiler başbakan yardımcılığı yapmış bir emekli albay, başbakan yardımcılığı yapmış bir profesör. Solda ise gencecik çocuklar. Ve Türkçe bilmeyen Kürtler. Rejim o zaman yanlış yaptığını anladı ve soldan da öğretim üyelerine yöneldi. Barış Davası'nın da tek nedeni bu. Ben biraz inatçıyım, Türkiye'yi de terk etmek istemiyorum, adim da biraz duyulmuş, o yüzden beni aldılar.

— TİP'in Bilim Kurulu üyesiydiniz. inatçı kişiliğiniz orada: dlaı kendini gösterdi ki, Yürüyüş'ten koptunuz.

— Ben 1970 öncesinde TİP Bilim Kurulu üyesiydim. ikinci TİP'in kuruluşunda programını hazırlayan guruptaydım. Partinin en önemli yayın organının kurucusu ve başyazarıydım. Ben.im kişiliğimden kaynaklanan

bazı kusurlarım var. Bir kere ben çok çalışkanım.- Bu kötü bir şey veya iyi olduğunu söyleyemem. Herkesin çok çalışkan olmadığı bir yerde, çok çalışmak iyi değil. Ben bir günde 25 saat Türkiye'yi düşünebiliyorum. Yürüyüş'e gelince, onun bir yanı unutulur. CHP'lilerin, Uğur Mumcu'nun demeç verdiği bir dergidir Yürüyüş. Ancak bir noktadan sonra Yürüyüş çok sertleşmek mecburiyetinde kaldı. Bugüne getirerek anlatayım. Benim çok sevgili fıkra yazarı arkadaşlarım Cumhuriyet'te, ilerici kesimde, iyi niyetle ama Türk soluna bir önemli zarar veriyorlar. Şu. Türk solunu eleştirirken, onların alınlarına beceriksizlik, önemsizlik, küçüklük, işe yaramazlık yaftasını yapıştırıyorlar. «Aman siz küçüksünüz, parçalısınız, işe yaramazsınız, kafasızsınız...»’ Şu anda bunu SHP için yaptılar. Ve bugün SHP'liler bile konuştuğunuz zaman, «İşte biz SHP'liyiz, işe yaramıyoruz, beceriksiziz» diyorlar. Bunu ilerici dostlarım yaptı. .. Halbuki politika bunu kabul etmez. Aynı ilerici arkadaşlarıma göre Süleyman Demirel müthiştir. Onda hiçbir ku-

sur bulmazlar. Bütün kusurları kendi taraflarındakilere bulurlar. 1970'li yılların ortasında bunu sosyalist sol için yapmışlardı. O zaman fıkra yazarlarıyla amansız bir kavgaya girdim. Güçsüzlük inancıyla politika olmaz. Bunu başlangıçta beraber olduğum arkadaşlarım Behice Hanım'la, Nihat Bey'le yapıyordum. Ama daha sonra onlar bunu gö-türemeyeceklerini anladılar. «Acıkça veya kapalı olarak bütün bunların sorumlusu Yalçın'dır», dediler. Ben de sorumluluğu almaya razıydım. -

— Ancak anti-Sovyetçilik suçlaması gerekçe gösterilmişti herhalde...

— Tabii. Ama şimdi onu yapan arkadaşlarımın hepsi bunun yanlışlığını kabul ediyorlar. Başlangıçta, «Biz buna anti-Sovyet dersek itilir, gider. Üç sene sonra da onti-Sovyet olur ve biz haklı çıkarız». diye düşünüyorlardı.

— SSCB'ye bakışınız partili arkadaşlarınızla paralel miydi?

— Benim bakışım bazı arkadaşlarımdan farklıdır. Ben Sovyetler Birliği'ni çok önemli bulurum, uluslararası sistemde izlediği politikayı doğru bulurum, ama ben Türkiye'de sosyalizmi kurmak yanlısıyım. O yüzden Sovyetler'-le Amerika arasındaki her dış politika tartışmasını ülkemin gündemindeki birinci madde saymam. Benimle arkadaşlarım arasında.bu konuda önemli bir ayrılık vardır. Bu iki ülke arasında nötron bombası

tartışması çok önemli olabilir, ama benim gündemimin birinci maddesi değildir bu. Bu bir biçim farkıdır. Bu farklılığı da sonuna kadar götürmeyi düşünüyorum. Diyelim ki Barış Derneği, dernektir... Önemli bir dernektir de. .. Ama açık söyleyeyim Türkiye'nin en önemli sorunu bu değildir.

— Sendikal haklar sorunu ortadayken nötron bombasıyla uğraşmanın sırası değil, diye düşünüyorsunuz...

— Evet... Barış iyidir, güzeldir. Ama bizim yaşamımızın en önemli sorunu uluslararası barışı sağlamak değildir. Böyle düşünmek benim farkımdır.

— 12 Eylül'ün siyasal kurumları kaldırması, bazı şeyleri daha rahat tartışmaya, söyiemeye imkân verdi, denilebilir mi? ‘

— Böyle olsa çok sevindirici. Ancak bence bir sarkaçtır Türkiye. Bir on yılı sonraki on yılına benzemez. 1960'-ta ve 1970’te Türk solunun hem liderleri vardı, hem de sol 12 Mart'tan martirlerie çıktı. Toplum, düşünceyi acıyla birlikte istiyor. Peygamberlikte olduğu gibi acı çekmiş insanlardan istiyor. Alın Cumhuriyet gazetesini, 12 Mart'tan büyük prestij kazanarak çıkmıştır. İlhan Selçuk hapse girdi, Nadir Bey gazetenin başından Uzaklaştırıldı. Ama Cumhuriyet, 12 Mart'ın rezistans yayını sayılan Yeni Or-tam'dan Uğur Mumcu'yu, Mustafa Ekmekçi'yi ve Ali Sir-men'i transfer etti. 1980 Cumhuriyet'i öyle olmadı ancak. Kapatıldı ama Tercüman da kapatıldı.. Ali Sirmen içeri girdi ama Barış'la... 12 Mart'ta ise Mahir Cayan ölmüştü. Ama ölümü sağlığından daha güçlü oldu. Herkes onu okumaya başladı. Sanki yeni bir Kur'an... Öbür çocuklar da öyle. Şimdi ise 12 Eylül'den çıkıyoruz solun martirle-ri yok. Herkes zanneder ki büyük açılımlar aydın bolluğuna denk gelir. Doğru değil bu. Açılımlar aydın kıtlığından sonra gelir. Tanzimat ve Cumhuriyet öncesinde hep aydın kırılmıştır. 1903'le 1923 arası... Aydın olmayınca, siz fesi ' çıkarıp şapkayı giyin, derseniz kimse itiraz etmez. Çünkü fese bağlanacak adam kalmamıştır. Aydının kafasını kırmışsınız. Şimdi Türkiye'de şu dönemde de müthiş bir kırım yaşıyoruz. Kimisi ölüyor, kimisi bırakıp yurt dışına gidiyor. Otorite boşluğu var.

— Aynı sorun sağda daı vardı?

— Hâlâ var. Türkiye Cumhuriyeti döneminde, hatta OsmanlI'dan beri, sadrazamlık, başbakanlık koltuğuna oturup da o koltuğu anlamayan tek

adamdır Turgut Bey. Başbakanlık koltuğu Turgut Bey'e kendisini anlatamıyor, kabul ettiremiyor. Turgut Özal DPT'de bizimle birlikte çalıştı. O yüzden bilirim, ümitli de değilim.

— Erdal İnönü lider kavramına uyuyor mu?

— Politika iyi aile terbiyesi ile yapılmaz. Veya sa-deceonunla yapılmaz. Yapılsaydı, herkes politikacı olurdu, çünkü çok kişinin bu imkânı var.

— O zaman çoğu aydının, «Şu Süleyman Bey gelse de bizim işleri düzeltsen demesinin; «Nasıl olsa gelecek, bari angaje edelim» diye uğraşmasının bir mantığı var...

— Süleyman Bey şu anda 1950 ortasından itibarenki İsmet Paşa'yı oynuyor. Ve bu rolü cok benimsemiş görünüyor. Sosyalist solun bir bölümünün de Süleyman Beyin yeni yönetimine yatkın olduğunu görüyorum. Ama ben Süleyman Bey'in angaje edilebileceği kanısında değilim. Süleyman Bey iktidara yaklaştığı ölçüde bu iddialarından uzaklaşacaktır.

— Soldan, aydınlardan tepki görüyorsunuz, kime ya.. zıyorsunuz kitaplarınızı?

— Benim yaptıklarımı yeni kuşaklar olağanüstü bir güven' aşılama olarak görüyorlar. Belki de yeni doğmakta olan çocuklar icin yazıyorum. Sabırlıyım. «Güzel bır Türkiye'ye açılıyorsunuz, daha ahlâklı olacaksınız, bu ülke sizindir, başka ülkelerden ne iyidir, ne daha kötüdür, ama biz burada doğduk, burayı sevmek iyidir». diyorum. «Cok da akıllı olmayın, insanın yurdunu sevmesi için zahmete katlanmasına. hapislere girmesine gerek yoktur. Yurdunu. halkını çok seven insanlara zaten kimse akıllı gözüyle bakmaz», diyorum. Hayret ettiğim, Çetin Altan'ın havlu devrimi deyişine, mahallede havlu satın. deyişine bakıp bunun tersini söyleyen Yalcın Kücük'e neden bu ka-

■ dar az yer tanımak istemeleri.

— Gerçekten kendinize az yer tanındığına mı kanisiniz?

— A evet... Bir noktada yazılı olanın dışında o kadar güzel tepkiler alıyorum ki, kitap imzalamalarım, bir üniversite... Bu beni mutlu ediyor tabii. Şimdi Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü' cildi çıkıyor, ilk sözüm şu: «Benim söylediklerime, yoldaş aydın, düşünen insan en acımasız savaşı açmazsa, bunu ülkem için talihsizlik sayarım», diyorum. Söylediklerimin hepsinin acımasızca eleştirilmesi lâzım. Geliyorlar, görüyorum, Yalçın Küçük gibi konuşan. gülen, düşünenler var. Ama özgür kafayı seven bir insan olarak, yirmi yıl sonra bunların bir fetiş haline gelmesinden en çok ben rahatsız olurum. Onun için tartışılması lâzım.

— özellikle yakın tarih konusunda Türk aydını flu-luktaın yana değil mi? '

— Kesinlikle öyle. Ama yine de «tartışmalı» diyor, bazı tabuların yıkılmasını düşünüyorum. Çok açık, ben Fatih Sultan Mehmed'i sevdiğimi söylüyorum. Üniversitedeyken asistanlarım gelmişti bir gün, «Bakın hocam, üniversitelerden birine Fatih'in adını vermek istiyorlar», dediler. Ben, «İktidara gelirsem ben de yaparım», dedim. Şaşırdı, sonra düşündü, «Doğru», dedi. «Ben, bu tür ilericiliği anlamıyorum. Ben Mustafa Kemal'i seviyorum ama, neden benim tarihimde bir tek Mustafa Kemal olsun. Benim kitaplarıma kadar solcular Büyük Reşit Paşa'yı sevmezdi. Halbuki Kemalizm'in sorunudur o. Tanzimat bazı açılardan, Kemalizm'den daha radikaldir... Daha büyük bir transplantasyon düşünmüştür. Ondan sonra biz birdenbire *çok* aptalca bir düşünceyle Reşit Paşa'nın ajan olduğuna karar verdik. Üç kişiden oluşan bir tarih zengin olmaz. Üç aydından oluşan bir aydın kümesi zengin olmaz. Reşit Paşa'yı, Namık Kemal'i seviyorum o yüzden. Sevdiğim için de herkes şaşırıyor. Enver'le Mustafa Kemal arasında evhama dayalı bir çelişkiye bakarak tarihin falsifikasyonu-na neden imkön vereyim? Mustafa Kemal'in geçmişini süslemek için bir dummy-değişken ([2]) gerekliydi. Kukla değişken yani. Neymiş, Enver'le arası kötüymüş. Mümkün mü? Birazcık orduyu bilen adam anlar durumu. Biri başkumandan, öbürü yarbay. Anafartalar Kahramanı diyoruz. Anafartalar'dan sonra Mustafa Kemal bir anlamda açığa alınıyor, terfi ettirilmiyor. Daha paşa değil o zaman. Soruyorum o zaman. «Benim tarihimde başka güzel insanlar da var», diyorum. Şinasi, Ziya Bey sosyalist olmadılar diye altlarını çizemem. Büyük bir yurt sevgisi vardı onlarda. Ahmet Mithat Efendi'yi niye yok sayalım? Adam orada burada matbaalar kurmuş. Eksiğini fazlasını söyleriz, o başka...

— Size sevdiklerinizin hep ölmüş kişiler olduğu da; söyleniyor sanırız...

— Evet... Ama benim kadar, yaşayan insanlara kitap. ithaf eden var mı ki? Artık ithaf etmekten korkuyorum. Yine ya ölülere ithaf edeceğim, ya çocuklara. Çünkü Be-hice Hanım'a ithaf ettim, aleyhime kampanya açtı, Aziz Bey'e ithaf ettim, o da kampanya açtı. Benim insana bağlılığım din gibidir. Evrenin iki güzel yaratığının yıldızlar ve^ insan başı olduğuna inanıyorum. Onun için insan başı dikken güzeldir.

— Olumsuzluklara; rağmen iyimser . olmaya yönelten. sebepler de var herhalde Türkiye'de?

— Elbette. Şimdiye kadar hiç olmamış şeyler var. Fizikte çok iyi bir birikim var. Ne yazık ki şu sıra dışor-da. Sinemada, romanda, resimdeı de öyle. Türkiye'de arayış var...

— Son birkaç yıldır. ..

— İki yıldan beri böyle bir canlılık var. Ancak bu tür şeyler kanılara değil, sezgilere dayanır. Sezginin içinde bir tür temenni de vardır. Ben Türkiye'nin çözümü bulabileceğine inanıyorum. Artık eskisi gibi değiliz. Çok büyük zenginlerimiz var yani... İsviçre'nin zengin mahallelerinin bazılarında Türkler oturuyorlar. Büyük uluslararası şirketlerimiz var. Son yirmi-yirmibeş yılda Türkiye'nin matriksi gerçekten çok değişti. Modern fizikte, kadrosu var. Bir Yaşar Kemal, kim ne derse desin gidip devlet başkanla-rıyla konuşabiliyor. Bir Yılmaz Güney heyecan yaratabildi. Mehmet Ali Ağca bile önemli olabiliyor. Olumlusu, olumsuzu... Avrupa'da bizim insanlarımız çalışıyorlar, oma eö-pünü temizliyorlarmış... İlk defa yarı Avrupalı, yarı Türk emigre insan ortaya çıktı. Bir emigre edebiyatı doğdu..

Yani Türkiye bir kaynaşma halinde. Benim kitaplarımdan. birisinin kapağında kelebek var. Erkal Yaviçizdi. Şimdi şunu düşünüyorum: Bilimde, yaratıcılıkta, dünyanın kelebeği Türkiye'ye geldi. 19. yüzyılın birinci yarısında Avrupa'da, ikinci yarısında Rusya'da olan kelebeğin şimdi Türkiye'de olduğunu düşünüyorum. Farklı bir insan var mahkemede artık. Geliyor, bağırıyor... Bağırdığı için daha çok ceza alacağını biliyor. Sağda da var, solda da var bu. Ben bunu görüyorum ve kabuğumuzu yırttığımızı sanıyo-. rum. Ve bir de iyimserlik ekliyorum üstüne.

UZUN ORTA ÇAĞ KISADIR: BİR GÜN

Düşünmek Örgütlenmektir

— Düşünmek, insanın doğal işlevlerinden biri olduğu halde, bunun ürünü olan düşün neden suç sınırlan içine alınmıştır?

— Eksik. Düşünmek insanın doğal işlevlerinden birisi değil, daha öncesi, insanın tanımıdır. İnsan olmak, düşünmek ile başlıyor.

Tarihsel olarak da öyle oldu: insan düşünerek doğdu. Uzun Orta Çağ'da insan yoktu; bitki, hayvan ya da günlük angaryasını yapan serf köylü vardı. Uzun Orta Cağ'da günlük angaryasını yapan köylünün bir günü diğerinden ve her günü bitkinin ya da hayvanın bir gününden hiç farklı değildir. Bu nedenle uzun Orta Çağ sanıldığının aksine hiç de uzun değildir, bir gündür.

İnsan evrende en çok değişen ve en çok değiştiren yaratıktır. İnsan, sürekli değişim oluyor. Ayrıca insan. tüm değiştiricilerden bir yerde ayrılıyor; elektrik enerjisi değiştirirken kendisi değişmiyor. İnsan değiştirirken değişiyor.

Elektrik enerjisi uygulanan madde, değişmeye karşı

Şahap Balcıoğlu’nun sorularına cevaplar, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Ağustus 1985.

direnebiliyor; ancak karşr saldırıya geçmiyor. insan top-lumlarda da bir noktada maddeden ayrılıyor, değiştiricisine karşı saldırıya geçebiliyor.

Düşünmek, değiştirmektir.

Burada herkesin bildiği bir açıklığı tekrarlamak zorundayım. Düşünce tarihi, var olanlardan «değişik» olmayan hiç bir düşünme süreci sonucuna «düşün» adını vermiyor. Düşün, bireysel olmasa bile toplumsal olarak ve kesinlikle değiştirme sürecinin bir parçası oluyor. Yaratıcısının, bireysel aktörünün hiç bir planı olmasa bile, düşün bir toplumsal süreç olarak değiştirme akımının içine giriyor.

. Düşünmek ve ürünü düşün, her zaman, toplumsaldır.

Tarihsel olan mantıksaldır: Tarihin Darwinist bir mantığı var. Söylenenler icin çok açık şunlar var: İnsan, «insan» olmaya, değiştirmeye, düşünmeye başladı, hemen engizisyon kuruldu. Engizisyonlar, insanın ve toplumun değişmesini durdurma önlemleri olarak ortaya çıktı.

Türkiye uzun ve buradaki anlamda kısa yılları, durağan ve kendisinden habersiz yaşadı. Ondokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren, özellikle Grekler'in Türkiye'den ayrılıp Türkiye'den ayrılarak kurulan ilk bağımsız devlet örneğini vermelerinden sonra, «Böyle gitmez» kuşkusu geldi. Türkiye'de de «insan» doğmaya başladı, Türkiye'de daha önce örneği ve benzeri bilinmeyen Kemal, Ziya, Şinasi, Beşir Fuad türünden canlılar görülmeye başlandı. Türkiye'de insanın doğumu ile birlikte düşünce suçu ortaya çıktı. Düşünen adamın sürgünü, cezalandırılması ve mücadelesi arttı.

Köktenci değiştirme istenci. olduğu sürece, düşün suçu oluyor. -

— Örgütlenme özgürlüğüyle düşünce suçu arasındüki ilişki nedir?

— Cok doğrudan bir ilişki var. Ögelerini- şöyle sıralayabilirim: Düşünmek değiştirmektir, değiştirmek örgütlen-smektir, örgütlenmek toplumsaldır.

Düşünmek özü ve tanımı gereği değiştirmek olduğu için, düşünün, örgütlenmek istiyor. Düşün, maddeye ioeril-diği zaman, düşün kütleye sindiği zaman, madde ve kütle düşünen ve düşünmesi istenendir, kabına sığmıyor. Düşün alan madde veya kütle, elektrik ceryanına bağlanmış robot türünden eyleme geçme zorunluluğuyla karşı karşıya gefiyor.

Boraj, örgütlenmektir.

Dağlardan dağmık akan, disiplinsiz hareket eden. suların bir hidrolik santralda toplanması örgütlenmek oluyor. Toplanan su, yüksekten ve mümkün olan yükseklikten bırakılıyor; elektrik enerjisi yaratılıyor.

Suyu disipline etmek ve disipline suyu yüksekten bırakmak: Enerji.

Dağlarda sere serpe, disiplinsiz, yavaş yavaş, ereksiz akan nehirler suç değildir. Baraj, suçtur.

Baraj, değiştiriyor; sere serpe akanı örgütlüyor.

— Evrensel insan Hakları Bildirisi'nde düşünce suçu bulunmadığına göre, - dünyada düşüncenin suç olmaktan çıkanlması için alınması gereken önlemler nelerdir?

— Tekelleri ortadan kaldırmak veya aynı anlama gelmek üzere tekellere karşı bıkmadan ve her cepheden savaş acmak gerekiyor.

— Türkiye'nin geri kaılmışlığında düşüncenin suç sa-yılışının payı var mı?

— Önce sorudaki tamlamadan, «geri kalmışlık». rahatsız olduğumu belirtmek istiyorum. Bu deyimi hiç bir zaman benimsemedim, açıklamaktan çok karartan bir işlevi var. Önce «iktisaden geri kalmışlık» olarak piyasaya sürüldü; yavanlığı anlaşılmaya başlayınca «iktisadem düştü, geriye anlamsızlığı kaldı.

Türkiye mi «geri kalmış», yoksa Amerika Birleşik Devletleri mi, hangisi nerede, ne zaman, ne için geri kalmış?

Soru, bana, anlatmıyor: zorluyorum.

Çelişki ile düşünme arasında bir bağlantı kurabiliyorum. Düşünme, çelişkinin bir fonksiyonu oluyor.

Çelişkisi yoğunlaşmamış, çelişkisi ilerlememiş toplum-!arda yönetim kolay; düşünmek için fazla zorlanma olmuyor. Genişleme ve yükselme döneminde savaşların getirdiği engin zenginlikler Osmanlı toplumunda çelişkinin geri düzeylerde kalmasına yol açabiliyor. Düşünme, bilim ve teori, kendisini zorlamıyor. Böyle bir dönemde düşün suçu sınırlı kalabiliyor veya önemsiz olabiliyor.

Cumhuriyet Türkiyesi'nde Kemalizm en çok çelişkilerin doğuşunu, büyümesini ve kenetlenmesini önlemedö bilinçli davranıyor. Ancak bu dönemde çelişkiler yeşermiş olduğu için, çelişkilerin türevi olan düşün sucu örnekleri de görülüyor.

Zaman zaman Kemalizm'i, gelişmiş çelişkileri ortadan kaldırmanın bir yolu olarak deneme dönemleri oluyor. So^ nucları yaşanıyor.

Çelişkilerin gelişmesi, düşün suçunu ortadan kaldırmaya doğru yöneliyor. Çünkü çelişkilerin gelişmesi ile düşünme arızî ve geçici bir işlemden çıkıyor ve bir yaşam biçimi oluyor.

1

Adalet Ağaoğlu.

2

Matematik istatistikte kullanılır. Dami, okunur.

— Türkiye'de düşüncenin suç sayılması olayı hangi nedenlerden kaynaklanıyor?

— Türkiye'de düşüncenin suç sayılması akımının güçlenmesi, birbirinin zıddı iki nedene dayanıyor. Bir: Türkiye geleneksel ve alışılmış yollarla yönetilemiyor. İki: Türkiye'de kütleler geleneksel ve alışılmış yöntemlerle yönetilmekten mutlu olmuyorlar. Türkiye iki cepheden değişikliğe zorlanıyor. Bu. Türkiye'nin hummalı bir düşünme dönemine girmesi demek oluyor.

Türkiye eşiktedir.

Biçemi, Estetiğinin Türevidir Süslemeyi Hiç Sevmedi Bu, Benim Anlayışım Değil

— Aydınlar üzerine . yazıyorsunuz ve Doğan Avcıoğ-lu'nun dostu oldunuz; nasıl anlatırsınız?

— Doğan, Yön'ün çocuğudur. Türkiye'de her büyük aydın hem bir derginin yaratıcısıdır ve hem de bir derginin yarattığıdır. Nazım Hikmet, Resimli Ay'ın çocuğu oldu. Aziz Nesin, Markopaşa'nın çocuğudur. Doğan Avcioğlu Yön Dergisi'nin ürünüdür.

Doğan, bir yön'dür. Yalnızca Türk aydın tarihinde önemli Yön Dergisi'nin Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu ile birlikte kurucularından birisi olduğu için, yalnızca bir aydın kollektivitesini yaratabilen Yön'ün motoru olduğu için değil, inatla bir yön'ün sahibi olduğu için de Doğan bir yön'dür.

■ — Doğan Avcıoğlu'nun yönü ne idi?

— Yön'ün yönüdür.

Ancak yönünü açıklamadan önce katkısını belirtmek zorundayım. Yön, boğucu ve.kısırlaştırıcı Soğuk Savaş yıllarından ve Türkiye'de Bayar-Menderes Baskı Dönemi'n-den sonra bir canlanma ve bir açılım çabasında önemli bir hareket oldu.

Yön'ün katkılarını şöyle sıralayabilirim: Bir; Yön Dergisi Nazım Hikmet'i rehabilite etti, yeniden canlandırdı. Nazım'dan söz edebilme, Nazım'ı savunabilme, Nazım'ı yayınlama Yön ile birlikte gerçekleşti.

— Yön'ün yayınlarına; kadar Nazım Hikmet'e yasak sürdürüldü mü?

— Kesinlikle. Nazım Hikmet, 1940 yıllarının sonları-

Hürgün Gazetesi'nin sorularına cevaplar, yayınlanmadan Hürgün kapandı, Ekim 1985.

na doğru bir dize-iki dize ya da şiir olarak yayınlanabiliyordu. Tüm 1950 yıllarında Türk aydını, Nazım'ı ancak gizli gizli ve 1930 yıllarından kalma plaklarından dinleyebildi, okuyabildi. Yön, 30 Ekim 1964 tarihli 83 üncü sayısında «Yön, bir demagojiyi daha yıkıyor» başlıklı kısa bir yazıyla Nazım Hikmet ile ilgili yasaklara . karşı mücadele edeceğini açıkladı. Aynı başlık altında Nazım şiirleri yayınladı. Bunun bir hazırlık olduğu anlaşıldı. 20 Kasım 1964 tarihli 86 ncı sayıda İlhami Soysal'ın «Bir Türk Şairinin Öülümü» başlıklı yazısı ve İlhami'yi Moskova'da Nazım'ın mezarı başında gösteren fotoğrafı ile birlikte orta sayfası yayınlandı. Bu, bir dönüm noktasıdır. İlhami'nin bu güzel yazısının büyük yankı yarattığını ve okuyanların çoğunu ağlattığını hatırlıyorum. Bundan sonra «Yön» yayınları içinde «Nazım Hikmet - Kurtuluş Savaşı Destanı» çıktı. Bu, 1938 yılında hapse konduğu tarihten sonra, 1^&_yılında, Nazım'ın Türkiye'de yayınlanan ilk kitabı oldu.

— Diğer katkıları?

— Devletçilik. Yön ve Doğan Avcıoğlu, devletçiliğin çok inatçı ve yaratıcı savunucuları oldular. Bunun yanında Türk-Sovyet dostluğunu içtenlikle savundular. Yön ve Doğan, devletçilik ile Sovyet dostluğunu hem bir kalkınma ve hem de bir güvenlik sorunu olarak ele aldılar. Bakış açıları içinde yamalı değildi; birbirini destekliyordu. Devletçiliği özel sektör eliyle kalkınmaya karşı, Sovyet dostluğunu da Amerikan emperyalizmine karşı bir politika olarak geliştiriyordu. Türkiye'nin sanayileşmesine Amerika'nın karşı çıkacağı ve bunu engellemek isteyeceği Do-ğan'ın kesin inancı idi.

— Bütün bunlara bakarak Doğan Avcıoğiu'nun bir sosyalist oldUğu söylenebilir mi?

— Bir soruya verilebilecek bir «evet» ya da «hayır»' cevabı, açıklamalarla birlikte olmazsa yanıltıcı olabilir. Yön, işin başından itibaren «sosyalizm» sözcüğünü kullandı. O zamanki güçlü ve yandaş Türkiye İşçi Partisi hareketi uzun yıllar «sosyalizm» sözcüğü yerine «toplumcu» sözcüğünü tercih etti. Yön'de «tek yol sosyalizm» başlıklı baş yazılar yazıldı. Ancak Doğan, önce «Kemalizm» diyordu. Devletçilik ve Sovyet Dostluğu, Doğan Avcıoğlu için çok büyük bir örgütçü olarak gördüğü Kemal Atatürk'ün mirasına sahip çıkmak oluyor.

Doğan Avcoğlu. Kemalist canlanmanın ve Kemalist bir iktidarın. kendi güçlükleri içinde, sosyalist örgütünü de yaratarak kesinlikle sosyalizme dönüşeceğine inanıyordu. Bu nedenle kendisini hep sosyalist saydı ve yazılarında olmasa bile özel sohbetlerinde beğenmediği kimseleri hep «marksist değil» diye bir kenara koyuyordu.

— Hem marksist olmak ve hem de Kemalizm nasıl bağ-^dcışyor?

— Başka çalışmalarımda Sevgili Doğan'ı «Kemalizm'in aşkın düşünürü» olarak niteledim. Bu. bir açıdan Kemalizm'in şanssızlığı oluyor. Kemalizm'in ideolojisini kurmayı deneyen Şevket Süreyya, sosyalizmden geliyor. Kemalizm'i yeniden canlandırmak ve gençleştirmek isteyen Doğan Avcıoğlu, en zor ve en büyük cesaret isteyen zamanlarda sosyalizmi savunuyor.

Bunlar Türk aydın ve siyasal hareketiniincelemeyi çok çekici bir hale getiriyor .

Doğan Avcıoğlu, Silâhlı Kuvvetler'in katılımı olmadan Türkiye'de modernizasyonun olmayacağına ve sosyalizmin kurulamayacağına inanıyordu. Doğan için Kemalist canlanma aynı zamanda bir ittifak programı oldu. Bu nedenle Yön ve Doğan. sınıf çetişkilerine ve işçi sınıfının öncülüğüne uzak kaldı. Modernizasyonu, «zinde kuvvetler» yapacaktı; «Zinde kuvvetlen) asker ve sivil, ancak kesin radikal, aydınları anlatıyordu.

— 12 Mart'ı Doğan Avcıoğtu'nun Yön’ünün geçersizliği sayabilir miyiz?

— Bu sorunuzu, kendi görüşlerimi açıklamak yerine, Doğan'ın düşüncelerini belirterek cevaplandırmak istiyorum. Benim için sevinçtir, mutluluktur, kazançtır, 1956 yılından beri dostuz; Doğan'ın güzel ömrünün son on yılında, Gülseli'den sonra, en çok beraber olduğu pek az insandan birisi olduğumu söyleyebilirim. Bununla birlikte Doğan adına konuşma hakkımın olmadığını biliyorum. Yalnız, bütün bunları çok konuştuk, çok tartıştık: Doğan, 9 Mart 1971 yılında yenildiğini biliyordu. Ancak bunu geçici bir yenilgi olarak görüyordu. Kendisini hep, daha sağlıklı bir kadro iie ve daha yenilenmiş bir biçimde yeniden yo-iuna hazırlıyordu. Bunun için yaşamına çok özen gösteriyordu; her sabah koşması, yalnızca yönünü gerçekleştirebilmek için gerekli zamanı bulabilmek içindi.

— Kanseri düşünmedi değil mi?

— Tepkisi tam bir ihtilâlci gibi oldu. Gülseli, ben, yakınları. Doğan 'dan *birkaç* saat önce öğrenmiştik. Kanseri öğrenince. «Yalçın, hep cepheden hücuma göre kendimi hazjrladjm. a rkamdan hançerlendim» dedi. Hepsi. bu kadar. Cok mert ve cok kibar karşıladı.

Benim tanıyabildiğim en kibar insanlardan birisiydi. Bu inatçı aydının bu yanının pek bilinmediğini sanıyorum; ameliyata gerek olup olmadığını görüşmek icin gittiğimiz Doktor Nefise Barlas'a, on beş dakika içinde, en az üç kez, «Hanımefendi, zamanınızı almıyoruz ya». dediğini hatırlıyorum.

Lise yıllarında Bursa'da pokeri severmiş, oynarmış. 9 Mart'a ve yaşama bir poker partisi gibi bakabiliyordu.

— çalışmalarım nasıl değerlendiriyorsunuz?

—— Önce Doğan'ı nasıl okuduğumu söylemek zorundayım. Doğan'ın çok titiz bir okuyucusu oldum. Çok öğrendim. Doğan'ın biçemi, estetiğinin bir türevidir; süslemeyi hiç sevmedi. Güzelliğin kendiliğinden olduğuna inanıyordu ve doğal lığında seviyordu. Bu. benim a n layışım değil. Ama yazıları da böyleydi; cevherini yazısına saçıyordu. Milli Kurtuluş Tarihi’ni, 12 Mart 1971 tarihinde yenilgisinden sonra ve hapishanede yazmaya başladı. Bununla Kemalist anlayışını yeni bilgilerle tazeledi; sanki kaba

Kema-üstlere bir cevap verdi. Türklerin Tarihi'nde bir boşluğu doldurmanın ötesinde Türk topluluklarının başından itibaren sınıf çelişkilerini yaşayan bir yapıya sahip olduğunu; sergilemeye çalıştı.

— Türklerin Tarihi'ni bitiremedi değil mi?

— Gerektiğinden fazla uzadığını düşünüyordu. Son ■ zamanlarda ara vermeyi kararlaştırdı. Vulgar Kemalizm'e, cevap vermesi gerektiğini düşünüyordu. Kemalizm'in ticaretini yapanlar ve Kemalizm'i Amerikancılığın kılıfı olarak kullanmak isteyenler bulunduğunu düşünüyordu. Hastalığına karşın böyle bir kitabı çıkarmak istiyordu. Bu kitapta, Türkiye üzerine Tezler'in eleştirisi de olacaktı.

— Sizin çalışmalarınızı mı eleştirecekti?

— İlk kez olmuyor. Yayınlanmış çalışmalarımızda birbirimizi eleştirdiğimiz bölümler var. Bu yakınlığımıza ve benim Doğan'a sevgi ve saygıma hiç etki yapmadı. Düşüncelerimi ve tezlerimi, Doğan'la tartışmak, Doğan'ın . mümkün olduğu durumlarda onayını almak benim için . hep güven kaynağı oldu. Doğan'ı çok zaman sert eleştirdim; bana hep sevecen davrandı.

— Yaşamını yazarak mı sürdürecekti?

— Hayır. Kitaplarını emekli albayların okumasına şaşırıyordu. Doğan. hep gençlikten yanaydı. Gençliği, haberci sayıyordu ve kitap yazmaya ara vermek için haberci . bekliyordu.

Çok yakın bir zamanda, Kara Kuvvetleri Komutanlı-ğı'nın yeni bir emri ile kitaplarının Kara Kuvvetleri Kütüp-hanesi'nden çıkarılmasının emredildiğini işittim. Doğan, bunu öğrenseydi, herhalde etkisine bağlardı; öyle düşünüyorum.

İSTANBUL'U SOKAK SOKAK ÇARPIŞARAK ZAPTETTİLER '

Çatalca'da Mustafa Kemal'i Arıyorum

Hareket Ordusu Bir Gönüllü Ordusu'dur

Sevgili Uğur,

Bugün Gazete'yi aldım. Önce sevindim ve sonra kuşkuya düştüm.

Bu notu yazma gereğini duydum.

Tarihler, Mustafa Kemal Paşa'ya, Hareket Ordusu içinde önemlice bir rol veriyorlar. Gerçek de böyle olabilir; ancak fazla kayıt bulamıyorum. Zamanında yazılmış. hiç bir kaynak ve anıda Mustafa Kemal geçmiyor. Hareket Ordusu'nun bulabildiğim fotoğraflarına baktım; Paşa görünmüyor. Bu nedenle bu soruyu ortaya¯ attım; kitaplarımda Kemal Paşa'nın Hareket Ordusu içinde fotoğrafının . bulunması gerektig ini belirttim.

Gazete'de bugün Hüseyin Hüsnü Paşa ile Mustafa . Kemal Bey'in Sirkeci'de olduğu belirtilen fotoğrafını görünce önce çok sevindim. Sirkeci'de olduğunu okuyunca. üzüldüm. Sonra yazdıklarıma ve kaynaklarıma baktım. Şimdi sabah sabah 9.30; Sana ve mümkünse.yayınlanma-sı dileğiyle, bu notu yazıyorum. .

Anı yazmak güzeldir *ve* aynı zamanda yanıltıcı olabiliyor. Üstelik bir dede ile ilgili anı olursa daha da yanıltıcı olabilir. Mehmet Ali Bey'in dedesi Hüseyin Hüsnü ■ Paşa, Selanik'te redif birlikleri komutanıdır; biliyorsun, bir tür yedek güçler demek oluyor. Hüseyin Hüsnü Paşa, hiç ■ bir zaman Hareket Ordusu Komutanı olmadı; dolayısıyla ■ eğer Kolağası Mustafa Kemal Bey, Hüseyin Hüsnü Paşa'-nın kurmay subayı olsa bile, Hareket Ordusu Kurmay Başkanı olmadı.

Çalışmalarımı tekrarlamam gerekmiyor; Hareket Ordusu bir gönüllü ordusudur. Sivil, asker ve subay karışık-

Uğur Mumcu’ya Mektup, 10 Mart 1986 tarihinde yazıldı, Cumhuriyet Gazetesi’nde yayınlandı.

tır. Subayların çoğunun asker üniforması giydiği biliniyor. Hareket Ordusu, Çatalca'ya geldi; dağınık olarak geldi. Hüseyin Hüsnü Paşa, buraya gelen konvoyların birisinin komutanıdır ve gelenler arasında en yüksek rütbeli olduğu için bir süre Çatalca'daki birliklerin komutanı da oldu. Hareket Ordusu'nun Komutanı Mahmut Şevket Pa-şa'dır. Sonra sadrazam oldu ve gericiler tarafından bir suikastla öldürüldü.

1 — Hüseyin Hüsnü Paşa, mütevazi ve yurtsever bir paşad*ır. Kitaplarımda, çeşitli kaynaklardan, bir* yurtsever paşanın tutuklanışını aktardım; pek acıklıdır. Gericilik Hüseyin Hüsnü Paşa'nın Hareket Ordusu'na katkısını hiç unutmadı, çok sonra bu yaşlı paşayı gece yatağından kaldırdı ve pijama yerine giydiği entarisiyle alıp Bekir Ağa .zındanına götürdü.

Sevgili Uğur, bileceksin, gece almalar ve entariyle zındana götürmeler bir eski yöntem oluyor. Kullanılıyor.

2 — Hareket Ordusu'nun öncüleri, eski tarihle 3 Nisan 1325 ve yeni tarihle 16 Nisan 1^fâ tarihinde Çatalca'ya geldi. İstanbul'a girmesi önlenmek istendi. İstanbul, .gerici subay ve askerlerin işgalindeydi.

3 — Hareket Ordusu İstanbul'a girip, Sultan Abdül-hamit'i kurtarmak istiyordu; yola çıkış amacı Sultanı kurtarmak olarak belirlendi. Çatalca'dan yavaş yavaş ilerledi. Ayastefanos'u, şimdiki adıyla Yeşilköy'ü, zaptetti.

4 — 20 Nisan 1909 tarihinde Mahmut Şevket Paşa, resmen komutanlığınıaçıkladı.

5 — İstanbul'dan kaçan mebuslar, Hareket Ordusu'-,nun *korumasındaki Ayastefanos'a sığındılar.* 22 *Nisan* tarihinde Ayastefanos Yat Klübü'nde toplandılar.

Bu, tarihçilerin üstünü örttükleri önemli bir toplantı oldu. 22 Nisan 1909, daha sonraki 23 Nisan 1920 için çok büyük bir genel prova niteliği kazandı.

Meclis-i Millî adı verildi; aslında Türkiye'nin ilk Kurucu Meclisi'dir, ilk kez bir Osmanlı hükümdarı bir Meclis kararıyla tahttan indirildi.

6 — Mahmut Şevket Paşa, İstanbul'a girme için emir verdi. İstanbul'a çarpışmalarla girildi. Davut Paşa Kışlası kanlı çatışmalar sonunda alındı. Taksim Kışlası, Yıldız ve Topağacı'nda top atışları günlerce sürdü.

Aziz Bey'in, Sevgili Aziz Nesin'in babası Aziz Efendi, Taksim Kışlası'nda Sultan Abdülhamit'i koruyan isyancılar arasındadır.

Bab-ı Ali. uzun bir top atışından sonra teslim alındı.

7 — Sevgili Uğur. bu durumda Mehmet Ali Bey'in sana verdiği ve dedesi ile Mustafa Kemal Bey'i yan yana gösteren hatıra fotoğrafının Hareket Ordusu dönemine ait olduğundan kuşku duyuyorum. Çünkü Hareket Ordusu kuvvetleri Sirkeci Garı'ndan ve rahat rahat girmediler. Çarpışarak İstanbul'u işgal ettiler.

Ya çatışmaya katılmadılar ve sonra; İstanbul zapte-dildikten sonra. girdiler; ya da bu fotoğrafın Hareket Ordusu dönemi ve Sirkeci Garı ile hiç bir -ilgisi yok.

Çalışmalarım sırasında anı yazıcılarının çok yanıla-biidiklerini gördüm.

Umuyorum yazdıkların kitap halinde çıkar; dizi okumaya alışamadım. Mehmet Ali Bey, benim çalışmalarımda, dedesi Hüseyin Hüsnü Paşa hakkında daha ayrıntılı bilgiler bulabilir; öyle sanıyorum.

Sevgi ve selâmlar. .

SEN OYNA DİKTATÖR SEN OYNA

Tarihin Yeni Bir Peryodizasyonunu Öneriyorum

«Bizim» jakoben yolumuz, üç genç subay ile başlıyor; Yüzbaşı Niyazi, Yüzbaşı Enver ve Binbaşı Eyüp Sab-ri dağa çıkıyorlar ve özgürlük istiyorlar. Yirminci yüzyılın ortasına doğru genç subaylar yeniden ve birlikte fısıl-daşmaya başlıyorlar. Sevenleri «ihtilâlciler» diyorlar ve sevmeyenler konspiratörler diye küçümsüyor ya da suçluyor.

19 §ubat' 1987 tarihinde yazıldı, Metropol Tiyatrosu Program Dergisi’nde yayınlandı.

«Kon». birlikte, öneki ile spiratör, üfleyen veya nefes alıp veren anlamına gelen sözcüklerden oluşuyor; Türkçe'ye de yerleşen «aspiratör» sözcüğüyle aynı anlamı veriyor.. Gizli örgütçü, konspiratör birlikte nefes alıp verenlere deniyor; ben birlikte fısıldaşan demeyi daha uygun buluyorum. Üç genç subay, 1908 yılı yazında dağa çıkıyorlar ve' 1960 yılı yazbaşında hükümeti alıyorlar.

Bu' dönemi 1908 yılıyla başlatabilirim. Bu dönemi 27 Mayıs 1960 sabahı ile bitirebilirim. Yeni bir yazımda 19 Mayıs'ı ve 29 Ekim'i bu dönemin içine ve başlarına doğru ■ bir yere koyabilirim. Bu dönemi ülkemizin burjuva-demok-ratik mücadeleler ve yengiler dönemi olarak niteleyebilirim.

1908 ile 1919 arasında onbir yıl var. Yüzbaşılar . artık. albaydır. Miralay ismet Bey veya Mustafa Kemal Paşa'dır. 29 Ekim artık paşa olmuş yüzbaşı ve binbaşıların hareketidir; hem hürriyetçilerden, 1908 ve hem de demokratlardan, 1960, bu yönüyle ayrılıyor. ,

Bu yönünü önemsiyorum.

En yüksek rütbelinin yüzbaşı olduğu bir ordu olur

mu?

Paşa. padişah sözcüğünün kısaltılmışıdır, dimuntif deniyor; Fransızca'dan geliyor.

31 Mart geliyor ve özgürlük tehlikeye giriyor. Hare- ■ ket Ordusu bir gönüllü hareketidir ve araştırmalarıma göre Kolağası Mustafa Bey, Selönik'ten yolcu ediyor. Başına bir «paşa» aranıyor ve Mahmut Şevket Paşa bulunuyor. Duygusuzdur, burjuva denecek kadar zengindir ve son derece profesyonel davranıyor. 27 Mayıs'ı yapmak isteyen ve birlikte fısıldaşan genç subaylar da bir paşa arıyorlar, Cemal Paşa'yı buluyorlar. Duyguludur, gazozcudur ve son derece alaturka davranıyor.

Profesyonel ile alaturka davranış arasında ne fark var? Mahmut Şevket Paşa'yı vuruyorlar. Cemal Paşa, Anıtkabir'de. Hareket Ordusu'nu Edirne'den geçiren İsmet Paşa ve Selönik'ten yolcu . eden Mustafa Kemal Paşa ile birlikte yatıyor. ■

Hürriyet Hareketi ve Hareket Ordusu bir sivil-asker ortak hareketidir ve gönüllü fıslldaşmaya dayanıyor. Kemal Paşa ve arkadaşları, 1920 yılından itibaren demokratik •devrimde sivilleri ve gönüllü olanları, mücadelenin dışına itiyorlar. «Başı bozuk» sözcüğünü Osmanlı'dan miras alıyorlar ve düzenli olmayan ordu için kullanıyorlar; hep dışarıda bırakmak istiyorlar, 27 Mayıs öncesinin genç fısıldayanları, bu olumsuz mirasın etkisinden

kurtulamıyorlar; bütün hazırlıklarını, toplumun «başı bozuk» devrimcilerinden ayrı tutuyorlar.

Tutabiliyorlar mı? Kesinlikle tutamıyorlar ve tutamamalarına seviniyorum. 27 Mayıs'ın genç fısıldayanlarının halk devrimcilerinin dışında bir sakin devrimcilik anlayışına sahip olmalarına karşın, 27 Mayıs'ı bir burjuva demokratik halk hareketi olarak görüyorum. Genç subayların halktan ayrılığı unutmayan Kemalist bir çizgilerinin varlığına karşın, halk içinde bir devrimci hareket kabarıyor ve sonuca birlikte gidiyor.

555 K, bir genç halk hareketi oluyor. Genç subaylar hareketiyle ayrı kanalda ancak paralel olarak gelişiyor.

555 K'cılar, bunlardan birisi olmayı yaşamımın onurlarından birisi sayıyorum, yenikçi bir Osmanlı türküsünü kendilerine marş yaptılar; kendimize marş yaptık. Ve 27 Mayıs günü, Kızılay'ın her bulvarında bir Cumhuriyet oyun havasıyla oynadık. Yakın geçmişte birlikte fısıldaşan küçük gruplar, 27 Mayıs'ta Kızılay'da iğne atsanız yere düşmeyecek denecek kadar dolduran bir büyük kalabalık olmuştu. O günü bu büyük kalabalığın oluşturduğu binlerce halka olarak hatırlıyorum. Halk binlerce halka ve göbek atıyordu. Aynı oyun havasını söylüyordu :

«Sen Oyna Diktatör Sen Oyna»

«Sen Oyna Diktatör Sen Oyna»

Tarihin Yeni Bir Peryodizasyonu İçin

— Her ülkede, siyasi örgütlenmelerin ve bunların en kompleks biçimi' olan devlet örgütünün özellikleri; ülkede yaşanmış ve yaşanmakta olan toplumsal hareketlilikle, daha açık ifade edilirse, sınıf mücadelesiyle belirleniyor. Bu mücadelede sınıfların kendilerini temsil etme yetenekleri ise, önderlik yeteneklerine ve niteliklerine (yani, ekonomik yapı içinde[1] işgal ettikleri yere ve ideolojik konumlarına) bağlıdır.

Bu bağlamda, başta işçi sınıfı ve burjuvazi olmak üzere mevcut sınıfların XX. yy. başından günümüze kadar, özellikle 1908-23-46-60-71-80

yıllarında, gerçekleşen ekonomik ve siyasa! dönüşümlerde sahip oldukları konum ve işlevleri nelerdir?

Bir başka deyişle, Türkiye'deki kapitalist üretim ilişkilerinin gelişimi boyunca', egemen sınıflar hangi değişik evrelerde, hangi . siyasal örgütlenmelere gereksinim duydu? {Eğer böyle bir tekobüliyet ilişkisi söz konusuysa.)

— Çok uzun sorunuza mümkün olan ölçüde kısa cevap vermeye çalışıyorum. Bunun için, önce, sorunuzu anlamaya çalışmam gerekiyor: kolay olmadığını belirtmek zorundayım. Kısaltmayı, ancak, sorunuzun özüne cevap vererek yapabileceğimi düşünüyorum.

Devlet ve demokrasi birbirinden nitelik ayrılığı göstermiyorlar: demokrasi, bir devlet durumunu anlatıyor. Devlet. toplumdaki çelişkilerin canlılığını durdurmak için ortaya çıkıyor ve çelişkiler ne kadar güçlü ise, devlet gü.-cünün de o ölçüde artırılmış olması gerekiyor. Demokrasi, toplumsal çelişkilerin harekete geçebileceğini' anlatan bir devlet durumu oluyor.

Bu temel ve açıklayıcı bilgileri ekleyeceklerim var: her burjuva devrimi, tarihsel anlamda ne kadar ilerici renk taşırsa taşısın, hep devletin gücünü artırma yönünde iş-

Yeni Aşama Dergisi, İkinci Sayı, Ocak 1987.

liyor. Bu anlamda, 1908 ve 1920 Devrimleri. Türkiye'de devletin gücünü artırmışlardır: Türkiye'de modern devletin doğuşunun önemli aşamalarını gösteriyorlar.

Buna ekleyeceklerim var: sınıfların varlığını yalnızca ekonomik sonuçlar olarak düşünmemek gerekiyor. Aynı zamanda kavgacılığı da önem kazanıyor. Giderek, kavga edip etmemesinin, sınıfların varlığını haber veren, gösteren, özellikler olduğunu düşünmemiz zorunlu oluyor. Buna ek olarak, sınıfların varlığı ve gelişkinliğini, mutlak durumlar değil, göreceli ağırlıklar olarak algılamaya çalışmanın daha verimli bir yol olduğunu düşünüyorum.

Bu çerçeve içinde sorunuza daha da geriye giderek cevap vermeye başlıyorum: 1876 Anayasası'nı ulusal olmayan burjuvazinin bir programı sayabiliriz. Jön Türk Hareketi, Türkiye'de ulusal burjuvazinin iktidar istediğini dile getiriyor. Jön Türkler, Lenin dahil dünya siyaset yazını yirminci yüz yılın başındaJakobenler olarak görüyor, güç dengelerini zorlayarak iktidara tırmanıyorlar ve merkezi hükümeti güçlendiriyorlar. Birinci Savaş, programlarının uygulanmasını güçleştiriyor ve ara veriyor. Ancak Birinci Savaş'ın sonuçları, Jön Türk Hareketi'nin devamı sayılabilecek olan ve daha yaşlı kadroların yönetimindeki Anadolu jhtilâli'ne, başında, daha ulusalcı olma olanağını getiriyor. Bu, yirminci yüz yılda gecikmiş ve zor ulusalcılık,. bir süre ve daha sonraki gecikmiş Kemalistler'in Anadolu ʲhtilâli'nin anti-emperyalist niteliklerini, olduğundan çok daha fazla göstermelerine yol açtı.

Yirminci yüz yılın ilk on yılını, bağımsız işçi hareketlerinin, Türkiye'de, tarih sahnesine çıkış yılları olarak görmek mümkün. Bu dönemde, Türk işçi hareketinin, burjuvazinin programını desteklediğini gösteren işaretler belirgin değil: buna karşın, 1920 yıllarının ikinci yarısından itibaren hem Takrir-i Sükun uygulaması ve hem de Türkiye'nin yeni sosyalist ülke, Sovyet Devleti ile dostluğu nedeniyle, burjuvazinin programına daha yatkın olmaya başladığını görüyoruz.

1920 yıllarının ikinci yarısından itibaren Türkiye'de devletin gücünü pekiştirmeye başladığı yeni bir döneme gi-

Tiyor. 1930 yılları ise, dünyada faşizm rüzgârının hızla estiği bir dönemdir: Amerika Birleşik Devletleri bile faşizan kurumlara başvuruyor.

Faşizmi, burjuva devletinin bir hastalıklı dönemi olarak görme eğilimi var; artık katılmadığımı belirtme zamanının geldiğine inanıyorum. Faşizm de, demokrasi türün-çlen devletin bir durumudur; demokrasi ve faşizm, devletin iki ayrı durumunu anlatıyorlar.

Sendikacılar için yazılmış el kitaplarında faşizmi, kapitalizmin kanlı diktatoryası olarak tanımlamak çok yaygındır; bu tanımı da yetersiz ve zaman zaman da yanıltıcı buluyorum. Kan, faşizmin tanıtıcısı değildir: rezistansın türevi oluyor. Rezistans yoksa kan akmayabilir. Kan akmadan da faşizm olabilir. Faşizm, bir yanıyla, egemen sınıflar arasındaki çelişkilerin

bir baskın sınıf lehine- durdurulması ve ertelenmesini anlatıyor. Diğer yanıyla, devlet . -gücünün daha hızla uygulanmasını gösteriyor.

1930 yıllarında devlet gücünün uygulanmasının önüne çıkacak engellerin hızla temizlendiği bir dönem yaşanıyor. İş kanunu ve Ceza yasaları değişiklikleri buraya geliyor.

Savaş'ın kıtlıkları ve yarattığı zenginler, Türkiye'de sınıf çelişkilerinin artmasına yol açıyor. Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Türkiye'de sınıfların varlığı resmen kabul ediliyor. Bu dönemde, ulusal ve uluslararası koşullardaki gelişmeler nedeniyle Türk burjuvazisinin, kendi iktidarının geleceğinden çok ciddi olarak kaygı ve korkulara kapıldığına inanıyorum. Burjuvazi öyle bir korkunun içine' giriyor ki, savaş uluslararası gerginlikleri artırma politikası izliyor.

— 1908-23-46-60-71-S0'i ortaya. çıkaran toplumsal (sı.: , nıfsal) dinamikler nelerdi? Yanısıraı,

A) Ordunun konumu ve işlemi ne olmuştur?

B) DP'nin siyasal yaşamda; yaptığı değişiklik nedir? DP'nin halkın siyasete katılımını sağlamak bakımından bir «ilk»liğe ve/veyaı devrimci sayılabilecek bir misyona sahip

•olduğu görüşünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Bu sorunuz, şu anda bitirmek üzere olduğum, Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında ayrıntıyla ele alınıyor. Sorunuz çerçevesinde bir özet yapmak istiyorum.

Bir: İsmet Paşa artı Bayar-Menderes Dönemini, Anadolu lhtilâli'ni izleyen bir Restorasyon Dönemi olarak sayıyorum.

İki: DP Dönemi'ni önemseyen solda ve sağdaki bütün değerlendirmelerden ayrılıyorum.

Üç: Demokrat Parti dönemini, «Demokrasi» saymanın, hem bu sözcüğü bilmemek ve hem de Türk solculuğuna bir saygısızlık olduğunu

düşünüyorum. Hapishanelerin TKP militanlarıyla dolu olduğu, sendikaların seslerini duyuramadığı, grevin yasak olduğu kütüphanelerde Haydar Rifat'-ın bozuk çevirilerini bulup okuyan öğrencilerin bile emniyete götürüldüğü bir tarih kesitine «demokrasi» denilemez: olmaz.

Dört: 1940 yıllarının ikinci yarısında Ordu içinde, İsmet Paşa'yı devirmek isteyen bir gizli örgüt vardır. Bu, sonradan 1954 yılında Bayar-Menderes'i devirmek isteyen gizli örgüt içinde kayboluyor.

Bu dönemde ordu içinde ayrışma görülüyor: üst rüt-bedekiler ister İsmet Paşa isterse Boyar-Menderes Sultası olsun,. rejimi desteklemeyi görev biliyorlar. Genç subaylar ise, bir tür, Jön Türk Geleneği'ni sürdürmek istiyorlar. Nitekim, sonunda, genç subaylar, yönetimi alırken Genel . Kurmay Başkanı'nı bile tutukluyorlar.

CHP ve Lideri İsmet Paşa için önemli olan burjuva iktidarının devamıdır; bunu, bir yandan, bütün muhalefet kapılarını kapatıp yalnızca Demokrat Parti'ye açık kapı siyasetini uygulayarak ve diğer yandan da, akıl almaz bir süratle, Türkiye'yi Amerikan ittifaklarına çekerek, uygulamaya koydu. İsmet Paşa, 1940 yıllarının ikinci yarısında, işçi sınıfının politik hareketini kırdı, filiz vermek üzere olan sendikal hareketini boğdu ve aydın hareketini tümden sildi.

Böyle bir durumda, 1940 yıllarında, «muvazaalı» iddialarıyla karşı karşıya kalan, burjuvazinin güvenilir Demok-rot Partisi mi, «devrimci sayılabilecek bir misyona sahip)) oluyor. Olmaz. Daha ciddi olmak gerekiyor.

ismet Paşa artı Bayar-Menderes Dönemi, bir Restorasyon Dönemi'dir. Radikal unsurlar buna tepkilerini büyütüyorlar. 27 Mayıs. 1940 yıllarından itibaren biriken toplumsal muhalefetin bir patlaması oluyor.

— Toplumsal hareketlilikteki buzJarrn çözüimesi ve paralel olarak ülkenin yaşadığı darbelerin değerlendirilmesi giclierek derinleşiyor. Tüm darbelerin antidemokratik - çünkü halkın iradesi dışında, çünkü adı üzerinde: darbe! - olduğu için 'kabul edilemez' sayılması gerektiğini söylemek, üç darbeyi de aynı kefeye koyarak tartışmak artık tatmin edici olmuyor. Tartışmanın sınırlarını, darbelerin aJtında yatan ekonomik - politik - ideolojik belirlenimlerin Qraştmlması, özellikle 80 darbesinin farklı (ve ayrı) bir ele

alışı hak edip etmediğinin saptanması, bu mü^^alenin idari aygıtlarda, toplumsal yaşamda ve ideolojik yapıla-nıştal yaptığı değişikliklerin sosyalistlerce nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin incelenmesi noktalarına, kadar genişletmek zorunludur.

Bu bağlamda 60-71-80 darbelerinin neden ve sonuçlarını ve bu süreçlerdeki sınıfsal dengeleri özetleyebilir misiniz? Bu süreçlerde Türk solu ne kadar etkili olabilmiştir?

— Bu sevabı da kısa yazıyorum. Sorularınızı, Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabına ayıracağım zaman-fardan çalarak cevaplandırıyorum.

Bir: 27 Mayıs. hükümet edenlere karşıdır.

İki: 12 Eylül. muhalefet edenlere- karşıdır. 12 Eylül. AP ve CHP ile liderlerine, muhalefete gerekli önlemleri ve cezaları almadıkları için kızdı.

Üç: 27 Mayıs, Genel Kurmay Başkanı'nı tutukladı. yargıladı ve mahkûm etti. 12 Eylül. Genel Kurmay Başkanı tarafından gerçekleştirildi ve Geneî Kurmay Başka-nı'nı Devlet Başkanı yaptı.

Dört: 27 Mayıs, siyasî tutukluları serbest bıraktı. 27

Mayıs sabahı, daha önceki dönemde özgürlük mücadelesi nedeniyle hapse konmuş olanları serbest bıraktı. Benim türümden, Ankara'da 29 Nisan'ı örgütlediği gerekçesiyle Tahkikat Komisyonu tarafından arananları da, 27 Mayıs sabahı özgürlüğüne kavuşturdu.

Parantez açıyorum.

Bir: 27 Mayıs ile 12 Eylül'ü aynı sepete koymayı Ye-nigündem Dergisi ve özellikle başyazarı Murat Belge ile Ankara temsilcisi Aydın Köymen çıkarıyorlar. Babalarının kinini ortaya koyuyorlar. «Bizler». Murat'ın babası ile Aydın Köymen'in babasıyla da mücadele ediyorduk. Burhan Belge, Bayar-Menderes zulmünün propagandisti idi. Aydın Köymen'in babası. bu dönemin milletvekiliydi. 27 Mayıs, Murat Belge ile Aydın Köymen'in babalarını hapsetti ve bize özgürlüğümüzü kazandırdı. Şimdi bunun kavgasını yapıyorlar.

İki: Amerika Birleşik Devletl.eri'ni eleştirmek için Sov-yetler Biriiği'ne bir ön küfür veya Pinochet'yi mahkûm etmek için evvefâ Nasır'ı karalamak. ideolojik saplantı değilse. bir kişinin kendisine güvensizliği oluyor. Hiç gerekli değil.

Üç: Murat Belge, her askerî yönetimden sonra, yeni bilinç kazanmak isteyen nesillerin önüne kısır tartışma konuları çıkarmakta uzmanlık kazanmaya başladı. 12 Mart'-ten sonra, Althusser ya do Marx'ta Transformasyon Sorunları ile uğraşıyordu. Şimdi aynı işi yapıyor.

Parantezi kapatıyorum ve beş: 27 Mayıs. Türkiye'de demokratik devrimin son aşamasıdır. 12 Eylül, Türkiye'de devlet biçimini. 27 Mayıs gerisine ve öncesine çekme girişimi oldu.

Altı: 27 Mayıs'ı bir salt ordu hareketi olarak görmüyorum.

Türkiye'de eninde-sonunda ordunun katılımı olmadan bir iktidar değişikliği istisnaî bir durum olarak algılanabilir. Ordu içindeki gizli örgütçü subaylar, adını koymadıkları, bilmedikleri bir Restorasyon sürecine tepkiyle Ke-malim'in eksik kalan yanlarını tamamlamak için yola çıktılar.

Artık bir daha Türkiye'de 27 Mayıs'lar olmaz. 27 Mayıs demokratik sürecin en üst çizgisidir. Geride kalıyor.

27 Mayıs öncesinde örgütlü solculuk yoktur. bireysel solcular ve sol'u arayanlar var.

27 Mayıs'tan sonra Türk solunun kütleselleşmesinde bu arayanların yerinin büyük olduğunu sanıyorum. 27 Ma-yıs'la özgürlük mücadelesinin başarıya ulaşmasından bir güven duydular ve 27 Mayıs kurumları karşısında doyum-suzluğu yaşadılar: Sol'a yöneldiler.

Sol'a yönelirken, devlete demokratik bir durum kazandırdılar. 1960 yıllarının ikinci yarısını 1950 yıllarının tümünden çok daha fazla demokratik buluyorum. Katılım var. Aynı biçimde, 1970 yıllarının ikinci yarısını da, iç savaş koşullarını yaşatmasına karşın. katılımı yüksek bir dönem sayıyorum.

12 Mart, sol bekleyişlerin yüksek olduğu bir döneme geldi. Bu nedenle, 12 Mart bir ikircikli dönemden sonra asıl rengini gösterebildi. Fakat 12 Mart'tan kütlesel bir kırım olmadan çıkıldı.

Türk solu, 12 Eylül'e gelmeden önce yorgun düşmüştü.

12 Eylül'ün başarısı değil, karşısında olanların başarısızlığı söz konusudur.

Aramızdan ayrılanların dışında 12 Eylül'ü bütün sonuçlarıyla, fazla önemsemiyorum.

Sosyalizm çağında insanların bireylerin, açık bir bi-çimde,geriye adım atmaları zorlaştı ve zorlaşıyor. Yeni bir yöntem var: Bir Set'i önlerine alıp. yüzleriniSet'e çevirip, Set'e dayanarak, kendilerini geriye itiyorlar. Şimdi bu amaçla kullanılan iki Set'i tanımlayabiliyorum. Sosyalizm çağında bireyler, sosyalizmden geri kaymak istedikleri zaman, Sovyetler Birliği'ni önlerine alıyorlar. ellerini dayıyorlar ve böylece geriye kayıyorlar.

Sosyalizm adına Sovyetler Birliği'ne düşmanlık. yeteri ölçüde sosyalist olmamayı veya sosyalizmden geri dönmeyi anlatıyor.

Türkiye'de 27 Mayıs alınıyor öne konuyor, ellerini dayıyorlar ve itiyorlar. Devrimcilikten geriye kayıyorlar.

Türkiye'de demokrasi adına, demokrasiden kaymak gerektiği zaman. 27 Mayıs'ı öne alıp hedef yapmak yetiyor.

Murat Belge'nin babası. Bayar-Menderes Zulmü'nün sözcüsü ve propagandisti oluyor. Aydın Köymen'in babası da özgürlükleri ortadan kaldıran Bayar-Menderes projelerine, parlamento içinde, parmak kaldırıyor. Belge ve Köy-moo, 27 Mayıs'a ırsi kinlerini, bir politik çizgi haline getirmek istiyorlar. Sivil Toplum reçetesi arkasına gizlenerek yapmak istediler: şimdi daha açık yapıyorlar.

Şimdi bu politik çizgilerinde en yakın müttefikleri Ey-lülistler oluyor.

Bayar'ın ölümü, 27 Mayıs kininin bir «cenaze şöleni» olarak daha do açığa çıkması sonucunu doğurdu. Bayar'ın önünde Evren, Ecevit, Demirel

saygıda birleştiler.

Sorunuzdaki «60-71-80» darbelerinin neden ve sonuçları ifadesini, bu kinin, sorunuza sızması olarak alıyorum. 27 Mayıs. 12 Mart ve 12 Eylül'ü aynı sepete koymanızı reddediyorum.

12 Mart ve 12 Eylül'e gelince: Birincisinde. Dev-Genç ve THKP-C Cephesi'nin ve ikincisinde silâhlı mücadele yolunu seçenler ile ulusal demokratik cepheı girişimi ile benzerlerinin, olumsuz ve 'olumsuzluk yönünde önemli bir rolü olduğunu düşünmüyorum. Böyle düşünenlerin, yanlış düşünmekle birlikte ayrıca kendilerine güvensiz birey veya akım olarak görüyorum.

Türkiye IJzerine Tezler'in son baharda okuyucuya ulaşacağını düşündüğüm, üçüncü kitabında ayrıntıyla çözümlemeye çalıstım. 12 Mart öncesinde Türkiye kapitalizmi derin bir ekonomik bunalım içindedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'de ve Demirel Hükümeti'nin hareket özgürlüğünü daraltan Türkiye solculuğuyla sorunları var. 12 Eylül'de bir CIA katkısı olduğu yönündeki dedikoduları, herkesten önce, Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliği çıkarıyor.

Han'da' Humeyni Hareketi. Afganistan'da Nisan Devrimi, emperyalizmin lideri Birleşik Devletler için büyük bir prestij erozyonudur. Polonya'daki gelişmeler, bir karşı girişim için, uluslararası konjöktürün elverişli olduğu biçimde yorumlanabiliyor. Daha da önemlisi 1981 yılı sonunda Polonya'nın sosyalist sistemden çıkışının imkânsızlığını belli eden adımlar, Birleşik Devletler'in prestijini daha da zayıflatıyor.

1982 yıh boşını, özellikle Barış Davası sanıklarının tutuklandıkları tarihi. 12 Ey!ül'ün asil rengini ve kimliğini bulduğu bir tarih kesiti olarak görüyorum.

12 Eylül ve 12 Mdrt için, neden, kapitalizm ve emperyalizmdir.

12 Mart ve Eylül için, büyük bir güvensizlik ile, «kendimizi» suçlu saymayalım: «Değiliz».

— «Yenilgi iyi öğretmendir. Ama ders çıkarmasını bilenler için!» Deneyimli bir sosyalist olarak, gerek kendi adınıza gerekse Türkiye'li

sosyalistler aıdına özellikle 6080 döneminde filizlenen sol hareket tarihinden hangi dersleri çıkarmak gerektiği kanaatindesiniz?

Ülkemizdeki sosyalist bilinci olgunluk çağma erebilmesi, çocukluk hastalıklarmm nüksetmemesi için tüm sosyalistlerin çıkardıklan bu dersieri tartışması gerekiyor. Siz, Türkiye sosyalizminin dününü ve yannını birbirine nasıl bağlamak gerektiğini düşünüyorsunuz?

— Dersler, ayrıca formüle edilmese bile, vardır. Cı--kormak, var olanı çıkarmaktır. Var olanın formülasyonu, kesinlikle yapılıyor.

1961-1981 veya 1962-1982 döneminde, yerel birikim ve uluslararası güç ilişkisi Türkiye'de ciddi, kapsayıcı ve iktidara yönelik bir sosyalist hareket için olgunlaşmış ve elverişli görünmüyor. Yerel ve uluslararası açıdan önümüzdeki dönem, olgunlaşmış ve kapsayıcı bir hareket yönünde işaretler veriyor.

tasan, yaptığı işi sevmelidir.

Sosyalizm çağında kapitalizm içinde yaşayan bir bireyin sevebileceği tek iş, kapitalizmle mücadeledir; buna inanıyorum. Yanlış veya doğru, kapitalizmle mücadele eden bir kimsenin, mücadele yolunun yanlışlığını anladığı zamanda bile, yanlış da olsa, kapitalizmle mücade-ie işinin geçmişini tümden reddetmemelidir. Tümden reddetmek, bir mücadeleyi reddetmek ve giderek, sosyalizm çağında kapitalizm içinde yaşayan bireyin varlık nedenini reddetmek oluyor.

Geçmiş mücadelesinin yanlışlığını gördüğünü belirterek geçmiş mücadelesinden tiksindiğini söyleyenlerden tiksiniyorum.

Bunun dışında yirmi yılın pratiğinin Türkiye'deki «cephe» tartışmalarını teorik bütün içeriğinden çıkararak tümüyle pratik bir iş haline getirdiğini söyleyebilirim. Buna seviniyorum; çünkü, Türkiye'de geçmişte yapay bölücü neden, hep «cephe» arayışları oldu. Buna «cephe» zorlamaları oldu: demek gerekiyor. Bunu önemli sayıyorum: artık yalnızca «pratik» bir iştir ve daha çok şansı var. Daha az önemli değil.

Legalite ile illegalite ayrımı üzerine, gereksiz tartışmalar geride kaldı. Bunu önemli sayıyorum.

Anti-sovyetizmin, bir sosyalizmden kopuş süreci olduğunun, henüz tümüyle olmasa bile önemli ölçüde kabul görmeye başladığını sezebiliyorum. Bu alanda yapılacak işler çok: katkı gerekiyor. Fakat iktidar perspektifi geçerlilik kazandıkça, kazandıkça, anti-sovyetizm etkinliğini daha da yitirecek: buna inanıyorum.

Bütün bunlar tartışılır ve tartışılmalıdır; günah çıkarmanın yeri yok. Eleştirilecek olanlar hareketler, içinde ak-tivite vektörleri ile kullanılan kavramlar olmalıdır. Kavramlar, mücade.lenin birlikleridir; mümkün olduğu ölçüde net-leştirilmeleri gerekiyor. .

Bu çerçeve içinde «özeleştiri» gösterilerine yer olmadığı anlaşılıyor: ümit ediyorum. Kişisel tartışmalardan hiç bir çekinme duymam: kişiler birer eğilimi içerdikleri ve yansıttıkları ölçüde gerekiyor.

1980 öncesini, 1980 sonrasına, «özümseme» bağlıyor. Tarih, büyük bir özümseyicidir; tarih, en büyük yanlışlıkların içine gizlenmiş en küçük doğruları bile çıkarıp, geleceğe verebiliyor. Tarih, dün yanlış olanı, çok büyük bir perspektif içinde, bugün kullanılabilir hale getiriyor.

Sosyal mücadele tarihimizde büyük reddiye'lerin yeri olmadığını düşünüyorum. önem ve öncelik sıraları değişebilir.

Tartışmanın çok yararlı olduğunu düşünüyorum. «Özeleştiri» yapmış insanların pek canla harekete devam etmediklerini biliyorum. Eleştiri gerekiyor.

Ancak eleştiri, bir siyasal beraberliğe yönelmelidir. Her darbe, 1927, 1938, 1946, 1951, 1971, 1980, her darbe, sosyalist kadroları dağıtıyor, azaltıyor, öldürüyor veya sağına savuruyor. Kaybedecek fazla. adamımız yok.

— Sizce, siyasal demokrasi kavramından ne anlamak gerekir? GünümW:de ■ sosyal demokratlardan sosyalistlere dek geniş bir kesimin önde , gelen sorununun efe. -mokrasi mücadelesi olduğu gözleniyor. Demokrasinin neyi ifade ettiği ise herkese göre farklı; ^^rokrasi, bmılarına göre vaır olan

hakların genişletilmesidir, bazılarına göre SHP'nin iktidar olmasıdır de^mokrasi, başka bir gruba göre ise sorunumuz demokrasi değil sosyalizmdir. Sizin yaklaşımınız nedir?

— Ağustos ayında başladığım sorularınızı cevaplandırmaya ara verdikten sonra, 3 Eylül 1986 tarihinde devam. ediyorum. Sorularınızı cevaplandırdıktan sonra Türkiye Jzerine Tezler'i son bölümü yazıp bitireceğim: bu girişi bölümün başlığını aktarabilmek için yapıyorum. «Türkiye'de İç Savaş». İlk cümlesini aktarıyorum.

«Demokrasi ile- iç savaş, tanım gereği, birbirine. çok yakındır».

Demokrasi ile devlet arasında bir nitelik farkı yok. Demokrasi bir devlet durumudur. Çelişkileri ortadan kaldırmak, çelişkileri çelişkilerden birisini ayakta tutarak durdurmak için, devlet. ortaya çıkıyor. Demokrasi, yalnız ve yalnızca, çelişkilerin varlığına işaret ediyor.

Tekeller, temsili demokrasinin içini boşaltıyorlar.

Burjuva demokrasisini katılım olarak düşünüyorum. Tekeller, katılımı, göstermelik hale getiriyorlar. Kuşkusuz katılım ile birlikte devlet gücünün uygulanma hızı yavaşlıyor. 12 Eylül ve 12 Mart. hızı artırmak amacıyla gerçekleşiyor.

İç savaş koşullarında, ülke içinde bazı uzam kesitlerinde veya bazı kurumlarda, devlet gücünün uygulanma', hızı son derece yavaşlıyor ve bazan da zamanla duruyor. Devlet'in tekil gücünün. dışında «otorite» ortaya çıkıyor. . Yürürlükteki legaliteyi zorlayan bir başka katılım arayışı görülüyor.

«Sokaklar yürümekle aşınmaz» sözünde, sokaklarda,. devlet gücünün uygulanamayışının kabulü yatıyor. «Devletin polisi özerk üniversiteye giremezmiş, ne demek», bir ' başka otoriteyi ortadan kaldırmanın ideolojisini oluşturuyor.

Benim yaklaşımım, tüm sorularınıza verdiğim cevaplardan çıkarılabilir. Sorunuzda yer alan «Bazılarına. göre SHP'-nin iktidar olmasıdır, demokrasi» ifadesine gelince, SHP'-nin henüz anladığını sanmıyorum.

— Türkiye'de 'demokrat olmayan devrimciler' vardır. İlkeli bir 'demokrat' tanımına rastlayamıyoruz. Bazılarınca! demokrat olmanın kriterleri zaten her koşula göre değişir. Bm:ı yerlerde Cumhuriyet gazetesi okuyanlara bile demokrat payesi verilir. Sizce ülkedeki sosyoekonomik baz temelinde demokratlığın kriterleri olmalı mıdır,. olmadıysa bunlar nelerdir?

— Sorunuzda yer alan Türkiye'de «demokrat olmayan devrimciler vardır» düşüncesi bana çok uzak düşüyor. Anlayamıyorum. Sanmıyorum. Demokrasi, katılımı içeriyor. Bir devrimcinin katılımı düşünmemesi mümkün değil: Devrimcilik, en sonunda en geniş kütleleri yönetime katmaktır. Yönetimi kütleselleştirmektir. Kütlesellik, en son çözümlemede, tek doğrulayıcıdır.

Kütleselliğe giden kapıları açmak için çeşitli yolları düşünenler ve denemek isteyenler bulunabilir. Radikal ve köktenci yolu, tek yol görebilenler olabilir: bunlara bakıp da «demokrat olmayan devrimciler» bulunduğu sonucuna ulaşmak doğru görünmüyor.

Yoksa siz de demokrasinin yalnızca 12 Eylül Anaya-sası'nda belirlenen koşullarla seçimlere hazırlanmakla mı mümkün olacağını sanıyorsunuz? Seçimlere girmek istemeyenler veya giremeyenlere. hiç demokrasi rolü vermiyor musunuz? 1402 sayılı yasa ile kamu görevinden uzaklaş-tırılanlar seçimlere giremiyorlar; bunlar «demokrat olmayan devrimciler» kategorisine mi giriyor?

Marx, demokratlık ile sosyalistliğin teorik ve pratik olarak birbirinden ayrılışını geliştirdi ve yazdı. Lenin, teorik olarak ayrılığı saklı tutmakla birlikte pratik olarak bir araya getirebileceğini ileri sürdü. Bu ikisinin teorik olarak da birbirinden ayrılmasının çok güç olduğu bir dönemde yaşıyoruz.

Muhafazakâr demokrat. hıristiyan demokrat, radikal demokrat, sosyal demokrat, tutarlı demokrat, hakiki demokrat, devrimci demokrat ve. türlü türlü demokrat birey çağında Siz saf ve salt demokrat arıyorsunuz. Peki ne yapacaksınız?

Türkiye [J]zerine Tezler'in ilk kitaplarında, 1940 yıllarında Türkiye'yi yönetenlerin demokratlardan sosyalist yarattıklarını yazdım. Yarattıklarını hapse koydular.

12 Mart ve 12 Eylül, anyasa değiş-ikliği ve benzeri projelerin yanında ve bunlardan önce, sosyalistlerden demokrat yaratmak için, ortaya çıktı. Bu açıdan bakıldığında ex--sosyolistler'e, sabık-sosyolistler'e demokrat diyebilirsiniz.

Çevrenizde varsa bakın; eski tüfeklerin çoğu, kuşkusuz tümü değil, demokrattır. Kavga olmasın, gürültü olmasın: insanlar hakkını alsın, istiyorlar. 1940 yıllarının ikinci yarısında Celâl Bayar'dan ve 1980 yıllarının ikinci yansında da Süleyman Demirel'den demokrat misyon umuyorlar.

İstiyorsanız ölçütü yazayım: Demokrat, 1940 yıllarında Bayar'ın 1980 yıllarında Demirel'in demokratlığına inanan kimsedir.

«Bazı yerlerde Cumhuriyet Gazetesi okuyanlara bile .demokrat payesi verilir» ifadesiyle eleştirel bir biçime soktuğunuz sorunuzu cevaplandırmış oluyorum. Cevabımın sorunuza açıklık getirdiğini sanıyorum. Bir kez daha formüle edebiliyorum.

Demokrat, Süleyman Demirel'i devlet başkanı yaparak

Türkiye sosyalizminin, güncel ve önemli sorunlarını çözmek isteyen, işçi sınıfı partisinin kapısını açmayı planlayan kimsedir. Ben bunlardan değilim.

Bu ölçütlere göre ben demokrat d eğilim. Kesinlikle ve asla!

ARTIK İNSAN BAŞKALDIRAN YARATIKTIR

Kundera’yı Övenleri Utandıracağım

Arkadaşlarım, Türk estetiğinde, bu dönemde, köydeki cehalete karşı bir edebiyatı dile getirmiş olan b:r Fakir Baykurt'un, yahut doğanın veya ağalığın baskısına karşı roman, edebiyat üretmiş olan bir Yaşar Ke m a l 'i n tekrarlanma şansı yok. Benim asıl dile getirmek istediğim budur. Bugün bütün edebiyatta, sanatta başkaldırıya, her türlü haksızlığa, adaletsizliğe yönelik bir estetiğin var olma şansı ortadan kalkmış görünüyor. Bunu bir üçgenle sağlıyor, Türkiye. Bu üçgeni şu şekilde açıklamak mümkün: Bir yanda yayıncılar var. diğer yanda holding sanat dergilerinin eleştirmenleri var, bir üçüncü köşesinde de, benim propagandist fıkra yazarları dediğim,

yazarlar var. Bu üçgenin içinde yazar, sanatçı, sadece başkaldırıyı, haksızlığa karşı mücadeleyi karalayan edebiyatın geçerli olduğunu düşünüyor ve buna göre yazıyor. Ortaya çıkarmak, saptamak istediğim gerçek bundan ibaret.

Kuşkusuz, bir yanında yayıncı, öbürtarafta eleştirmen. diğer tarafta propagandist fıkra yazarı üçgeninin etkin olabilmesi için, buna uygun bir ortama hitap etmesi gerekiyor. Bu da Türkçe'ye «yenikçi» diye çevirdiğim başka dillerde de var, tagilizce «defeatist» deniyor, bir psikozdur. 12 Eylül Türkiye'de ilericiyi, devrimciyi bir yenikçi psikoz içine itti. Bu psikoz içinde birçok devrimci, ilerici, kendisini karalayan, yaptığı işin yanlış olduğunu söyleyen,

Mülkiyeliler Birliği'nde 15 Ekim 1986 tarihinde verilen konferansa dayanıyor. Mülkiyeliler Birliği Dergisi Aralık 1986.

yaptığı işin yanlış olduğunu göstermeye yönelik, edebiyata, sanata çok alıcı bir duruma geldi. Dolayısıyla böyle bir ortam var. Hapishanedeki arkadaşının bir eksikliğini görüp, içine girdiği devrimci mücadeledeki bir yanlışı genelleme eğilimi var. Bu eğilim. 12 Eylül'ün fiili baskısından doğdu.

Buradan altını çizmek istediğim ikinci noktaya geliyorum: Bu tür sanat ürünlerini ortaya çıkartanların, ne 12 Eylül'ü yapanların, ne tekellerin. ne de emperyalizmin ajanları olmasına gerek yok. Daha açık olarak söyleyeyim; herhangi bir yazarın, herhangi bir yerden emir aldığını düşünmemiz gerekmiyor. Herbirini bütün bunlardan tenzih ediyorum. Eleştirdiğim yazarların, eleştirdiğim sanatçıların hiçbirine öznel olarak kötü niyet yüklemiyorum. Ancak bunları aklamak da istemiyorum ([1]); Türkiye'de artık çok basit genellemeleri aşmak durumundayız. Çok basit çözümlemeleri aşmak durumundayız. Türkiye artık daha karmaşık bir ülkedir. Türkiye artık tekelci aşamadadır. Tekelci aşamada benim Küfür Romanları'nda verdiğim bir örnekle artık insanlara bir şeyi yaptırmak için mutlaka onun ajan olmasına gerek yok. Nedir? Bugün Türkiye'de veri kabul ettiğimiz üçgen içinde başarılı olmak istiyorsanız, eğer sanatta başarılı olmak istiyorsanız, eğer ürününüzün yayınlanmasını istiyorsanız, eğer sizi bu holding sanat dergilerinin eleştirmenlerinin övmesini istiyorsanız, mutlaka devrimci hareketi karalayacaksınız.

Artık Türkiye bundan 20-30 yıl önceki durumda değildir. Bundan 20-30 yıl önceki durumda, sanat ürünlerini bir tür basit meta üretimine benzetebilirsiniz. Taşrada hâlö bir ayakkabıcıya gittiğiniz zaman, kundura yaptırmak isterseniz, ayağınızı uzatırsınız, tokası şöyle olacak, köselesi böyle olacak dersiniz. Çünkü bu basit meta üretimidir. Ama kapitalizmde ve onun daha ileri bir aşaması olan tekelci aşamada, buna gerek yok. Piyasanın normları kendisini kabul ettiriyor. Bu piyasaya girmek isteyen insan, bu piyasanın normlarını kabul etmek durumunda kalıyor. Başka bir başarı şansı olmadığı için, bu reçeteye uygun sanat ürünleri üretiyorlar. Bunu Küfür Romanları'ndaki bir benzetmeyle şöyle de açıklayabiliyorum: Köyde her akşam sürülerin ağıla girmesi istendiğinde her koyuna ayrı bir irade yüklemiyorlar. Her koyunun, sahibinin ajanı olduğu da düşünülemez. Sadece koyunun girebileceği bütün diğer kapıları kapatıp, bir tek kapı açıyorlar. Bir tek kapı açık bırakınca, bütün koyunlar o ağıla giriyor. Bugün Türkiye'de eğer sanatta, estetikte başarılı olmak istiyorsanız, kendinize küfredeceksiniz. Budur. Benim «küfür romanları» dediğim türden romanları yaratanların kendileri de böyle bir ortamda yaşıyorlar, bunu duyuyorlar.

Şimdi, ilöve edeceğim nedenler var. Bunlardan bir tanesi şu: Eski bir çalışmamdan 12 Mart edebiyatı ile ilgili yazdıklarımı izin verirseniz okuyacağım. Ancak bunu okumadan önce şunu söyleyeyim; 12 Mart edebiyatı ile 12 Eylül edebiyatı, birbirinden farklıdır. Birbirinden farklı olmasının çok çeşitli nedenleri var. Bunlardan bir tanesi şudur: 12 Mart edebiyatı ve eleştirisi, 1960 yıllarının görkemli eylemlerini, ortak ve romantik bir yanlışlık olarak görüyorlardı. Deniz Gezmiş, Mahir Cayan, ve önde gelen arkadaşları, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okuyorlardı, Orta Doğu'da okuyorlardı, Hukuk Fakültesi'nde okuyorlardı. Küçük burjuva aileden gelmiş, aydın çocuklardı. Ama 12

Eylül'ün eylemcileri bunlar değil. 12 Eylül'ün eylemcileri çok büyük ölçüde yoksul köylü çocukları, işçi çocukları. Hapishanelerde, Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunlarına, Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencilerine 12 Eylül'de rastlamıyorsunuz. 12 Mart'ta bütün hapishaneleri Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencileri doldururken, 12 Eylül'de doğrudan doğruya bu fai<ü:te!ere girme şansı olmayan, ancak liseyi okuyabilme şans: !ds etmiş kimseler var. Türkçesi bozuk Doğulu

gençicr vcır. On, onbeş yıl önceki, SBF, ODTÜ daha romantik. Eyiemciler rakı içmesini biliyor. Nitekim bugünün devrimcileri rakı içmesini bilmiyor. Onlara daha romantik bakmamıza "imkân yok. Onlar ailelerinden seks sorununu almış, sorunlu insanlar. Benim tepkim buna. Art!k toplumdaki tam ayrışmanın, mücadele edenlerle, mücadele etmeyenler arasındaki tam ayrışmanın edebiyata, estetiğe yansımasına. Buna meydan vermemek ! âzım, biz de meydan vermemek için elimizden geleni yapıyoruz.

12 Mart edebiyatının iki tane örneğini vereceğim: Bir tanesi Erdal Öz'ün Yaralısın'ıdır, diğeri Çetin Altan'ın Büyük Gözaltı'sıdır. Her ikisinde de, daha önceki estetik yazılarımda da var. direnç yoktur. Yaralısın'da da direnç yoktur, direnen insan yoktur. Bugünkü aşamada insan, direnen insandır. Direnmeyen insanın edebiyatı da. olmaz, romanı da olmaz. Çünkü artık insan, direnen insana dönüştü. Erdal Öz'ün Yaralısın'ında ve Çetin Altan'ın Büyük Gözaltı'sında, tipik iki 12 Mart edebiyatıdır. baskı var. Devamlı baskı var; ancak direniş yok. Baskı mekanizması ortaya çıkarılıyor. Zulüm mekanizması ortaya çıkarılıyor. 12 Eylül edebiyatında bu yok. 12 Mart edebiyatında baskı var, direniş yok; Eylülist edebiyatta baskı bile yok.

12 Eylül edebiyatının bir özelliği şudur: Belli bir fıkra var. Adamın evine hırsız girmiş, parasını çaldırmış, karakola gitmiş. Karakolda komiser demiş ki; kapıyı kapattın mı? Kapatmadım. Parayı kasaya koydun mu? Kasam yoktu. Gizli bir yere koydun mu? Koymadım. Komiser kırk tane soru sormuş. hepsinin sonunda azarlamış. En so-nundo adam demiş ki. «Yahu hırsızın hiç mi kabahati yok?>> ■ ■ Şimdi 12 Eylül edebiyatının temel özelliği budur. Bütün kabahat mücadele edenlerdedir. Onların aile sorunları var, seks sorunları var. Bu kadar. Bu aile sorunlarından, seks sorunlarından, idama giden yahut beş yılı, altı yılı gık demeden yaşayan insanın toplumuna, halkına daha güzel bir Türkiye'ye bağlılığı, bir kalemde atılıyor. Seks sorunu var; halkına bağlılığı yok. Özveri yok. Böyle bir estetik olmaz. Ben bunun için buna Küfür Romanı diyorum.

Şimdi vaktimi iyi kullanmak için 12 Mart romanı ile ilgili kısmı bırakıyorum. Okuyacaktım ama zaman kalırsa okurum. Ancak özetini çıkartıyorum: Bugün Türkiye’de' sorun şudur; edebiyatla, bilimle, politikayla Türkiye'de radikalizmin kökü kazınmak isteniyor. Küfür Romanları olarak söylediğim, işaret ettiğim, ortaya çıkarmak istediğim

romanlar böyledir. ■ Artık Türkiye'de radikal bir çözümü, devrimci bir çözümü, tamamen sansür etmek, tamamen ortadan kaldırmak istiyorlar. Burada şunu da belirteyim; benim Küfür Romanları'nı yazdığım zaman, çok büyük tepkilerle karşılaştım. Aslında bir yazıcı olarak, Küfür Romanları ile ilgili aldığım tepkiler beni son derece mutlu etti. İki tarafı da mutlu etti. Bir tarafıyla yazılı olmayan bir tepki var ki, yani telefonla, yolda... Gerçekten söylüyorum, toplumun tamamen ikiye ayrıldığını gördüm. Bir yazarı, bir yazıcıyı, benim gibi yazar olmaya çalışan bir yazıcıyı çok mutlu eden bir tepkiyle karşılaştım. Bir de, yazılı basında tepkiler geldi. Doğrusunu isterseniz, o tepkilerin bir kısmından da son derece memnunum. Şu yönden memnunum; onları ben başka kitaplarımda da yazdım, bir buzkıranın, buz denizinde hareketinde, buzların çıkarttığı seslere benzetiyorum. Ancak bana söylenenler şunlardır: Hepsi bütün yazılarda benim üslubum üzerinde duruyorlar. Hepsi şunu söylediler: «Evet biz de beğenmiyoruz, çok kötü romanlar ama, Yalçın Küçük'ün üslubu kötü. Bu kadar da acımasız olunmaz». Bunu çok açık olarak söyledim: Yüzbinlerce gencin doğru veya yanlış, daha iyi bir Türkiye için yapmış olduğu mücadeleye, akıl a!maz karalar çalan insanlara karşı, benim davranışım ■çok daha yumuşak olmuştur. Yumuşak bile olmuştur. Ve bir de biçimle öz içiçedir.

Şu anda çok uzaktan Türkiye'ye bakıyorum ve beni şaşırtıyor. 12 Eylül oldu, Orgeneral Kenan Evren yönetimi aldı ve bu arada meydanları, radyoyu, televizyonu istediği gibi kullandı. Bütün radyo, televizyon yayınlarında, meydanlarda hep, «kavga ettiniz, kavga ettiniz» dedi. Kenan Paşa iki üç yıl sürekli bir adab-ı muaşeret dersi verdi. «Aman şöyle davranın, kibar olun. bunlar birbiri ile kavga ediyor» dedi. Tabii radyo, televizyon, iktidar on-daydı, elindeydi. Beni şaşırtan şu oldu: Türkiye'de ikiyüz-üçyüz tane Kenan Paşa'nın öğrencisi çıktı, şimdi de. Bunların bir tek işi var; adab-ı muaşeret dersi veriyorlar. Aman öyle yapmayın, aman Turgut Özal çok kötü konuştu, Turgut Özal'ın sözlerinin içeriği hakkında hiçbir sözleri yok. Adab-ı Muaşeret dersi. bir kamuflaj oluyor. Bakın şimdi, birçok sanat eleştirmeninin yaptığı da budur. Yir-misekiz yaşında bir gene kızın mesleğini karartmışım ben. Bu kadar acımasız. Hakkımda kitaplar yazıldı. Daha kibar, daha yumuşak davranmalıymışım. Bunların hepsi Kenan Paşa'nın öğrencileri. Görgü dersleri veriyorlar: Birbirinize daha kibar davranın, daha yumuşak davranın. Bunları aşacağız. Yovaş yavaş aşıyoruz.

Kesinlikle ben bir aydın eleştirisine karşı değilim. Türk solcusunun eleştirilmesine karşı değilim. Tam tersine eleştiri olmadan biz gelişemeyiz; mutlaka eleştiri olacak. Birbirimizi eleştireceğiz. Ve birbirimizi eleştirmemiz yeni bir kitabın önsözünde söyledim. bizim kendimizi eleştirmemiz, aslında karşımızdakini eleştirmemizdir. Çünkü içimizde hastalık varsa o karşımızdakinden bize yansımadır. Biz birbirimizi eleştireceğiz; ve eleştirinin özü ne kadar şiddetli ise biçimi de öyle olacak. Benim buna hiçbir itirazım yok. Tam tersine Türkiye'de eleştirinin olmadığını söylüyorum. Bu, bir. Bu noktaya geleceğim: İki: «Efendim Yalçın Küçük siyasî olarak bakıyor». Siyasî olarak baktığım doğrudur. Ama siyasî olarak şöyle bakıyorum; «Eğer siz bir sol politikayı veya solculuğu eleştirecekseniz, makale yazarsınız, bir tiyatro oynayacaksanız, tiyatro yaparsınız. Sanat olmalıdır. Eğer makale ise onu biz daha iyi yazarız. Eğer siz Türkiye'deki devrimcileri, solcuları beğenmiyorsanız, örgüt olursunuz, bunlarla örgütlü mücadele edersiniz, yazarsınız. Ama bunu bir sanat ürünü haline getirdiğiniz zaman içinde estetik olacak. Sanat değeri olacak. Sanat değeri olmadan, her işin kolay ucunu yakalayarak, biraz politika ve biraz estetik yazarak, estetik eksikliğini politika ile politika eksikliğini estetikle kapatmaya çalışarak sanat ürünleri sürülmek isterse, artık, buna izin vermeyiz». Söylediğimiz budur; yayıncılar, holding sanat dergileri eleştirmenleri ve propagandist fıkra yazarları tarafından kurulan üçgene karşın, böyle bir estetik sürüme izin vermeme gücümüz var.

Suda Iz'i alın; gayet basit bir mantığı ve mantıktan öte de bir nakaratı var. «Kahramanları» var; biri kekeme, kekeme olduğu için solcu olmuş. Birisine babası daktilo almamış; o da solcu olmuş. Bir başkasının öğretmeni kulağını çekmiş; kızmış, solculukta karar vermiş. Bir diğerinin seks sorunu var; çözememiş, solculukta çözüm aramış. Hepsi böyle; CIA Raporları'nda da böyledir. Ancak bu estetik değildir.

Bakın arkadaşlarım; insan sürekli olarak gelişir. Sanat, insanın gelişmesi içindir. Yüce sanat, insanı yücelten sanattır. insan eylemde ve sanatta gelişir. Gelişip aydın olur. insan doğduğunda aydın değildir. Aydın olma insanın bir gelişme aşamasıdır. Solcu olma ise aydından daha soma gelen bir aşamadır. insan gelişir aydın olur, biraz daha gelişir solcu olur. Solculuk böyledir. Gelişmedir, solculuk.

Hiç kimse annesinden doğduğu gibi solcu olmaz. Hepimizin içinde bir tür dengesizlik vardır. Bir tür dengesizlik olmadan hiç kimse düzeni değiştirmek istemez. Ya ailenizde sorununuz vardır, ya sevdiğinizde sorununuz vardır, ya okulunuzda sorununuz vardır. Solculuk bu sorunları reddetmez. Bu sorunları alıp düzene bağlar, o düzeni değiştirmeye çalışır. Bütün sorunların çözülebileceği, daha akılcı, cennet türünden bir düzenin insan tarafından yaratılabileceği düşüncesidir, solculuk. İnançtır, sol* culuk. Yoksa, solcular peygamberler değildir. Hepimizin sorunları olur. Ben bunu reddetmiyorum. Ama her zaman söylediğim gibi; bu toplumu için, halkı için bu kadar meşakkate katlanan, beğenilsin beğenilmesin inandıkları yolda yürüyen, acıya ve sevince dayanıklı bu büyük kütlenin sıcaklığını, toplumu değiştirme sıcaklığını duymadan, karalanmasını reddediyorum. Yaptıklarının bir bölümünü ben de eleştiriyorum; onlar beni, çok daha fazla eleştiriyorlar. Hiçbir itirazım yok; biz, eleştiriden ve katılımdan çıkacağız ve büyüyeceğiz. Eleştiri var; bugün az bile ve artması gerek. Karalama var; bugün yalnızca karalama var ve kalkması gerek. Sorunumuz bu !<adar basit.

Ancak eğer sanatçı iseniz, eleştirinizi ve gücünüz yetiyorsa da karalamanızı bir estetik bütünlük içindeyap-mak zorundasınız. Küfür Romanları'nda ele aldığım, fırsat oldukça alacağım, ürünlerde bir estetik değer bulamıyorum. Şimdi bütün sorun budur; bu, eleştiri olacak, birbirimizi eleştireceğiz, sert bir şekilde eleştireceğiz. Buna hiç kimsenin itirazı yok. Benim en çok sevdiğim romanlardan bir tanesidir; pek roman da değildir. Yaban, bütünüyle bir aydın eleştirisidir. «Kemalist Gerçekçilik» adım verdiğim bir türün en iyi örneğidir. İçinde en ağır bir şekilde aydın eleştirisi vardır. Son derece seviyorum. Zaten aydınımızı eleştirmezsek bir yere gelemeyiz.

«Kuşlar nasıl sevişir, kediler nasıl sevişir? Biliyorum. Lâkin bu köy halkının nasıl seviştiğini tahmin edemiyorum. Bizim gibi göz göze bakışırlar mı? El ele tutuşurlar mı? Dudak dudağa gelirler mi? Okşayışları nasıldır? Kalbin, bir süt çanağı gibi kabarıp taştığı dakikada ağızlarından çıkan sesin, anlamı ve ahengi nedir?» Güzel değil mi? Başka bir yerden devam ediyorum: «Gün geçtikçe daha iyi anlıyorum; Türk entellektüeli, Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve eşsiz dünyanın içinde bir garip yalnız kişidir.

Bir münzevi mi? Hayır. Bir acaip yaratık demeliyim. Öyle ya, bir ! insan tasavvur edin ki, hangi ırktan, ne cinsten olduğu belli değildir. Kendi vatanı addettiği memleketin dibine doğru ilerledikçe, kendi kökünden uzaklaştığım

hissediyor. Hissetmese bile etrafında hasıl olan boşluk, soğuk ve itici, acaip nebat olduğunu bildiriyor.

Her memleketin köylüsüyle, okumuş yazmışı arasında aynı derin uçurum var mıdır? Bilmiyorum. Fakat okumuş bir İstanbul çocuğuyla, bir Anadolu köylüsü arasındaki fark bir Londralı ingilizle, bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür.

Bunu yazarken elim titriyor.

Yakup Kadri'nin Yaban'da yazdıklarını her okuyuşumda benim için titriyor.

1980 yılında, O'DTÜ'de verdiğim master dersinde, iktisat derslerimde, Yakup Kadri'nin Yaban'ını da okutuyordum. Her okuyuşumda titriyordum; bu titremeyi öğrencilerime geçirmek istiyordum.

Solculuğun temelinde yurt sorunları için titreme var.

Devam ediyorum: Buna «Kemalist Gerçekçilik» adını verdim. Anadolu Devrimi yapılmış; 1930 yılında burjuva-demokratik platformda eksiklikler gözleniyor. Köyün değiştirilmesi gerektiğine inanılıyor; burjuva-demokratik eksiklikler tamamlanarak rejim güvenceye alınacak, program böyle çıkıyor. «Yaban» bir edebiyat ürünü olduğu kadar, bir burjuva-demokrat çağrıdır.

Devam ediyorum; yazar, sanatçı, çağının tanığıdır. Bugünlere gelirken, madem ki romanımız adına konuşuyoruz, romanla ilgili bazı ipuçlarını, tartışma ipuçlarını vermek istiyorum. Sevdiğim bir yazarın romanlarını ele . alarak, romana nasıl bakılabileceğini göstermeye çalışacağım. Bir nokta daha var, arkadaşlarım, şudur: Sanatla bilimin işlevleri farklı değildir. İkisi de aynıdır. Ancak sanat, imajlarla kendisini gerçekleştirir. imgelerin diyalektik ilişkisini kurar, sanat. Bilim ise kavramlarla çalışır. Kavramların birbiriyle ilişkisinin, kavramların karşılıklı ilişkisinin sürecidir bilim. Eleştirmenler sanat ürünlerindeki imajları, kavramlara çevirebilen

insanlardır. Ve bu iş yazarından bağımsızdır. Yazarı, eleştirmenin yaptığına katılır, katılmayabilir. Yazar kendi yarattığını bile, eleştirmen kadar, aynı açıdan, aynı açıklıkla görmeyebilir.

Bu girişten sonra üç romandan söz edeceğim. Bir: Sanatçı çağının tanığıdır. Ama bizim sanatçılarımız biraz fazla amprisist görünüyor. Güncelle, fazla ilgileniyorlar, güncelin fazla etkisinde kalıyorlar. Çok sevdiğim bir romancının. üç romanını, tarih içindeki üç romanını, çok kn sa olarak özetleyerek, bu söylediklerimle neyi kastettiğimi anlatmaya çalışacağım. Adalet Ağaoğlu'nun üç romanından söz edeceğim. Birincisi «Ölmeye Yatmak». İkincisi «Bir Düğün Gecesi». ve üçüncüsü «Üç Beş Kişi». Bakın romancı nasıl etkileniyor, nasıl toplumdan aşırı ölçüde etkileniyor, eğer benim bu üç romana bakış açım doğruysa bunu görebileceğiz, imajları, kurguyu, tipleri doğru anladıysam.

Ölmeye Yatmak, bir üniversite profesörü hanımla, bir öğrenci arasındaki aşk ilişkisidir. Üniversite Öğretim Üyesi hanım profesör veya doçent bunun rahatsızlığını duyar. Ve bunun için intiharı düşünür. Bütün roman bunun üzerinedir. Ve benim Adalet'in yazdıkları içinde en çok sevdiğim, hâlö «Ölmeye Yatmak»tır. Nedir bu roman? Bu roman şudur: 1960'lı yılları dünyada ve Türkiye'de devrimci hareketin yükseliş döneminin romanıdır. Devrimci, sahneye hakimdir.

Doçent Aysel, dünyada ve Türkiye'de tartışma gündemini oluşturan, akademik yaşamı sarsan, yeni bir dünya Jcin ortaya çıkan, yeni insana takılıyor. Devrimci öğrencisinden «gebe» kalıyor. Bilim kadını Aysel, «Gebeysem, bu çocuk ondandır, öğrencimdendir» diyor.

Bu dönemde, Türkiye'nin sıcak toprağına yeni bir tohum atılıyor; genç öğrenci ve işçiden. Eski kuşak, bu tohumla sarsılıyor. ikirciklidir. intihar girişimi bir güvensizliği yansıtıyor.

Adalet, bu anlamda kullanıyor mu. değil mi; eğer «Eleştirici» işlevini üstlenmiş isem, Adalet'in düşündükleri, beni. birinci derecede ilgilendirmiyor. Şunu söyleyebiliyorum; «Conception» sözcüğü, hem hamile olma ve hem de kavram anlamına geliyor. Şimdi romanı sözcük oyunu düzeyine getirdiler; Ölmeye Yatmak'ta bu var. Kavramın doğuşu ile

ana rahmine düşüş. iki ayrı olgunun, bir tek gösterge ile soyutlanmasına yol açabiliyor. Ölmeye Yat-mak'ı bunun için de seviyorum.

Ayrıca Ölmeye Yatmak'ın her zaman geliştirici olduğuna inanıyorum.

Devam etmeden önce bir parantez açmam gerekiyor. Devrimciliğin bir bütünlüğü vardır. 1960 yıllarının dünyada ve Türkiye'de devrimci çizginin yükseliş dönemi olduğunu ifade ettim. Bu yükseliş, bir bütünlük anlayışı içinde, hem yerli ve hem de' çeviri edebiyatta kendisini gösteriyoır. 1960 yıllarında Dimov'un Tütün'ü çevriliyor. Tütün, bir yeni toplum kuruluşu için yaşanan bir saga'yı anlatıyor. Şo-lohov, çevriliyor. Bir başka görkem, bir başka insanın oluşumu ve yücelişi okunuyor. John Reed'in Dünyayı Sarsan On Gün'ü aktarılıyor.

Bunlar aktarılıyor: Çünkü 1960 yıllarında Türkiye'de ve dünyada başını kaldıran insan var. Büyüyen, başkaldı-ran birey var.

1980 yıllarında ise Kundera var. Anti-sovyet mi? Kuşkusuz evet. Ancak bu Kundera'nın asıl özü yanında ikinci derecede önemli . oluyor. Kundera, insanın alçalmasının yazıcısı olarak ortaya çıkıyor. insanı, başkaldıran yaratik olarak değil, ezilen ve sürünen canlı olarak yazıyor.

Bu konuşma için Kundera'yı okudum. Bugünden sonra konum Kundera oldu. Bunu övenleri utandırmayı görev biliyorum. Bunu gösterebileceğim.

Arkadaşlarım, ben, Kundera'yı öven diğer arkadaşlarımdan ne daha fazla zekiyim, ne de daha fazla bilgiliyim. Kundera'yı propaganda edenlerden iki. farkım var. Bunları söyleyebilirim. Bir: Türkiye, benim işim. Günün yirmidört saatini Türkiye'yi düşünmeye ayırıyorum. İki: Ben onların tersiyim. Onlar, 12 Eylül'ü, Kundera'yı övenler, propaganda edenler, Eylülist düzeni kabul ediyorlar. Küçük, küçük değiştirmelerden yanalar. Benim soyadım Küçük olduğu için, büyük değişikliklerden yanayım. Küçük değişikliklere sabrıım da yok. Radikal büyük adımlardan yanayım. Kundera ise değişiklik düşüncesine karşı çıkıyor. İlerleme'yi reddediyor. Bütün kahramanlarını bunun için yaratıyor. Türkiye'de de bunun için kampanya haline getiriliyor.

Bir tezimi tekrarlamak zorundayım. Tez şu: Türkiye'de eğer Türk basını bir ürünü kampanya haline getirmişse, bu ürün ya boştur ve ya da halkıma zararlıdır. Bu tezin uygulamalarını ortaya çıkardım. 1983 sandık sayımından hemen önce sevgili arkadaşım Emin Cölaşan, bir kitap çıkardı. Bütün basın, Cumhuriyet'teki fıkra yazarı arkadaşlarım övdüler. göklere çıkardılar. Daha sonra okudum; bunun bir IMF ve Turgut Özal propagandası olduğunu gördüm. Oturdum; Ouo Vadimus adını verdiğim, «Nereye Gidiyoruz» anlamına geliyor. çalışmamı hazırladım. Bir propaganda malzemesi olduğunu gösterebildim. Hazırlarken, Emin'i övmüş olan Aziz Bey'e de, Aziz Nesin'e, gönderdim. Mektup yazdı; kitaba ekledim. Bana, «ne yapayım, sen dedektif gibi okuyorsun», diyor. Emin Cölaşan'ı yerecek yerde beni övüyor.

Sonra Latife Tekin kampanyası geldi. Kampanya yazarları okumuyorum. Sonunda okudum. «Küfür Romanları» ortaya çıktı. övenler yalnızca, benim haklı olduğumu, ancak acımasız davrandığımı söylediler. Daha önce de söylenmiştir ([2]). Bu konuşma için Kundera'yı okudum. Anti-sovyetizm, ikinci derecede kalıyor; tüm değişikliğe cephe alıyor. Bir kitap yazmayı düşünüyorum ([3]) Yalnız buraaa, bu örnekler ile şunu söylemek istiyorum: Bütün bunlar, benimle, bir arkadaş topluluğu arasında bakış açısı ayrımı olduğunu ortaya çıkarıyor.

Kundera kampanya yapılıyor: Kundera, «ben misyon-lu insana karşıyım» diyor. «Ben Sovyetler Biriiği'ndeki sosyalizme de razıyım, ideali gelirse, kitaplardaki gelirse daha kötüdür» diyor. Bunun için çevriliyor ve yayılıyor.

Şimdi tekrar geliyorum, Ölmeye Yatmak'a. Ölmeye Yatmak'ta başkaldırı var. Fakat Bir Düğün Gecesi'ne geldiğimiz zaman bir değişiklik görülüyor. Ömer diye bir profesör var. Plâncı-profesör ve bir de Ayşen diye bir kız var; Ölmeye Yatmak'm kahramanı olan Aysel'in yeğeni olan Ayşen ve bu kez Ayşen Profesör Ömer'e aşık. Hikâye tersine dönüyor. Artık Profesör Ömer'den ilham alacağız. Artık 12 Mart gerçekleşmiştir; Ömer siniktir. Ömer, toplumsal sorumluluklara yabancılaşan bir imaj veriyor.

Bir Düğün Gecesi'nin tip'i profesör ve eski plancı Ömer'i sevmiyorum. Yenikliğin ilk tohumlarını içeriyor. Yazılırken de, doğarken de, sevmedim. Adalet, dostumdur; tartışıyorduk. Romanın sonunda Ömer'in yaşamına son

vermesini önerdim. Pek kıyamamış. Romanın sonunda bir tabanca patlıyor ve Ömer yaşıyor mu, ölüyor mu; pek belli olmuyor. Romanda, bu tür dayanıksız insanlara kıymak gerekiyor.

Ölmeye Yatmak, devrimci çizginin yükseliş dönemine denk geliyor. Devrimci. romanda da belirleyici imaj olarak ortaya çıkıyor. Bir Düğün Gecesi, bir bükülmüş zamanda yazılıyor; insanımızda tümden bir yenikçi psikozu yok. Böyle olduğu için, bir Düğün Gecesi'ni dolduran Ömer de tümden yenikçi değil; toplumsallıktan, ülkülü insandan bir kopuşu ve bir yabancılaşmayı anlatıyor. üç beş Kişi ise Eylülist dönemde yazılıyor;sanayicinin başarılı oluşunu anlatıyor. Eylülist dönem de, yalnızca sanayiciyi ve hatta ithalât ve ihracatla uğraşanı başarılı sayıyor. Bir anlamda -Orta Cağ'ın «efendi» adamı, bezirgân, tekrar ön plana geliyor.

Başka yerlerde de yazdım; bütün dillerdeki «risk» sözcüğü, Arapça'daki «rızk» sözcüğünden türüyor. Rızk'ını arayan, uluslararası ticaretle uğraşan ve her gemide bir >kez yaşamını «risk» eden tüccar oluyor. «Risk» alan aynı zamanda «bilen» adamdır; yirminci yüzyılın orta çağı olarak nitelendirdiğim 1980'li yıllarda ön plana geliyor.

Uluslararası «kahraman», Kundera'da, Berger'de, Türkiye'de' Fena ,Halde Leman ile Atilla İlhan'da ve Suda iz. . ile Ahmet Altan’da, Mehmet Eroğlu'nda hep var. Yeni;, Fakir Baykurt'ta roman mekânı Bir Yamaç'dır ve Yasar Kemal'de ise, Kadirli Dağları olarak ortaya çıkıyor.

Romancı, çağının tanığı'dır. Aşırı tanıklığı geçerli bulmuyorum. Çağın çok güncel tanıklığı sanatçıyı fotoğrafçıya ya da istatistik uzmanına yaklaştırabilir. Bunlar da-gerekiyor. Ancak estetik'in işlevi bunların dışına düşüyor.

Sanatçı, güncel'de kalıcı olanı görebilendir. Gelen dalgayı hem duyan ve hem de dalganın arkasını görebilendir.

Estetik, hiçbir zaman olumlu'yu göstererek gelişmiyor. Hep olumsuzu göstermek durumundadır. Orta öğretimde, resim derslerinden de hatırlanabilir, resim öğretmeni, nasıl yapılması gerektiğinden daha çok yapılmaması gerekenleri işaret etmek durumunda kalıyor.

Sanatçımızdan, bir Faust, bir Don Kişot ya da bir ■ Julien Sorel yaratmalarını istemiyorum. Ancak gelecek insanımızın ipuçlarını görmenin hakkımız olduğuna inanıyorum. Gelecek insanımızın ipuçları, bugünün eyleminde -var; yansıtmak durumundalar.

Cumhuriyet Kitap Kulübü'nün dergisi Cerçeve'de bir ' söyleşide ifade ettim. Aktarıyorum: «Romanımızın temel -işlevi, gelecek insanımızı, embriyonik ölçüde, yazmaktır.

Gelecek insanımız, paylaşıma bağlı, becerili, bilgiye • vurgun, karar vermekten çekinmeyen, sorumluluğunu alan, insanı ve sanatı seven, dirençli, acıya ve sevince dayanıklı insanımız, yaşadığımız eylemin içindedir; romancımız bunu yazmak durumundadır». Bu insan türü Batı'da tükenmişse, bu bizim sorunumuz olamaz. Botı'da- bu insan türü, -gittikçe gelişen birey, tükendiği için roman bunalımını yaşıyor. Eğer Avrupa'da roman bir sanat. bir anlatım kolu -olarak kendini bitirmişse, bu bizim kabahatimiz değildir. Biz eğer geri kalmışsak, geri kalmışlığın bazı avantajları var.

Dünya'daki roman üzerine çok genel sözler etmek istemiyorum. Ama bir noktayı söylemek gerekiyor. Yazdıklarımı okuyan arkadaşlarımdan özür dileyerek tekrarlamak durumundayım, o nokta şu: Tekelci aşamayı kapitalizmin -son aşaması, daha ileri aşaması olarak tarif ederler. Bu kişi, birey söz konusu olduğu zaman, bu tarifin yetersiz, olduğunu düşünüyorum. Birey söz konusu olduğu zaman tekelci aşama kapitalizmin reddidir. Tekelci aşamada birey, her hücresi iltihapla dolu bir yaratıktır. Hiçbir istenci, hiçbir iradesi olmayandır. Bu söylediğim sadece teorik değil; Batılılar bunu yaşıyor. Avrupa son elli yıldır bir tek- -aydın yetiştiremiyor, burada tarif edilen anlamda. Avrupa'da ispanya iç savaşından sonra, Chomsky yazıyor, bir tek aydın çıktı: Bertrand Russel. O' da daha çok silâhsızlanma -konusunda, aydınca davranışlar gerçekleştirdi, tek başına. -Bir filozof Lord olmasına karşın, komiteler kurdu tek başına, yürüyüşler yaptı. Aydın davranışına uygun davranış-gösterdi. Batı Avrupa'da, Amerika'da aydın bitmiştir. Birey bitmek üzeredir. Kafka'nın Metomorphoses romanı, romanda Samsa, bunu gösterir.

Romanda kapitalizm içinde Avrupalı'yı alacak olursak, .. bir ucunda Stendal'ın Julien Sorel'i var. Sorel, kapitalizmin bütün nimetlerini isteyen ve

hepsinden tiksinendir.-Robespier'in izdüşümüdür; jakdben izler taşıyor. Diğer uçta, emperyalizmin başında, Avrupalı Kafka'nın Samsa'sı-na dönüşüyor. Kafka'nın dönüşümünde Samsa, kendisinin hamamböceğine dönüşmesini izliyor. Batı dünyasında, tekelci aşamada, insan hamamböceğine dönüşüyor. Hamam-böceğinin romanı yazılmaz. Bir kez yazılır; Kafka yazdı. -İkincisi yazılmaz, . aslında. Bir de Kundera yazıyor. Kun-dera'da önemli kahraman Sabina. İhaneti seviyor.

Böyle' yazıyor. İhanete tutkun Sabina'yı bulan Kundera, Türkiye'de övülüyor. Türkiye'de nasıl övülür, sevilir? Şimdi tekrar tekelci aşamaya dönüyorum. Bireyin gelişimi tekelci aşamada durmuş olduğu için, Batı'da roman bitmiştir. Yazdıklarımı tekrarladığım için özür diliyorum; bittiği için Batı ince Mehmet'i okuyor. Avrupalının başka okuyacağı «imaj» yok artık; bu ortaya çıkıyor.

Yaşar Kemal, Toros Dağları'nı yazıyor, onlar okuyor. -Latin Amerika romanını okuyor. Başkaldıran adam var, . orada. Savaş romanı okuyor. insan savaşta gerçekleşir. insan sadakat duyan bir yaratıktır. Savaşta sadakat vardır. Her an insan mısınız? Değil misiniz? Yanınızda ölen bir arkadaşınızı kurtarıyor musunuz? Kurtarmıyor musunuz? Kurtarırken siz de ölebilirsiniz, yahut kurtarabilirsiniz. insan budur. Bir mayın tarlasında gezen .yaratıktır, yirminci yüzyılda insan. Batı'da bu yok. Bir de polisiye romanları okuyor. Çünkü birey yok; soyutlanacak. Soyut-Jama, somutun zenginliğinden çıkıyor. Artık Batı'da birey somutu yoksuldur.

Batı'da şimdi en iyi romanmış! Nerede? Onüçüncü yüzyılı yazıyor: Gülün Adı. Polis romanı - tekniğini orta çağın manastırına getiriniz; linguistık eklemeler yapınız. İşte, «Gülün Adı» ortaya çıkıyor.

Yanlış anlaşılmak istemiyorum: Gülün Adı veya G'-nin çevrilmesine ya da okunmasına karşı değilim. Tam tersine çevrilmelidir ve okunmalıdır. Burada söyleyeceklerim üç'tür. Bir: Çevirisine bakmak gerekiyor. Güzel çeviri sorununu bir kenara bırakıyorum; doğru çevrilmiş mi, neden hiç sorulmuyor ve ben buna şaşıyorum. «Biz bir tröst müyüz?» Neden, çevirilerden kuşku duymuyoruz. Kunde-ra'nın yabancı dilden baskılarını arkadaşlarımdan rica ettim, henüz gelmedi, çeviriyi kontrol edeceğim ([4]). Bu, kuşkusuz benim işim değil. Ancak kimse yapmazsa, benim •işim oluyor. İki: Bunların kampanya haline getirilmesine tepki duyuyorum.

Eleştirmenlerin bir «sürü kompleksi» ile birinin beğendiğini, açık artırmaya çıkararak, daha çok 'beğenme yarışına girmelerini reddediyorum. Üç: Bunların içeriğini ve mesajını ortaya çıkarmanın eleştirinin görevi olduğuna inanıyorum. Bu yapılmıyor.

Bir parantez açıyorum: Yayıncı. holding sanat dergileri eleştirmenleri, propagandist fıkra yazarları üçgeninden söz ettim. Etkinlikleri var. Ancak bu etkinliğin ötesinde bir çizgi var, ortaya çıkarmaya çalışıyorum. «Bizim» içimizde «yenikçi» psikozu var. «Biz», ölümle, işsizlikle, işkence ile. hapislikle, toplumumuzu değiştirme ve daha ileriye götürme mesleğimizi, bizimki bir meslek'tir, bilerek kullanıyorum, «yanlış» bulmaya başladık. «Biz» tümden olmasa bile kısmen «çözüldük». Bizler kısmen «çözülmüş» olduğumuz için, dünyanın her yanında insanı alçaltan yazılara daha yatkınız. Bunu değiştirmek istiyorum.

Devam ediyorum. Batı'dan çevrilen romanları, bu konuşma için okudum. Hepsi linguistikten, yapısalcılığa atlayan bir çizgiye dayanıyor; dil'i bir başlangıç sayıyorlar. Dil, toplumun zenginliğinin yerine geçiyor ve dil oyunlarını ön plana çıkarıyorlar.

Bu konuşma için okuduğum, Batı ülkelerinde moda olan ve Türkçe'ye çevrilen romanlar, beni düşündüren bir soruya açıklık getirdi. Yeni ve yerli romanları okuyordum, bir parantez sevdasıdır, şaşırtıyor. Romancılarımız, yazılarında parantez açma, gerekli gereksiz yere iki nokta koyma, iki nokta koyup parantez kapama tutkusuna kapılmışlar; nedenini bilmiyordum. Moda çeviri romanları okuyunca öğrendim. aydınlandım: Parantez açma, Batı'da yeni moda olmuş. Bizimkiler, Batı'da ne moda ise alma sevdasıyla, bunları ithal etmişler.

Buna itiraz ediyorum. Milan Kundera veya John Ber-ger ya da Umberto Eco parantez hastalığına yakalandı diye, Latife Tekin de iki de bir parantez açarsa. buna tepki duyarım. Tepkimi dile getiriyorum. Bu tür taklitçiliğe son vermemiz gerekiyor. Artık «Ah ne güzel! Batı'daki gibi parantez açıyor» diyerek bir romancıyı övemeyiz.

Devam ediyorum. Şimdi, devam etmeden önce, yazmakta olduğum Aydın Üzerine Tezler'in beşinci kitabının önemlice saydığım bir tezini anlatmak istiyorum. Çok kısa olarak özetlemek istiyorum.

«Resmi Sanatçı» veya «Resmi Estet» kategorisini ileri sürüyorum. 1940 yıllarında Türkiye'de bir resmi sanatçı-vardı. 1940 yıllarında resmi sanatçı, Ankara'da devlette-çalışan kimseydi. Orhan Veli resmi sanatçıdır. Orhan Veli Millî Eğitim Bakanlığı'nda tercüme bürosunda çalışır. O dönemin önemli bir esteti olan Nurullah Ataç, bir resmi sanatçıdır. ismet Paşa'nın Çankaya Köşkü'nde çalışır. Ahmet Hamdi Tanpınar önemli bir estettir. Milletvekilidir, resmi sanatçıdır. Yahya Kemal önemli bir şairdir, resmi sanatçıdır, büyükelçidir, milletvekilidir. Ruşen Eşref Ünay-dın, milletvekilidir, büyükelçidir. Oktay Rıfat, Millî Eğitim Bakanlığı'nda çalışır. Onları sayıyorum. Orhan Veli ile beraber, Garip akımını çıkarmışlardır. Garip akımı, - Kundera türü bir akımdır. Mücadeleyi reddetmeye, bireyi ortadan kaldırmaya, insanı ortadan kaldırmaya dayalı bir şiir akımıdır. Benim dışımda da söylenmiştir, biz bunlara resmi sanatçı, resmi yazıcı. diyoruz.

Resmi sanatçı, Kemalist rejimin estetik görüşünü, yaymaya çalışıyor. Sabahattin Eyüboğlu da buraya giriyor. Ben Sabahattin Eyüboğlu'yla, Nurullah Ataç'ı, ismet Paşa'nın estetik ajanları sayarım. O da Ankara'dadır, memurdur. Hepsi memurdur.

Bakın arkadaşlarım, resmi sanatçı; düzenin estetiğini, ideolojisini yayan kimsedir. Bu kimse sınıflı toplumlarda mutlaka vardır. Ne dluyor? 1940 yıllarında Ankara'daki devlette çalışan resmi sanatçı, 1980 yılında Bab-ı Ali'de çalışan aydın oluyor. Gelişme dolaylı'dan doğrudan olana doğru gerçekleşiyor. Düzenin resmi sanatçısı 1940 yıllarında devlet memuru iken, 1980 yıllarında büyük şirketlerin yayın organlarında çalışana dönüşüyor. Artık, düzenin sanatçısını ve estetiğini savunma doğrudan doğruya, tekelci yayın kuruluşlarının, büyük yayın kuruluşlarının bordrosundan maaş alanlara geçiyor.

Bunun önemli bir açıklık olabileceğine inanıyorum. örnek vermeyi sevmem; ancak bir soyutlama olan resmi sanatçı kategorisini zenginleştireceği için ve İstanbul'da-yayına başlayan bir dergiye de söylediğim için tekrarlayabiliyorum.

YÖK üniversitesinden ayrılan Emre Kongar arkadaşım bugün çalıştığı Hürriyet Holding'te, Doğrarnacı'nın YÖK üniversitesinde olduğu kadar bile

özgür değildir. Emre arkadaşım, artık üniversitede olduğundan çok daha fazla düzenin sanatını, ekinini, ideolojisini savunmak durumundadır.

Tekeller aşırı artık değerlerle çalışıyorlar. Yediyüz bin tirajı olan gazete çıkaranlar, üç bin satamayan sanat dergileri yayınlıyorlar. Bunun için yayınlıyorlar.

Ne için yayınlıyorlar? Arkadaşlarım, bakın, Bab-ı Ali'de çalışan bir eleştirmen. bana cevap - yetiştirirken, benim Latife Tekin’e- «sure» benzeri yazıya özendiğini, ileri sürmeme nasıl karşılık yetiştiriyor? Latife Tekin, bir konuşmasında bunu söylemişmiş. Bu nedenle benim bu bulgum da «yeni» değilmiş! Şaşırmamak mümkün değil! Latife Hanım’ın nerede ne konuştuğunu izlemek benim görevim değil. Ayrıca yazılı tartışmada bu ilk kez ileri sürülüyor. Latife Tekin'in, islamik baskılara göz kırpışını anlatmak için bu noktayı ortaya çıkardım.

Mukoska'nın bir Sovyet yurttaşı olabileceğini ileri sürdüm. Küçültülmüş isimlerin bu türü Rusya'da ve Rusça'da yaygn. Alyosa, Katya; bunlar, Dostoyevskiy veya Tolstoy okuyucuların bildiği dimunutif'ler oluyor. İngilizce'de William için Bili, Robert için Bop kullanılıyor. Bizde yeni çıktı; İbo var, Neco var. Mukoşka'yı hiç duymamışım. Rusça'ya yaklaştırdım; «olabilir» dedim.

Benim «eleştirmenlerim» çok kızıyorlar. «Aaa, bilmiyor, Mukoşka, Latife'nin en yakın arkadaşı Mukaddes'-dir, Yalçın Küçük bunu bile bilmiyor» diyorlar. Kabul ediyorum: Cahillik ettim. Mukoşka'nın, Mukaddes'ten gelme olduğunu ve Mukaddes'in de Latife'nin çocukluk arkadaşı olduğunu bilmiyordum, Öğrendim. Bir dergi, Yenigündern, Mukoşka'nın bir de çocukluk resmini yayınladı. Gördüm. Cahilliğimi bir kez daha anladım. «Cevabtmı» aldım.

Yazık!

Konuşmamı bitiriyorum. Kundera ile bitireceğim.

Tekelci aşamanın iltihaplı düzenine ve dönemine denk düşüyor.

Bu dönemde özellikler ve çizgiler var.

Gazete, okumamayı öğretiyor.

Tiyatro, seyretmemeyi öğretiyor.

Üniversite, cehaleti öğretiyor.

Kundera, bütün bu söylenenlerin ve ileri sürülenlerin doğrulaması oluyor. Bunun için üzerinde duruyorum. Bir de, Türk basınının kampanyalarının ya boş ya da halkıma zararlı olduğu yolundaki tezime bir yeni pratik getiriyor..

Kundera'yr övenleri utandırmak artık benim acil görevimdir. Hep övdüler; çok az yeren oldu. Yerenler, iyi roman olduğunu ve ancak anti-sovyet çizgi taşıdığını söylediler. Böyle yerenler, övenler kadar yanılıyorlar. Anti-sovyet olduğu kesin; ancak anti-sovyetizm bu roman olmayan yazıyı sunmaya yarıyor. Kundera'nın yazdıkları an-ti-sovyetizmden çok daha ötede, insanın hamamböceği-olmasını dile getiriyor.

Dayanılmaz Hafiflik'in dört kahramanı var. Hepsini ve kısaca size tanıtacağım. İşimi böylece bitiriyorum. [1]

önce Tereza ile başlıyorum. Kadının bir derdi var; güçsüz olmak istiyor. Güçsüzlük için yalvarıyor: «Güçsüz olmanı istiyorum. Benim kadar güçsüz» (s. 81). Türkçe çevirisinin sayfa numaralarını veriyorum. «Göz kararmasına güçsüzlerin esrimesi de diyebiliriz. Güçsüzlüğünün farkına varan bir kişinin güçsüzlüğüne karşı çıkmak yerine ona boyun eğmeye karar vermesi.. Güçsüzlükten sarhoştur, daha da güçsüzleşmek ister, kentin en büyük meydanında herkesin gözü önünde yere yuvarlanmak, daha da alçalmak, aşağının aşağısı olmak ister» (s. 84). Bu Kundera'nın baş kahramanı Tereza'dır; aşağının aşağısı olmayı istiyor.

Karakolda yediği iki sopa karşısında çözülmüş ve bozulmuş bir lumpen ortaya çıkıyor. Çözülmüş insanı anlatıyor. Bir çözülmüşlük ortamında piyasaya sürülüyor.

Sabina'ya geliyorum. Kundera'nın ressam kahramanı oluyor. Franz'.ın «bilmediği şey Sabina'nın bağlılıktan çok ihanetle baştan çıktığıydı» (s. 99). Birinci kadın Tereza, aşağılanmayı seviyor. İkinci kadın Sabina, ihanete tutkun olarak ortaya çıkıyor.

Herhalde artık Dayanılmaz Hafiflik, kendisini belli etmeye başlıyor. «Güçsüzlük», «alçalma» ve «ihanet» bir yazıcılık malzemesi yapılıyor ve dünyada yirminci yüzyılın orta çağında ve Türkiye'de bir Eylülist yılgı döneminde piyasaya sürülüyor. Eğer kısmî bir çözülme psikozu olmasa, yayıncı, holding sanat dergileri eleştirmenleri ve pro-pagandist fıkra yazarları, böyle- bir kitabı bir kampanya haline getiremezlerdi.

Anti-sovyetizm, şu aşamada, yalnızca yoz estetik ölçüleri gizlemeye yarıyor.

Bu yoz estetik ve ahlâk programına karşı çıkma, Sovyet yanlısı olmakla özdeş tutulabiliyor. Öyle sanıyorum belli bir açıklık sağladıktan sonra «anti-sovyet» yanlıları bile, mücadele ve direnç ölçütlerine bağlı kaldıkları ölçüde, Kundera'dan uzaklaşacaklardır.

İlk işimiz, içimizdeki kısmî yenikçi psikozunu atmaktır. Bunu yaptığımız ölçüde, çoğunuzun sevdiği Dayanılmaz Hafiflik, çoğunuzun tiksindiği bir romana dönüşecektir.

Devam ediyorum.

«İhanet. Küçük yaştan başlayarak babamız, öğretmenimiz bize ihanetin düsünülebilecek en alçakça suç olduğunu söyleyip dururlar. Peki ama nedir, ihanet? İhanet setleri yıkmak ve bilinmeyenlere doğru başını alıp gitmek demektir» (s. 99). İhanet'in bir alçaklık değil bir özgürlük olduğu yazılıyor. Kundera'nın Sabina'sı için, «ihanet, setleri yıkmak ve bilinmeyenlere doğru başını alıp gitmek»-oluyor. Daha devam etmemi istiyor musunuz?

Kaldığı yerden devam ediyorum: «Sabina bilinmeyene doğru başını alıp gitmekten daha başka bir şey düşüne-miyordu». Prag'da ressam Sabina, ihanetten başka bir şey düşünemiyor. Prag'da hastabakıcı Tereza, yalnızca alçalmayı ve yerlerde yuvarlanmayı istiyor.

«0 zaman yine bir ihanet özlemi duydu». Sabina hep ihanet özlemi duyuyor. Devam ediyorum; dar anlamda bu kitabı anti-sovyet bile sayamıyorum. Hitler ile Stalin'i, faşist Almanya ile buna karşı savaşan Sovyetler Birliği'-ni aynı sepete koyan bir kitaba anti-sovyet diyemem. Anti-sovyetizmin de bir ölçüsü var; olması gerekiyor.

«Fransız arkadaşlarına bundan söz ettiğinde, kulaklarına inanamadılar. 'Yani ülkendeki işgale karşı savaş istemediğini mi söylüyorsun?' Onlara, komünizmin, faşizmin, bütün işgallerin, bütün istilâların ardında çok daha temel, yaygın bir kötülüğün yattığını ve kötülüğün havaya kalkmış yumruklar ve dillerinde bir ağızdan haykı-rılan bir örnek hecelerle uygun adım yürüyen insanlardan oluşan bir resmi geçitte en somut görünümüne kavuştuğunu anlatabilmek - isterdi. Ama onlara bunu hiçbir zaman anlatamayacağını biliyordu» (s. 108-109)., Kundera, her türlü başkaldırıya, havaya kalkan yumruklara ve do-Jayısıyla insan'a karşı çıkıyor. Çoban türünden kendi halinde yaşayan bir insan türünü özlüyor.

«Öğrenimini sürdürürken yurtta kalıyordu, Sabina. 1 Mayıs sabahı bütün öğrenciler resmi geçite katılmak üzere erkenden boy göstermek zorundaydılar. Öğrenci görevlileri eksik bulunmadığından emin olmak üzere tüm binayı tepeden tırnağa ararlardı. Sabina helâda saklanırdı» (108). Sabina, 1 Mayıs gösterileri yerine helâyı tercih ediyor.

Bir kısmı yenilmişlik, bir kısmı çözülmüşlük psikozuna denk düşürülüyor: 12 Eylül geldi. 1 Mayıs gösterilerini mi yasakladı? Siz pek üzülmeyin. Sosyalist ülkelerde aydınlar 1 Mayıs'ı helâda geçiriyorlar. Eylülist dönemde havaya kalkan yumruklar kırıldı mı? Üzülmeyin. Yumruklar önemli değiL «Bedensel sevgişiddetsiz düşünülmez» (s. 120). Önemli olan budur. Sabina, şiddeti yalnızca yatakta istiyor. Yumrukları kaldırmasanız da olabiliyor.

Sanki Dayanılmaz Hafiflik, bir Eylülist Türkiye- için yazılmış!

Ben Kundera'yı. öven arkadaşlarımın tersi olduğumu tekrarlıyorum. Onlar, kendilerinin doğrularıdırlar.

Felsefe artıklarından bir sebze çorbası yapan Kundera, «kitsch» felsefesini öne sürüyor. «Bok» demek oluyor. Kundera'ya göre komünizm, sosyalizm, 1 Mayıs, yumruklar, yürümek hepsi hepsi «kitsch» sayılıyor.

Bir tek «olumlu»' tip var: FVanz. Franz'ı da okuyacağım. Bir profesör. Öğrenciliğinde Castrocu ve sonra Mao-cu olmuş; daha sonra bırakmış ve eski tüfek'liği seçmiş. Sabina, 1968 yılından sonra Batı'ya ve özgürlüğü setleri yıkınca Franz ile tanışıyor. Sevişiyorlar. Franz solculuğunu hatırlıyor. Franz, solculuğu bir Büyük Yürüyüş olarak görüyor.

Sabina'ya «senin eski ülkendeki bir tek yasaklanmıs kitabin bile bizim üniversitelerimizde çiğnenen milyarlarca sözcükten daha değerli» olduğunu anlatmaya ■ çalışıyor. Sabina, bütün bunları «kitsch» sayıyor; bok olarak görüyor. Sevgileri uzun sürmüyor. Sabina, yeniden Büyük Yürüyüş sevdasına düşen Profesör Franz'ı bırakıyor. Franz da genç bir öğrenci ile sevişmeye başlıyor. Öyküsü de asıl burada başlıyor.

O kıza kendini göstermek için ve Kamboçya'da «Sov-yetler'in köpeği Vietnam'ın esiri» olduğu için, Kamboçya'ya giden bir aydınlar kuruluna katılıyor. İlâç götürecekler.

. Hani bize de geliyorlar ya aydınlar; Franz da Kamboçya'ya gidiyor. Anti-sovyetliği ayrı; Franz, bir aydınca davranış içine girmek istiyor. Tek yaptığı işi bu, ancak Franz oraya gidince, Türk romanlarında da, Türk filmlerinde de olmaz bir şey oluyor. Tam gidip Kamboçya halkına yardım edecekken, karşısına iki tane hırsız çıkıyor.

Kundera her tür aydın davranışa karşı; Franz'ı, Sovyetler Birliği'nin «köpeği» saydığı Vietnam'ın esiri Kamboçya halkına yardım için bile göndermek işine gelmiyor. Bu nedenle, Kamboçya'ya giden Franz'ın başına bir iş açacak; başına bir kiremit düşürerek öldürebilir. Bunu yapmıyor. Karşısına iki hırsız çıkarıyor.

Hırsızlar, Franz'a «ver paranı» diyorlar. Vermiyor. «Birden başına ağır bir şey indi ve o an ikiye büküldü. Bir yere götürülmekte olduğunu hayal meyal seziyordu. Sonra boşluğa fırlatıldı ve düşmeye başladığını hissetti. Şiddetli bir çatırtı, sonra bilincini kaybetti» (s. 277). Bir daha da kendisine gelemedi. Büyük Yürüyüş'e yeniden heveslenen ■Franz, kitsch yoluna gidiyor.

Buna estetik denmez, ilkellik deniyor. Büyük Yürüyüş'e çıkan Profesör Franz’ı iki hırsıza öldürtmek yent Türk romancılarının bile aklına gelmiyor.

Son olarak Tomas'ı anlatacağım. Alçalmış bir alçak'-tır; görülüyor. Prag'da ünlü bir cerrah olarak. başlıyor ve sonra sonra Sovyetler Birliği'nin müdahalesi üzerine Çekoslovakya'yı bırakıyor. Geri dönüyor. Hepsi bu; işini yapıyor. Bir süre sonra da alçalma süreci başlıyor. Bütün estetik bu alçalma süreci üzerine kuruluyor.

Dubçek dönemindeki bir yazısından dolayı gözden düşüyor. Taşraya gönderilecek; hiçbir itirazı yok; bir tek sorunu olabiliyor, her gün sevişecek kadın bulamamaktan korkuyor.

«Taşraya taşınırlarsa hayatlarının neyi andıracağını gözünün önüne getirmeye çalışıyordu. Her hafta başka bir kadın bulmakta zorluk çekecekti. Erotik serüvenlerin sonu demekti, bu» (s. 237). Yalnızca bunun için istemiyor; an-, cak yine de taşrada doktorluğa başlıyor.

Alçalması sürüyor. Doktorluğu da gidiyor. Mesleğini sevmeyen Dr. Tomas, eski dönemde yanılmış olduğunu açıklayan bir kâğıdı imzalamayarak çok büyük aydınca bir davranış içine giriyor. Cam silicisi oluyor.

Dayanılmaz Hafiflik, böyle bir estetik üzerinedir: Tomas, artık apartman camları siliyor. Her cam sildiği evde: ■ ev sahibesi ile sevişiyor. Türlü türlü sevişiyor ve roman bunları yazıyor. Tomas- işinden memnun görünüyor.

«Açıklarken Tereza'nın ses onu yaslı, hınçsız, neredeyse sevecendi. 'Aylardır saçın ağır bir koku saçıyor. Kadın cinsel organı kokuyor. Sana söylemek istemedim ama ge-celerce sevgililerinin apışaralarının kokusunu solumak zorunda kaldım» (s. 239). Tomas işinden hoşnut görünüyor.

Tereza ise artık Tomas'ın yıkanmasını bile istemiyor. Kendisini suçlu sayıyor. Tomas'ın tekrar ülkesine dönüşünü kendisine bağlıyor.

Bitiriyorum. Tereza ile Tomas'ın konuşmasıyla bitiriyorum.

«Burada mutluyum, fark etmedin mi Tereza?» dedi. Tomas.

«Cerrahlık senin misyonundu» dedi Tereza.

«Misyon dediğin sersemce bir şey Tereza. Misyonum yok benim. Kimsenin yok. Özgür olduğunu, bütün misyonlardan arınmış olduğunu fark etmen o kadar büyük bir ferahlama ki».

Hepsi bu kadar. Bu konuşmadan yarım sayfa sonra Dayanılmaz Hafiflik, sona eriyor.

Bu konuşmayı bitiriyorum.

Hepinize teşekkür ediyorum.

İKİNCİ BÖLÜM BAS 1 N

Kör Ölür Badem Gözlü Olur

Bugünlerde bütün sevdiklerimin, özellikle sevilmeyen sevdiklerimin, ölmesini istiyorum. Ölmenin tam zamanıdır. Mümkünse, ölmeden tabuta girmelerini ve kendi cenaze törenlerinde bulunmalarını tercih ederim. Çok sevinecekler; mutlak, ölüm yolculuğundan dönecekler. Çünkü son zamanlarda ağıt yakmak bir moda oldu. Arkadaşlarımız çok güzel ağıt yakmaya başladılar. Türk entellektüelleri, Türk köylerinin bu geleneksel mesleğinde, harikalar yaratıyorlar. Yürekleri parçalıyorlar. Buna pek' itirazım yok; ancak, bu harikalar akılları durdurmaya boşladı.

Kimini telefonla uyarmaya çalıştım, kimine ulaşamadım; fakat, Ahmet Say'ın Faruk Güvenç için düzdüğü ağıtı okuyunca bu mektubu yazmak gereğini duydum. Ahmet, Mümtaz'ın ([5]). Mustafa'nın ([6]) yanlış ve yanıltıcı yazılarına bir yenisini ekledi. Ahmet'in müzikle olan yakınlığını ve bir «konser müdavimi» olduğunu bildiğim için yazdıklarıyla ilgili görüşlerimi aktarmayı gerekli buldum.

Köylerde ağıt tek yanlıdır; açık bir biçimde iki yüzlüdür. Bir solo yapan ağıtçı, bir de ağıtçılar korosu var. Solist ağıtçı ölenin yaşamından bir-iki «iyi» nokta bulmaya çalışır ve bu bir-iki nokta üzerine bir nakarat tutturur. Bu «iyi» noktanın gerçekten iyi olması gerekli değil; ölen bir katil ise, mavzer tutan ellerinin güzelliği

anlatılır. Buna ağıt yakılır. Entellektüel dünyada ise ağıt tek yanlı olamaz, iki yüzlü olmaz; çünkü, bir eleştiri türüdür.

En iyi eleştiri bir ölü üzerine yazılabilir'. Çünkü insan, maymunun yapısına bir anahtar oluyor. Gelişmenin-sonu, eleştirinin başı oluyor. Bu yüzden kapitalizm doğunca feodaliteyi yazmak imkân dahiline giriyor. Çünkü feodalizm artık ölmüştür. Sosyalizm bir gerçeklik olunca, kapitalizm ölüyor. Bu yüzden Lenin'in kapitalizm eleştirisi, Mar:x'ınkine göre, daha eksiksizdir.

Eleştiride, son nokta, bir tepe noktası gibidir. Çok daha ayırıcı, fark ettiricidir. Başlangıç noktasında herkes bir; birbirinden zor ayrılır. Bu yüzden Mümtaz Soy-sal'ın Faruk Güvenç'i Tıp Fakültesi'ne giderken bisikletle hatırlamasının hiç bir anlamı yok. Mümtaz, bunu çok-beğeniyorsa, Güvenç'in arkada kalanlarına bir mektupla bildirebilirdi. Faruk Güvenç. Tıp Fakültesi'ni bırakmış. Peki, ne olmuş? İyi bir müzikçi mi olmuş? Faruk Güvenç'in iyi bir kemancı olduğunu söyleyebilecek bir kimse olabileceğini sanmıyorum. İyi bir müzikolog mu oldu? Kesinlikle değil. Bir müzik eleştirmeni mi, çok çok tartışma götürür ve tartışacağım. Bu sözüm Mümtaz'a: Siyasal Bigliler'de benim de bir arkadaşım vardı, okumadı; sonra kâtip oldu. Olmaz, bu yazılmaz.

Sevgili Mustafa, Faruk Güvenç'in 27 Mayıs sabahr bisikletine binip radyoevine gittiğini hatırladı ve yazdı. Ekmekçi, bunu, telefon edip Suna Kan'a söylese olurdu. Çünkü ben, 27 Mayıs sabahı kimin bisikletle ne yaptığını bilmiyorum ama, 27 Mayıs sabahı radyoda 27 Mayıs bildirisini okuyan albayın sonra ne olduğunu ve ne yaptığını hatırlıyorum. Öyle boşuna değil; kapitalizm olduğu için feodaliyeti daha iyi kavrayabiliriz ve anlatabiliriz.

27 Mayıs'ın oluşumuna Forum Dergisi'nin önemli ve olumlu katkıları oldu. Faruk Güvenç'in 1960 öncesi Fo-rum'daki yazılarını hatırlıyorum. Birini, Bedi Sevin imzasıyla İlhan Mimaroğlu ile yaptığı ve bir opera üvertürü-nün hüzünlü mü, komik mi olduğu konusundaki tartışmayı, yayına hazırladığım Aydın Üzerine Tezler dizisine; alıyorum. Bu uzun tartışmada Faruk Güvenç haklıydı. Forum Dergisi'nin en önde yazarları ise- Turhan Feyzi-oğlu ile Aydın Yalçın'dı.

Aydın Yalçın. Forum'u sürdürüyor. Bayilerde görüyordum. Faruk Güvenç ölümüne kadar bu derginin yazarları arasında kaldı. Bu dergi şimdi Türkiye'deki en-Mc Carthist dergidir. Burada Aydın Yalçın. bir ser-ta-harri ([7]) memuru kişiliğinde çeşitli kuruluşlarda marksist arıyor; bulamayınca yaratıyor ve yazıyor. Her halde gözünüze çarpmış olmalı, başka gazeteler aldığı için ben de gördüm, burada Aydın Yalçın Yüksek Öğretim. Yasası'nın amacının üniversitelere yerleşmiş marksistleri-mevzilerinden atmak olarak tanımlıyor. Forum'un ve Aydın Yalçın'ın, Güvenç'in ölümünden sonra, bir ağıt yaktığını işittim. Okumadım, okumuyorum.

Faruk Güvenç muz mudur?

Ölenler hakkında iyi yazılmalıdır, düşüncesine katılmıyorum. Bu. bir islömik dogmadır. İkiyüzlülüğü içeriyor. İnsan ve aynı anlama gelmek üzere aydın, öldüren kendisi değilse. ölen hakkında nesnel olabilmelidir.

Ekmekçi'nin Faruk Güvenç hakkındaki yazısını neden -yazdığını öğrenemedim. Mümtaz, her halde yoğun uğraşları arasında insani ve kültürel olaylarla da uğraştığı izlenimini vermek istiyor. Müşerref Hekimoğlu'nun «Farukça yaşadı, farukça öldü» başlığını pek pazarlamacı bulduğumu söylemeliyim ([8]). Öyle sanıyorum. Müşerref Hanım «Faruk» kelimesinin anlamını da bilmiyor. Bu isimlerin en ünlüsü Halife Ömer için yapılan terkiptir; Ömer-ül Faruki olarak biliniyor. Ömer. adil olarak tanındığı için «fark eden», «ayırt eden» sıfatı ekleniyor. «Fark ederek yaşadı. fark ederek öldü» sözü, bana, aşırı ölçüde reklömcı görünüyor.

Şimdi kısaca Ahmet Say'ın yazdıklarına geliyorum. Ahmet müziği sevdiği için müzikle ilgili olarak söyleyecek-

Jerimi buraya ayırdım. Önce borcumu yazmalıyım: *Ben* Faruk Güvenç'i, bir anlamda benim müzik öğretmenim sayarım. Yine 27 Mayıs'ton önce Ankara'da Mithat Paşa'da olduğunu hatırladığım bir yabancı ülkenin kültür evinde açıklamalı müzik seminerleri düzenlerdi. Bu düzenli seminerlerde, Faruk Güvenç'in onbeş-yirmi kadar «müdavimi» vardı. Plak çalınmadan önce Güvenç, bestenin tarihi, çalmışı ve diğer özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi verir ve her zaman bir enstrümanı getirir, örnek olsun, «'bu obua» diyerek enstrüman hakkında da «öğrencilerini» aydınlatırdı. Bu program son derece yararlı oldu. O kadar ki, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin profesörleri, Faruk Güvenç'in sadık muhalifi Mimaroğlu'na profesörler odasında benzer bir program ısmarladılar. Öğrenci olmama rağmen bu programa da katıldım. Faruk Güvenç'inki ile karşılaştırılamaz.

Borcumu ödedikten sonra halihazır düşüncemi yazayım: Artık Faruk Güvenç'in müzik sevdiğinden veya aynı anlama gelmek üzere müziği ciddiye aldığından da kuşku duyuyorum. Bana öyle geliyor ki, Faruk Güvenç, toplum içinde kendine' bir yer açabilmek için müziği araç olarak kullandı. Böyleleri çok. Bunlar ayrı. Ancak böyle'düşündüğüm için Ahmet Say'ın «Onu onaylayanlar da, onaylamayanlar da, açık yürekliliğini,

savunduğu görüşe göre inancını kabul etmişlerdir» sözüne hiç katılmıyorum.

Örnek verebilirim: Necil Kâzım Akses'in son bestesinin çalınışından sonra Güvenç’in yazdıkları, tek kelime ile akıl almaz. Konserde Necil Kâzım'ı ödüllendirme konuşmasının bir bölümünü de Güvenç yaptı. Sonra da yazdı.

Konserden benim izlenimim şu: Ne Necil Kâzım'ın şairi Ertepınar ne de kendisi ne savaştan ne de barıştan anlıyor. Bu, bir. İkincisi, Necil Kâzım'ın hiç bir duyarlılığı yok. Üçüncüsü, bestesi, erken açılmış bir karışık turşu kavanozuna benziyor. Hıyar, pörsümüş fakat turşu olmamış; biber ezilmiş, bir kenarda duruyor. Lahana ise ne güzelim lahana turşusu ne[1] de taze lahananın selülöze sinmiş özel tadı; pazarda çok bekletilmiş ezik lahanayı hatırlatıyor. Dört: Beste bir kimyasal süreçtir.

Bunlar benim konserden çıkarken, gerçekten can sı-'kıcı izlenimlerimdi. Bir gün sonra Milliyet'te Faruk Güvenç eleştirisini yazdı. Ahmet Soy, bu eleştiriyi mutlaka okumuştur; yazdıklarımdan sonra bir daha okuyabilir. Bu eleştiriden sonra ben artık Faruk Güvenç'i okumamaya karar verdim. Tam Feyzioğlu'nun moda ettiği «nabza göre ser-bet» türünden bir yazı. önce Necil Kâzım'ın bestesini övüyor; överken övdüğünü söylüyor, fakat, seçtiği kelimeleri, bir başka yerde, «yazımı iyi oku, övüyor muyum, yeriyor muyum» demesini haklı kılacak türden seçiyor. Bestenin «matematik» olduğunu, şimdi tam hatırlamıyorum. duyarlılıktan yoksun bulunduğunu yazıyor. Matematik kelimesi, matematik bilmeyenlerin ağzında takur tukur an-Jamına geliyor. Aslında limitin sonsuz bir müzikalitesi var. Güvenç, yazısının ölçüsüne göre uzun uzun övdükten sonra «ben sevmedim, sevenler olabilir» diye- bitiriyor. Bu ne perhiz ne lahana turşusu!

Öyle sanıyorum, Faruk Güvenç, ikinci sınıf icracılığı, ikinci sınıf müzik bilgisi ve sınıfta kalmış aydın geçmişi He, müziği bir araç olarak kendisine bir toplumsal yer sağlamaya çalıştı. Yakılan ağıtlardan da bunu başardığı anlaşılıyor. Benim burada Faruk Güvenç ile ilgim yok. Bu oğıt yakma modasının, güzelliğinden hiç kuşku duymadığım yarın için, işlerimizi zorlaştırıcı bir furya olduğuna inanıyorum. Artık başımıza gelen bunca olaylardan sonra ağlamayı değilse bile, dolu gözlü olmayı bırakmalıyız. Estetik ve düşün dünyamızı nebülöz zırhından çıkarmalıyız.

Faruk Güvenç, Türk aydınının türkü sosyalizmi döneminden sonra müziğe yeniden duyduğu ilgiyi de saptırmaya çalıştı. Son derece hizipçi ve klikçi davrandı. Konser müdavimlerini, eski Roma'da aslanların elinde parçalanan-lorı seyrederken ikiye ayrılan Romalılar türünden, Hikmet Şimşek ve Gürer' Aykal kamplarına ayırmaya çalıştı. Hikmet Şimşek'in şefliğe başladığı zamanlarda yazılanları hatırladığım için Aykal için yazılarını soğukkanlılıkla karşılıyorum. Aralarında çok büyük fark olabilir; bununla ilgilenmiyorum. Bildiğim yenr konser müdavimlerin çok büyük bir çoğunluğu için bunun son derece yapay bir ayırımı olduğudur. Faruk Güvenç, Aykal Partisi'nin bir yazarı olarak, bazılarına «hım bugün Şimşek yönetecek, konsere gidilmez» dedirtebildi.

Bitiriyorum: Hikmet Şimşek'in Faruk Güvenç'e verdiği kısa cevabı, Milliyet'te okuduğum zaman, son derece şaşırdım. Konserlerde orkestrada gördüğüm Faruk Güvenç'in bir gün sonra çıkan yazısını nasıl yazdığını düşünürdüm; fakat üzerinde pek durmuyordum. Şimşeğin yazısından öğrendim; Güvenç, orkestrada katıldığı konserin eleştirisini yazıyormuş! Şunu yazmak zorundayım: Sevmenin dışında müzikle bir ilgim yok. Ancak böyle bir eleştirmenin müziği ciddiye aldığına beni inandırmak çok zor.

Sonuç: Faruk Güvenç eksildi. Geriye Daniyal Erinç ile Üner Birkan kaldı- . Erinç, bir - tanışmamızda elektrik mühendisi olduğunu söylemişti; Üner'i Siyasal Bilgiler'der hatırlıyorum. Bir anlamda, tam gün çalışmama anlamında, her ikisi de amatör. Başkası var mı?

Güvenç eksildi; otuz yılda bir profesyonel olmayan iki müzik eleştirmeni var. Yazık değil mi? Çıkmıyor. Acaba neden? Çok çeşitli nedenleri olabilir; birisi Faruk Güvenç türünden kimselerin köşebaşını tutması.

Ve Ahmet Say, bu tür yazılar sürdükçe, çıkması daha çok uzun sürebilir. Bu mektubu, eleştirmen çıkmasını istediğim için yazıyorum. Çünkü güzelin doğumunda eleştiri. var.

BİLİM İLE TANRI BİRBİRİNİN RAKİBİDİR

Özeleştiri Klisede Başlar

— Özellikle «Aydın Üzerine Tezlerinizle Türk soluna haysiyetli bir özeleştiri yolu açtığınıza; inanıyoruz. Bu tezleriniz bizim Türkiye'de marksist aydın olmaktan çok, marksolog geçinen mihraksız entelektüeller olduğu yolun-

Tavır Dergisi'nin sorularına cevaplar, 7 Mayıs 1986 tarihinde yazıldı, Tavır Dergisi'nde yayınlandı.

daki kanaatlerimizi doğrular olduğunu kabullenmemiz yanıltıcı değildir herhalde?

1 — İlk sorunuzu iki aşamada cevaplandırmak istiyorum.

Sorunuz şöyle başlıyor: «Özellikle Aydın Üzerine Tez-ler'de Türk solunda haysiyetli bir özeleştiri yolu açtığınıza inanıyoruz». Bunu olumlu bir nitelik olarak söylediğinize inanıyorum. Ne yazık, ben öyle kabul edemiyorum. Bu nedenle sorunuzun ikinci bölümünde, sol aydınları ağır' bir biçimde eleştiren nitelemenize de katılamıyorum. «Özeleştiri» yapmadım ve özeleştiri yapılmasını da beğenmiyorum, gerekli görmüyorum. Önce bunun üzerinde duracağım; sonra, ikinci bölümde, ne yaptığımı özetlemeye çalışacağım.

Derginizin ilk sayısını inceledim; Sizlerin özeleştiri'yi övmenizi ve olumlu saymanızı yadırgadım.

Özeleştiri, Hıristiyan dünyada günah çıkarma pratiğinin, giderek politikaya ve Rusya'daki sosyalist hareketler geleneğiyle de sol politikaya yansımış bir türevi oluyor. Hücreye giriyorsunuz, karşınızda papaz var; görüyorsunuz ya da görmüyorsunuz, bilebildiğiniz hata ve günahlarınızı anlatıyor ve bu anlatım karşılığında bağışlanma diletiyorsunuz. Özeleştirinin kökünde, bu var.

Bizde bunun kökü yok.

Ayrıca insanın kendiliğinden görebildiği yanılgılar çok sınırlıdır; ya zina ya hırsızlık. insanlığın gelişimi, daha çok pratiğin ve başkalarının gösterdiği yanılgılar üzerine gerçekleşiyor. Ben, özeleştiri değil, eleştiri kapısı açmaya çalışıyorum. Eleştirinin geliştirici, buna karşın özeleştirinin, bir

cezalandırma sisteminin uzantısı olduğunu düşünüyorum. Eleştiri yapıldıktan sonra, bireyin veya bireylerin, bir kalabalığın önüne çıkarak yanılgısını kabul etmesini de pek önemli saymıyorum.

Doğru'nun kendisini - kabul ettirmesi için gösteriye gerek yok.

2 — Ne yapmak istediğimi ve niçin yaptığımı açıklayabilirim.

Dünyada sağ, hep Marx'ı peygamberlik işlevini üstlenmekle suçluyorlar. Pratik anlamda pek çok haksız, ancak felsefî planda tartışılabilir bir suçlamadır. Çünkü yalnızca Marx'ın sistemi değil, tümüyle bilim ile Tanrı birbirinin rakibidir. Tanrı, inananlar için, bir düzenleyicidir; bilim,. Tarik-i İlm'e girenler için, bir doğada ve toplumdaki düzenlilikleri arama ve bulma çabasıdır.

Hem Tanrı'ya inanmanın ve hem de bilime güvenmenin mümkün olmayacağını düşünüyorum. Üyuşmaz iki dünya ve arayış oluyor. Bu iki dünyayı uyuşturma yolunda,. İbn Tufeyl'in Ruhun Üyanışı ya da Hayy İbn Yakzan'ın Olağanüstü Serüveni, bir islâm ütopyası denemesini aşamıyor.

Tanrı'ya inanmak için önceden var olduğunu kabul-etmek gerekiyor; varlığı tartışma inançsızlık sayılıyor. Kim ne derse desin, bilimsel çabanın başlangıcında da böyle bir inanç var; bilim düzenlilikleri, bunlara yasa diyoruz, aramaktır. Başlarken bir düzenlilik olduğunu düşünüyoruz.

Tanrı iyilikçidir. Bilimin doğruları ise devrimcidir.

Bilime ve bilimin doğrularının doğa ve toplumu daha hızlı dönüştüreceğine inanıyorum. Bu inançla bulduğum? doğruları çekinmeden yazıyorum.

Bilim zenginleştiricidir. Toplumumuzu ve insanımızı-zenginleştirmeyi temel ölçüt sayıyorum. Kemalist Tarih'in-eksikliklerini ve görebildiğim tutarsızlıklarını ortaya koyarken, tarihimizi ve bu nedenle toplumumuzu ve aydınımızı, zenginleştirdiğimi düşünüyorum.

Benim özeleştiri yolunu açtığımı düşünmekle yanılıyorsunuz.

Mustafa Kemal Paşa'nın Sultan Hamit'e; Enver Pa-şa'dan çok daha yakın olduğunu yazmak, Hamit'in özgürlükleri kısıtlayıcı yanını belirtirken, Türk eğitimine katkılarını vurgulamak, Enver'i, Talât'ı hülyalı bulmak, Kurtuluş. Savaşı öncesinde Kemal Paşa'yı gereksiz yere süsleyebilmek için tarihî çarpıtmaları sergilemek, özeleştiri değil,. toplumumuzu zenginleştirmek oluyor; öyle düşünüyorum.-

Türk sağının Kemal Paşa'nın anası ya da babası ile uğraşmasını anlamıyorum.

— Şimdi Sayın Küçük, bu kadar hacimli bir çalışma, içinde özellikle Cumhuriyet sonrası Türk fikir-sanat alanında varlığından, tesirinden, özgünlüğünden söz edilmemesi düşünülemiyecek olan bir Necip Fazıl'ın yer almamasını" nasıl izah ediyor; ve Necip Fazıl'ın vefatından sonra daha" da şiddetlenerek giden fikri tesir dalgasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

3 — İkinci sorunuzu da ikiye ayırarak cevaplamak istiyorum.

Necip Fazıl'ı yazmaktan daha çok, Türk aydınını yazarken düşüncelerini bilmeyi istiyorum. Örnek olsun, Ha-mit'ı yazarken Necip Fazıl'ın romanım okumak istedim;. bulamadım.

Bu arada araştırma yöntemim açısından bir açıklama yapmak durumundayım: Aydını yazarken kimleri alacağıma ben karar vermiyorum. Her çalışmamın kurgusu, kurgusuna dayalı mantığı belirleyici oluyor.

Necip Fazıl'ı incelemek istiyorum; planımda var. Tezlerim, net bir zamanlama, peryodizasyon, gerektirmiyor; ancak Necip Fazıl, yine de beşinci kitaba girebilir. Kurgusuna denk düşürmem gerekiyor.

Çözümlemem içinde bir yer alırsa, hiç kuşkusuz yazarım. Benim şu an istediğim, Necip Fazıl'ı yazıp yazmamak değil; daha çok incelemektir. Bu da- kaynak sorunudur. Kitaplarının yeniden yayınlandığını görüyorum.

Burada yaklaşımımı açıklayabilmesi için bir başka kişiden söz etmem yararlı olabilir: Fatih Sultan Mehmet'i' yazmak istiyorum. Fatih'i büyük bir örgütleyici ve geniş: ufuklu bir lider olarak görüyorum. Avrupa'nın

gelişimini, İstanbul'un fethinden başlayan ve Ekim Devrimi ile sonCl' eren, 1453-1917, bir tarih kesiti içinde incelemek istiyorum.

Fatih'i ya da İkinci Mahmut'u sevmekten çekinmiyorum.

— Bir de efendim, Necip Fazıl'ın özellikle İslâmcı düşüncede «kaba softa ve ham yobaz»hğa asla müsamaha edilmeyeceğini ifade eden ve bunu en keskin biçimiyle mahkum eden yazılarının ve eserlerinin varlığını biliyoruz. Bununla ilgi içinde. solda hâlâ mü,zmînliğini ve ilkelliğini sürdUren «ilericilik-gericilik» tartışmasında, Necip Fazıl'ın yerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

4 — Bir söz var; insanı büyüyle öldürebilirsiniz, eğer kahvesine arsenik koyarsanız. Bir yanda önce petrol dolarlarıyla gücünü artıran bir islâm-arap dünyası ve bunun arkasından Humeyni Devrimi, diğer yanda, Avrupa'da sosyalist ve komünist hareketlerin sınırlarını geliştirirken bir nitelik sıçraması yapma sorunuyla karşı karşıyq gelmeleri, dünyanın çeşitli yerlerinde çeşitli islâmik bakışların çekiciliğini artırdı. Avrupa'da islâm nerede ise bir «moda» oldu ve çeşitli tarikatlara bir eğilim doğdu.

Moda sever Türk aydınları içinde de Batı Avrupa'dan kaynaklanan islâm tarikatlarına katılmalar olduğu biliniyor. Bunu, objektivitenin Necip Fazıl'ın düşüncelerine elverişli bir ortam yarattığını belirtmek için kaydediyorum.

Ekleyeceklerim var: Hükümet'teki birlik, inançlılıktan daha çok, dış ticaret endişeleriyle islâmik hareketlere çok daha hoş görülü davranıyor. Türkiye, siyasal isiâmın en özgür olabileceği bir dönemi yaşıyor.

Bu aşamada Necip Fazıl'ın düşüncelerine bir eğilim olmasına şaşmamak gerekiyor. Necip Fazıl'ın özgünlük kaygıları, sağda ve solda rüştüne yaklaşan Türk toplumu içinde sağ düşünce için ayrı bir çekicilik Sağlayabilir. Özgün sağ, Necip Fazıl'a yönelebilir. Bu, Necip Fazıl'ın ikinci dönemidir; Büyük Doğu döneminde de etkileyici oldu.

5 — Türk soluna karşı kompleksli olmamanızı dilerim.

Dünyanın hiç bir yerinde ilericilik-gericilik ayrımını ve tartışmasını ortadan kaldırmak mümkün olmaz. Ancak ilerici ya da gerici olarak nitelenen

kişiler yer değiştirebilir. Türkiye'de ilericiler, Kemal Tahir'i kendilerinden ve Peya-ımi Sofa'yı karşıdan sayıyorlar. Tersini öneriyorum ve yazıyorum. Roman dalında Türk ilericiliğinin Kemal Tahir'-den vazgeçerek karşılığında Peyami Safa'nın romanların* almaları halinde kazançlı çıkabileceklerini düşünüyorum.

Ayrıca ilericiler ve tutucu sayılanlar dost olabiliyorlar. Necip Fazıl. bunlardan birisidir. Türk ilericiliği, Necip Fazıl'ı çok fazla karşı tarafa itmez. Şiirlerini sever. Dinciliğini hoşgörüyle karşılar. Alınmayacağınızı sanıyorum; Türk ilericiliği Necip Fazıl'ı ilginç ve «eksantrik» bulur.

— Son olarak «aydın» tanımını yapar ve Necip Fazıl'ı bu tanım içinde «aıydın» görüp görmediğinizi söyleyebilir misiniz?

6 — Kimseye etiket vermiyorum. Benim işim değil. Tanımı. yapabildiğim ölçüde, vermeye çalışıyorum. Aydını, aklı ile ve inatla mücadele eden yaratık olarak' nitelemeyi deniyorum.

İnançlı olmak, önemlidir. Aydını, inancına dürüstlüğüyle birlikte alıyorum. Ahlâk'ın eylemle birlikte gerçekleştiğini düşünüyorum ve aydında yalnızca akıl değil bir de ahlâk arıyorum.

Abdullah Cevdet, etkilediği ve yetişmesine katkıda bulunduğu Ziya Bey'den çok daha derin ve saftır. Ancak ben Abdullah Cevdet'i değil, her açıdan eklektik olan, pek özgün düşünce sahibi sayılamayacak olan Ziya Gökalp'i daha çok seviyorum. Ziya Bey, bana, sığ görüşlere bağlı olsa da, ülkücü ve ahlâklı bir aydın olarak görünüyor. Yeni kuşaklara, Ziya Bey'i daha olumlu tanıtmaya çalışıyorum.

Necip Fazıl'ı daha iyi tanıdığınıza inanıyorum. Benim cevaplanma göre yerini Siz belirleyebilirsiniz. Ancak kesinlikle benim bir belirleme yapmamı istiyorsanız; ilerde tekrar bir araya geliriz. Sorularınızı, İstanbul'da bir panele hazırlanırken ve çok kısa bir zaman aralığında cevaplamaya çalıştım.

Necip Fazıl'ın temel çalışmalarını ve bu arada Büyük Doğu'sunu yeniden inceledikten sonra, isterseniz, tekrar cgörüşürüz.

Dine Saygı Adına

Dinci Akımlarla Uyuşmayı Reddediyorum

1 — Türban kampanyası, Eylülist Rejim'in Komuta-nı'nı güzelleştirme operasyonudur. Savunulabilir bir dayanağını görmüyorum. Ciddi bulmuyorum.

Türkiye'de insanlar okullara, sokakta yasak olmayan her kıyafetle girmelidirler. isteyen sakalla ve isteyen türbanla okula, üniversiteye gidebilmelidir.

2 — Başında Doğramacı'nın bulunduğu YÖK'ün türbanı yasaklaması, asker kişilerden emir alma alışkanlığının bir devamıdır.

3 — Türban ayrıdır; ancak Türkiye'de bir laisizm sorunu var. Bunu daha önce 12 Eylül'den önce, ortaya koydum. 1980 yılının Eylül ayının ilk haftasında yayınlanan ve Eylülist dönemde toplatılan «Bir Yeni Cumhuriyet İçin» adındaki çalışmamda, Türkiye'ye askeri reiimin geleceğini ve Erbakan'ı hapse atarak Erbakan'dan daha yoğun bir dinci politika izleyeceğini ileri sürdüm. Şimdi bunun doğrulanmasını yaşıyoruz.

12 Eylül'ün nedenlerinin birisinin de, var olan sistemde dinci politikayı yoğunlaştırmanın zorluğu olduğunu söyleyebiliyorum.

4 — Dinci politikayı yoğunlaştırmak ihtiyacı, Türkiye'nin sosyalizme akışını, laik burjuva ideolojisiyle, kema-lizmle, durduramamaktan doğdu. Sosyalizme karşı yoğun

Yeni Gündem Dergisi'nden Kadir Bey'in sorularına cevaplar soruları telefonla aldım, metne koymadım. Cevapları 13 Ocak 1987 tarihinde yazdım. Yeni Gündem, sorduğu sorulara verdiğim cevapları beğenmedi; yayınlamadı.*

İsmail Beşikçi'nin çıkışından bir hafta önce Yeni Gün-dem'den yine bir hanım geldi. Yeni Gündem'e demeç vermediğimi söyledim; İsmail için ayrık davranabileceğimi belirttim. Sorularını cevaplandırdım. Anlaşılan İsmail Beşikçi için söylediklerimi de beğenmediler.

Ben, Murat Belge'ye cevap beğendiremiyorum.

bir dinci eğitim gerekli görüldü. Eylülist Rejim, kemalist edebiyatı abartarak, kemalizmin çok gerilerine çekildi ve Cumhuriyet tarihinin en irticai hükümetlerini kurdu.

5 — Türkiye'de sosyalistlerle dinci siyasal akımlar arasında tam bir karşıtlık vardır. Sosyalizmin gelişimi dinin etkisini kırmakla mümkün oluyor.

6 — Bazı aydınların, Türkiye'de yasal bir komünist partisinin kurulmasıyla, tekkelere, tarikatlara izin verilmesini aynı kefeye koymalarını üzüntü ile karşılıyorum. Ürkeklik ve kendine güvensizlik olarak görüyorum.

Tekke ve tarikatlar, ülkeyi, burjuva dönemin gerisine çekmek içindir. Komünizm ise, kendisini, burjuva dönemin sonrası olarak tanıtıyor. Bu ikisi yan yana getirilemez.

7 — Türkiye'de dinci siyasal akımlar, hükümete o.r-tak olduklarında, sosyalistlere verdikleri sözü tutmadılar. 1974 yılında Meclis'te siyasi af tartışılırken sözlerinden döndüler ve sosyalistlerin hapiste kalmalarını sağlayacak düzenlemeler içine girdiler. Daha sonra da milliyetçi cephe hükümetlerini kurdular veya desteklediler.

Dinci siyasal akımlar, henüz, özgürlüklere inandıklarını kanıtlamak durumundadırlar. Güven vermek zorundalar.

8 — Sosyalist iktidarı kurduğumuzda dinsizliği devlet politikası yapacağımızdan hiç kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Devleti ve dini, yavaş yavaş sistem dışına çıkarmak sosyalistlerin temel ilkeleridir.

Ancak sosyalist hükümetimizin daha ilk gününde resmi daire ve okullardaki cami ve mescitleri kapatacağımızı daha şimdiden söyleyebilirim. Dinsizliği ilke sayan bir cumhuriyette resmi dairede cami-mescit olmaz.

Minarelere asılı hoparlörlerden ezan okunmasını da yasaklarız. Fakat dine ve namaz kılanlara saygılıyız. Kimsenin dini inançlarına zorla müdahale etmeyiz. Namaz kılmak isteyenlere, namaz zamanlarını telefonla haber verme sistemini kurarız.

Polis Baskısından da Öte

Değerli Basın Mensubu Arkadaşlarım.

Sevgili Arkadaşlarım,

14 Mart 1987 tarihli İstanbul gazetelerini okuduğum zaman böyle bir basın toplantısı yaparak, bir çok arkadaşımın duyabileceği ortak rahatsızlıklarımızı dile getirmek istedim. Basının önemli bir bölümünün, insanımızı, her gün okuduğunu her gün unutan, belleği on beş gün bile dayanmayan bir sürü olarak gördüğünü anladım; bundan utanıyorum.

Basının önemli bir bölümü, insanımızın beynini bir yaş sebze sepetine benzetiyor ve daha da önemlisi, yaş sebzeye benzemeyen beyinleri de sebzeleştirmeye çalışıyor.

14 Mart 1987 tarihli gazetelerin bir bölümü «Teröristler Kıskıvrak» başlığım seçtiler; «Biri Kadın 6 Dev-Sol Militanı Yakalandı» haberini verdiler. Yeni Çözüm Dergisi'nin ilk sayısı için benimle mülâkat yapmış oian Ertuğ-rul Mavioğlu'nun bir caniye benzetilmiş yüzü ile Haziran Yayınevi'ni kuran Ahmet Zengin arkadaşımın silâh dolu bir masanın önünde ve- üç kişiyle birlikte dururken res^ mini yayınladılar.

Güneş Gazetesi, 14 Mart 1987 tarihli sayısında şun ları yayınladı: «İstanbul'da kısa sürede silâhlı soygunların yapılması İstanbul Emniyet Teşkilâtı'nı huzursuz etti. Elde ettikleri bilgileri Emniyet Müdürü Ünal Erkan ile Mü, dür Muavini Mehmet Ağar'ın bulunduğu bir toplantıda değerlendiren Sıyasi Şube Müdürü yardımcıları, operasyona başlama talimatı aldılar. Karın esir aldığı İstanbul■ lular evlerinden çıkma cesareti gösteremezken, Siyasi Şube ekiplerinin vurucu timleri Bakırköy Bağcılar'da bulunan örgüt evine baskın yaptı. Önce çevrede geniş güven-

İstanbul Reklâm’ın Cağaloğlu’ndaki Konferans Salonu’nda 20 Mart 1987 tarihinde yapılan basın toplantısında açıklama özeti.

lik önlemleri alan ekipler. kapıcı Sabri Erem'in bulunduğu daireyi basarak arama yaptılar. Bir çuvalın içinde 7 tabanca ve çok sayıda sahte kimlik elde eden Siyasi Şube'-nin dedektifleri, kapıcıdan aldıkları bilgiler üzerine kar yağışı ve tipiye aldırmadan örgütün beyni olan Ertuğrul Mavioğlu'nun bulunduğu Seyrantepe'deki örgüt evini bas., tı, Sol yayınlar ve bir

tabancayla birlikte yakalanan Ertuğrul Mavioğlu, Siyasi Şube'de gözaltına alındı». Haber iböyle yazılıyor.

Bu haber, gerçekleri açıkça ve bilerek çarpıtmanın ötesinde cüretli bir sorumsuzluğu yansıtıyor.

Bu haber, İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan ile Muavini Mehmet Ağar'ı süslemeyi amaçlıyor.

Kısaca anlatıyorum: Arkadaşım Ahmet Zengin ile Şev ki ömeroğlu, Haziran Yayınevi'ni kurdular. İlk kitapları olarak benim «Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925-1940» adlı çalışmamı yayınladılar. 26 Şubat 1987 tarihinde Ahmet Zengin ile birlikte, Bilgesu Erenus ve Mehmet Sert, Cağaloğlu'nda Buhara Lokantası'nda yemek yedik; mücellithaneye götürülen ilk kitaplarını inceledik. Ahmet Zengin, 26 Şubat 1987 tarihinde saat 22.00'de gözaltına alındı. Bir gün sonra, tüm basın Ahmet Zengin ile Ertuğrul Mavioğlu'nun örgüt evinde yakalandıklarını yazdı. Bu haber daha önce yazılmıştı.

1 — Haziran Yayınevi'nin sahiplerinden Ahmet Zengin ile Yeni Çözüm Dergisi'nin yazı işleri müdürlerinden Ertuğrul Mavioğlu, İstanbul'a kar yağışından çok önce, 13 Mart 1987 tarihinde değil, 26 Şubat 1987 tarihinde, günlük güneşlik bir günün gecesinde gözaltına alındılar,

2 — Ahmet Zengin, gözaltına alındıktan 18 gün son ra çıkarıldığı DGM Savcılığı'nda, mahkeme önüne bile çıkarılmadan, silâh deposu önünde resmi yayınlanan diğer üç kişiyle birlikte, serbest bırakıldılar.

Devam ediyorum. 14 Mart 1987 tarihli Hürriyet Gazetesi yazıyor: «Elde edilen bilgileri değerlendiren Siyasî Polis timi aynı gün sabaha karşı bu defa Kozyatağı'nda-ki 'hücre' evine baskın düzenlemiş, Nihal Aslantürk adlı kadın militan kendisini dördüncü kattan atmıştı. Aynı anda yatak odası penceresinden de- bir erkek militan atlayarak kaçmış, evde Vezir Erem ile Ahmet Zengin adlı teröristler de yakalanmıştı. Evde yapılan aramalarda ise bir tane makineli tabanca, 22 tane çeşitli markalarda tabanca, 91 tane dinamit lokumu, normal ve elektrikli fünye-ler, saniyeli fitiller, bomba yapımında kullanılan cihaz ve malzemeler, daktilo, teksir makinesi, fotokopi makineleri, pankart, bildiri, sahte kimlik, sahte kimlik yapımında

kullanılan mühür, soğuk damga ve klişeler, çok sayıda asker ve palis elbisesi ele geçirilmişti». Hürriyet Gazetesi, eski bir hikâyeyi yeniden ve çok çarpıtarak yayınlıyor.

1

Yalnız Türkiye'de mi? 1848 Devrim Rüzgârı'nm arkasından gelen yenikçi dönemde edebiyatı aktarabiliyorum.

«Kırklar, demokratik düşünülerin hâlâ yayıldığı ve geliştiği bir dönemdi».

«Zamanın edebiyatının ve edebiyat eleştirisinin büyük bölümü devrim korkusu içinde, daha önceki devrimci inançlarına ihanet halinde bulunan ve bütün ülkelerde gericilerle uzlaşmış, olan Almanya'da Hohenzollern'lerle, Fransa'da III. Napolyon'la, İngiltere'de Victorian'larla önde gelen Avrupa burjuvazisinin yönettiği gerici yolu izler».

«Caryle'in 1848'den önce ve sonraki yazdıklarını karşılaştırmak yeter. Ötekiler, dönemin gerçekten büyük yazarları

- Flaubert gibi, son yıllarındaki haliyle Dickens gibi - derin bir sarsıntıya ve umutsuzluğa batmışlardı. Bir başka bölüm ise

- hem de çoğunluktadır bunlar - gericilikle ideolojik bir uzlaşmaya girmeyi seçmişlerdi».

G. Lukacs, Avrupa Gerçekçiliği, İstanbul 1977, s. 136,.

2

«Blelinski'nin eleştirel çözümlemeleriyle çağdaşlarının birçoğunun edebiyat karyerini yıktığı doğrudur».

«Blelinski'nin eleştirisinin sözüm ona zalimliği Rus edebiyatında havayı temizleyen şimşekli, yıldırımlı bir havaydı, tıpkı Lessing'in eleştirisinin Alman edebiyatında olduğu gibi».

G. Lukacs, Avrupa Gerçekçiliği, op. cit., *s.* 151.

3

Teyp çözümünü düzeltirken ekleyebiliyorum:«Estetik Hesaplaşma» adını verdiğim bu yeni çalışmayı, Aralık başında yayınevine teslim edebilmeyi umuyorum.

4

Düzeltme sırasında ekliyorumrKundera'nın İngilizcesini arkadaşlarım getirdiler. Adı, «The Unbearable Lightness ■of Being». Bunu, «Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği» olarak çevirmek mümkün; ancak pek doğru olmuyor. Kundera, zıt-Iklar ile sözcük oyunları yapıyor. İngilizce «bear», taşımak sözcüğünü karşılıyor, ağırlıkla ilgili yam var. «Ayı» sözcüğü. •de «bear» göstereni ile anlatılıyor. Doğrusu «taşınılmaz» oluyor. «Varlığın Taşınılmaz Hafifliği» uygun başlık olarak çıkıyor.

Dil oyunlarını ön plana alan bir metni neden çeviriciliği-ni kanıtlamamış birisine veriyorlar ve daha sonra da neden •bu çeviri üzerinde durulmuyor?

Bundan sonrasını, yeni çalışmama ayırıyorum.

5

Mümtaz Soysal, Milliyet.

6

Mustafa Ekmekçi, Cumhuriyet.

7

Baş Hafiye.

8

Cumhuriyet.

1 — Haziran Yayınevi sahibi arkadaşım Ahmet Zengin, Kozyatağı'nda değil, Fatih'teki kendi evinden, kardeşleri Mehmet Zengin ve Şaban İbrahim Zengin ile birlikte gözaltına alındılar.

Ahmet Zengin'in gözaltına alınma tutanağında, evinde ve üzerinde hiç. bir suç aleti bulunmadığı belirtiliyor. Ahmet Zengin'in kardeşleri Mehmet ve Şaban İbrahim bir gün sonra serbest bırakıldılar.

Ahmet Zengin'in gözaltına alınması Şubat ayı sonlarında ve yine çok büyük bir haber olarak İstanbul basınında yayınlandı. Cumhuriyet Gazetesi, Ahmet Zengin'in her hangi bir örgüt evinde değil kendi evinde ve kardeşleriyle (birlikte gözaltına alındığını zamanında yayınladı. Hürriyet Gazetesi'nin haberi, basında yayınlanmış doğru habere de ters düşüyor.

2 — Hürriyet Gazetesi'nin 14 Mart 1987 tarihinde birinci sayfadan ve en üstten, bir silâh deposunun önünde «militanlar» yazısıyla yayınladığı fotoğrafta yer alan ve fotoğraf altında ismi yazılan yayınevi sahibi Ahmet Zengin arkadaşım. haberde adı geçen Vezir Erem ile fotoğraf altında isimleri yazılı Sabri Erem ve Hakkı Akça, uzun bir gözaltı süresinden sonra çıkarıldıMarı DGM Savcılığı'nda serbest bırakıldılar. Bu durum Hürriyet Gazetesi'nin birinci sayfasında yayınladığı fotoğrafın hazırlama ve düzmece olduğu izlenimini veriyor.

Bütün bunlar şunu gösteriyor: Türkiye, polis baskısından öte bir de basın baskısı yaşıyor.

Türkiye'de polis baskısı ile basın baskısını birbirinden ayırmak mümkün olamıyor.

Pek az istisnasıyla, İstanbul basınının polis muhabirlerinin gazetelerinden çok İstanbul Emniyet Müdürlüğü'-ne bağlı olarak hareket ettikleri ortaya çıkıyor. Polis muhabirleri gazeteci olarak değil, İstanbul Emniyet Müdür-lüğü'nün halkla ilişkiler memurları olarak çalışıyorlar. Buna son verilmesi gerekiyor.

Gazetelerine bağlı çalışan, dürüst haber yazan, polis ve kent muhabirlerine şükranlarımı dile getiriyorum.

Fakat sorunun yalnızca polis muhabirlerinin isi olmadığını söylemek zorundayım; gazetelerin kilit mevk ilerinde MIT mensuplarının çalıştırıldığı sonucunu çıkarabiliyorum. Devrimci Sol operasyonu içinde ve özellikle yayıncı arkadaşım Ahmet Zengin nedeniyle gazetelerle yaptığım temasların ilk anda olumlu sonuç vermesine karşın. yayın politikasının yine de İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün tek yanlı bilgilendirmesine dayandırılması, gazetelerin çoğunda stratejik görevlerde MİT mensuplarının bulunduğunu gösteriyor.

Gazetelerin kilit görevleri MİT mensuplarından arındırılmalıdır.

Bütün bunlar, İstanbul Emniyet Müdürlüğü He İstanbul basınının bir büyük bölümünün el ele vererek 12 Eylül ReÎimi'nin devam ettiği inancını sürdürmeye çalıştıklarını ortaya çıkarıyor. Bizim görevimiz bu inancı ortadan kaldırmak olmalıdır.

Polis, canlanmaya başlayan yayın yaşamımızı kurutmak istiyor. Bu amaçla 12 Eylül ReÎimi'nin getirdiği baskıcı kurumları da az bularak de facto baskı uygulamaya ça lışıyor.

Ankara'da Mayıs Dergisi'nin yazı işleri müdürü Ali Yıldırım'ın evine karakol kuruyor. Polis, evinde Ali Yıldı-rım'ı aradığını söylüyor. Avukatları ve SHP yöneticisi Cüneyt Canver'in Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne başvurusu üzerine ise Ali Yıldırım'ı aramadıklarını söyleyebiliyorlar. Mayıs Dergisi'nin avukatları, eve karakol kuran, evden kitap, yazı, iddianame alan polisleri ve kimlerin emriyle hareket ettiklerini saptayamıyorlar.

Yeni Çözüm Dergisi, Mayıs Dergisi ve benzeri yayınlar, gözaltına alınan her genç arkadaşımın sorgulamasında önemli bir yer tutuyor. Ahmet Zengin'in kurduğu yayınevinin kitaplarını çıkarmaya başladığı hafta gözaltına alınmasını hiç bir zaman rastlantı sayamıyorum.

Bu gözaltı uygulamasını sorgulamak gerektiğine inanıyorum. '

Yasadan alınan bir yetkiyle yapıldığını biliyorum. Ancak hiç bir yasal yetki keyfi kullanılamaz.

Eğer emniyet. görevlileri, gözaltına aldıkları kimseleri on beş gün tuttuktan sonra savcılığa sevkettiklerinde ve her hangi bir dava açılmasına gerek duyulmadan serbest bırakılmaları halinde kendilerini çok rahat hissetmeye devam ederlerse, hepimiz için, yasada yazılı olmayan ve mahkemede kararlaştırılmayan on beş günlük hapis kaçınılmaz olabiliyor. Bugünkü infaz sisteminde on beş-günlük gözaltı kırk beş günlük hapis cezasına denk düşüyor.

Sonuçsuz ve keyfi gözaltına almalardan sorumluluk duyulmalıdır.

Basınımız ve aydınlarımız, uyanık yurttaşlarımız, on beş günlük gözaltına almaları, emniyet görevlilerinin sınırsız bir hakkı saymalarının karşısına çıkabilmelidirler.

Şu anda yapabileceklerimi ve yapacaklarımı açıklamak istiyorum.

1 — Güneş Gazetesi muhabiri Alâaddin Demirtaş- ile Hürriyet Gazetesi muhabirleri Kasım Gence ve Bedir Se-feroğlu'nu Gazeteciler Sendikası ile İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'ne şikâyet ediyorum. Haklarında soruşturma yapılmasını diliyorum. Bunu takip edeceğim.

Gazeteci kuruluşları, yalnızca ödül dağıtarak görevlerinin bittiği inancına kapılmamalıdırlar. Aynı zamanda mesleklerinin sorumluluğunu taşıyamayanları, mesleklerinin dışına çıkarmalıdırlar.

Bu üç gazeteciyi, Demirtaş, Gence ve Seferoğlu'nur kitaplarıma alacağım. Sorumsuzluklarının unutulmamasını' istiyorum.

2 — Güneş Gazetesi ile Hürriyet Gazetesi'ni IPl'ye--şikâyet edeceğim.

3 — Bu basın bültenini, Uluslararası Af Örgütü'ne göndereceğim.

Üzerimizdeki polis ve basın baskısını kırmamız gerektiğine inanıyorum.

İstanbul ve Ankara dışındaki baskıların daha yoğun-olduğunu biliyorum. Polis, diğer kentlerde bazı yazarlarımızın kitaplarının satılmasını ve okunmasını fiilen, kurduğu de facto baskı ile, önlemeye çalışıyor. Buna karşı-çikılması gerekiyor.

Meslek kuruluşlarımızı, aydınlarımızı, uyanık yurttaşlarımızı, dün okuduğunu bugün unutan, hiç bir tepki gösteremeyen. entellektüel sinir sistemini kaybetmiş, inanç; sistemi parçalanmış insanlar yapmaya çalışan bu baskı, mekanizmasına karşı çıkmaya çağırıyorum.

POLİS VE ÜNİVERSİTE, EYLÜLİST KAFASINI DEĞİŞTİRMELİDİR

Birimizin Özgürlüğünün Güvencesi Diğerimizdir

Değerli Basın Mensupları,

Sevgili Arkadaşlarım,

Bugün burada dinleyerek tanık olacağınız polis ve-üniversite yolsuzluklarıyla işkenceler, ülkemizin yolsuzluk ve işkence edebiyatı içinde göz kamaştırıcı bir yere sahip -değildir: bunları biliyorum. Ancak iki nedenle basının, aydınlarımızın, uyanık yurttaşlarımızın ilgisini ve tepkisini'

Mülkiyeliler Birliği Vakfı'nın Ankara'daki Konferans Salo-nu'nda 24 Mart 1987 tarihinde yapılan basın toplantısında açıklama özeti.

çekmelidir. Bunlardan birisi, yolsuzluk ve işkenceler karşısında kanıksama duygusundan kurtulmamız gerekiyor.

insanlık, insanlara yapılan haksızlıklara tepki duyulduğu sürece vardır.

insanlık, niteldir. İnsanlığa yapılan haksızlığın küCüğü veya büyüğü olmaz.

Sorumlu yurttaş olmak için olağanüstü çaba gösteren, direnç sergileyen gençlerimiz polis dayağı ve üniversite cezası altına alınıyor. Buna sessiz kalmamamız gerektiğini düşünüyorum.

Polis dayağı ve işkencesi, uzun zaman, yapılan ve yasa dışı olduğu iddia edilen eylemlerle ilgili delil toplamak ve gerçekte bunları cezalandırmak gerekçesiyle tatbik edildi. Şimdi durum bu değildir; bunun yanında, gençliğimiz, sorumlu bir hareketliliğe yöneldiği için polis dayağı ve işkencesine tabi tutuluyor. Yapılmış eylemler için önceden, dayak ve

işkence uygulanıyor. Buna, ikinci olarak, elimizdeki tüm imkânlarla karşı koymalıyız.

Burada, şimdi Size kendisini anlatacak olan Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı Salih Turan, 1986 yılı Kasım ayında açlık grevine katılmasından beri, üç kez, gözaltına alındı. İkisinde ağır işkence gördü. Birini, bir kitabımın önsözünde dile getirmeye çalıştım. işkence sırasında yaşamı tehlikeye girdiği için Nü-mune Hastanesi'ne götürüldü.

1 — Salih Turan, her gözaltına alınmasında hiç bir kimseye, hiç bir yakınına haber verilmedi.

2 — Diğer gözaltına alınan gençlerimiz türünden Salih Turan, hiç bir yasa dışı eylemle suçlanmıyor.

Gözaltına alınan gençlerimiz hep, «yasa dışı» oiduğu ilân edilen örgütlerin birisine bağlanarak suçlanıyor.

3 — Ankara Emniyeti, Salih Turan'ı, ilk gözaltından sonra, DGM önüne çıkardı. Serbest bırakıldı. Geçen hafta gözaltına alınıp, ağır bir biçimde dövdükten sonra, DGM Savcılığı'na gönderdi. Salih, yine serbest bırakıldı.

4 — Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde Salih Turan'-{fan, Öğrenci Derneği başkanlığından ve Ankara'dan ayrılması istendi. Arkadaşlarının TKP'li mi, Kurtuluş'çu mu,

Dev-Sol'cu mu oldukları soruldu ve bu konuda bilgi sız-dırabilmek için ağır baskı yapıldı.

Salih Turan bir örnektir ve tek değildir. En yenisi olduğu için üzerinde duruyorum.

Soruyorum: Salih Turan'ın okuma özgürlüğünü, da. yoktan kurtulma özgürlüğünü nasıl güvence altına alacağız?

Bu yıl üniversiteyi bitirecek; polis ve fakülte yönetiminin bir bölümü, üniversiteyi bitirmemesi için can atıyor. Gözaltı süresi, üniversitede devamsızlık sayılıyor.

Salih Turan'ın, diğerlerinin, üniversiteyi bitirme hakkını- nasıl koruyacağız?

Salih Turan, derdini, basına ve aydınlara, basın kanalıyla uyanık yurttaşlara açmak gereğini duyuyor.

Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı Salih Turan, en son yediği polis dayağından her tarafı morluk içinde çıkınca, dayaktan kurtulma özgürlüğü için, üniversiteyi bitirme- özgürlüğü için, sürekli polis takibinden kurtulmak için, bir basın toplantısı yapmaya karar verdi.

Salih Turan'ın sorunu, bütün gençlerin sorunudur.

Salih Turan, dün gece, benim evimde konuk oldu. Basın için kısa bir basın özeti hazırladı. Bu sabah insan Hakları Derneği yöneticileriyle buluşmak için erken çıktı. Ancak çıkarken dün gece hazırladığı basın özetini bana bıraktı. «Hocam, yolda alır götürürlerse, Siz okursunuz» dedi. Bu ne büyük acıdır; her an polis tarafından emniyete götürülmek tehlikesi ile yaşayan, arada bir götürülüp ağır işkenceler gören, gençlerimize sahip çıkılması gerektiğine inanıyorum.

Kimseye kanıt bulmak durumunda değilim; böyle bir gerekliliği kabul etmiyorum. İstanbul'da yaptığımız benzer bir basın toplantısında hukukçu bir baba, «oğlum tutuklandığı icin Tanrı'ya şükrediyorum, oğlum tutuklanarak can güvenliğine kavuştu» dedi. Ülkemiz adına ne büyük acıdır; artık babalar ve anneler, çocuklarını «seni polise vereceğim» diye korkutabilirler.

Polis, Türkiye'de en büyük korku kaynağı haline gelmiştir.

insanları korkudan kurtarmakla görevli bir kurumun. emniyet kurumunun, en büyük korku kaynağı olması; sorumluluğu gerektirmektedir. Bu korkunç durumdan, öncelikle, Emniyet Genel Müdürü Bekdük sorumludur.

Değerli Basın Mensupları, Sevgili Arkadaşlarım,

Haksızlıkları. haksızların hakkı saymamalıyız. Haksızlıkları kabul etmemeliyiz.

Ankara Emniyet Müdürlüğü, istediği yurttaşımızı istediği zaman gözaltına alıp bir hücrede veya askıda on beş gün tutma hakkına sahip değildir. «On beş güne kadar» olan bir yetki, her zaman ve keyfî olarak on beş gün kullanılamaz.

Emniyet Genel Müdürü Bekdük'e Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretmiş olmaları gerekir; hiç bir yetki keyfi olarak kullanılamaz. Meşru müdafaa bile kanıtlanmak durumundadır; gözaltına alma delil toplamak içindir, sınırlı tutulmalıdır, delil toplama amacını aşan gözaltına almalar, bir yıldırma, bir cezalandırma ve bir intikam; aracıdır.

Değerli basın mensupları, arkadaşlarım; Salih Turan örneğinde olduğu gibi, kafasına vurup vurup, tekmeleri indirip indirip, «başkanlıktan ayrıl, Ankara'yı terk et, seni öldüreceğiz, basına haber verirsen bir daha alırız» demenin, delil toplamakla hiç bir ilgisi yoktur.

Haksız ve amacı aşan ölçüde uzun gözaltına- olmalardan başta Emniyet Genel Müdürü, polis yetkili ve görevlileri sorumlu olmalıdır.

Zaptiye düzeninde olduğumuzu sanmıyorum.

Polis gözaltına aldıklarını derhal yakınlarına, avukatlarına haber vermelidir.

Değiştirilmesi gereken ilk soruşturmanın gizliliği düşüncesi ile haber vermemek arasında bir bağlantı yoktur. Polis, soruşturmasını gizli yapabilir. Ancak gözaltına- alır almaz, yakınlarına haber vermek durumundadır.

Polisin gözaltına aldıklarını yakınlarına haber «ermemesi, aileye yöneltilmiş bir işkencedir.

Salih Turan. sokaktan ve kimseye haber verilmeden gözaltına alınmıştır.

Ailesi Ankara dışında olduğu için oğullarının birkaç gün eve gelmemesinin işkencesinden kurtuldular.

Bir ülkede en büyük korku kaynağı polis olursa ne yapılabilir? Salih'in ve Salihler'in dayaktan kurtulma özgürlüğünü nasıl güvence altına alacağız?

Bir yol Salih Turan'ı Uluslararası Af Örgütü'nün güvencesine vermektir. Bunu yapabiliriz. Salih Turan, Uluslararası Af Örgütü'nün ilgilendiği ve durumunu izlediği kişiler listesine girerse, Emniyet'in sürekli ilgisinin ve dayaklarının sona ereceğine inanıyorum. Bu, hükümetin niteliğinden geliyor. Bu Hükümetin, dış ilgilere iç tepkilerden çok daha duyarlı ve eğilimli olmasından doğuyor.

Ancak asıl önemli ve kalıcı olan iç tepki ve uyanıklığı yaratmaktır.

Toplumumuzu, tepkisiz, dün okuduğunu bugün unutan, entellektüel sinir sistemi dağılmış. inanç sistemi yok edilmiş bir yığın haline getirme girişimlerine karşı çıkmamız gerekiyor. Bu, sorumlu yurttaşlar olma yönünde engelleri aşmak isteyen gençlerimize ve bunların her birine sahip çıkmakla mümkündür.

Polisin, bu sahip çıkıştan rahatsız olduğunu biliyoruz. Salih Turan, her Emniyet'e alınışında bir fasılda, başına gelenleri. basına yansıtmaması için dayak yiyor. Basrn her gencimizle ve özenle ilgilenmelidir; bunu diliyorum.

Ancak hareketlenmek eğilimi gösteren gençliğimizin karabasanı polis faslı ile tamamlanmıyor. YÖK üniversiteleri, başta Gazi Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi, polisin eksik bıraktıklarını tamamlamak istiyorlar.

YÖK sistemi, yeniden ve kendi içinden iflâsın eşiğindedir.

Bunu, üniversiteleri, yeniden görülür ve görülmez kuvvetlerin işgaline terk etmek girişimlerinden anlıyoruz. Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde, polis süsü veren bazı sorumsuzlar herkesin içinde, öğrencileri dövebil-mektedirler. Arkadaşlarım bu konuda bilgi vereceklerdir.

Türkiye'de sistem için açlık özgürlüğü var. Sistem. yurttaşlarımızı açlığa mahkûm edebiliyor ve buna kimse itiraz etmiyor. Fakat gençlerimiz, üniversiter sistemden rahatsızlıklarını aç kalarak göstermeye çalıştıkları için, Gazi Üniversitesi yöneticileri tarafından cezalandırabilmektedirler. Gazi Üniversitesi Öğrenci Derneği Başkanı Hasan Eser, 1986 yılı Kasım ayında açlık grevi yaptığı için Gazi Üniversitesi yöneticileri tarafından iki okuldan uzaklaştırma cezasına lâyık görülmüştür.

Bu özeti burada bitiriyorum.

Gelişmeye ve akla aykırı hiç bir yasayi kalıcı kabul edemeyiz. Değiştirilmesine ve değiştirilinceye kadar uygulanmasının sınırlandırılmasına çalışırız.

On beş günlük gözaltının sınırsız, keyfî, herkese istendiği zaman uygulanabilen, delil toplama ile bağlantısı bulunmayan bir yetki olarak kabul etmemiz mümkün değildir.

On beş günlük gözaltını, bugünkü infaz sisteminde kırk beş günlük hapis cezası demektir, keyfî bir cezalandırma yolu olarak kullanmak isteyenlere dava açmamız gerekiyor.

Polis, gözaltına aldıklarını derhal ailesine, yakınlarına ve avukatına haber vermelidir.

Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün öğrenci dernekleri özerindeki dayak atan kolu, kaldırılmalıdır. Rejim ve Emniyet Genel Müdürlüğü, artık öğrenci derneklerinin yasallığını ve yasallaşmasını önleyemediğini kabul etmelidir.

Polis ve üniversite, Eylülist kafasını değiştirmelidir.

Özeti bitiriyorum.

Birimizin özgürlüğünün güvencesi diğerimizdir.

Birbirimizin özgürlüğüne sahip çıkmamız gerektiğini düşünüyorum.

GÖKYÜZÜ YARIN ÇİTİ AŞILMALIDIR

Vulgar Doğru'nun Ölü Kabuğudur

— Sayın Yalçın Küçük, Kütür Romanları'nı yazmaya neden gerek duydunuz? Küfür Romanları'nda eleştirisini yaptığınız Laıtife Tekin ve Ahmet Altan'ın romanları Türkiye) açısından nasıl bir döneme d'ıenk düşüyor?

— Öncelikle «Eylülist çitleme stratejisi» olarak adlandıracağım ve Eylülist rejim tarafından gündeme sokulan bir politikadan söz edilmesi gerekiyor.

Eylülist rejim kendisi için şöyle bir çitleme sistemi geliştirdi. Bu stratejide, gazete denilince Cumhuriyet, dergi. denilince Nokta okuyacaksın, parti denilince SHP, lider denilince Ecevit'i destekleyeceksin, gençliği Yarın ve Gök-yüzü'ne teslim edeceksin. Bu çitin dışında kalanlara ise her türlü atışın, saldırının yapılmasının özendirildiği bir döneme girildi. Atış ve saldırılar için, etkili atışçılar yaratılmalı ve bazı insanlar bu konuda otorite sayılmalıydı.

işte, Latife Tekin ve Ahmet Altan'ı bu şekilde ele aldım. Bunlar önce şöhret olmalıydılar ki toplumda etkili olabilsinler. Böylelikle tekelci basının, gerçekleştirdiği yoğun kampanyalarla şöhretlik tahtına oturtularak Türkiye'nin «genç estetleri ve romancıları» olarak lanse edildiler. Tavırlarını özellikle Eylülist çitleme'nin dışında kalan kavgacı sola yönelten bu yazarlara meydanın boş olmadığını göstermek için, yaptıklarının karşılıksız kalmayacağını belirtmek için Küfür Romanları'nı yazdım.

— Küfür Romanları'nda «bunları (L. Tekin, A. Altan gibileri) her türlü ve basit tekelci aşama çözümlemesinde bulmak mümkündür. Kuzey Atlantik Paktı ülkelerinin çoğunda, solculuğu konu almasa bile, bu kadar basmakalıp ve bu kadar ucuz romanlar ve her gün birçoğu yayımlanıyor diyorsunuz. Tekelci aşamanın genel çözümlemesin-

Ertuğrul Mavioğlu’nun sorularına cevaplar, Yeni Çözüm. Dergisi, Birinci Sayı, Aralık 1986.

den çıkardığınız bu tesbitlerin yamsıra ülkemizin kısa tarihsel kesitinde ne türden değişmeler gerçekleşti ki, bu tür yazıların yazılması «aydınlar» tarafından genel bir vurdumduymazlıkla. ve hattaı hoşgörüyle karşılanabildi?

— 60'lı yılların sonunda Türkiye, dünyadaki gelişmeye de bağlı olarak romantizmi yaşadı. 12 Mart'tan çıkılınca o dönemin mücadeleci insanları aydınlar tarafından ibir tür sevgiyle karşılandı ve[1] bu insanlara sempatiyle bakıldı. 12 Mart döneminde cezaevlerine düşen insanlar çoğunlukla ODTÜ, SBF, Boğaziçi Üniversitesi'nin öğrencileriydiler. Genellikle küçük burjuva

ailelerinden geliyorlardı. Aydınlar, bu gençlerin yaptıklarının bir kısmını benimsemeseler bile kendi parçaları olarak gördüler ve yanlışlara «düzeltilebilir» gözle baktılar. 12 Eylül döneminde ise kitleselleşme 12 Mart'a göre daha fazlaydı. Cezaevlerine düşen gençler arasında işçi ve emekçi ailelerin çocukları vardı. Entelijansiya, bu dönemde cezaevine giren, mücadele eden insanlara uyumsuz insanlar gözüyle baktılar. «Bunlar iyi müzik sevmezler, kadın-erkek ilişkilerini bilmezler, bunlar romantik değil canidir. Yabancılaşma vardır» şeklinde yaklaşımları olmuştu. Bunun sonucu 12 Eylül gençlerini kendilerinin dışında gördüler ve- bu gençleri küçümsediler. Küfür Romanları'nda ve genel tavrımda bu yaklaşıma da tepkimi ortaya koymaya çalışıyorum.

— Latife Tekin ve Ahmet Altan'ın kitapları «Sudaki iz», «Gece Dersleri», «Sevgili Arsız Ölüm» piyasaya çıktıktan sonraı kitap okuma oranının oldukça düşük olduğu ülkemizde çok fazla satış yaptı. Bu kitaplar nasıl bir «pa-zan>a yöneldiler? Toplumda ne gibi sonuçların yaratılmasına katkıda bulundular?

— Kapitalizmin tekelci aşamasında bireyin gelişimi durdurulmuştur. Batıda roman bunalımdadır. Bu bunalım, yeni biçim ve biçem denemeleriyle aşılmaya çalışılıyor. İşte A. Altan ve L. Tekin'in içinde bulunduğu yeni roman, böylesi bir aşamanın geriye doğru çektiği bireysel gelişimi titretmeye yönelirken diğer yandan animizme yönelerek’

. kafaları bulandırıyor. Bu yazarların üstlendikleri misyonun

-ana işlevi, sanatın çağ ile bağını koparmak, yılgınlığı yaymak oluyor.

Tüm baskı dönemlerinin genel karakterine uygun olarak Eylülist dönemde Türkiye insanının kendisine güvenini yitirme sürecine girmesine yol açtı. Bu görüşü mantıkî uca götürdüğümüzde bazı önemli siyasal davalarda sanıkların yapmadıkları şeyleri üstlenerek «çözüldüklerini»' görebiliriz. Acımasız dönem, Türkiye solunda yeralan insanları yoğun baskılarla, idamlarla karşıt propagandalarla «yanlış birşeyler yaptıklarına» ikna etmeyi hedefledi. Önemli bir bölümünü de yanlış yaptıklarını kabul etmeye hazır hale getirerek hedefinde başarı sağladı. işte işin ilginç tarafı L. Tekin ve- A. Altan'ın romanları bu «pirzola-laşmış solcular» tarafından kapışıldı. «Biz

zaten yanlış yapıyorduk» diyen, posası çıkmış, inancını yitirmiş insanlara «bizi bu kitaplar ne güzel anlatıyor» dedirtti.

Bu sözlerimle L. Tekin ve A. Altan'ın 12 Eylül rejiminden direktif aldıklarını söylemiyorum. Fakat bunun ötesinde Eylülist rejimin, bu yazarları övgü dolu kampanyalarla lanse ettiğini de gözden kaçırmamak gerekiyor.

Bir düzenden diğerine yönelinebilmesi için toplumdaki insanları «ölüm ve işsizlik duşundan» geçirmek ge- ■ rekir. Tüm faşizm denemelerinden önce «ölüm ve işsizlik»' ile insanın içi boşaltılır. 12 Eylül ile birlikte de insanların belleklerini silme, inançlarını ortadan kaldırma çabası gerçekleştirildi. insanların bellekleri bir hesap makinesinin hafızası gibi silinmeye çalışıldı. Silinmiş belleğe, tertemiz bir kâğıda yazar gibi, akıl öncesi mantıkları (Sevgili Arsız Ölüm) ya da sıradan maceraları, pornografik rüyaları (Sudaki İz) işlemek oldukça kolay görüldü. Fakat tüm çabalara karşın insanımızın sosyalizme inancı ve belleği silinemedi. Sevindirici yan budur.

— Bu roman dışınckı. Türkiye'nin şartları toplumsal gelişme ve olaylara sağlıklı yaklaşabilen sanatçı yetişmesine ve roman üretilmesine elverişli midir?

— Sanatçının kalıcı olanı. güncelde kalıcı olanı yazabilendir. Turgenyev'i kalıcı yapan budur. Örneğin Babalar ve Oğullar'ı okuduğumuzda hem yaşadığı çağı okuyor,

hem de geleceğe yönelik ipuçlarını bulabiliyoruz. Sanatın görevi toplumdaki kavgalara sıcak bakabilmek, o sıcaklığı yansıtabilmektir. Kavgaları kökten reddeden ve mahkûm etmeye yönelen sanatı kabul etmemiz mümkün değildir. Roman da bir yanda demokrat hareketin, diğer yanda ise bireyin gelişimini sağlamaya yönelmelidir.

Türkiye'de Sartre ve Şolohov türü büyük romanlar yazılabilir. Türkiye'de toplumsal yaşamda büyük gelişmeler yaşanıyor. Cezaevlerinde iki bin kişi aylarca açlık grevlerine gidebiliyorlar. Akıl almaz bir haberleşme ağı ile dayanışmaya girebiliyorlar. Örneğin bu olaylar çok romanesk'dir. Acı çeken insanların bu derece yoğun olduğu bir ülkede estetiğin yapılamaması için

hiç bir neden göremiyorum. Yılların getirdiği bu birikimlerin kaybolacağına inanmıyorum. 12 Eylül bir anlamda Çanakkale Savaşı'na benziyor. Çanakkale Savaşı nasıl bir aileden en az bir veya iki insanın şehit olmasına yolaçtıysa, Eylülist rejim sırasında da hemen hemen her aile bir kişi tutuklu verdi. Gerçekliğin süreci ve akışları, biz onu görsek de görmesek de, yazsak da yazmasak da vardır. 12 Eylül'ün tıpkı Çanakkale'ye benzer uygulaması bizim için yepyeni bir pratiği getirdi. Geniş insan yığını komün hayatı içinde paylaşmayı ve dayanışmayı öğrendiler. Tüm bunların bizim kültürümüze yararı büyük olacaktır. Bunun ötesinde, bu süreç, özellikle cezaevlerinden iyi şair ve romancılar yetiştirdi. Bu yeni yetişen sanatçılar abartma ve duygusallığa düşmeden yazmayı sürdürürlerse Türkiye insanı bu gençlerle sağlıklı artistik yazıcılığı bulabilir.

— Küfür Romanları'nı yazdıktan sonra. birçok olumlu ve olumsuz tepkiler aldınız. Bu tepkiler hangi kesitlerden geldi? Bir değerlendlirme yapabilir misiniz?

— Hiç bir çalışmamda Küfür Romanları'nda aldığım kadar olumlu tepki ile karşılaşmamıştım. Ancak bu tepkilerin hiç birisi yazılı değildi. Bu tepkilerin bir kısmı telefonla geldi. Yolda görüp teşekkür eden aydın kişiliğini bir kenara bırakmamış öğretmenler, avukatlar, tutuklu aileleri Küfür Romanları'na oldukça olumlu yaklaştılar. Bu tepkiler bir yazarın belki de ömür boyu alabileceği en iyi tepkilerdi.

Yazılı basında ise ağır eleştiriler aldım. Bu eleştirileri buz denizinde buz kıranın çıkardığı seslere benzetiyorum. Ama buzun kırıldığını biliyorum. 1940'lı yıllar Türkiye'si ile 1980 Türkiye'si sanatçı ve eleştirmenlerin yapısı açısından değişiklikler gösterir. 1940'lı yıllarda «resmî sanatçı ve eleştirmenler» vardı. Bunlar devletle birlikte çalışırlar, hatta elde ettikleri memuriyetler sayesinde geçim sorunları da bulunmazdı. Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rıfat Ankara'da memurluk yaparlardı. Yahya Kemal milletvekilidir. Reşat Nuri'yi yirle devlet tutar. Nurullah Ataç eleştirmenlik yapar yine devlet tarafından gözetilir vs. '

80 ortasında ise resmî sanatçı artık devlet tarafından değil, bizzat tekeller tarafından kollanmaktadır. Resmî sanatçı artık büyük tekellerde Bab-ı Âli'nin büyük yayın yapan Company'lerinde çalışan kişidir. Bu sanatçıların özgürlüklerinden sözedilemez. Örneğin Emre Kongar üniversiteden

ayrıldıktan sonra Bab-ı Ali'de çalışmaya başladı ve üniversitede çalıştığı dönemde olduğu kadar bile özgür değildir.

Resmî sanatçı ile birlikte gazete, gazete okunmamasını, tiyatro, tiyatro zevkinin ortadan kaldırılmasını. eğitim, eğitimsizliği öngörmeye başladı. Bu oluşumda tekelciliğin tüm çürüme ve dejenerasyonunu gözlemlemek mümkündür!

Tekellerin denetimindeki «resmî» eleştirmenlerden ge len tepkilerin başında, benim eleştirmen olmadığım öne sürülüyor. Fakat eleştirmenliğin eleştirmenlik diplomasını gerektirmediği unutuluyor. İkincisi eleştirilerimin estetikle ilgili olmadığı söyleniyor. Buna kesinlikle katılmıyorum. Ben bugüne kadar hiç bir eleştirmenin söylemediklerini estetik açıdan da Küfür Romanları'nda ifade ettim. Örneğin Latife Tekin'in hangi akımlardan etkilendiğini, Türkçesinin bozukluğuna varıncaya kadar anlattım. Üçüncü olarak kullandığım üslubun ağır olduğu eleştirisi geldi. Bunu söyleyenler öncelikle biçem ile öz'ün iç içe olduğunu gözden kaçırıyorlar. Dahası bu tür üslup eleştirilerinin kaynağında yaşadığımız yakın geçmişin izlerinin bulunduğuna inanıyorum. 12 Eylül sonrasında Kenan Evren yaptığı konuşmalarda halka «Kavga etmeyin, yumuşak konuşun» vb. sözlerle üslup ve görgü kuralı dersleri verdi. Eylülist dönem çatık kaşlarıyla halka nasıl davranılması gerektiğini öğretti. Kenan Evren, bugün eskisinden daha az konuşuyor ama onun yetiştirdiği adab-ı muaşeret hocaları bu görevi üstlendiler. Örneğin Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal'in birçok yazısında bu izler gözlemlenebilir.

Küfür Romanları'nda ağır üslup kullandığımı söyleyenlere verilecek cevaplarım var. Birincisi, bu ülkede büyük bir özveriyle çalışmış, ülkeyi daha ileri götürmek isteyen yüzbinlerce insanı hor göreceksiniz, onların halkı için yaptıklarını seks sorunlarına bağlayacaksınız ve üsluplu davranmış olacaksınız. Ben bunları eleştirdiğimde 28 yaşında bir kızın hevesini kırmış olacağım. Ahmet Altan, Sudaki lz'de idama giden gence kendi beynini öldürtecek, ben bu uydurukları ortaya koyduğumda üslubum bozuk olacak. Bunu kabul etmiyorum. İkincisi, Türkiye'de gazete okunmamasını özendiren, tartışmaları engellemeye çalışan büyük basın kuruluşlarının yazarları üslup eleştiricisi oldular. Benim yazdıklarımın özüne karşı çıkamayanlar biçemi üzerinde eleştiri getirmeye çalıştılar.

Türkiye'nin bu konuların üzerini örtmeye değil, tartışmaya ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Gündeme giren bu tartışmalar Türkiye'nin üzerine serpilmiş ölü toprağını belli ölçülerde de olsa ortadan kaldırdı. Bu sevindirici bir gelişmedir.

— Teşekkür ederiz.

Resmi Sanatçı ve Vulgar Yazıcılara Karşı

Resmî sanatçı gerçekliği çarpıtan'dır, Cumhuriyet döneminde 1940 yıllarında yeniden doğuyor. Sığ bir halkçılık, hesaplı ve iki yüzlü bir halk sevgisi, resmî sanatçıyı çiziyor, Orhan Veli en gelişmiş tipolojisini veriyor. Cumhurbaşkanlığı Sarayı'ndan Nurullah Ataç, Millî Eğitim Bakan-Jığı'ndan Sabahattin Eyüboğlu, 1930 yıllarında gözden düştükten sonra 1940 yıllarında yeniden gözde olarak kamu hizmetine alınan Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı, resmî sanatçıların güdümünü üstlerine alıyorlar.

Feodalite ile kapitalizm arasında zaptedilmesi ve geliştirilmesi gereken merkezi devlet'tir, kapitalizm öncesinde feodalizm güçlü olduğu sürece merkezi devlet, ister kapitalist veya isterse asyatik olsun, zayıf kalıyor. Vice versa, Bizans'ta, Osmanlı'da despotik merkezi otorite güçlü olduğu için feodalite güdük ve gecikmiş kalıyor. Osmanlı döneminin sonuna doğru, merkantilist aşamaya ye-tişemeyen ve sömürgeci eğilimlerin kemirdiği Osmanlı düzeninde feodalite güçlenmeye başlıyor; ancak tarih sahnesinde ömrünü tamamlamak üzere olan bu düzen hiç bir zaman Türkiye'ye kesin damgasını vuramıyor.

Yalnızca eşitsiz gelişmeye renk katıyor. Eşitsiz gelişmede kapitalizm, feodalizmin yer yer gücünü koruduğu bir toplum yapısı içinde yolunu açıyor. Eşitsiz gelişmede kapitalizm, rekabetçi kapitalist aşamayı atlamıyorsa bile son derece çabuk geçiyor; belki de bir onbeş yıl içinde rengini köreltiyor. Emperyalist aşamada gecikmiş kapitalizm, feodal höyükleri tümüyle ortadan kaldırmadan tekeller yaratmak zorunda kalıyor.

Millî demokratik devrim tezi, rekabetçi kapitalist ideolojiyi sosyal mücadeleye aktarmaya çalışıyor. Yeni gelişmelere kör kalıyor.

Edebiyat Dostları Dergisi, Birinci Sayı, Mayıs 1987.

Emperyalist aşamada kapitalizmin çizgisi başlangıçta tekelcilik oluyor.

Rekabetçi kapitalizm sonrasında tekellerle merkezi devletin ilişkisi, rekabetçi kapitalizmin öncesinde feodalite ile merkezi devletin ilişkisini andırıyor. Feodalite bağımsız bir merkezi otoritenin doğuşunu önlemeye çalışıyor, tekeller, devletin bağımsız görüntüsüne bile razı olmuyorlar. Tekelci aşamada devletle tekeller çirkin bir içiçe-liği sergiliyorlar. Tekelci aşamada tekeller, devletin işlevlerinin büyük bir bölümü tam bir yüzsüzlük içinde ellerine geçiriyorlar.

Tekelci aşamada resmî sanatçı yerini vulgar yazıcıya bırakıyor.

Resmî sanatçı Ankara'dadır; vulgar yazıcı Bab-ı Âli'ye yerleşiyor.

Tekelcilik bir gerilemedir; yirminci yüzyılın başında matbuat ile darülfünun, Bab-ı Âli'de içiçe yaşıyor. Yirminci yüzyılın sonlarında Türkiye'de vulgar yazıcı Bab-ı Âli'de yoğunlaşıyor.

Yakup Kadri, Ruşen Eşref, Yahya Kemal, Orhan Veli, Sabahattin ve Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ataç, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat. Oktay Akbal hep Ankara'da idiler ve devlet memuru olarak sanatçılık ile yazıcılık yaptılar. Yaşayanları şimdi Bab-ı Âli'dedir; geçimlerini büyük işletmelerin yazarlığından sağlıyorlar.

Resmî yazıcının burjuvaziden görece, bağımsızlığı var; zaman zaman burjuva radikal çizgiyi savunabiliyorlar. Ancak başka bir yerde de değindim; YÖK üniversitesinden istifa ile ayrılan Profesör Emre Kongar, bugün iş bulduğu bir Bab-ı Âli holdinginde YÖK üniversitesinde olduğu kadar bile özgürlükten yoksun görünüyor. Resmî sanatçılıkta izin verilen sığ ve iki yüzlü halkçılık, vulgar yazıcılıkta tümden ortadan kalkıyor.

Tekelci aşamada devletin bütün işlevlerine tam bir yüzsüzlük ve büyük bir açgözlülükle saldıran tekeller, zaman zaman burjuva radikal çizgiyi savunabilen resmî sanatçıya bile tahammül etmiyorlar. Tekelci aşamada devlet, resmî sanatçılardan arındırılıyor. Resmî sanatçı vulgar

yazıcı oluyor; Bab-ı Âli'de holdinglerde, holdinglerin sanat dergilerinde, büyük holdinglerin ansiklopedi çeviriciliğinde iş tutuyorlar.

Vulgar olan yanlış değildir; vulgar yazıcı, doğrunun yerine doğrunun ölü kabuğunu koyuyor. Doğru yerine, doğruyu örten cansız kırıntıları tutuyor.

Örnek verme gerekliliğini duyuyorum; aslında örnek vermeyi hiç sevmiyorum. 1927 Tevkifatı var; yasallığı reddedilen partinin genel sekreteri bütün belgelerle birlikte itirafçı oluyor. Şefik Hüsnü dahil önde gelen komünistlerin pek çoğu yakalanıyor ve en çok dört ay, kâtib-i umumî Vedat Bey ise iki ay on gün hapis cezası alıyor. Araştırmacı Mete Tuncay, böylesine hafif cezaları, komünist davaları. tarihinde ilk kez bir sivil mahkemede yargılanmaya bağlıyor. 1927 Tevkifatı Duruşmaları'nın sivil mahkemede yapıldığı pek çok doğrudur; ancak cezaların hafifliğini buna bağlamak son derece vulgar kalıyor. Şevket Süreyya, kendisi de dahil sanıklara bu kadar az ceza verilmesini, mahkeme başkanı Sabri Bey'in ince kalpliliğiyle açıklıyor. Sabri Bey'in kalbinin inceliğinden hiç kuşku duymuyorum; fakat Şevket Süreyya Bey'in bu çözümlemesini de son derece vulgar buluyorum.

Her ikisi de doğru'nun ölü kabuğundan iki parçadır. Ölü, hiç bir yere götürmüyor. Doğru, 1927 yılında Kemalist Rejim'in Büyük Britanya ile sorunları nedeniyle ve içerdeki gelişmelere bağlı kalarak bir komünist persekūsyonu sahnelemekten kaçınma eğiliminde yatıyor. Vedat, bütün belgelerle birlikte itirafçı olunca ve üstü örtülemez bir dava ortaya çıkınca, rejim bunu önce sivil mahkemeye gönderiyor ve sivil mahkemeler içinde de iyi kalpli bir yargıç buluyor. Hepsi bu kadar. Fakat vulgar bakış, doğrunun ölü kabuğundan bir parça yakalayınca, buradan tarihin fal-sifikasyonuna koşar adım yaklaşıyor ve Türkiye'deki Parti ie, Komintern üzerine bir ayrılıklar edebiyatı çıkarıyor. Benim yazdıklarımın dışında tarih, böyle bir ayrılıklar edebiyatına dayanıyor ve tarihin falsifikasyonunu içeriyor.

Cüneyt Arcayürek'i düşünüyorum; nerede çalışıyor ve ne için çalışıyor? Çalıştığı yere aylık katkısının günlük ortalamasını saat cinsinden hesaplamak mümkün görünüyor ve böyle bir hesabın Cüneyt Arcayürek'i bir işsiz'e-yaklaştıracağına inanıyorum. Ancak bir işsize yakın günlük çalışma süresine karşılık Cüneyt Arcayürek'in Yahya Kemal türünden büyükelçi düzeyinde resmî sanatçılardan veya en gözde YÖK profesöründen, belki de Amerika-Birleşik Devletleri'nde nasa'da çalışan bir araştırmacıdan daha büyük maddî imkânlarla donatıldığı görülüyor. Bu

imkânların bir gazeteden değil toplumdan çıktığını düşünüyorum; tarihin ve günlük yaşamın vulgarizasyonu için toplumun üst kesitleri gazeteci Cüneyt Arcayürek'e çok. büyük ödemelerde bulunabiliyor.

Mehmet Ali Birand diğer dünyalılardan ayrılıyor; üçayağı var. Ayağının birisi merkezi devlettedir, bir diğeri NATO'nun ve Ortak Pazar'ın başkenti Brüksel'e uzanıyor. Üçüncü ayağı Bab-ı Âli'dedir ve Milliyet'e dayanıyor. Tekelci, emperyalizm ile bütünleşmiş Türkiye'ye ne de çok yakışıyor. Mehmet Ali Birand, hayranlık veren bir tipoloji. çiziyor.

Hayranlığın kaynağında bütünleşme yatıyor. Ortak Pazar'ın halkla ilişkiler dairesinden bir masa sağlamayı ve buna Bab-ı Âli'de bir fıkra yazıcılığını ekleyerek merkezi örgütlenmenin propaganda aygıtında bir program kiralamayı bir güç gösterisi sayıyorlar, öyle sanıyorum. Fakat bir yüzsüzlük gösterisi olarak kabul ediyorum.

Artık resmî sanatçı dönemi çok gerilerde kalıyor.

Bab-ı Âli, tekelci aşamanın yazıcılığını üstleniyor.

Haberciliğin öldüğü bir dönemde, doğru yerine doğrunun üzerindeki ölü kabuğu parçalayarak her gün bir kırıntısının haber olarak basıldığı bir zamanda, tekelci ekonomik yapı, Bab-ı Âli'de istihdam ettiklerine geniş bir ekonomik imkânla fiziksel zamanın nerede ise tümüne yakın bölümünü veriyor. Bu imkân ve aynı anlama gelmek üzere zamanla, Bab-ı Âli'nin müstahdemleri, bunlar şimdi gazeteciliği az görerek kendilerine gazeteci-yazar diyorlar ve böylece gazetecilerin yazar olmadığını da söylüyorlar, büyük bir rahatlıkla tarihi ve güncel'i vulgarize ediyorlar.

Çalışma odamda 9 Kasım 1917 tarihli The Manchester

Guardian'ın tıpkı basımını hep bulunduruyorum; son derece öğretici buluyorum. The Manchester Guardian, dönemin, The Times ile birlikte en önemli iki gazetesidir ve altıncı sayfasını dış politikaya ayırıyor. İki sütunluk haberin . başlığı «New Advance Up Tigris» oluyor ve Dicle'de İlerlemeler yazılıyor. Haberin birinci paragrafı, Doğu'daki Bri-tiş kuvvetlerinin ilerleyişlerini ve Türkler'in yenilgilerini anlatıyor. İkinci paragrafta Filistin bölgesindeki çarpışmalar var ve üçüncü paragraf şu

haberi içeriyor: «The Maxi-malists, or Russian revolutionary extremists, with the sup-port of Petrograd troops have deposed the Kerensky Government and are now, according to their own announce-ments, governing as thes Military Revolutionary Commit-tee». Zamanın emperyalist başkent basınında Ekim Dev-rimi'nin ilk haberi budur; sonsuz bir bilgisizliği ve yirminci yüzyılın en önemli olaylarından birisinden korkunç bir habersizliği anlatıyor. Henüz «bolşevik» sözcüğü yok, daha da önemlisi İngilizce'ye hem dil bilgisi ve hem de anlam bakımından çok büyük bir yanlışlıkla «maximalist»' sözcüğüyle aktarılıyor; hiç bir ilgisi yok. Rusça'da «bol'-şinstvo» çoğunluk anlamına geliyor ve İngilizce'de bunun bir tek karşılığı var, «maiority» sözcüğü anlatıyor.

Aynı sayfada tek sütunluk bir haber daha okunuyor. «Maximalist Coup». Ekim Devrimi, yine maksimalistlerin darbesi olarak haber veriliyor; kısa haberin içinde M. Trotzky'nin geçici hükümetin ortadan kalktığını ilSn ettiği 've M. Lenin'in çok alkışlanan konuşmasında, üç önemli sorunu ,barış, toprağı köylülere dağıtmak ve ekonomik bunalımı yenmek olarak nitelediği belirtiliyor. Her iki küçük haberde de devrimciler «extremists», aşırılar. olarak adlandırılıyor.

9 Kasım 1917 tarihli The Manchester Guardian'ı son derece öğretici buluyorum. Vulgarizasyonun hiç bir zaman bu kadar yalın bir biçimde sergilenemeyeceğini düşünüyorum. Tarihin yirminci yüzyılın en önemli olayı olarak ortaya çıkardığı bir gelişmeye böylesine az, böylesine bilgisiz, böylesine yüzeysel bir yer ayrıldıktan sonra diğer '

•yerlerin tümünü vulgar sayabiliyorum. Emperyalizmin başkentinde günlük basın ölü tırnakla uğraşıyor.

Cumhuriyet Gazetesi'ni düşünüyorum; ilericiliği kenara atıyor. Sayfaların kenarına, ortaokul öğrencilerinin marjlı defter dediği türden bir çizgi çekiyor . ve ilerici dünyamız ile ilgili olayları marjına yazıyor. Öyle sanıyorum bütün bunları kolaylık olması için yapıyor; gelecek kuşaklara, Cumhuriyet'in yalnızca kenarını bırakıyor. Geleceğin filizi, ölü tırnağın altındaki taze canlılık, tırnak altı, şimdilik kenarda yazılıyor.

Tırnak altı'nı kenarda olanlar yazıyorlar.

Özetleyerek tekrarlıyorum; resmî sanatçı yerini vulgar yazıcıya bırakıyor. Vulgar yazıcılık ölü tırnağı tutuyor. Ölü tırnak altından zorlanıyor; düşmek üzeredir, vulgar yazıcı bunu görmüyor. işbölümü zorunluluktur; vulgar yazıcıya, doğru'nun üzerindeki ölü kabuk, düşüyor. Geleceğin yazıcısına, yeni insanın ipuçlarını yazana, küçük ancak taze tırnak kalıyor.

Resmî sanatçı, zaman zaman burjuva radikal çizgiler verebiliyor. Vulgar yazıcı, tekelci aşamanın resmî sanatçısıdır; radikalizmi ve taze tırnağı boğmak için ücret alıyor.

Zorunluluktur. Türkiye'nin yazıcıları ikiye ayrılıyorlar. Büyük bölüme ölü tırnak düşüyor. Genç yazıcılara taze gerçeklik, tırnak altındaki büyük canlılık kalıyor.

, Taze tırnak, ölü tırnağı düşürmek zorundadır.

Zorunluluk, özgürlük oluyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SOSYALİZM

BİR GÜVEN KÖPRÜSÜ KURMAYA ÇALIŞIYORUM

Hem İşçiler Arasında Hem de Jakoben

— Neden Aybar . ve Perinçek'in çalışmalarından bağımsız bir sosyalist parti kurma' gereğini duydunuz?

— Türkiye'de sosyalist parti kurma çalışmaları 1985 sonbaharında başladı. Daha doğrusu tartışılma başladı ve orada insiyatifi Mehmet Ali Bey'le Doğu Perinçek aldılar. Birçok kimse de bu durumda onlara sırt çevirdiler. ama, ben öyle yapmadım. Daha önce en az iki parti olabileceğini söylemiştim. Dolayısıyla işin başından itibaren bazı kimselerin Mehmet Ali Bey'in ve Doğu Perinçek'in insiyatifinin içinde olmayacağını biliyordum. Ama insanlar sonunda aynı çatı altında toplanmasalar bile biraraya gelmelerinde yarar var ve bu biraraya gelmeler, çok az olan beraber olma ihtimalinin gerçekleşemeyeceğini gösterdi. Çünkü Mehmet Ali Bey, Türkiye'deki sosyalizmi kendi değerli katkılarının da gerisinde 1917'den öncesine götürmek istiyor ve sosyalist sisteme, Sovyetler Birliği'ne karşıtlığa dayalı

bütün akımlarla işbirliği yapmak istiyor. Bu •çok açık olarak ortaya çıktı. Türkiye'de güçlü bir trotskist akım yoktu, hâlâ da yok, ama şu anda bir başlangıç yapı. yorlar ve onlarla işbirliği yapmak istiyorlar. Doğu Perin-•çek'e gelince, 12 Eylül öncesinde kendisine karşı ilerici-<levrimci çevrelerde oluşmuş husumeti eritemedi. Bu durumda başka alternatiflerin aranması gerekiyor; birinci nokta budur. İkinci nokta, çok açık olarak Türkiye'de mü-

Ful Ekesan'ın sorularına cevaplar, Yankı Dergisi, Sayı 834, '.29 Mart 1987.

cadele çizgisini yüksek tutmak istiyorum. Yani 12 Eylül savcıları türünden suçlamayı sosyalistlerin partileşme sürecinde temel ilke saymıyorum. Dolayısıyla benim gitme., yeceğim yolu seçebilecek olanları suçlamayı reddediyorum. Anarşist, terörist gibi sözleri doğru bulmuyorum. Ben-deki izlenim, gerek Perinçek'in gerek Aybar'ın bu konuda benim kadar titiz olmayacağını gösteriyor. O nedenle başka bir insiyatifin ortaya çıkması gerektiğine inanıyorum ve bu insiyatif de var şu anda...

— Yeni parti çalışmalarınız, solun hangi kesimlerine daıVetiye çıkaracak?

— Bu, çok çok açık, tekrarlamaktan da yorulmuyorum, Türkiye'de 1960'ların ikinci yarısından itibaren sol, bir ana çizgide oluştu. Yani buna iyi veya kötü TKP çizgisi diyebiliriz. TİP'in 1960'lı yıllarda ortaya çıktığı zaman TKP'nin bir kanadıyla sorunları oldu. O zaman bu sorunlar abartılmış olabilir, ancak, tarih açısından bugünden baktığımızda 1960'lardaki TİP ve TKP arasında başlangıçlarda önemli bir sorun olduğunu söylemek mümkün değil. 1950'li yıllarda TKP ortada yoktu, ama 1960'lı yıllarda TKP'den esinlenen insanların bir bölümü TİP olarak ortaya çıktı. Yani 1960'lı yılların sonuna gelindiğinde ilerici ve sol harekette bir çatallaşma oldu. Buna çok kabaca THKP-C çizgisi diyebiliriz. Ben bir yanda örgütlerinden bağımsız olarak bu çizgi vardır diyorum, öbür tarafta da TKP çizgisi vardır diyorum. Ben bunun ikisinin ortasını doldurmak, bir anlamda da ikisi arasında köprü kurmak istiyorum. Yani yasal platformda THKP-C geleneğiyle TKP çizgisi arasında bir köprü kurmak buradaki yasal boşlukta bir partileşme sürecini başlatmak istiyorum. Ben hem işçi sınıfı içinde hem de jakoben olsun istiyorum.

— Daha önce verdiğiniz demeçte çok sayıda sosyalist parti kuracak kadrolarımız yok demiştiniz. Şimdi bu kadroları oluşturabiidiniz mi?

— Hâlâ çok sayıda, yasal planda, kadromuz yok. Kadrolarımızın bir kısmı yurt dışına çıktı, bir kısmı eridi,

İkincisi her parti kurma. girışımine girenler şuna karar verirler, «Kimi alacağız?», ben ise çok açık olarak «kimi almayacağımızı» saptamakla işe başlıyorum. Açıkça diyorum ki, bazı kimseler 12 Mart'tan, 12 Eylül'den yara almış. mücadele çizgisini kaybetmiş, bu insanların böyle -bir girişimde olmaması lâzım. İsim de veriyorum. Bir Sa-dun Aren, artık çekilsin; zaten çok açık olarak SHP diyor. SHP'ye gitmek istiyorsa gitsin. Eğer sosyalist harekette olursa bizi desteklesin, diyorum. Ama. bizim hareketimizin içinde, 1970 yılından itibaren gelen hareketimizin içinde olamaz. Demek ki, kadroları azaltıyoruz. Yani ken-liğinden azalıyor.

— Aynı mücadele içerisinde olanlarda bir bunalımımı var sizce?

— Türkiye'de aynı mücadele içerisinde olanlar ara, sında bir güven bunalımı var. En önemli sorunlardan bir tanesidir, bu. Bir kısmı bizim kişiliğimizden geliyor. Bir de-Türkiye çok hızlı gelişiyor; sık sık y:ol ayrımına giriyor. Yol ayrımına girildiğinde de insanlar, öyle zannedildiği. gibi, birbiriyle barışçıl tartışma yapmıyorlar, ihanetle suçluyorlar. Sonradan bir darbe geliyor ve tekrar yola çıktığımızda beraber olalım demekle birlikte, içlerinde bir kır, -gınlık. bir güven bunalımı taşıyorlar.

Ben bir güven köprüsü kurmaya çalışıyorum.

— Behice Boran ve Mihri Belli'nin size destek ver-. -mediğini söylemişsiniz, bunun anlamı nedir?

— Doğrusu basını eleştirmek istemiyorum, ama, şu aşamada böyle ortaya çıkmış herhangi bir destekten söz etmek istemiyorum. Mümkün de-görmüyorum. Bunu ba"" sına da söylüyorum, ama. onlar «Eğer kırmızı ışık yoksa mutlaka yeşil ışık vardır» şeklinde düşünüyorlar ve bunları da uygun cümlelerle benim ağzıma yakıştırıyorlar... Ben açıkça söyledim, Behice Hanım. Sadun Aren ve Mehmet Ali Aybar artık emekli olmalıdır. bunları çok net bir şekilde söylüyorum. Bundan kastım şudur, onlar artık, ancak,

destek güç olmalıdırlar. Mehmet Ali Bey'e de düşen şudur: Bir kenara çekilip ondan sonraki kuşaklar için destek olmalıdır. Ama, ne Mehmet Ali Aybar, ne Behice Boran ne de bir başkası, yani 1940 yıllarında sosyal mücadeleye giren insanlar hâlö bugün sosyalist partinin önünde kendilerini görürlerse bu, Türkiye'ye haksızlık olur. 40 yıl, 50 yıl başka insan çıkartamadığımızı düşünmek çocukluk olur.

— Parti süratle teşkilâtlanmaya ve 1988 seçimlerine dönük bir çalışma, içine mi girecek, yoksa bir fikir kulübü kimliğinde mi kalacak?

— Hayır, kesinlikle bir fikir kulübü kimliği yok. Biz iktidar düşünüyoruz. Bu, 1988 seçimlerine yetişir mi yetişmez mi bilemem. Biz seçime gireriz; seçimi önemsemiyoruz. Bunu tekrarlıyorum, yapılacak bütün seçimlere gireriz, ama. hiçbir zaman seçimi önemsemeyiz. Partiden daha önemli olan-ilerici devrimci hareketi yeniden düzenlemektir. Bu daha önemlidir. 1988 seçimlerine yetişirsek yetişiriz, yetişemezsek bağımsız aday çıkartırız. Önemli olan bu işe katılabileceklerin katılımını sağlayacak kadar zamanı akıllıca kullanmaktır. Ama, 1966'da Mehmet Ali Bey'in yaptığı gibi «Seçimde başa ■ güreşeceğiz», «Biz işte 201 milletvekili alırız, onlar iktidarı vermezler, nasıl vermezler» gibi bir tartışmayı düşünmüyoruz. Biz iktidarı alırız, gücümüz olduğu takdirde. Orada bir sorunumuz yok.

— Bir de SHP içinde aradığını bulamayarak tekrar .sosyalist kadrolar arasında yeralacak olanları tahmin ettiğinizi söylemiştiniz.

— Evet zaman beni doğruladı. Bir süre sonra İstanbul'daydım. Bu partileşme hareketi, yasal hareket fabrika tabanında tutmuş görünüyor. Ankara ve İstanbul'da il, Hoe düzeyinde SHP'de görev yapan kimselerin bir bölümü ■böyle bir partiyi içtenlikle ve heyecanla bekliyorlar. Bu da gayet doğal, hele sosyalistlerin bakış açısı bir yana .SHP, bugünkü kargaşasını sürdürdüğü zaman iktidar şansını yitirdiği zaman, üst düzeydeki eskiden sosyalist hareketin içinde bulunan arkadaşlar gelecek, bunda hiçbir kuşkum yok. Kurucu olarak da olabilecekler vardır.

— Partinin tavandan kurulacağını savunuyorsunuz.

' Bu durum sosyalist fikirlere ters düşmüyor mu?

— Hayır, hiçbir zaman ters değil. Dünyada komünist partilerin hepsi tavandan kurulmuştur. Ne kadar önemli hareket varsa hepsi tavandan kurulmuştur. Ben İttihat Terakki'yi önemli bulurum; 4 kişi kurmuştur. Ben Demokrat Parti'yi önemli bulurum; bunu da 4 kişi kurmuştur. Tabanı yoktur. Diğeri popülizmdir, bizim artık popülizmle işimiz kalmadı. Eğer tabandan parti kurulacak olsaydı partiye gerek kalmazdı. Parti, yöneticidir. Tabanı bıraktığınız zaman 1982'de olduğu gibi Anayasa yüzde 92 oyla kabul edilir.

Bunu 12 Eylül'ü yapanlar çok iyi bildikleri için partileşme hareketine imkân vermediler. Parti yol gösterir. Ancak kendi yapısını sağlamlaştırması, tabanda tutmasıyla mümkün olur.

— Partiniz hangi görüşler dbğrultusunda, olacak?

— Biz bu partileşme hareketini bir işçi sınıfı partisi çerçevesinde düşünmüyoruz. Türkiye'nin bugünkü somutunda bir emekçi partisi kurulabileceğini düşünüyoruz, bir «Halk Partisi» düşünüyoruz. Biz sosyalizme yönelen bir ■parti kurmak istiyoruz, doğrudan doğruya iktidarı hedefleyen bir parti kurmak istiyoruz.

— Mehmet Ali ' Aybar ve Doğu Perinçek'in bilimsel sosyalizmden saptıklarını ve geçmişlerini de yeterince açık bulmadığınızı söylemişsiniz.

— Ben hiçbir zaman basını tekzip etmek istemiyorum hem de benim üslubum bu değil. Mehmet Ali Bey'in bir şanssızlığı var. Kendisi bir tür SHP'li olabilir düşünceleriyle. Lenin'e ve SSCB'ye karşı. Bütün bunlarla şu aşamada 20. yüzyılın sosyalist çevresinin oldukça dışına düşüyor. Doğu Perinçek'in durumu ise biraz daha tartışmalıdır. Yeni dönemde- nasıl sürdürecek bilemiyorum, ama, büyük bir Mao'cu kampanyayı sürdürmek istiyorlar. Bir de okuyabildiğim kadarıyla Perirrçek ve arkadaşları çok cok Kemalist görünüyorlar. Benim şu aşamada ortaya çıkartmak istediğim sosyalistlerle Kemalistler'in ayrı olduklarıdır. Mao'culuk da bir tür Kemalistlik'tir. Mao'nun ideolojisiyle Kemal Paşa'nın ideolojisi arasında çok büyük bir ayrılık bulmak mümkün değil. Perinçek'i hem başka görüşleri açısından hem de Kemal Paşa ve Cumhuriyet tarihine bakış açısından çok büyük ölçüde Kemalist buluyorum. Ve Kemalist akımı, sosyalist akımın dışında sayıyorum..

— Soldaki dergi hareketliliğine bakışınız nedir? 2000'e Doğru hakkındaki düşünceniz ve bu derginin siyasî bir hareketin başlangıcı olduğu şeklindeki değerlendirmelere katılıyor musunuz?

— Biraz politize edecek olursak 2000'e Doğru, bo-sarılı bir dergi olarak görünüyor. Ama. buna rağmen Doğu Perinçek ismi ve arkadaşları, belli bir husumeti yenemedikleri için lâyık oldukları okuyucu sayısını bulamıyorlar. Bu da önemli bir sorun, ama, ümit ederim zaman içinde okuyucularını alırlar. Soldaki dergilere gelince, ben şu aşamada birçok olduklarını düşünmüyorum. Hepsinin tirajını toplasanız daha 20 bine ulaşmadı. Bunların hepsine de elimden geldiğince destek vermek istiyorum. «Bir-birinizle tartışın ama, birbirinizden kopmayın» diyorum. Şu anda bunların çıkışını doğrusu olumlu buluyorum. Ayrıca Doğu Perinçek'in zaten bir siyasî hareketi var. başlangıcı değil, devamıdır. Mehmet Ali Bey'le kurulacak bir partinin tabanı Doğu Perinçek'in arkadaşları olacaklardır. Bunda hiçbir kuşkum yok.

SOSYALİSTLER OLGUNLUK DÖNEMİNE AÇILIYORLAR

Patlar, Dağ Yuvarlanır,

Hepsi Hedefini Bulmaz

— Soldaki tabloyu değerlendirir misiniz?

— Solda SHP, tabanı açısından çok önemli bir sıçrama yapmış durumda. Bu arada hemen bir parantez açarak şunu söyleyeyim, benim CHP ardılı partiler dediğim partnerle ilgili görüşlerim, diğer arkadaşlarımın görüşlerinden ayrılıyor. Ben Halkçı Parti'yi de, Sosyal Demokrat Partisi'ni de, onların yerine kurulan bugünkü SHP'yi de aynı ölçüde meşru görüyorum. Birini diğerinden «icazetli» veya «icazetsiz» diye ayırmıyorum. Çünkü politikada mücadeleler hep sürer. Politikacı hiçbir zaman mükemmel ve en elverişli koşulları beklemez. Her koşuldan hareketle mükemmele ve iktidara hareket eder. Dolayısıyla, bugünkü SHP içinde sürdürülmek istenen icazetli, icazetsiz tartışmasını yersiz buluyorum. SHP, çok büyük bir üye yapısına ulaşmıştır ve SHP'nin tabanı, 12 Eylül'le kapatılan CHP'nin tabanından çok çok daha solda gözüküyor. Bunu da 12 Eylül'ün amaçlarına ters bir tepki olarak ve Türkiye'nin güzel paradosklarından biri sayıyorum.

Demokratik Sol Partisi'nden daha sağda, bir arayış içinde olduğunu görüyorum ve öyle yazıyorum.

— SHP içinde daha solda kişilerin de yer aldığı belirtiliyor. Sizce SHP solda toparlayıcı bir büyük parti olabilir mi?

— Şunu söyleyebilirim öncelikle. SHP'nin 12 Eylül öncesinde sosyalist mücadele içinde olanlardan . önemli bir bölümü almış olduğu doğrudur. Bunu SHP'nin başarısı olarak sayarım. Ancak, bu. ne Türkiye'de, ne dünyada yenidir. Dünyada ve Türkiye'de sosyalistler yeni in-

Hilmi Bengi'nin sorularına cevaplar, Yankı Dergisi, Sayı 796, 6 Temmuz 1986.

sanlar yaratırlar, zamanla ve bir bunalımdan sonra, bunlar daha sağda olan solumsu siyasal örgütlerin içine girerler. Örnek vereyim: 30'larda «Kadro» hareketi böyledir. 40'lardan sonra böyle olmuştur. Ve 1950 yılına doğru Demokrat Parti, grev ve benzeri hakları savunur gözüktüğü için, önemli ölçüde soldan kadro almıştır. Sıtkı Yır-oalı, bunların en bilinen isimlerinden biridir. Turan Güneş öyle. Murat Belge'nin babası, Burhan Asaf Belge, bir diğer isimdir. Hep sosyalist kadrolarını geliştirirler ve zamanla bunlar, kendi sağlarındaki solumsu örgütlenmelere geçerler. Askerî müdahalelerin bir amacının da bu olduğunu sanıyorum.

CHP ve CHP ardılı partiler ayrıdır, sosyalistler ayrıdır. Bunlar arasında zaman zaman ortak hareket olur, zaman zaman dostluk, zaman zaman da mücadele olur. Ama Türkiye türünden çağdaş bir ülkede, CHP ardılı partilere ve sosyalist partilere mutlak yer vardır.

— SHP, ne ölçüde kendi solunu içine alabilir?

— Önce şunu söyleyeyim: Deniz bitmez. CHP ardılı SHP'nin kendi solunun tamamını içine alması mümkün değil. Aslında burada SHP'nin kendi dışındaki solu içine almasından daha çok 70'li yılları çeşitli sol akımlar içinde geçirmiş arkadaşlarımın bir bölümü. eski CHP'lilerle, o zamana kadar partilere girmemiş sosyal demokrat eğilimli kişilerle biraraya gelip parti kurmuşlardır. Bunun dışında hiçbir koşul altında CHP ardılı bir partide

yer almayacak kimseler vardır. Bunlar mutlaka kendi siyasal örgütlerini kuracaklardır. Burada asıl üzerinde durulması gereken nok-

' ta şudur. Öyle zannediyorum ki, başta Turgut Özal, sağda ve solda birçok politikacı ve yazar, fıkra yazarı, görebildiğim kadarıyla önemli bir yanılgı içindedirler. Bu yanılgı şudur: Bir sosyalist siyasal örgütlenme olduğu takdirde, bunun SHP'nin oylarını azaltacağı, böleceği inancı yaygındır. Turgut Özal, Başbakan olarak bizim EKİN adıyla bir şirket kurmaya bu nedenle engeller çıkardı. Bunu Londra'da da açıkça söyledi, «parti kursunlar» dedi. Sosyalist parti kısa dönemde mutlaka SHP türünden partilerin oyunu arttırır.

— Neden?

— Sosyalist hareket, bir yanardağ gibidir. Patlar, dağ yerinden oynar, aşağıya doğru yuvarlanır, ama, bunların hepsi hedefine ulaşmaz. Sağdan özellikle, radikal sağdan SHP'nin insan sökmesine imkân yoktur. Bu, benim söylediklerim, sadece, «teori» değildir. Türkiye pratiği de bunu gösteriyor. 46'dan beri CHP ve onun ardılı partiler, en yüksek oy oranına 73 ve 77 seçimlerinde ulaşmışlardır.

73 ve 77'de solculuğun ve sosyalizmin en büyük kit-leselliğe ulaştığı dönemlerdir. 73'de 12 Mart'tan Türkiye solculuğu çok büyük moralle çıkmıştır. 77'de ise tarihin en büyük kitleselliğine ulaşmıştır. Her ikisinden CHP kârlı çıkmıştır. Ne yazık ki, Bülent Ecevit ve bazı yazar arkadaşlarım, bunun bilincinde görünmüyor. Bunun karşısında Süleyman Demirel, kendi sağıyla ilgili olarak böyle bir değerlendirme içinde görülüyor. Süleyman Demirel, kendi sağının sıkışık dönemlerinde sağdaki en büyük parti etrafında toplanmaktan geri kalmayacağı. değerlendirmesini yapıyor. Türkiye'de de öyledir. 1977 seçimlerinde ben TİP'-ten milletvekili adayıydım. Bir yanda Dev-Yol, diğer yanda TKP politikasını izleyen kişiler, bize oy vermedi. CHP'-ye oy verdiler. Bu bir gerçektir. Ve bu nedenle CHP kendisini parlamentodaki bir çoğunluğa çok yaklaştıran bir oy potansiyeline ulaştırdı. ■

Türkiye'deki sosyalistlerin işinin CHP veyahut CHP ardılı partilerin işlerini kolaylaştırmak olduğunu düşünmüyorum. CHP ardılı partiler ve sosyalistler bir yelpaze içinde birbirinden ayrı hareketlerdir. Sosyalistler Türkiye'de sosyalizmi kurmayı amaçlar.- Dolayısıyla sosyalistlerin kökü kazınmadıkça kendi örgütlenmelerini gerçekleştirmeye çalışmaları normaldir.

— Sosyalist grupların herbiri kendi örgütünü kurarsa sözünü ettiğiniz, başkasına oy verme durumu olmaz herhalde?

— Bugünlere 12 Mart sonrası' gibi bakmamak lâzım. Ben Türkiye'de yeni dönemde çok fazla sosyalist parti olacağına imkân görmüyorum. Bunun çok çeşitli nedenleri var. Evvelâ teorik olanını söyleyeyim. 60’lı yıllar Türkiye'de sol açısından bir yeni doğuş, bir çocukluk dönemidir. 70'ii yıllar bir «reddiye» dönemidir. Sosyalistlerin her şeyiyle birbirini reddettiği dönemdir. Bütün işaretler, 80'li yılların ortasından itibaren, Türkiye’de sosyalist hareketin bir olgunluk dönemine girmek üzere olduğunu gösteriyor.

Ayrıca, ikinci olarak Türkiye'de 12 Eylül öncesinden başlayarak 12 Eylül'le birlikte, ölüm, yurt dışına gitme, sosyalist hareketi bırakma, demin sorduğunuz gibi SHP içinde yer alma gibi nedenlerle sosyalist kadrolar bakımından bir kırım dönemi yaşandı. Öyle, çok sosyalist parti kuracak kadar kadromuz yok.

Üçüncüsü, 12 Eylül dönemi, uygulamalarıyla «legalite» ile «illegalite» arasındaki ayrımı Sırat köprüsüne çevirdi. Bu nedenle birçok insanın bizim seçtiğimiz «legal» yolun zahmetine ve riskine katlanmak isteyeceğini sanmıyorum. Ancak, demin sorduğunuz bir sorunun kısmî cevabını bu bağlam içinde vermek isterim. O da SHP'leşen eski sosyalistlerin ne olacağı ile ilgili. Türkiye'deki netleşme açısından SHP’li «SHP»ii, sosyalist ise «sosyalist» olmalıdır. Çifte kimlik, ahlâka yakışmaz. Ben SHP'yi seçmiş olan eski sosyalist arkadaşlarıma yalnızca başarı diliyorum. Fakat bunlardan bir bölümünün SHP içinde aradığını bulamayarak tekrar sosyalist kadrolar arasına katılabileceğini de tahmin edebiliyorum.

— Birleşik bir sosyalist parti kurma girişimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

— İstanbul'daki toplantıya katılamadım. Basından izledim. Katılanların görülerini dinledim ve okudum. Kötümser bir sonuç çıkarmıyorum. Türkiye'deki sosyalistlerin birbiriyle uygarca ilişkilere girmiş olması, önemli bir aşamadır. Toplantıya değişik görüşte insanların çağrılması doğaldır ve bence bundan sonra yapılacak toplantıya daha çeşitli görüşleri olanların da çağrılması lâzımdır.

— Şu isimle bu isim nasıl birarada olur türünden eleştiriler var, Bunları nasıl değerlendirirsiniz? '

— Uzun bir suskunluk döneminden sonra ve 1970 yıllarının demin «reddiye» olarak nitelediğim alışkanlığı karşısında bazı arkadaşların yanyana gelmesi yadırganıyor. Ben, toplantıya katılan veya katılmayan arkadaşlarımın hepsinin bir parti çatısı altında toplanacağını ve hatta toplanması gerektiğini düşünmüyorum. Parti işi ciddi bir iştir. Yalnızca «birleştiler» izlenimi vermek için biraraya gelip ondan sonra her önemli merkez komitesi toplantısından sonra birkaç kurucu üyenin istifasıyla karşılaşmak son derece umut kırıcı olur. Bu nedenle, biraraya gelmekten korkmamak, biraraya gelip, mümkün olduğu kadar çok ortak noktaları yakalamaya çalışmak lâzımdır.' Bir parti olabilir, iki parti olabilir. Bunu çok fazla önemii saymıyorum. önemli olan, yurtdışında olan arkadaşlarımız bizim «legal» yolumuzu beğenmeyen, ancak kendi yollarında mücadelelerini devam ettirecek arkadaşlarımla «legal» yolu seçenler arasında bir sacayağını oluşturabilmektir. Bu da olacaktır. O nedenle sonuçta şu veya bu kişilerin içinde veya dışında olması o kadar önemli değildir. önemli olan bu biraraya gelme sürecinin başlamasıdır. Ben bunu çok olumlu sayıyorum ve bu. aşamadan itibaren de Türkiye'de sosyalistlerin partileşme sürecinin başlamış olduğunu sayıyorum.

— DSP ve SHP, Sosyalist Enternasyonale kabul ediliyor. Avrupa’daki sosyalist partiler de sosyal demokrat nitelikli. Kurulacak sosyalist partinin görünümü nasıl olmalı? Dış platformda komünist partilerle mi ilişkiye girer, Sosyalist Enternasyonale mi müracaat eder?

— Bir sosyalist parti hiçbir zaman Marksizm'i reddedemez. Bu düşünülemez. Ve CHP ardılı partilerle ister SHP, ister DSP olsun kurulacak sosyalist partinin arasındaki farklardan birisi budur; bizim anladığımız sosyalist partiler hiçbir zaman sosyalist enternasyonale girmezler.

Sorunuzun öbür tarafına geliyorum. O da lstanbul'da bir derginin yaptığı panelde de söyledim. Türkiye'de sosyalistler arasında net tartışmaları, ancak,. dostça ve uygar ilişkileri savunuyorum. Dolayısıyla benim görmek istediğim Türkiye'deki sosyalist parti, iki tür küfürden uzak kalmalıdır. Bunlardan bir tanesi, «terörist, anarşist» sözleriyle savcı-lor türünden bizim yolumuzu seçmemiş arkadaşlarımızı: suçlamak, diğeri ise, sabah-akşam, Sovyetler Birliği'ni , eleştirmek ve bir tür revizyonist ve benzeri suçlamaları -politikanın günlük malzemesi yapmak. Ben bu iki tür eğilimin de Türkiye'deki sosyalistleri birleştirici değil, ayırıcı olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla kurulmasını istediğim. sosyalist parti, Sovyetler Birliği'yle dostluğu ön planda-tutmalıdır. Aynı zamanda- kendi «legal» yolumuzu beğendiremediğimiz arkadaşlarımızı suçlayıcı bir bakış açısından -uzak kalmalıyız.

— Sovyetler Birliği'ne şimdiye kadar karşı çıkmamış kişilerle birlikte bir sosyalist parti mi?

— Evet. Ben kendi konumumu çok net söyledim. İstanbul'daki toplantıdan önce Saçak Dergisi'nin yaptığı sempozyumda Türkiye'deki sosyalistlerin, Polonya'ya akıl vermeye, Sovyet sistemini düzeltmeye, Afganistan sorununu çözmeye, gerektiğinden fazla eğilim gösterdiğini söyledim. Biz Türkiye'de sosyalizmi kuracağız. Türkiye'deki sosyalizmin sorunları bizi ilgilendiriyor. Bir ölçüde bunlar, şimdiye kadar almış olduğu önemden daha geri plana -gidebilir. Ancak. herhalde anti-sovyetizmi çok fazla duyan. kimselerle- Sovyetler Birliği'ne dostluk bakışı içinde olanların bir çatı altında uzun müddet yaşamaları gerçekçi* olmaz.

— Sosyalist Parti'nin Leninizm'e bakışı nasıl olmalı?

— Partilerdeki bürokratlaşmayı hep Lenin'e bağlıyorlar. Lenin partide disiplinli, teorik derinliği savunmuştur. Lenin'in hicbir yazısında bürokrasiyi savunduğunu görmedik, okumadık. Ancak sosyalist partiler, sosyal' demokrat partiler gibi zengin olmadığı için birçok işi profesyonel partililerle yapmak zorunda kalıyorlar. Bu da Leninizm'den , çok bağımsız olarak ve gerçekten Türkiye gibi ülkelerde -«legal» partilerde ciddi çürümelerin sebebi oluyor. Bunlara cevap bulmak gerekiyor. Ama, bir sosyalist partinin, ilk sosyalist devrimi yapmış Lenin'in görüşlerine uzak kalabileceğini sanmıyorum.

— Bu girişimler elitist olarak niteleniyor *ve* sosyalit partinin taban hareketi olması gerektiği söyleniyor. Ne dersiniz?

— Aydın Üzerine Tezler dizisinin dördüncü kitabında-Bülent Ecevit'le ilgili olarak da söyledim. Bütün partiler tavandan kurulur. Türkiye'nin tarihinde iki partiyi önemli sayarım. İttihat Terakki ve Demokrat Parti tavandan kurulmuşlardır. Tabii görüşülerek kurulur, tartışılarak kurulur. Bülent Bey'in bu taban-tavan ayırımının pratik temeli , olmadığını düşünürüm. Bir tek koşulda partiler tabandan , kurulur. O da iç savaşta. Bizde Kurtuluş Savaşı'nda öyle-olmuş, CHP tabandan kurulmuştur.

JAKOBEN YANIMIZI CANLI TUTMAK İSTİYORUM

Mücadele Artık Yaşam Sevincimizdir

— Hıdır Göktaş ile Noktaı Dergisi için yaptığınız söy-, leşide THKP-C ile TKP arasında: bir açıktan sözettiniz; açmanız mümkün mü?

— Söylediklerim açıktır; kullandığım «açı» sözcüğünün «açık» olarak yazılmasının anlam kaybına neden olduğunu düşünmüyorum. THKP-C, bizim jakoben geleneğimizde bir canlanmadır. Bir çizgi olarak görüyorum. THKP-C, örgütsel varlığını sürdürmese bile jakoben yanımızı canlı tutmak istiyorum.

TKP, bir bakış'tır. Sosyalizme bakış çizgisi olarak anlıyorum. İki çizgi bir açı meydana, getiriyor ve bir düzlem'-dir. THKP'nin savunduklarının hepsinin yasa dışı olduğunu kabul etmiyorum. Bu iki çizgiye, tarihin şu noktasında, sağ veya sol etiketi yapıştırmayı da gerekli görmüyorum. Bu iki, çizginin oluşturduğu .açıda, yasal sosyalist mücadele boyutunun bulunması gerektiğini düşünüyorum ve bunu söylüyorum.

Mehmet Öz'ün sorularına' cevaplar, Mayıs Dergisi, Birinci Sayı, Şubat 1987.

— Yasal mücadeleyi neden gerekli görüyorsunuz?

— Fetiş ..ilkelin ideolojisidir. Fetişleştirme dönemini geride bıraktık. Legal mücadeleyi fetişleştirme eğilimim yok; yasal olmayan yolları fetişleştirmeyi

de kabul etmiyorum. Bir karşıtlık görmüyorum.

Önemli olan mücadelenin sürmesidir.

Sosyalizm için mücadele artık yaşam sevincimizdir.

Yasal mücadelesi yasaklanan veya yasal mücadelesi engellenen örgütlerimiz var. Yasal mücadele ile yasal olmayan yolların avantaj ve dezavantajları tartıhyor; ben avantajlarını ön plana çıkarıyorum. Bazı arkadaşlarım dezavantajlarına ağırlık vererek ,hiç bir zaman yasal yolları önemsemeyebiliyorlar. Hiç bir zaman bizim yasal yolumuzu denemek istemeyenler de olabiliyor. Bu iki kategoriyi de saygıyla karşılıyorum. Bizimki üçüncü kategori oluyor; mükemmel durumları beklemeden yasal yolların denenmesini ve legalitenin her gün biraz daha genişletilmesini savunuyorum.

— Kadroların kırımına yol açabileceği öne sürülüyor?

— İşimiz kırımı önlemek değil kırımı enaza indirmektir.

İşimiz kadroları azaltmak değil artırmaktır. Yasal mücadele ile sosyalizme. demokrasi mücadelesi türünden. bir meşru alan kazandırabileceğimizi düşünüyorum. Eylülist Rejim, geniş yığınlarda, sosyalizmin meşruluğunu silmek istedi ve sosyalist mücadeleyi bir suç alanına itmeye çalıştı. Bunu kırmak gerek; bunu kırabileceğimize inanıyorum.

Yeni kadrolar yaratmanın dışında eylülist rejimin alan dışına çıkardığı kadroları harekete getirmeye çalışıyorum.

ilerici ve devrimci hareketimize ikinci sınıflık damgası yapıştırılmasına izin vermem. 1982 belgesinin Demirel'e, Ecevit'e siyasal yasak getirdiği ileriye sürülüyor. Süleyman Bey ve Bülent Bey, parti toplantılarına katılıyorlar ve üstelik transfer pazarına giriyorlar. Bundan geriye kalmamız mümkün değil. Benim görüşlerimi açıklayabileceğim bir yasal örgütlenmede. 141 veya 142 veya 146 veya 168 inci maddelerden hüküm giymiş olmayı, mücadele için bir engel saymıyorum. TCK ile Eylülist Dönem'de hüküm alan arkadaşlarımdan isteyenlerin bizimle birlikte politik faaliyet yapabileceğini şimdiden açıklıyorum.

— Engel olunmaz mı?

— Diyalektik sıçramalar var. Mümkün değil. .Demi-rel'in veya Ecevit'in politik mücadele yaptıkları bir dönemde, bizim arkadaşlarımız da yapacaklar. Üye olamazlar veya yönetici olamazlar; bunun dışında politikanın ve hareketin içinde olurlar.

Sermaye partileri için örgütleme çalışmalarını, araştırma çalışmalarını, hep sermayenin ekonomik örgütleri yapıyorlar; Odalar Birliği, büyük firmalar, MİT ve hatta CIA, sermaye partilerinin bürokrasisini oluşturuyor. İlerici partiler, kendi kadrolarını yaratmak zorunda kalıyorlar. TCK ile eylülist dönemde hüküm almış arkadaşlarımın hepsini ve imkânlarımız ölçüsünde, legal sosyalist hareketimizin içine alabileceğimizi düşünüyorum.

— Sosyalizme meşruiyet kazaındırma ve kadro kullanma; bütün bunlar on yılda, bir toplanacakların istesini açıklamak için yeterli gerekçeler mi?

— Kötümserliğinize hiç katılmıyorum.

Benim kuşağım sosyalizmi görecek.

Bunu herkesin hesaba katması gerek.

On yılda bir yönetime gelenlerin Silâhlı Kuvvetler olduğunu düşünüyorsunuz. Görünüşte haklısınız. Burjuvazi, kendi içindeki sınırlamaları kaldırıp iktidar hızını artırabileceği zaman Silâhlı Kuvvetler'i ön plana çıkarıyor. Bu doğrudur. Silâhlı Kuvvetler yönetime gelince en tutucu uygulamaların sahibi oluyor. Sermaye basını, son «irtica kampanyası» sırasında olduğu gibi, burjuvazinin iktidarının hızının azaldığı zamanlar Silâhlı Kuvvetler'in imajını tersine çevirmek istiyor. Silâhlı Kuvvetler'e, laisizm ve benzeri konularda bir «ilerici» imaj vermek istiyor.

Aynı Silâhlı Kuvvetler'dir. Aynı komuta etkinliğidir.

Bu duruma seyirci kalmamamız gerektiğini düşünüyorum. Bizleri seyirci sandalyasına oturtmak isteyenlerin planlarını bozmamız gerektiğini düşünüyorum.

12 Eylül'ün şiddetinde, 1970 yıllarında seyirci sandal-yasını kabul etmemizin rolü var.

Yasal mücadelemizin her tarafı etkisi altına alabileceğine inanıyorum.

— Şimdiye kadar söyledikleriniz, daha> önce ortaya attığınız Sacayağı Tezi'nizin açılması ve somuıtlaştırılmaı-sınaı dönüştü; ancak unutmamanız gerek, sacayağı üç ayaklıdır.

— Kavramlara giderken doğanın hareketlerinden yararlanıyorum. Yayık bilir misiniz; bilirsiniz. Sulandırılmış. yoğut dövülür ve ayran ile yağ birbirinden ayrılıyor.

Yayıkta yağ topakları, en yakınların birbiriyle bütünleşmesiyle oluyor. Önce en yakınlar birbiriyle birleşmelidir.

TİP-TKP-TSİP birleşmelidir. Bu üç örgütün altı yıldır birleşmemiş olmasını anlamak ve anlatmak mümkün değildir. İlerici hareketimize bir kaotik görüntü vermekten hızla uzaklaşılmalıdır. TİP, TKP, TSİP'i, birbirlerinden ayrı politik hareketler olarak düşünmemiz zordur. Görünüşteki ayrılığa hızla son vermeleri gerektiğini düşünüyorum.

— Birleşmelerin kolay olmadığını...

— Asıl zor olan yapay ayrılıklardır. Kaplumbağa hızına razı olmamızı kimse bizden beklememelidir. Günlerce, aylarca ve yıllarca süren birleşme, görüşme ve çekişmelerini önemsemiyorum. Çok zor saymıyorum. Birleşirken, Türkiye'de yasallıkları engellenmiş hareketlerin, komünist partisi adı dışında bir ad aramaları beklenmiyor. Bu üçlünün birleşmesinin Türkiye Komünist Partisi'nin örgütsel yapısı içinde gerçekleştirilmesi gerektiğine, TİP ve TSİP'in yönetimde yer alarak tek örgüte inmeyi hızla sonuçlandırmaları gerektiğine inanıyorum.

— Bir makro plancısı türünden davranıyorsunuz?

— 27 Mayıs'tan hemen sonra yeni kurulan Devlet Planlama Teskilâtı'na katıldım. Birinci Plan hazırlıklarından sonra İkin ci Beş Yıllık Plan'ın modelini hazırlayan şubenin başında bulundum. Süleyman Demirel

başbakan olduğunda. ben Uzun Vadeli Planlar Dairesi Başkanı idim. Üstten bakmanın yararları var. Kolaylıkları var. Beş Yıllık bir plan döneminde veya Türkiye'yi değiştirecek on beş yıllık bir perspektif plan döneminde ele alındığında, çok önemli görünen bir çok sorun önemini yitiriyor. Yeni yapı içinde Behice Boran veya Osman Sakalsız'ın ya da Ahmet Kaçmaz veya Yaiçın Yusufoğlu'nun gelecekleri pozisyonlar beni çok ilgilendirmiyor. önemli görmüyorum.

Mücadelenin sürmesini önemli görüyorum.

— Ancak Hocam, herkes mücadele için örgütünü önemsiyor, öyle değil mi?

— Örgüt önemlidir. Daha da önemli olan mücadelenin sürmesidir.

Bakın bir noktayı tekrar açıklayayım. Benim Türkiye Üzerine Tezler dizimin üçüncü kitabı yayınlandı; görmüş olabilirsiniz. Yakın zamanı çözümlemeye çalıştım. Zaman zaman kendi yerimi de yazmak zorunda kaldım. Tekrarlıyorum; birinci TİP'nde benim rolüm önemli değildir. Sonuna doğru biraz önem kazanıyor; liderleri, 12 Marna toplandıktan sonra önem kazanıyor. Toplanırsa, birinci TİP'de benim rolümün önemsiz olduğunu yazabiliyorum. Ancak birinci TİP çok önemlidir. Buna karsılık ikinci TİP'de benim rolüm çok önemlidir. Fakat biz ikinci TİP'i önemli yapamadık.

' Bunu kabul etmek durumundayız.- Akılcılığa ihtiyacımız var; duygusallığa yerimiz yok. TİP'in, TSİP'nin örgütsel varlığını devam ettirmek iddiasında olan arkadaşlarım kendi iradeleriyle bu varlıkların sona erdiğine karar vermekten çekinmemelidirler.

— Peki, Hocam, TİP-TKP-TSİP'in, TKP çatısı altından birleşmelerinden sağlıklı bir sonuç bekliyor musunuz; mümkün görüyor musunuz?

— Birleşirken yapılanlara bağlıdır.

Sağlık, sağlıksızlıktan kopmadır. Birleşirken sağlıksızlıklar ayıklanırsa, sağlık ortaya çıkar. Ayrıca sağlıklı doku sağlıklı hücrelere yataklık yapar. Sağlıklı doku, çekicidir.

Bir çatı içinde birleşme süreci içinde sağlıksız öğeler. bu yenileşen yapının dışında bırakılmalıdır.

Türkiye'nin ilerici ve devrimci örgütlenmeleri, zaman zaman yenilenmekten ve. kadrolarını ayıklamaktan korkmamalıdır.

Güçlenmeyi yalnızca sayı hesabı saymayı geride bırakmamız gerektiğine inanıyorum. Ayıklanmaktan ve gençleşmekten yana bir akımı savunuyorum. Vurgun yemiş kadroları, sosyalist hareketimizin dışına çıkarmaktan ve CHP ardılı partilere vermekten çekinmememiz gerektiğini düşünüyorum.

— Hocam, «vurgun yemiş» sözünden neanlatmak istiyorsunuz?

— Kavramlarımı doğanın ve toplumun hareketlerinden, bizim dışımızdaki dinamikten çıkarmaya çalışıyorum; tekrarlıyorum. Denizin dibinde sünger avcılarını bilirsiniz; bazan vurgun yiyorlar. Vurgun yedikleri yerler, felç geçiriyor.

Kadrolarımız 12 Mart ve 12 Eylül'de vurgun yediler. 12 Mart beyinde, 12 Eylül yürekte felçli hücrelere yol açtı.

Beyni ve yüreği felçli kadroları örgütlenmelerimizin dışına atmalıyız.

Sosyalizm ülküsüne bağlılığını yitirmiş.' mücadele gücünü kaybetmiş kadrolarla bizim işimiz olamaz. Bunlarla bir yere gidemeyiz. Bunları çekinmeden CHP ardılı örgütlenmelere göndermemiz gerekiyor.

Cok açık olmamız gerekiyor: Eylülist günleri meyhanelerde geçirmiş, yüreği ve beyni felçli kadrolarla hiç bir birleşme sağlıklı olamaz. Üstelik bu da yetmez.

— Kadro ayıklamasından başka...

— SHP'nin ilerici ve devrimci hareketlerimize sızmasını önlemek gerek.

— Hocam, ters söylemiyor musunuz?

— Ters söyleneni düzeltiyorum.- 1970 yıllarında CHP, Türkiye Komünist Partisi'ni kullanmak istedi. Bülent Ece-vit, prestij ve imajının DİSK'in CHP'lileştirilmesine yetmediğini fark edince TKP'ni kullanmaya çalıştı. Bülent Bey, şimdi, yavuz hırsız evsahibini bastırır örneğine uygun bir biçimde Türk socluluğunu suçlamaya özen gösteriyor. Bu suçlamaları net bir biçimde cevaplandırmamız gerekiyor.

Bu görüşlerimi ilk kez dile getirmiyorum. Aziz Bey ile' beraber olduğumuz bir gün, Abdullah Baştürk geldi. Benzer konular ve yeni parti sorunu tartışıldı. Her ikisine de söylemek gereğini duydum; 1970 yıllarında Bülent Ece-vit, çeşitli sol örgütleri ve bu arada TKP'ni, kendi politik amaçîarı doğrultusunda kullanmak istedi.

Artık herkes yerini bilmelidir. Daha açık söyleyebilirim: Bir ayağı SHP'de ve bir ayağı ilerici hareketimiz içindeki örgütlenmelerde olanların her iki ayağı da kırılmalıdır. Herkes bir yeri seçmelidir ve bir yerde olmalıdır.

Netlikte ve saflıkta işt!.'rliği daha sağlıklıdır.

— Peki Hocam, iki çizgi ve bir açı görüşünüz anlaşılıyor; Siz nerede oiuyorsunuz?

— Kendi yerimi hiç düşünmüyorum. Tekrar tekrar söylüyorum; yapılmayan işleri ya*pmayı* seviyorum. Bunların yapılması gerektiğini düşünüyorum. Eğer bunlar yapılabilirse, ben başka işler düşünebilirim. -

İzin verin, düşüncenin peşinde olduğumuzu tekrarlayayım. Benim düşünce düzenimde devrimci ilerici hareketimiz göründüğünden çok daha bütündür. Kişiliğimin, sabırlı ve inatçı kişiliğimin, bu bütünlüğü artırmada katkıda bulunabileceğini sanıyorum.

Sacayağı, bir bütünlüktür.

Sosyalist yönetimimizi kurmak için bir sacayağının önemli bir başlangıç olabileceğini düşünüyorum. Mutlak bir anlaşmayı, sürtüşmesiz bir eylem dizisini kafalarımızdan çıkarmalıyız. Yaşam sürtüşmelidir. Tartışma, eleştiri ve zaman zaman kopma noktasına yaklaşan ayrı bakışlar mümkündür; kopmamayı savunuyorum.

Yeni Papa'yı seçmek için kapanmış kardinaller türünden, sosyalist yönetimimizi kurmaya mahkûm olduğumuzu bilmeliyiz. Birbirimize muhtacız.

Benim rolüm burada ve bunları söylemekle de bitebilir.

Ancak ilerici devrimci hareketimizin geçmiş zenginliğine sahip çıkmada kendimi son derece özgür duyuyorum. Özgürlüğümü kullanmaya devam edeceğim. 1970 yıllarında Yürüyüş Dergisi'ni kurup çıkarmaya başladığım zaman, Deniz, Hüseyin, Yusuf'un ölümüne ve güzel yaşamlarına ilk kez Yürüyüş Dergisi'nin sahip çıktığını hatırlıyorum. Üstelik bu üç genç arkadaşımla sağlıklarında onurlu yaşamlarının sonlarına doğru ayrı kamplarda olduğumuzu hiç saklamak gereğini duymadım.

TKP'nin geçmişine sahip çıkmada kendimi TKP örgütünden daha rahat hissediyorum. Şefik Hüsnü'yü, Doktor - Hikmet'i, geçmişimizin zenginliklerinden ve çeşitliliklerinden sayıyorum. Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nm yaşamının sonlarına doğru çektiği fizikî acılara sosyalist dostlarımın bir çare bulamamış olmaları benim içimde büyük bir yaradır. Hâlâ duyabiliyorum.

Aydın Üzerine Tezler dizimin beşinci kitabında bu yara görülecek; öyle umuyorum.

Tarihinden geîen büyük acıları ve geleceğe bitmez tükenmez umudu olanların dünyalarında yer sorunu olmaz.

AYBAR BORAN AREN'İ EMEKLİ YAPABİLMELİYİZ

İnsanlar Yanlışlarına Alışıyorlar

— 14 Aralık'taki Birleşik SosyaliSt Parti toplantısındaki konuşmanızda Sayın Aybar ve Sayın Perinçek'in bir araya. gelmesini olumlu bulmakla[1], birlikte, bunun sosyalist partinin oiuşumu için yeterli olmadığı görüşünü ileri sürdünüz?

— Toplayıcı olamıyorlar, olamadılar. Bunu anlatmak istiyorum. Ben bir seneyi aşkın bir zamandır, bu sosyalist

Hıdır Göktaş'ın sorularına cevaplar, Nokta Dergisi, Beşinci Yıl Birinci Sayı, 11 Ocak 1987.

parti 'tartışması başladığı zaman, insanların bir araya gelmeleri için bunun ne kadar yararlı olduğunu, belirttim. Ancak, ilk konuşmamdan itibaren bir tek çatı altında toplanma ihtimalinin oldukça düşük olduğunu söyledim. Mehmet Ali Bey çok daha katı bir tutum içinde göründü. Öbür taraftan da Doğu Perinçek daha ılımlı görünmekle birlikte, 12 Eylül öncesindeki bazı uygulamalarından dolayı kendisine ve arkadaşlarına gösterilen husumeti yumuşatamadı. Bu durumda ben Doğu Perinçek ile Mehmet Ali Ay-bar'ın bir araya gelmesiyle kurulacak bir partinin, Türkiye'deki sosyalistlerin çok büyük bir bölümünü toplayama-yacağı kanısına vardım.

— Eksikleri neydi?

— Mehmet Ali Bey eskisinden daha katı bir şekilde sosyalist sisteme karşıtlığa dayalı bir politikada ısrar ediyor. Bunun Türkiye'de bütün sosyalistleri, sosyalizm için mücadele etmek isteyenleri toplamasına imkân yok. İkincisi Mehmet All Bey'in 14 Aralık konuşması bir açıdan şaşırtıcıydı. Çünkü uzun uzun Mustafa Kemal Paşa'dan söz etti.

Bu vurgu Türkiye'deki sosyalistleri toplayıcı olamaz. Çünkü Kemalizm bizim artık geçmişimizdedir. Bakın benim Kemal Paşa'ya hiçbir itirazım yok, ama Kemalizm bizi artık ileriye götürmez. Perinçek'in yazıları ve Saçak Dergisindeki yayınlar büyük ölçüde Kemalist özde. Benim bir Osmanlı padişahını beğenmemi bile yadırgıyor, Saçak Dergisi. Bu tipik bir Kemalist tutumdur. Ben neden bir Osmanlı padişahını beğenmeyeyim? Üstelik çok açık da söylüyorum. Kurucu dönemin padişahları ile yıkılış döneminin padişahlarını beğeniyorum. Selim'i beğeniyorum. il. Mahmut'u beğeniyorum. Çok beğeniyorum. Yıkmasını bilmiş. Kemalist davranışlar sınıfsal bakışı körleten davranışlardır. Bunun netlikle söylenmesi lâzım. Ama, bir başka noktayı belirteyim. M. Ali Aybar ve Doğu'nun bir buçuk seneye yakın bir süredir sosyalizmi tartışmaya açmış olmalarını saygıyla karşılıyorum. 14 Aralık konuşmasından sonra -şunu beklerdim ben: Sadece Mehmet Ali Bey'den değil,

. Aybar, Behice Boran, Sadun Aren'den de, «artık şu günde biz toplumsal mücadeleden emekli olduk» diyebilmelidirler. Biz artık Türkiye'de sosyalist

mücadeleyi yaparken hizmetleri ile. sevapları ile. hataları ile Boran'ı, Aybar'ı, Aren'i, emekli etmek durumundayız. Şu aşamada bizim sosyalist hareketimizi Aybar'la veya Boran'la veya Sadun Aren ile birlikte götürmeye çalışmamız sosyalist hareketimize güçten çok zaaf verir. Bunlar. yeni kuşakların, genç kuşakların önünü açmak durumundadır.

— 14 Aralık'ta yaptığınız konuşmanızda da, TİP, TKP ve THKP-C'yi *eleştirerek*, onların da Kemalizm'e yeni bir bakış acısı getiremediklerini ileri sürdünüz. Bu konudaki dayanaklarınız nelerdir?

— Özünde ve son çözümlemede THKP-C'nin, TİP'in ve TKP'nin Kemalist çizgide olduğunu söylüyorum. Mahir Cayan ve diğerleri yazılarında Kemalist olduklarını söylerler. TKP de bütün yazılarında her şeyiyle Kemalizm'i ön plana çıkarır.

— 70'li yılların ortalarında! THKP-C içinde görüş oyrı-lıkları çıkıtı. Mili Demokratik Devrim tezini eleştirenler oldu.

— Bu dönem için Dev-Genç'in Kemalizm konusundaki görüşlerini tartışacak durumda değiliz. Çünkü politik bir görüş geliştirmekten daha çok çeşitli bölgelerde canlarını korumak ve bölgeleri savunmak zorunda kaldılar.

— 14 Aralık toplantısında «Bizim» kuracağımız partinin adında mutlaka sosyalist-işçi benzeri sözlerin olması gerektiğine inanıyorum» dediniz. Siz, kurulma çalışmaıları yaptlan sosyalist partinin dışında bîr parti faaliyeti içinde misiniz?

— Bir parti çalışması içerisine girmek değil, ben böyle bir çalışmanın daha önce içindeydim.

— Farklı bir sosyalist parti kurma çalışmaları içerisine girerken hareket noktanız nedir?

— THKP-C bir çizgidir, TKP de bir çizgidir. Bu iki çizgiyi yan yana getirdiğimizde bir açı çıkıyor. Bizim hareket sahamızın bu açının içinde bir yerde olabileceğini düşünüyorum. THKP-C ve TKP'nin her savunduğu görüş yasadışı değildir. TKP de, THKP-C de demokratik mücadeleye

öncelik veriyor. Biz, demokratik hareketle ne işçi sınıfına gidebiliriz, ne öğrencilerimize gidebiliriz. Bizim artık sosyalist bir platforma çıkmamız lâzım.

— «Sosyalist parti» kavramından amaçladığınız nedir? Cünkü karşı tarafa eleştiriler yöneltiyorsunuz. Siz işçinin karşısına, öğrencinin karşısınaı ne ile çıkacaksınız?

— Evvelâ hiç çekinmeden sosyalist olduğumuzu söyleyeceğiz. İkincisi bizim sosyalist bir iktidarı kurmak istediğimizi söyleyeceğiz. Arkadaşlarımızın çoğu «biz sosyalistiz, ama sosyalistliğimizi şu aşamada bırakıyoruz. Biz şu aşamada demokratik mücadele yapacağız» diyorlar. Benim tutumum bu değil. Bunun ötesinde çok net olarak söylediğim sosyalist sistemin sosyalist modelini tartışmayı ön plana alon bir hareketin bizi sosyalizme götüreceğine ve Türkiye'de etkili olabileceğine inanmıyorum. Bu, bir. Benim Aybar ve Perinçek ile ayrılacağım ikinci nokta şu: Devrimci-demokrat eylemleri savcı kafasıyla sürekli mahkûm etmekten yana değilim. Bizim legal bir partimiz olur, legal partimizi kurduğumuz sıralarda da bizim dışımızda bizim legal yolumuzu beğenmedikleri için başka yollara başvuran insanlar olabilir. 12 Eylül öncesinde olduğu gibi biz bu işi yapan herkese ajandır, polistir, provokatördür, fraksiyondur demekten yana değilim. üç ayağı okıcaktır sosyalist mücadelemizin. Bir, bizim dışımızda legal yolumuzu beğenmeyenler. Bunlar olacak. iki, 12 Eylül'ün yasakladığı partiler olacaktır. Bunlar birbirlerine düşmanca tutum içerisinde olmamalıdır. Bütün hareketler evvelâ bi+birine en yakın olanlarla birlensin diyorum. TİP'in. TSİP'in, TKP'nin ayrı partiler olarak yaşamalarını bütünüyle Türkiye sosyalistleri için bir eksiklik sayıyorum. Mehmet Ali Bey'in yanındakiler Doğu Perinçek ile işbirliği yapmak yerine Türkiye'ye şu anda bir giriş yapan Trockistlerle işbirliği yapmak istiyorlar. Mehmet Ali Bey de Doğu Perinçek grubu ile beraber olmak istiyor. Ben de çok net bir şekilde diyorum ki, bu bir tercihtir. Aybar bl'I' seçim yapınca o yolları kapatmış oluyor ve toplayıcı olmuyor. Şunu çok açıklıkla söylüyoruz: Mehmet Ali Bey, Türkiye'de şu veya bu nedenle sosyalist sistemle dostluğu savunanlarla «gelin beraber parti kuralım» derken, sosyalist sisteme yönelik düşüncelerini azaltmak bir yana artırmak ve üstelik her atmosferde ön plana onları çıkartmak istiyor. Bugünlerde Türk toplumunda sosyalistler arasında yeniden güzel bir kaynaşma başladı. Öyle herkesi dans eder gibi görüyorum. Herkes «kiminle işbirliği yapabilirim, kiminle yapamam» diye düşünüyor. Birini seçtiğiniz zaman diğerini seçmemiş oluyorsunuz. Bir

parti kurulurken sadece herkes gelsin denmez. Herkes gelsin denir ve tartışma yapılmazsa, SHP gibi olur. Parti kurulduktan sonra her bir kafadan bir başka ses çıkar. Parti, ciddi iştir. Bu nedenle ben acele hareket edilmesinden yana değilim. Mehmet Ali Bey Troçkizmi seçtiği zaman bizim gibi insanlarla işbirliği yapmayacağını açıkça söylemiş oluyor.

— Burada aceleden yana değilim dediniz, fakat kurulma çalışmaları sürdürülen sosyalist partinin dışında) bir parti kurmak düşüncesinde olduğunuzu söylüyorsunuz.

— Saçak Dergisi'nin Eylül panelinde de söyledim, kendimi çok fazla ön planda görmek istemiyorum. Ancak yılbaşı tatilinden sonra bir parti kurmak için gerekli listeyi hemen verecek durumdayız. Liste saygıdeğer insanlardan, Türkiye'nin ilericileri arasında saygıyı çekecek insanlardan oluşuyor. Altı aydan beri yurtiçinde ve yurtdışında birçok insana söylüyorum. Önemli olan bu partiyi böyle kurmak değil. Önemli olan mümkün olduğu kadar aym parti içinde olabilecek insanları bir araya toplamak ve gerekli deneme ve sınamaları yaptıktan sonra partiyi kurmaktır. Burada hem acelemiz yok, hem sabırlıyız, hem de belli bir sürecin içindeyiz. Çok açık olarak söylüyorum, çizgiyi çiziyorum, ben THKP-C'yi bir çizgi sayıyorum, TKP'-yi de bir çizgi sayıyorum. Bu iki çizginin arasında Türkiye'de sosyalizm için mücadele etmek isteyenlerin, mücadele edebilecek olanların bir araya gelmesi lâzım. Londra'da Madam Tusaud (Tüso)'nun bir müzesi vardır. Bu müzede dünyanın en yetenekli, en başarılı adamları vardır ama hepsi mumya, hepsi ceset. Benim mumyalarla, cesetlerle parti kurmaya niyetim yok.

— Bu aşamada' yapmayı düşündüğünüz - dergi - gibi bir projeniz var mı?

— Evvelâ, diyorum, bizim aramızda çok önemli bir sorun yok. Bizim aramızda kişisel güvensizlik vardır, şu vardır, bu vardır. Ama Türkiye solu bu kadar parçalı değildir, Onun için «evvelâ gelin birtakım somut projelerde beraber olabilecek miyiz onu görelim» diyorum. 87 yılı içerisinde YÖN tipi, AND tipi haftalık, mücadeleye, kavgaya yönelik ilerici, solcu bir dergi çıkartacağız. Onun dışında, partiden önce tıpkı bir proje yapar gibi beraber çalışabileceğimiz bir geçici komite kuralım, ortak görüşleri tartışalım. Gelin, Doğu sorununda ne diyeceğimizi tartışalım. Benim içinde olacağım

bir partide 141'den, 142'den veya 146'dan mahkûm olan insan ayrımı olmayacaktır.

— İlişkide bulunduğunuz, görüş alışverişinde bulunduğunuz insanlar kimlerdir?

— Mihri Belli ile Doğan Özgüden'e mektup yazıyorum. Behice Hanım'a haber gönderdim. Bunların bir kısmından olumlu cevaplar geldi. Sosyalizm için bir araya gelmeyeceğim kimse yok. Ama söylediğim gibi bunlar birbiriyle çelişik değil. 14 Aralık toplantısından sonra 12 Eylül'ün yasaklamış olduğu partilerde ve TKP'de Türkiye'de yasal bir partinin kurulması konusunda olumlu sayılacak değişmeler oldu.

— Yurtiçinde de sosyalist parti kurulması için birlikte çalıştığınız, birlikte-hareket ettiğiniz insanlar var mı, kimler?

— İzin verin, onların adını vermeyeyim ama yaşlıların ismini soruyorsanız, ben bir Şaban Ormanlar ile görüştüm. Merhum Vecdi Özgüner ile konuştum.

— Birlikte hareket ettiğiniz çekirdek kadro anlamında sormuştum.

— Herkesin tanıdığı bir tane isim vereyim. TÜM-DER eski Başkanı Erhan Tezgör var. Bilgesu Erenus var ama izin verin bu bilinmiş olanların dışında fazla isim vermeyeyim. ama, sendikacı arkadaşlarım var. Yeni kuşaklarla gitmek istiyorum ve bazı kimselerle de açıkça söyleyeyim birlikte olmak istemiyorum.

AYRILIKLAR BİRLEŞMEK İÇİNDİR

Yeni Düzen Mücadelesi İyimser Olmayı Gerektiriyor

Değerli Başkan. değerli arkadaşlarım. bu oturuma başlarken, bu dönemde bizlerin ne kadar özgürlükçü, ne kadar cömert ^abileceğimizi Başkanımız. gösterdi. İlk turda her birimiz 20'şer dakika konuşacaktık. ben saat tuttum, ortalama 32 dakika konuştuk. Şimdi Başkan'dan dileğim şu: Bazen yazarken, nokta koyamıyorum. Konuşmamı 20 dakikada bitirmek istiyorum. Diğer arkadaşlarıma yapmadığı uyarıyı hiç olmazsa bana yapar.

Çünkü bundan sonra tartışacağız; şu aşamada, ilk turda, diğer arkadaşlarımın değindiği çok değerli konularda, mümkün olduğu kadar az konuşabileceğim. Halbuki bunların tartışılması lâzım.

Türkiye'de sosyalistferin partisi olacaktır!

Arkadaşlarım, politika hep sürer. Parti ve politika birbiriyle iç içedir. Biri diğerine eşit değil. Her koşulda politika yapılır. Sol politika yapılır. insanlar hapse atılır, hapiste dirençli davranırlar, kendilerini yetiştirirler, bu politikadır. Bir Albayla iki subaydan oluşan bir mahkeme heyetinin karşısına çıkartılırlar ve bütün düşüncelerini

İstanbul'da §an Tiyatrosu Salonu'nda, 10 Mayıs 1986 tarihinde, Arslan Başer Kafaoğlu, Doğu Perinçek, Uğur Mumcu ve Murat Belge'nin katılımıyla yapılan paneldeki konuşma, Saçak Dergisi, Sayı 29, Haziran 1986.

olanca cesaretiyle söylerler; politikadır. bu. Bunlar yapıldı ve yapılıyor. Aramızdan bazıları alınır bir kürsünün üstüne bir sandalye konur üzerine çıkarılır ve başına bir ilmik takılır ve o genç arkadaşımız... «Kahrolsun Faşizm. Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi» diye bağırır. Sandalyeye tekme atar (Alkışlar). Bu politikadır. Politikanın en yaşa-tıcısı. en özverilisidir. en disiplinlisidir. Hep politika yapılır, Türkiye'de de yapılır; fakat parti başka bir iştir. Parti, politikanın en olgun, en gelişmiş şekliçlir ve parti ile insanlar, bir sınıf. iktidara gider. Parti, iktidara gitmek içindir. Mutlaka Türkiye'de de bir sosyalist örgütlenme ve parti olacaktır ve bunun bir tek amacı olacaktır: İktidar. Türkiye'de sosyalist iktidarı kurmak için parti olacaktır. Parti, fizikteki kaldıraç gibidir, insanı, sınıfını, bireyini, iktidara götüren bir kaldıraç. Türkiye'de sosyalistlerin partisi olacaktır (Alkışlar).

Arkadaşlarım, şu düşüncelerin hiçbirine katılmıyorum. Ne bir anayasa, ne bir yasa, Türkiye'de sosyalist partinin kurulmasına engel olamaz (Alkışlar). Böyle bir engel yok; bunu tartışmayalım. Türkiye'de mümkün olduğu ölçüde sosyalistlerin parti kurmasını yasaklıyorlar. Kişileri yasaklamaya çalışıyorlar. Partiyi yasaklamazlar ve sosyalist parti bu dönemde de kurulacaktır; adının sosyalist olması gerekmez.

Parti kurmanın riskleri var.

Benden önce konuşan arkadaşlarımın söyledikleriyle ilgili düşüncelerimi ikinci turda ifade edeceğim. Ancak burada, geçerken, hazırladığım konuşmama uyum sağladığı ölçüde bazı değinmeler yapacağım.

Doğu Arkadaşım, parti kurmanın derneklerden daha güvenceli olduğunu söyledi. Katılamıyorum. Şu anda yaptığımız toplantı legal bir toplantıdır. Ama on yıl sonra bizi, bu toplantıdan dolayı, sizler de dahil, sıkıyönetim mahkemesine götürebilirler. Bundan kuşku duymuyoruz (Alkışlar). Bunu bilerek bu toplantıya geliyoruz.

Önümüzde örneklerimiz var: DİSK var, Barış Derneği var. 70'li yılların diğer parti deneyimleri var. Hepsi önce legal sayıldı ve sonra sıkıyönetimde yargılandı veî yargılanıyor.

Bir parantez açmam gerekiyor: Benden önce konuşan arkadaşlarım beni affetsinler. Bir sözcüğü dinlerken çok rahatsız oluyorum. Karşımızdakilerin bize yönelttikleri sözleri birbirimiz için kullanmamamız gerektiğini düşünüyorum. Sosyalistler arasında «fraksiyon» sözcüğünü saygısızlık sayıyorum (Alkışlar). Aramızda birbirinden ayrı düşünen arkadaşlar var; beğensek de beğenmesek de bizim yolumuzun dışında mücadele yapan sosyalistler var. Fraksiyon. kesir demek, küsur demek; birbirimiz için kullanmamalıyız.

Arkadaşlarım, eğer biz önümüzdeki dönemde iktidara gelemezsek, bu toplantıdan veya başka toplantılardan. sonra kurulan partiyi alacaklardır; yine sıkıyönetim mahkemesine götüreceklerdir. Dernek ile parti arasında güvence açısından bir fark yok. Parti kurmanın daha güvenceli olduğunu kabul edemiyorum.

Çünkü Türkiye'de 1930'lu yıllardan beri yapılan mücadele, bizlerin ve bizden öncekilerin yaptığı mücadeie, arkadaşlarım, bir mülkiyet rejimini değiştirme mücadelesidir. Türkiye'de özel mülkiyete, giderek, sınırlama mücadelesidir Türkiye'de yapılan.

Uğur Mumcu arkadaşım, güzel örnekler okudu. 195(); yıllarında burjuva politikacıları Faik Ahmet' Barutçu, Osman Bölükbaşı, Türkiye'de bir

sosyalist parti özgürlüğünü savunuyorlardı. Sosyalist mücadele vardı; ancak korkuları yoktu. Barutçu'nun, Bölükbaşı'nın objektif olarak Türkiye'de bir sosyalist iktidar korkuları yoktu. O zamanlar birazcık özgürlükçü görünebiliyorlardı. Ama 1960 yıllarının ikinci yarısından beri Türkiye'deki bütün hükümetlerin, AP, 12 Mart, 12 Eylül, ANAP, hepsinin bir tek hedefi var: Türkiye'de sosyalist iktidarı önlemek. Başka hiç bir kaygıları yok.

Bütün yaptıkları iş budur. Bir yerden yol buluyorsu.. nuz; orayı kapatıyorlar. Öbür taraftan yol buluyorsunuz; orayı kapatıyorlar. Bütün legal yolları kapatmak istiyorlar ve size sadece göstermelik bir alanı açık bırakıyorlar.

Arkadaşlarımın, beni yanlış - anlamayacaklarını sanıyorum; sonuna kadar legal yollar denenecektir ve ümit ediyorum, bir daha sıkıyönetim mahkemeleri olmadan ön -ce bizler sosyalistlerin iktidarını göreceğiz (Alkışlar).

Arkadaşlarım, sosyalistlerin siyasal örgütünün adının sosyalist olması o kadar önemli değildir. Ancak olacaktır; sosyalistlerin yönetiminde bir partileşme mutlaka olacaktır. ’

Biz başka takımız,

SHP başka takımdır

Kimseyi rencide etmek istemiyorum. Net olmaktan yanayım. Bu süreçte kimlerin konuşabileceğinin çok net olarak ortaya konması lâzım. Affedeceğinizi umuyorum, yazmış olduğum için tekrarlamak zorundayım ve söylemekte sakınca görmüyorum.

Türkiye'de sosyalist mücadelenin içinde DİSK'in, Devrimci işçi Sendikaları Konfederasyonu'nun çok önemli bir. rolü vardır. 70'li yılların ortasına kadar Türkiye Devrimci-işçi Sendikaları Konfederasyonu, sosyalist sendikacıların yönetiminde sosyalist imajlı bir sendika idi. 70'li yılların ortasından sonra bunu kaybetmiştir. Bunu net olarak söylemek durumundayız. 1980 yılına doğru, Devrimci İşçi Sendikaları içinde TİP'li, TSİP'li, başka partili, Dev-Yol'lu, Kurtuluş'çu, hiçbir işçi barınamaz bir hale gelmiştir. Sadece CHP ve CHP'nin tarihsel ardılı bazı akımlara izin vermiştir; bunu niçin söylüyorum?

Abdullah Baştürk'e saygım var, ama 1970'li yıllarda da sosyalist bir örgütlenmenin içinde değildi. bugün de değil. Sık sık «sosyalist parti kurulmasın» konulu demeçlerini okuyorum. Hayır olamaz. Seçimi yapılmıştır. SHP, demiştir. Sosyalist partinin kuruluşu üzerinde ancak, sosyalist partiden olmak isteyenler, bu kadar ısrarla söz sahibi olabilirler. Bunun dışında, sosyalist örgütlenme perspektifi olmayana benim saygım' vardır sözl-eri bizi etkilemez. Arslan arkadaşım SHP'lidir, son derece saygım vardır, yaptıkları işler önemlidir. Ama izin verin SHP başka tayfadır, biz bir başka tayfayız. SHP bir başka takımdır, biz bir başka takımız. Bunlar ayrıdır.

ᵛer ver dostça çatışırız. yer yer destek oluruz ama ayrıyız (Alkışlar). Onların yolu ayrı, bizim yolumuz ayrı.

Özeleştiri sorunu

İkincisi buraya gelmeden önce, bir İslâmcı dergiden söyleşi istediler. Birinci sorusu beni övüyor, çalışmalarımda sol içinde haysiyetli bir özeleştiri yapmışım. Cevap verdim, bunu hakaret kabul ediyorum, dedim.

Arkadaşlarım, bu toplantıyı düzenleyen Saçak Dergisi'nin bu sayısını alma *mı* söylediler. *Aziz* Bey'e, *Aziz* Ne-sin'e söyletmişler, kapakta var. «Sol özeleştiri yapsın». Yapmayacağız (Alkışlar). Türkiye'de artık bu özeleştiri istekleri kabak tadı verdi.

Türkiye gibi bir ülkede, pişmanlık yasasının çıktığı bir ülkede, dört yıldır-beş yıldır. televizyonda, radyoda «hadi pişman mısınız, söyleyin, hatalarınızı söyleyin, kabul edin» denilen *bir yerde, bir de bizim* birbirimizden aynı isteklerde bulunmamızı doğru saymıyorum. Bizi suçlayanların işini kolaylaştırmak bizim işimiz değil. Biz birbirimizi eleştiririz, özeleştiri istemeyiz.

Yeni romancılarımız çıktı, biliyorsunuz. «Özeleştiri» yapıyorlar (Alkışlar). Pişman olanlar yapıyorlar. Biz ne yaparız. ne de isteriz. •

Arkadaşlarım, isterseniz *özeleştiri* üzerinde bir başka gün bir araya geliriz ve tartışırız. Şu kadarını söyleyeyim; benim din ile pek öyle ilgim yok. Özeleştirinin kaynağı hıristiyan dinidir, papaza günah çıkarma pratiğinden

çıkıyor. Bizim. sosyalistlerin önünde günah çıkaracakları pa-pozları yok (Alkışlar).

Eylülist *rejimin* yasaian

Şimdi arkadaşlarım, yirmi dakika içinde söyleyeceklerimi hızla söylemek istiyorum. Peki. kimler söz sahibi olacaklar? Kimlerin bir sosyalist partileşme hareketinde ağırlığı olur. sözleri hesaba katılır? Bunları üc gruba ayi-rıyorum.

Bir: 12 Eylül Rejimi'nin, benim Eylülist Rejim dediğim rejimin yasalarına, almış oldukları kararlara, birer TC yurttaşı olarak saygılıyız. Bu kararlar değiştirilinceye kadar bunlara saygılı olmak durumundayız. Ancak bunları fiziksel yasa saymayız. Bunu şunun için söylüyorum: 12 Eylül'de şu veya bu nedenle bir takım ceza tehdidi ile veya başka nedenlerle bizim birçok arkadaşımız bu ülkeyi terketmek durumunda kaldılar. Yurt dışındalar. Uzun müddet sosyalist mücadele içinde olmuş arkadaşlarımız-dı ve biz Türkiye'de bir sosyalist partileşme, bir hazırlık içinde olduğumuz zaman, 12 Eylül o arkadaşlarımızdan yurttaşlık haklarını aldı diye, onları ceza tehdidi içinde bırakıyor diye, onları yok sayamayız. Bir: Yurt dışındaki arkadaşlarımız mutlaka şu veya bu şekilde, yurttaşlık hakları ellerinden alınsa bile, Türkiye'deki bir sosyalist harekette, bir örgütlenmede sözü, sesi duyulacak, mutlaka yasalar ölçüsünde hesaba katılacaktır (Alkışlar).

Hesaba katmamız gereken

İki: Arkadaşlarım, çok konuşuldu; şiddet yolunu biz açmadık. Şiddet yolunu Türkiye'nin sosyalistleri açmadı.

Belki şu salonda olanlardan bir bölümü, belki bu salonda olmayanlar, bizleri, bir legal örgütlenme düşüncesini reddetmeyenleri, bunu zaman içinde yapabilmeyi düşünenleri, safdil, aptal. beş sene on sene sonra sıkıyönetim mahkemelerinin önüne çıkacak safdiller olarak - görebilirler. Şu salon içinde ya da başka bir yerde legal örgütlenmeyi reddedenler olabilir. Ancak bizim onları reddetmemiz, yok saymamız için bir neden görmüyorum. Biz red-detsek de etmesek de böyleleri olacaktır. Gerçekliktir.

Kurulacak sosyalist bir partinin, işinin gücünün, bizim seçmediğimiz bir yolu seçenleri kınamak olduğunu kesinlikle düşünmüyorum. Bizim öyle işimiz yok. Şiddeti önlemek bizim işimiz değil. Kim doğurdu ise, kim başlattı ise, onlar düşünsünler.

Bizler savcı kafasıyla, işimizi gücümüzü bırakarak, «sizler teröristsiniz. sizler anarşistsiniz» diyemeyiz. Tabii ki legal sınırlar içindeyiz. Tabii, bizim içinde olabileceği-

miz, benim değil bizlerin içinde olacağımız bir sosyalist örgütlenmede, legal olmayan unsurların, legal olmayan hareketlerin yeri yoktur. Ancak hiç kimse safdil olmamalıdır; Türkiye'nin önümüzdeki yıllarında, biz beğensek de beğenmesek de, bizim dışımızda bazı hareketlilikler olacaktır. .

Legal örgütlenmeyi tartışıyoruz. Ancak 1980 yıllarında, insanlarımıza, gençlerimize, legal yolun cazibesini anlatmakta, 1960 ve 1970 yıllarından çok daha kötü ve çok daha elverişsiz koŞtJllardayız. Suç bizim değil. Türkiye'de burjuvazi, legalite ile illegalite arasındaki sının sırat köprüsüne çevirdi. Burjuvazi, bütün burjuva legali-tesini zorladı. Sınırları attı, bir tarafa.

En meşru Barış Derneği ortada. Diğerleri ortada. En yasal kongrelerden dolayı, bir zaman gelecek yargılanacaksınız, hapis yatacaksınız. Ondan sonra yeniden poli., tikaya atılmış olan insanlara, legalitenin cazibesini anlatmak çok zordur.

Evet, inançla anlatacağız. Legalite sağlıklı bir yoldur. Çürümeyi önler. Ama bunu kabul ettiremediğimiz insanlarımızı, bu ülke için özveri ile mücadele etmek isteyenleri, sabahtan akşama kadar, «sizler teröristsiniz, sizler anarşistsiniz, sizler legaliteyi anlamazsınız» diye suçlayamayız. Hayır, bu konuda çok net olmamız lâzım.

Bizim legal yolumuzu kabul etmeyenler, bizim yapacaklarımızı etkileyebileceklerdir. Bir sosyalist parti, kendi dışındaki gerçekliklerle ilgili, tıpkı ihtimaliyet hesabı yapar gibi, probabilite hesaplar gibi, bizim dışımızdakileri, bizi ve legaliteyi beğenmeyenleri hesaba katmak durumundadır.

Üç: Direnenler. Söz sahibi olanların üçüncü kategorisine direnenler, Amerikan emperyalizmine karşı olarak gi., riyor.

Dayanaklar ve gelenek

Arkadaşlarım, bir partileşme sürecinde söz sahibi olanlara değindim. Şimdi, dayanaklarına ve geleneğine geliyorum. Boşlukta kurulmuyor; bizler gökten gelmiyoruz.

Nedir. nedir bu işin dayanağı? Bir: Evrensel bir kaynağı vardır, sosyalist partilerin. Marks'tan başlar, Engels'-ten devam eder. Adı ister sosyalist olsun, ister olmasın. bu kaynağı reddedemezsiniz. Bu, bir.

Kompleksimiz yok.

İki: Arkadaşlarım. sosyalist insanlar ve parti, kompleksli olmamalıdır. Hepimiz bağımsızlıktan yanayız. Hepimiz bağımsız bir sosyalist hareket, bağımsız bir Türkiye istiyoruz. Bağımsızlık kadar güzel ne var? Hiç kimsenin, başka bir ülkenin kontrolü altına, başka bir ülkenin partisinin kontrolü altına girmek için sosyalist olabilece-• ğini tahmin etmiyorum. Bu salonu, bu kürsüyü bundan tenzih ederim. Ama kompleksimiz yok. Bağımsıziık diye, bağımsız olduğumuzu göstereceğiz diye, sabah kalkacağız saat dokuzda, «Kahrolsun Sovyetler Birliği». öğle ajan-sınaa «Kahrolsun Sovyetler Birliği», akşam ajansında «Kahrolsun » Ne? Bağımsızmışız, yok arkadaşlar. böyle şey

yok. Bizim kompleksimiz yok (Alkışlar). Bizim kompleksimiz yok. Bağımsızlığımızı anlatmak için Sovyetler Birliği ile[1] düşmanlığı reddediyorum (Alkışlar). Biz, daha iyi bir sosyalist düzen kuracağız. Dünyada hiçbir şey 20. yüzyılda ilk sosyalist devletin kurulmuş olması kadar önemli değildir (Alkışlar). Bir sosyalist için bundan daha önemli hiçbir şey olamaz. Türkiye'de sosyalizmi kuracağımız zaman Dünya Sosyalist Sistemini bir gerçeklik olarak kabul etmek durumundayız. Güçlükleri yok mu? Var. Ama kompleksli olmayacağız. Bizim işimiz Polonya'ya, şuraya buraya akıl vermek değil. işimiz bu değil, işimiz bu değil (Alkışlar). Arkadaşlarım, bir Soljenitsin çıktı, şimdi CIA bite sahip çıkamıyor. Lech Walessa'ya hiçbir saygım yok. Kapitalist restorasyon adamıdır (Alkışlar). Hiçbir saygım yok. Böyle bir sorunumuz yok. Bu arada

söyleyeyim, şöyle bir sorunumuz da yok: «Ne eyler işçi sınıfı hep iyi eyler...» Hayır. 12 Eylül Anayasasına işçi sınıfı oy verdi. Ben oy vermedim. Öyle sorunumuz yoık.

Bizim işimiz nedir? «Şöyle hazır sosyalizmi kuracak ■bir halk var, işçi var, bizi bekliyor!» Hayır, bizim böyle

bir beklentimiz, sanrımız yok. Hayır, bizim isimiz onları sosyalist yapmaktır. İşçi tulumuna hayran değiliz.

Ulusal geleneğimiz

Ulusal bir geleneğimiz var, ikincisi bu kaynaktan olamayız. Resmî görevliler için söylüyorum, organik anlamda değil, bilimsel anlamda ulusal kaynağımızdan ayrılamayız.

Şimdi bu kaynağın örgütlerini sayıyorum. Osmanlı Sosyalist Fırkası, Türkiye Komünist Partisi, 1940 yıllarında kurulan partiler, Fikir Kulübü, Türkiye İşçi Partisi, Dev-Genç, THKP-C, THKO ve yakın zamanın örgütlü çalışmaları. Bunlar, Türkiye solunda geçmişin realiteleridir. Bunları ciddi bir şekilde incelemeden, bunları değerlendirmeden, bunların eylemlerinden, yaşamlarından, yasal anlamda çıkarılabilecek yolları saptamadan, kendimizi sürdüremeyiz. Geçmişimizi eleştirebiliriz; reddedemeyiz.

Bunlar vardır. Tarihimizde vardır. Türkiye dediğimiz zaman bu miras var. Bunu iyice özümsemek durumundayız. Redd-i miras, bizde yok.

Son olarak bizler yalnızca sosyalist mirasın değil, too Osmanlı'dan beri, genel anlamda tüm Türkiye ilericilerinin izleyicileri ve sürdürücüleriyiz: Çok geriye gitmiyorum. mutlaka Osmanlı döneminin yirminci yüz yılından baslı-yorum. Özgürlük için dağa çıkan üç genç, üç subay, Enver, Niyazi, Eyüb Sabri, Hareket Ordusu'nun subay sivil gönüllü kadroları, Anadolu İhtilâlcileri, 27 Mayıscılar, ondan önce 28-29 Nisancılar, bizim şu anda aklıma gelebilen, ilerici geçmişimizdir.

Geleneğimizi özümleyerek, sosyalist partiyi ve iktidarı kurmak durumundayız.

Çok teşekkür ederim (Alkışlar).

Arkadaşlarım, ben en çok Murat'ın konuşmasını sevdim. Benim duygusal konuşma yaptığımı söyledi. Nihayet duygum olduğu, bir kalbim ofduğu kabul ediliyor. Buna seviniyorum.

Duygulu olmaktan korkmamak gerekiyor. Zaman zaman fazla akıllı olmaktan korkmak gerektiğini düşünüyorum. Yurt sevgisinin, halk sevgisinin, sınıf' bağlılığının akılla pek ilgisini kuramıyorum. Sosyal mücadeleye atılan insanın, başlangıcında duygusal olduğunu ve olması gerektiğini düşünüyorum.

Bizi buraya halkımıza; olan sevgi

ve duygumuz getirdi

Şu masaya bakın: Doğu arkadaşım akademik kariyerdi, şimdi değil ve hapislere girdi. Uğur arkadaşım akademik kariyerdeydi, hapis yattı. Murat Belge, akademik kariyerdeydi, hapis yattı. Aslan Başer'i devlet görevine girdiğim zaman tanıdım; Maliye Bakanlığı'nın en bilgili ve-parlak genel müdür yardımcılarından birisiydi. Hapse girdi. Ben Devlet Planlama'da başladım akademik kariyerde oldum ve şimdi buradayım. Biz çok mu «akıllıyız»? Bizi buraya halkımıza olan sevgimiz. duygumuz, getirdi. Duyguyla geldik, aklımızı halkımıza, yurdumuza vermek istiyoruz.

Bir soru var; tüm konuşmacılara gelmiş. Hiç kimse cevap vermeyecek diye korkuyordum. Murat değiniverdi. Ben de değineceğim. İlk cümlesi şöyle: «Hepinizin anlaştığı konu: Kadınların dışlanması». Ben yine kendi adıma cevap veriyorum, kadınları dışlamayı hiç düşünmüyorum. Soruya devam ediyorum: «Kadınsız nasıl sosyalizm yaparsınız?» Hiç niyetimiz yok. Kadınlarla beraber sosyalizm yapacağız. Murat, izin versin; zaman zaman unutuyoruz.. Çok akıllı olduğumuz zaman sosyalizmin güzel bir dünya olduğunu unutuyoruz. Mücadele içinde amacı unutuyoruz. 1970'li yıllarda da gördük, makinalaşıyoruz, mücadele içinde katılaşarak amacımızı unutuyoruz. Dünyada ve Türkiye'de sosyalist mücadele, bir açıdan, cennete benzer bir dünya kurmaktır. Bunu hiç unutmayacağız. Eğer bizler sosyalistsek, dünyanın tüm nimetlerini yaşadığımız dünyada bulamadığımız için sosyalistiz. Bizler, dünyanın bütün güzelliklerini ortaklaşa

yaşayabileceğimiz, bütün zenginliklerini paylaşabileceğimiz tek düzen sosyalizm ol-•duğu için sosyalistiz. Daha güzeli, bütün mutluluklara •hepimizin lâyık olduğunu düşündüğümüz için sosyalistiz.

Soruya devam ediyorum: «Kadınlar için kota koymadan kimden oy istiyorsunuz?» Kota, pay demek oluyor. Kadınlara ayrı bir pay dağıtmayı düşünmüyoruz. Birlikte olmayı istiyoruz.

Şimdi, arkadaşlarım, izin verirseniz bir-iki noktaya değineceğim.

Sözlerim yanlış anlaşılıyor. Aslan Başer'le yollarımın ayrı olmasını istemem. Demin kendisi söz etti, sosyalizme 1961 yılında başladım, dedi. 1961 yılında Aslan'la aynı odada oturuyorduk. Türkiye oldukça romanesk ve para-dokslu bir ülkedir; başbakanlıkta bir odaydı. 12 Eylül'de ıbu bina ve oda, Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği olarak kullanıldı. Aslan Başer devlet hizmetinde benden ■çok öncedir; maliye ve iktisatta teori ve uygulamayı bir arada bilen pek az uzma'ndan birisiydi. Yollarımın ayrı olmasını istemem. Şu anda biz sevgili Aslan'ı bir teknik yaradım. olarak SHP'ye vermiş durumdayız. Orada başarılı olursa, olur; dileriz. Olmazsa, aramıza döner. Hiç bir sorunumuz yok.

Burada izin verirseniz, Aslan Başer'in dostluğuna sığınarak, söz hakkımı Uğur Mumcu'ya vermek istiyorum. Eğer isterse Uğur, iki-üç dakika Aslan'ın kendisi ve Cumhuriyet Gazetesi ile ilgili söylediklerini cevaplandırabilir.

Dışardaki arkadaşiarımız da bir gerçektir.

Devam ediyorum.

Burada birbirimize karşı söylediklerimizden fazla rahatsız olmamamız gerektiğini söylüyorum. Başarılı bir toplantı yaptık; tartışacağız. v

Dinleyicilerden bir arkadaşım bana bir soru ve daha doğrusu not göndermiş; burada olmayanların eleştirilmesini doğru bulmadığını yazıyor. Beni kastetmiyor ve benim bunları tekrarlamamı istiyor. Uğur arkadaşımın, Behice Hanım ile benim aramda yaşanan bir olayı buraya getirmesinden rahatsızlığını belirtiyor. Rahatsız olmamak ge-trek.

Uğur'un sözünü ettiği olayı hiç önemsemiyorum. Benim bir sorunum yok. Uğur'un da. önemsediğini sanmıyorum.

Sosyal pratikte her ayrılışımızda tekrar bir araya gelebileceğimizi düşünmek durumundayız. Ayrıldığımızda eteklerimizdeki taşların hepsini atmamalıyız. Birbirimizle zaman zaman sert tartışma yapabiliriz. Sert tartışma, insanın içinde, derininde duymasından doğar. insan ideallerine çok bağlı ise, amacına kıskançlıkla bağlı ise, bazan küçük bir adımın, bütün sonucu etkileyeceğini, yakacağını düşünür ve sert tepki gösterir. Zaman geçince daha uygun öneme indirir.

Behice Hanım'ın kişiliğine gelince, bizler, ömrünü sosyalizm mücadelesine adamış kimselere yalnızca saygı duyarız. Duymak durumundayız. Buradaki tüm arkadaşlarımın da böyle düşündüklerini ve duyduklarını sanıyorum.

Bu bağlamda bir başka sorun var. Şöyle: Dışardakile-rin gelmelerini bekleyeceğiz. Böyle bir sorunumuz yok. Bunu söylemedim. Ancak dışardaki arkadaşlarımız da bir gerçekliktir. Eylülist Reim'in yasalarını, kurallarını saygıyla karşılarız. Ama onlar da Türkiye'de sosyalizm için mücadele eden insanlar. Onları yok sayarak, onların yurt dışında olmalarını bir gerekçe yaparak, onlarsız onların düşüncelerini hesaba katmadan, bir sosyalist partileşme olamayacağını söylüyorum.

Dünya sosyalizminin sorunlarına

fazla zaman ayırıyoruz.

Doğu arkadaşım bilanço diyor, bunun da bilançoya katılması gerektiğini söylüyorum. Diğerlerini önemsemiyorum. Benim Çekoslovakya konusundaki söylediklerim yine yanlış anlaşılıyor. Ben Çekoslovakya'ya müdahalenin Sovyetler Birliği ve dünya sosyalizmi için olumlu olacağını düşündüm,- o zaman da, bugün de görüşlerimi değiştirmiyorum (Alkışlar).

Şimdi arkadaşlarım, biz Türk aydınlarının yaptığı bu .toplantıdan -gerçekten hiç kötümser değilim. Ama bir noktaya değinmeme izin verin. Biz eğer Sovyetler Birliği ile Amerika arasındaki bir dış politika tartışmasında önemli 'bir Sovyet tezini, buradaki bütün sorunlarımızı unutacak bir şekilde, sosyalist hareketin birinci maddesi haline getirirsek

hata ederiz. Tatsız iş yaparız. Ülkemizin sosyalizm mücadelesine yararlı bir iş yapmamış oluruz. Biz Türkiye'de sosyalizmi kuracağız. Sovyetler Birliği'nin dış politikası, bizim için, bizi ilgilendirdiği müddetçe önemli olur. Dolayısıyla arkadaşlarım lütfen komplekse kapılmasınlar. Türkiye'de sosyalist parti kuruluşu ile ilgili bir tartışmada, bana öyle geliyor, Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya, Sovyetler, Afganistan, Walessa sözcükleri fazla geçiyor. Çok fazla tekrarlanıyor. Bizim işimiz gücümüz, Polonya'daki sosyalizmi, Afganistan'daki durumu düşünmek veya aramızda bu noktada bir ayrım yapmak değil. Her birimizin ayrı ayrı görüşleri olabilir. Şu anda işimiz dünya sosyalizminin sorunlarını çözmek değil (Alkışlar).

Bir de şu tank işine gelmek istiyorum. «Afganistan'da Sovyet tankı» deyip, tekrarlıyoruz. Bizde de tank sokağa çıkınca, Amerikan tankı ya da Alman tankı çıkıyor. Şu tank iyi, ya da diğeri kötü; bu tartışmayı verimli saymıyorum.

Türkiye'de sosyalistbir partinin kuruluş sorunlarını tartışırken, dünya sorunlarına ve dünya sosyalizminin sorunlarına fazla zaman ayırdığımızı düşünüyorum. Bu çerçeve içinde, yalnızca yöntemsel ve teorik özü olduğu için, bir başka soruna değinmeden edemiyeceğim.

Zorla töm değiştirmeye hayır!

Bir söz var: «Bulgaristan'da yapılan, sosyalizme sığmaz». Her zaman söylüyorum; bazı işler sosyalizme de sığmaz, kapitalizme de. Zorla isim değiştirmek her ikisine de sığmaz.

Şimdi arkadaşlarım, izin verin, birazcık duygusallıktan uzaklaşalım. Türk dış politikasının ve ClA'nın ma-nüplasyonlarından da uzaklaşalım. Çok gerçekçi olalım. Türkiye'de Türkiye, bir Ermeni çocuğunu idam etti. Adı

Ekmekçiyan'dı. Bugün Türkiye dış politikasının en büyük hedefi California valisidir. Adı, Dökrneciyan. Türkiye ile ilgili Amerikan Senatosu'nda en fazla sorun olan bir Kongre üyesi var! Adı Paşayan. Bulgaristan'ın önemli bir opera sanatçısı var. Adı Gavurof. Romanya'nın Devlet Başkanı var. Adı Çavuşesku. Şimdi neyi anlatıyorum ben? İsim değişir. Ama isim doğal olarak değişir. Bunları abartmayalım. Hele bize geldiğiniz zaman,

Türkiye'ye geldiğiniz zaman ben şunu söylerim! Siz Selçuklu tarihi ile övünürsünüz, hiç bir hükümdarınızın ismi Türk ismi değildir. Keyhüsrev Türk ismi değildir, Keykubat Türk ismi değildir. ister kapitalizmde, ister sosyalizmde zorla isim de-ğiştiriliyorsa «hayır!» deriz; biz bunu hiçbir zaman kabul edemeyiz (Alkışlar). İnsan her yerde ve her rejimde ismini seçer. Zorla ismini değiştirmez. Eğer bunu Bulgarlar yapıyorsa, zorla isim değiştiriyorsa, ciddi bir parti oluruz ve Bulgarlar'a «yanlış yapıyorsunuz» deriz. Bunu söyleriz. Yalnız Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış İşleri Bakanlığı'nın bir organı olarak hareket etmeyiz. Sosyalist Parti, yalnızca, Sovyetler Birliği Komünist Partisi söz konusu olduğunda değil, her zaman bağımsız davranmaya özen göstermek zorundadır. Zorla isim değiştirmesine karşı çıkarız; ancak bu nedenle ne sosyalizmi ve ne de Bulgaristan'daki sosyalist uygulamayı reddederiz (Alkışlar).

Bağımsızlık ciddiyet ister; ciddi olmak zorundayız. Türkiye, Birleşmiş Milletler'de Bulgaristan'ı kınamak istiyor: Müslümanların ismi değiştiriliyor. Bizim, müslümanların ismini korumak diye bir işimiz yok. Bizler, laisizmden yanayız. Türküz ve laikiz; bu kadar. Müslümanların ismi üzerine bir cihata girmeyiniz. Birleşmiş Milletler'de Türkiye ileri sürüyor: Bulgaristan şalvar giymeyi yasaklıyor. Bize ne? Biz başka ülkelerin bizim giysi devrimimize karışmasından hoşlanır mıyız? Mustafa Kemal Paşa da yasakladı (Alkışlar).

Lütfen ciddi olalım. Ciddi olmak zorundayız.

Dünya sosyalizminin yanlış ya da doğru bazı pratiklerini, ufak sorunları, Türkiye, sosyalizminin temel sorunları yapmayalım.

Bir noktayı belirtmek zorundayım: Ben, bunları çok önemli gören' arkadaşlarımı da fazla eleştirmiyorum. Yalnızca fazla önemsememelerini diliyorum.

Birbirimizle ortaklık yapacaksak, birimizin bir düşüncesi nedeniyle, altına iki çizgi çizmeyelim. Bir kitabımın önsözünde de belirttim; 12 Eylül döneminde Uğur Mum-cu'nun birçok yazısını büyük bir rahatlık ve istekle okuyorum. Kavga ediyor ve seviniyorum. Ancak bazılarına katılmıyorum. Uğur da benim yazılarımın bir bölümüne katılmıyor. Fakat bu masanın

çevresinde tartışıyoruz ve ben, bu tartışmadan hiç bir zaman kötümser sonuçlar çıkarmıyorum.

Papazların önünde günah çıkartmak

Arkadaşlarım, izninizle, özeleştiri konusuna tekrar gelmek durumundayım. Zaman sınırı nedeniyle hızla anlat..1 ■mak zorundayım: Biz bu plağı daha önce de dinledik, bu filmi daha önce de izledik. 74 yılında da bu özeleştiri sorunu çıktı; boşuna tekrarlamıyorum.

Askerî idare gelir; televizyonlar yayın yapar. Bizim cephemizi de etkiler. Mahkemelerde bile etkilenenler olur; gençlerimiz «hata yaptım» diye bağırırlar. «Süleyman Demirel haklıdır» derler. Bunları 12 Mart döneminde de duyduk. Bunlar geçer; sonra yine bir araya gelmek istersiniz. Bir bölüm başlar; televizyondan başlayan yolu sürdürür, «özeleştiri yapın» diye tuttururlar.

Arkadaşlarım, 12 Mart döneminden sonra, sosyal mücadele yoluna girmek için diğerlerinden özeleştiri isteyenlerin hiç birisi mücadeleye katılmadı. Özeleştiri isteği, sosyal mücadelenin dışında kalmanın gerekçesi yapıldı.

Bağımsızlık gerek; kompleks gerekli değil. Şimdi bir dileğimi dile getiriyorum. Anti-Sovyetler. Sovyetler Birliği'ne Rusya diyorlar. Böyle diyenlere sesleniyorum; özeleştiri, Rusya'da doğmuştur. Papazların önünde günah çıkarma pratiği var. Hücredeki papazın önüne gelir, kadın, «zina yaptım» der. Bizim öyle sorunumuz yok. Cani gelir. «adam öldürdüm» der; bizim bu tür sorunumuz yok. Bu, hıristiyan pratiğinden, Rusya'daki toplumsal mücadele yoluyla, sosyalist uygulamaya girdi. Arkadaşlarımdan diliyorum, bunu almayalım; eksik kalsın.

Pratik bizi eleştiriyor ve biz birbirimizi eleştiriyoruz. Bu kadarı yeter.

Arkadaşlarım, bağımsız ve Türkiye üzerinde bir sosyalizm diyoruz;nedir? Bizler ne kadar çok bağımsız olmayan bir sosyalizm kurmak istesek, yine de kuramayız. Bizler bu toprakların insanlarıyız ve bir geleneğimiz var. Eğer özeleştiriye bugün karşı çıkıyorsam, bu toprakların insanı olduğum için ve kendi pratiğimden etkilendiğim için karşı çıkıyorum. Eğer Türkiye'de pişmanlık yasası gibi bir yasa çıkarılıyorsa ve bu yasanın tüm

amacı, insanlarımıza. «hata yaptım, affedin, yüzümü gözümü değiştirin» dedirtmek ise, izin verin biraz duygusal olalım ve şu öze!eştiriye hep birlikte karşı çıkalım. Özeleştiriye devam etmek gereğini savunan arkadaşlarımı tenzih ediyorum, böyle bir pratikte özeleştiri istemek . onuruma dokunuyor.

1970 yıl¦arını ve pratiğini çözümlemeye çalışan bir kitap yazıyorum. Avukat dostlarım itirafçıların dosyalarını ve iddianameleri verdiler. Bunları okurken Utanç duyuyorum. Tüm itirafçılar, isterseniz özeleştiriciler deyin. bir CIA senaryosunu tekrarlıyor: «Annemle babam geçinemez-di...». Hani yeni romanlar var ya, okuyorsunuz. «Annemle babam geçinemezdi, köyden kente geldim. kimse bana bakmadı, kadın bulamazdım, solcu oldum. affedin beni». Hepsi. bu. Bunları mı yapacağız? (Alkışlar). Bunlarla fazla bir yere gidemeyeceğimizi düşünüyorum.

Fraksiyon sözüne geliyorum. Benim arkadaşlardan ayrıldığım nokta var. Arkadaşlarım, bir defa biz eğer sos^ yalistsek, eğer sosyalizmi kuracaksak bunun güzel olduğuna inanıyoruz. Eğer güzel olduğuna inanmıyorsak niye sosyalizmi kuralım? Birinci nokta bu. İkincisi eğer sosyalizme güveniyorsak. arkadaşlarımdan rica ediyorum, «eleş., tireceğim. sizlere söz söyleyeceğim, hatalarınızı bulacağım» derken, sosyalistlerin kendine güvenini kırmasınlar, morallerini bozmasınlar. Hiç hoşlanmıyorum: 70 parçasınız, 100 parçasınız, 500 parçasınız. Mücadele moral ister; bu moral değil. Üç kişisiniz, beş kişisiniz; bu da kendine güveni sarsıyor. içimizden bazılarımız içimizden bazılarımıza sürekli olarak ne kadar «aşağılık» olduğunu anlatmaya çalışıyor; olmaz böyle şey. Bunlarla sosyalizm, bunlarla güzel bir dünya kurulmaz.

Öyle çok parçalı değiliz

Fraksiyon. hizip demek. Marksist Partiler ne diyor? Hizip, fraksiyon olmaz diyorlar.

Sözcükler üzerinde duyarlılık göstermeye hakkım olduğunu düşünüyorum. Daha önce de bir sözcük vardı: «Goşist». Benim, arkadaşlarımla birlikte çıkardığım bir dergide, 12 Eylül'den önce bu sözcüğe karşı da bir mücadele açtık.

Birbirimizle tartışalım, birbirimizle en sert bir şekilde tartışalım. Ama niye sürekli bizim tuttuğumuz yolu. legal yolu. doğru bulmayan arkadaşlarımıza Fransızcadan bir aşağılayıcı sözle hitap edelim? Neden, biz birbirimize sürekli siz küçük parça; fraksiyonsunuz, hiçbir öneminiz yok, epsilonsunuz diyelim, niye bunu yapalım? Bunu söylediğim zaman sadece moral için söylemiyorum. Çünkü ben Türk solunun, izninizle, çok parçalı olmadığına inanıyorum. Yıllardır ben bunu yazarım. Bunlar bizim aramızdaki tartışmaları büyütmemizden geliyor. Öyle çok çok parçalı değiliz. Çok şükür hapishanede, cenazede ve imza atarken, birleşiyoruz.

Aramızdaki görüş ayrılıklarını, 1970 yıllarının özel koşullarının etkisiyle abartmamalıyız. 1970 yıllarının özel koşullarını, 1980 yıllarına da taşıyacağımız sanılmasın. Ob-jektivite, böyle bir taşımaya elverişli görünmüyor.

Uzun yıllar Türkiye'de sosyalist düşünce ve pratik, baskı altında tutulmuştur. Bugün çoğumuz ve belki Mehmet Ali Bey bile, 1961 Türkiye İşçi Partisi'ni eleştiriyor, eleştirir. Ancak 1961 Türkiye İşçi Partisi, uzun suskunluk yıllarından sonra çok büyük ve görkemli bir başlangıç olmuştur.

Fakat şimdi bu görkemli başlangıçta değiliz. Hepimiz aştık. Başlangıç başkalarını doğurdu, çıkardı.

1970 yılları, bir «reddiye dönemi» oldu. Hem Türkiye işçi Partisi’ni, yeni başlangıcı ve hem de her şeyi reddetmeye başladık. Reddetmek çocuksu bir heyecandır; yaşadık.

Fakat hızlı pratik artık bizi birleştirmeye başladı. En önemli ayrılık noktalarımızdan birisi legalite-illegalite idi; şimdi böyle bir sorunumuz olmadığını sanıyorum. En azından çoğumuz için böyle bir sorun yok. Artık biz legal yolumuza devam etmekle birlikte, bunun dışına çıkanları, çıkabilecek olanları, savcılar gibi suçlayacak durumda değiliz (Alkışlar).

Türkiye'nin kendine özgü koşulları var

Şimdi şiddete geliyorum. Arkadaşlarım, Türkiye'de komünizm yasaktır. Komünizmi övmek de yasaktır. Benim ters bir huyum var, bir şeyi övemezsem, onu yermek de istemiyorum. Bana övme hakkını

vermiyorlarsa, yerme hakkını da kullanmıyorum. Türkiye'de bir tek, komünizmv övebilirsiniz, Avrupa komünizmini, onu da ben sevmiyorum (Alkışlar). Şimdi şiddete geldiğimizde eğer Rus komünizmi, Sovyet komünizmi varsa ve yasaksa, Avrupa komünizmi serbest diye niye Avrupa komünizmini isteyelim? Türkiye'nin kendine özgü koşulları var ve sosyalizm evrensel yapısı olan bir birikimdir.

Şiddete gelince...

Şimdi şiddete geliyorum. Şiddeti övmek de yasalarımıza göre suçtur. Başka bir şey yok. Suçtur. Şiddeti öve-meyiz. Övdüğümüz zaman kanunen suç olan bir şeyi övmekten dolayı hakkımızda dava açılır. Ancak arkadaşlarım, 12 Eylül'ü yapanlar da söylüyor, başkaları da söylüyor, ben de söylüyorum. izninizle ilk kez kendi çalışmalarımdan söz edeceğim. Ben Türkiye tarihine 3 tane sivil savaş dönemi çıkardığımı düşünüyordum. Bunlardan-bir tanesi, çalışmalarımı okuyanlar bilir, 1806-1826 yılları

arasını kapsıyor; bu dönemi iç savaş' olarak yazdım. Va-ka-i Hayri ile sona eriyor. Yeniçeri ordusu dağıtıldıktan sonra iç savaş bitiyor. İkincisi 1903-1923 dönemini içine -alıyor; tarihler biraz oynatılabilir. Bunların iç savaş dönemi oldukları resmî tarihte ya da başka tarihlerde ' yazılmıyor; ben çıkarıyorum.

Üçüncüsünün durumu biraz başka; 12 Eylül liderleri ' de 12 Eylül'ün hemen öncesini iç savaş koşulu olarak niteliyorlar. İç savaştır; başlangıç ve bitiş tarihlerini saptayıp belirtmem gerekiyor. Burada yapmıyorum.

İç savaş koşulları başkadır. Elitler, seçkinler öldürülür. Hiç suçu olmayanlar öldürülür. Masumlar ölür. Uğur arkadaşım. üç Kanadalı askerin ölümüne üzülmek gerektiğini belirtiyor. Hiç kuşku yok, üzülmek gerek. Üzülüyorum. Ancak yalnızca onlara mı üzülüyorum? Orhan Ca-vit'e, Ümit Doğanay'a, Kemal Türkler'e ve nicelerine- üzülüyorum.

Bir iç savaş koşulunu yaşıyorduk. Bu dönemde polise güvenemiyorduk. Bizleri Süleyman Demirel Hükümeti ' korumuyordu, güvence arayacak olursak genç arkadaşlarımızı düşünüyorduk. Bir şükran gereği çıkıyor (Alkışlar).

Yalnız burada benim anlatmak istediğim bu değil ve şu: Yolumuz şiddet yolu değil. Legal parti kuruluşunu tartışıyoruz. Doğu arkadaşım, güzel söylüyor; bilanço yapılmasını istiyor. Ben bunların da hesaba katılması gerektiğini söylüyorum. Şimdi bir sosyalist parti kurulduğunu varsayalım. Önemli bir toplantı ya da miting yapacağız. Şimdi tam bir miting öncesinde, hiç dilemiyorum, bizim dışımızda, bu kez beş Amerikalı öldürülürse ne yapacağız?

Az olmaktan, sarılmış olmaktan gelen sorunlarımız-vardı. Böyle zamanda, her aklımıza yatmayan işi «provokasyon» olarak niteliyor ve aklımıza yatmayan her işi yapanı da «polis» sayıyorduk. Aramızda polis ya- da provokatörlükle itham etmediğimiz kimse kalmadı.

Şimdi yeni döneme giriyoruz. 1970 yıllarını incelediğimi söylemiştim. Tüm iddianameleri okuyorum, araştırıyorum. İlk sonucumu açıklayabilirim: 1970 yıllarında, polis sol örgütlere pek girememiş görünüyor. Belki kaba ve insanlık dışı yöntemlere güvenmeye önceden karar vermiştir; polis istihbaratı yerine elektrik vermeyi o zamandan kararlaştırmıştır. Olabilir.

Sosyalist parti kurulur. SHP var. Dostça tartışmalar ' yapılır. Burada söylemek istediğim şudur: 1970 yıllarının pratiğini kural saymalıyım. 1980 yıllarının ikinci yarısından-itibaren başlayan yeni dönemin. 1970 yıllarına benzeyeceğini bir yasa hükmü saymalıyım.

İyimser olmak durumundayız.

Bir soru var: «Kürt sorununu burjuva demokrasisi çözebilir mi?» Bu soruya hemen cevap verebilirim: 12 Eylül dönemine- kadar Kürt yurttaşlarımızın silâhlı bir mücadelesi yoktu. Bu. 12 Eylül döneminde çıktı. Şimdiki yönetime burjuva demokrasisi denilirse, henüz bu sorunu çözemediği görülüyor. Bu kadarını söylerim; daha fazlasını söylemem. Bundan sonra Murat'a katılıyorum. Yasalar Çerçevesi içinde bunları söyleyebiliyorum.

Sözlerimi bitiriyorum.

Sosyalistler iyimser olmak durumundadır.

Yeni bir düzen için mücadele iyimser olmayı gerektirir. .

On yıl önceki sosyalist partileşme sürecini bilenlerimiz var. Ben de bir bölümünü biliyorum. Şu kadarını söyleyebilirim: Bugünkü toplantı bir sıçramalı toplantı olmuştur. Sorunlarımızı çok daha ilerde ve çok daha büyük sıçrama ile tartışıyoruz.

Hepimiz yine beraberiz. Bir tek aramızdan alınan canlar yok. İşimiz. ölülerimizin sayısını artırmak isteyenlere engel olmaktır. Türk aydınlarını. Türk solcularını biraz denizin üzerindeki ağaç gövdelerine benzetiyorum. Geliyorlar, bizi denizin dibine batırıyorlar, bir müddet tutuyorlar, orada. Biz bir süre sonra çıkıyoruz. Ama daha ilerden' çıkıyoruz. Ben bu defa daha ilerden çıktığımızı görüyorum.-Bizi. inatçı bülbüllere benzetiyorum (Alkışlar). Adamlar çıldırıyorlar. Alıyorlar, bir kısmımızı asıyorlar, hapse koyuyorlar. Biz bir müddet sonra yine aynı türküleri söylemeye -

başlıyoruz. Sinirleri bozuluyor. Bizim sinirlerimiz bozulma-malı. Bu işi sürdürüyoruz biz ve izninizle söyleyeyim, kaybımız o kadar fazla değil. Ben gidenlerin dışında 12 Ey-lül'ü hiç önemsemiyorum (Alkışlar). Kendimizde olmayan sorunlar, yaratmayalım. Bu toprağın insanları olarak sadece ölüme çare bulamayacağımıza inanıyorum. Ona da gerçekten üzülüyorum. Onun dışında biz burada kendi tartışmamızla yolu bulacağız. Ve en önemli dayanağımız şudur: Türkiye objektivitesi, sosyalistlerden başka kimsenin yönetemeyeceği-bir Türkiye'ye getirdi. Biz ne kadar aptal olursak olalım, iktidara geleceğiz. Çünkü objektif durum bizi zorluyor. Buna inanıyorum. Moralimizin yüksek olmasını diliyorum. Teşekkür ediyorum (Alkışlar).

MÜCADELEMİZİ BAŞKALARINA BIRAKMAYIZ

Şaşırdığım Sorulara Cevaplarım

— Türkiye'nin bugünkü koşullarında, bir Sosy<Jist Parti’nin kurulması gerekli midir? Neden?

— Birinci sorunuza çok şaşırdığımı belirtmem gerekiyor. «Türkiye'nin bugünkü koşullarında, bir Sosyalist Parti'nin kurulması gerekli midir?» diye soruyorsunuz. Türkiye'nin her koşulunda bir sosyalist partiye gerek var. Bu gerek hiçbir zaman ortadan kalkmıyor.

Sosyalist mücadele hiç durmaz; durmaması gerekiyor. •

Parti, sosyalist mücadelenin en etkin aracıdır. İktidara, sosyalist partiye dayalı bir mücadele ile gidilir; başka yol ve başka «yolumuz» yok.

Mücadele durmaz ve elverişli koşullar beklemez. Koşullarını geliştirir ve elverişli yapar. Bunu yaparken, bu mücadelenin en etkin aracı olan, parti de gelişir.

Mehmet Ali Arslan'ın sorularına cevaplar, Ağustos 1986 tarihinde cevaplandırıldı, Sosyalist Parti Çalışmaları, İstanbul, ı1986 içinde yayınlandı.

Partiler canlı organizmalardır; gelişirler.

— Anayasa, *ve* yasal düzenlemeler, bir Sosyalist Par-ti'nin kurulmasına engel midir?

— Bir sosyalist partinin kuruluşuyla anayasaların doğrudan bir ilgisi yoktur; Türkiye'de anayasalar yürürlükteki yasalar aracılığıyla gerçekleşiyorlar. Önemli olan yasalardır.

Türkiye'de yasalar. hiçbir zaman bir sosyalist partinin kuruluşuna engel olmazlar ve olmuyorlar. Türkiye'de burjuvazi de bunu biliyor; bildiğini uygulamasından anlıyoruz. 1940 yıllarından beri, Şefik Hüsnü ya da Esat Adil'-in partilerinden, 1961 Türkiye İşçi Partisi'ne ve 1970 yıllarının diğer yasal partilerine, TİP, TSİP, SVP, SDP, Emekçi Partisi ve varsa diğerlerine kadar. içlerinde sosyalistlerin bulunduğu partiler, normal düzende ve normal mahkemeler tarafından kapatıldılar.

1961 TİP'i, 12 Mart döneminde kapatıldı. Kapatma kararının Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiş olması. bir 12 Mart döneminde ve Türkiye'de sosyalizme ve solculuğa karşı büyük kampanyaların olduğu bir zamanda, kapatılmış olduğunu unutturmamalıdır; genellikle unutuluyor.

TİP ve TSİP ve diğer partiler, 12 Eylül döneminde, her hangi bir yargılama sürecinden geçmeden, yasa yapma ve yürütme yetkisini birleştiren ve

zaman zaman da yargı yetkisini eline alan beş kişilik MGK tarafından kapatıldı. Başka partilerle birlikte kapatıldılar.

Bugün MGK kararı ile kapatılan burjuva partilerin izleyicileri ve savunucuları partilerini kurabiliyor.

Bugün 12 Eylül'de kapatılan TİP veya TSİP türünden partilerin kurulmasına hiçbir engel görülmüyor. Görmüyorum. Eğer bu partilerin izleyicileri partiler kurulmuyor-sa. hâlâ bu partilerin görüşlerini savunan arkadaşlarımın, bu tür partiler kurmak istemedikleri sonucu çıkıyor.

Ekleyeceklerim var: Birinci Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşunu 1961 Anayasası'na bağlama eğilimleri var; görüyorum. Yanlış buluyorum. Çünkü 1961 Türkiye İşçi Partisi, 1961 Anayasası'ndan önce kuruldu.

1961 TİP'inin, 12.Mart Dönemi'nin anti-sosyalist baskıları ve kampanyaları içinde kapatılmış olması, yasaların uygulanmasında, toplumsal dinamiğin ve toplumsal muhalefetin önemini gösteriyor. önemli olan toplumsal muhalefeti yaratmak ve iktidara yöneltmektir; bu «bizim» işimiz.

Mücadelemizi, başkalarına bırakamayız.

Türkiye'nin gelişmesidiyalektiktir. Sıçramalarla yaşıyoruz. Her geri adımdan, denizin altına itilen ve bir süre tutulan ağaç gövdeleri türünden, daha ileriye sıçrayarak çıkıyoruz; çıkmak zorundayız. Suyu kesildiği zaman meyvalarını döken bitkiler türündeniz; kuruttuklarını sandıkları zaman boy veriyoruz. meyva veriyoruz.

örnek'likonusmayı sevmiyorum; bazan zorunluluk d uyuyorum. Mehmet Ali Bey ile Behice Hanım, ne 1940 yıllarında. ne 1960 yıllarında ve ne de 1970 yıllarında, Cumhuriyet Gazetesi'nde böylece ve özgürce görüşlerini açıklamak imkânını bulamadılar. Uğur Mumcu Arkadaşımın dizileri, hiç umulmadık olanakların var olduğunu gösteriyor.

12 Eylül ve 12 Mart öncesinde büyük gazete ve dergilerde tartışılamayan sosyalizm sorunlarına artık büyük gazete ve dergiler sayfalarını açıyor: Potansiyeli gösteriyor.

Hiçbir yasal engel göremiyorum ve düzeltiyorum, bir «yasal» engel görüyorum. Eylülist Dönem'in sansür alışkanlığının bir «oto-sansür» alışkanlığına dönüşmesinden kaygılanıyorum. Sosyalist mücadelede kendi kendimize. sansür koyma eğilimlerini aşmamız gerektiğine inanıyorum.

Devam etmeden önce özetliyorum: TİP veya' TSİP veya SVP türü partilerin kurulmasına hiçbir engel göremiyorum. Ancak yeni kurulacak partinin aynı isimlerle kurulması veya isimlerde «sosyalist», «işçi», «demokrat» türünden sözcüklerin bulunmasını da kesin bir koşul saymıyorum. Bu sözcükler olabilir veya olmayabilir; birikmiş bilincimiz içinde hiç de önemli değil.

Fetiş, ilkelin ideolojisidir. Sosyalist mücadelemizde fetişler dönemini çoktan aştık.

Bu arada bu soruya cevap verirken bir son noktaya .işaret etmem gerekiyor: Bizim şu anda legal bir komünist partisi kurmak türünden bir gündem maddemiz olduğunu da sanmıyorum. «Legal komünist partisi olmadan demokrasi olmaz» savlarının bir ciddi yanını göremiyorum. Bu sav, demokrasinin kendisiyle değil vitriniyle ilgilenenleri ilgilendiriyor. Ayrıca legal komünist partilerin kurulmasını, bugünkü «reel» demokrasilerin bir varlık nedeni, «re-el» demokrasiler için bir «turnusol kâğıdı» olduğuna da inanmıyorum. Legal komünist partilerin kurulması artık demokrasilerin değil sosyalizasyon sürecinin bir gereği veya aşaması oluyor.

Yirminci yüzyılın ikinci aşamasındaki dünya pratiği, legal komünist partilerin kurulmasının, sosyalizan hükümetler döneminde gerçekleştiğini gösteriyor.

Arabayı atın önüne koymanın yürüyüşü zorlaştıracağına inanıyorum.

— Ceşitii Sosyalist siyasetlerin, eğilimlerin veya gurupların bir Sosyalist Parti'de bir . araya gelmesinin gerekliliğine inanıyor musunuz? Bu, hangi yöntemle ve hangi «asgari müşterekler» etrafında birleşmekle başarılabilir?

— Tartışma aşamasında mümkün olan ölçüde en geniş katılımı sağlamak zorundayız. Fakat tartışmanın, bütün taraflarının tartışmalarını bir parti çatısı altında sürdürmelerini bekleyemeyiz.

Parti, ciddi bir iştir.

Partiler, fikir kulüpleri değildir.

Yalnızca bir araya gelmek için, her merkez komitesi toplantısından sonra, her önemli sorunun tartışılmasının ardından birkaç merkez komitesi üyesinin ayrılacağı bir partiyi düşünemeyiz. Politika bir sanattır; mümkün olan en geniş beraberliği sağlamakla, her yokuşta birkaç parçasını düşüren bir eski otobüs türünden parti arasında sağ -lıklı ürünü çıkarmamız gerekiyor.

Tartışmaları Sabırla ve mümkün olan genişlikte yapmanın, kurulabilecek partilerin sayısını sınırlı tutacağını sanıyorum. Bugünkü aşamada. Türkiye'deki tartışmaların içinde bulunduğu durumda. bir tek parti sonucunu elde etmenin bir mucize olabileceğini düşünüyorum.

Sorunuzdaki «asgari müşterek» nitelemesinden hep rahatsızlık duydum. «Müşterek)» sözcüğünü seviyorum; iş-tirak'tan geliyor. Fakat «asgari» sözcüğünü hiç sevmiyorum; neden enaz'ı perspektif sayalım?

Ne yazık. çeşitli panellerde açıkladığım, basın açıklamalarında ifade etmeye çalıştığım görüşlerimin bir özetini yapmak zorundayım: Mücadelenin üç ayağı olmalıdır. Yurt dışındla mücadelelerini sürdürmek zorunda kalanlar. bizim yasal yolumuzu beğenmeyenler ve yasal yolu sürdürecek olanlar; sosyalist mücadelenin üç ayağını meydana getiriyorlar.

Bunlar arasındaki ilişkilerin kolay ve her zaman mutlu olarak gelişeceğini söylemek istemiyorum; dünya sosyalist mücadeleler tarihi bir yana, Türkiye'nin kurtuluş tarihi bile ilişkilerin güçlüklerle dolu olabileceğini gösteriyor. Yurt dışındaki ittihat ve Terakki Liderleri'nin Anadolu Hareketi'ni küçümsedikleri ve giderek Anadolu İhtilâl-cileri'ni yalnızca askerî sorunlarla ilgilenmekle sınırlamak istedikleri biliniyor. Mustafa Suphi'nin bu çekişmeye bir sınıfsal boyut giydirme yanılgısına düştüğü ve bir tür «İç» l-T sayılması gereken Anadolu İhtilâlcileri'nin yardımına koşmak isterken, ölümüne koştuğu da biliniyor.

Ancak tekrarlıyorum. politika bir sanattır; mücadelenin her köşesinde olanlara sorumluluk ve hoşgörü düşüyor.

Asgari müşterek'ler yerine. bazı küfürleri ortadan kaldırarak işe başlamanın daha verimli bir yöntem olabileceğini düşünüyorum. Bizim yasal yolumuzu beğenmeyenlere, kendi yollarında devam etmek isteyenlere «küfür etmeyi» bir sol politika olmaktan çıkarmalıyız. Sosyalist sisteme «küfür etmeyi» daha iyi bir sosyalist düzen aramanın bir kaçınılmaz gereği saymaktan vazgeçmeliyiz. Sosyalist sistem, bir sosyalizm gerçekliği, isterseniz modeli de diyebilirsiniz, olmanın ötesinde bir sosyalist mücadele tarihidir; bunu da içeriyor. Bunun da ötesinde tüm

mütecavizlerin hesaba katmak zorunda kaldıkları bir gücü' elinde tutuyor.

Kendi ulusumuzu, başka uluslardan, aşağı veya yukarı görmekten vazgeçmemiz gerekiyor. Bir Türk olarak doğmaktan hiçbir sorunum yok; toplumsal koşulların olanakları ölçüsünde, mutluyum. Ancak benim bu mutluluğumu paylaşmak istemeyenler olabilir; bunları da mutlu yapmak. için. benim gibi Türk doğduklarına inandırma yönünde çalışmam gerektiğine inanmıyorum.

«Asgari müşterek» sözünü. bir kötümserliği de beraberinde getirebileceği için kaygı ile karşılıyorum. 12 Ey-lül'ü önemli bir gelişme saymıyorum; yalnızca aramızdan. alınanlar için önemli buluyorum. Bunların sayılarının artmaması için çalışmayı çok önemli bir gündem maddesi sayıyorum.

12 Eylül'ü, yapanlar kadar önemseyerek, 1960 ve 1970' yıllarında mücadele ettiğimiz pol'itik hedefleri, 12 Eylül Şoku ile temizlenmiş yeni siyasal dostlar sayamıyorum ve, sayan eğilimlerle müşterek bir yanımın bulunmayacağını düşünüyorum. Süleyman Demirel'i temizleyip «demokrasi cephesi» içine almak isteyen eğilimler olabilir; karşısındayım. Mücadelemiz sermayeye ve sermayenin partilerine, ' kişilerine, karşıdır.

içerde tekelci kapitalizme, kapitalizme, dışardan içeri. ye sarkan emperyalizme karşı mücadele, «iştirak» noktamız olmalıdır. Hedefi şaşırmadan, yürüyüşü savsaklamadan, mücadele edecek herkesle birlikte olabileceğime inanıyorum.

— Bunların dışında, Sosyalistlere söylemek istediğiniz bir şey var mıdır?

— Ekleyeceklerim yok.

Parti kurulur. Parti, yalnız ve yalnızca iktidar için kurulur. Her kurulan parti, kuşkusuz, iktidara ulaşamıyor. Fakat hepsi bu hedef için kuruluyor ve bu hedefin gerektirdiği gelişmeleri ve değişmeleri gösteriyor.

Parti'nin gelişme ve değişme dinamiğine şimdiden! komuta edilemez.

Biz Kemalizmden Geriye Gitmeyiz

Arkadaşlarım.

Türkiye’de sosyalistlerin yeni partisinin kuruluşuyla ilgili tartışma ve toplantıların tarihi bir yıla ulaştı ve aşıyor. Partileşme süreci içinde önemli bir iş yapılıyor ve hep birlikte yapıyoruz.

Aydın Güven Gürkan'ın liderliğindeki Halkçı Parti ile Erdal İnönü'nün başkanlığındaki Sosyal Demokrasi Parti-si'nin birleşmesi. sosyalist çevrelerin dışında, birleşmelerin iyiliği ve. sürekli olması gerektiği yönünde yeni arayıs-lara yol açtı. İnönü-Gürkan yakınlaşmasının CHP ardılı platformda yeni bir parti doğurması, demokrat yanlı basında, TİP ve SDP eski Gehel Başkanı Mehmet Ali Aybar ile TİKP eski Genel Başkanı Doğu Perinçek'in bir araya gelmesi görüşünü ortaya çıkardı. Sosyalist çevrelerden ön-■ ce basında beliren bu görüş. Türkiye'de. sosyalist partileşme sürecini başlattı.

Kaynağı ne olursa olsun, bu sürecin başlamasını olumlu buluyorum. Sösyalizmi ve sosyalist partiyi yeniden tartışmayı, bu tartışmanın canlı tutulmasını yararlı sayıyorum. Bu düşünce ile, başından itibaren bu sürecin içinde bulunmam gerektiğine inandım.

Zaman. böyle bir düşüncenin doğruluğunu gösterdi.

a) Aybar ile Perinçek'in bir araya gelmesi önemli olmakla birlikte iki değerli politikacının beraberliğinin bir sosyalist partinin oluşturulmasına yetmeyeceği gerçeği açıklık kazandı.

b) Evde kalmış kız kompleksi ve davranışıyla sosyalistlerin partilerinin kuruluş sürecine katkıda bulunula-mayacağı ortaya çıkıyor.

14 Aralık 1986 tarihinde, Mehmet Ali Aybar ve Doğu Perinçek tarafından düzenlenen, İstanbul İnci Sineması'nda yapılan konuşma.

c) Mehmet Ali Aybar ile Doğu Perinçek'in kişiliklerine yönelmiş endişeler, haklılığı veya haksızlığından ayrı olarak, öncelikle sosyalistlerin partileşme sürecinin dışında kalmanın, sonra da sosyalist parti arayışlarını mahkum etmenin ön dili oldular. Aybar ile Perinçek'in kişiliklerine yöneltilen kaygılar, haklılığı veya haksızlığı bir yana, yasal sosyalist partiyi tümden reddetme ve imkânsızlaştırma stratejilerine gerekçe olarak kullanıldı; belirginlik kazamıyor.

Bunlara karşın ve bunlarla birlikte şu aşamada belli açıklıklar sağlanmıştır; bunların bir bölümünü dile getirme gereğini duyuyorum.

Parti sözcüğünün taraf olma anlamına geldiğini tekrarlıyorum; katı örgütlülük iddiaları altında uzun yıllar; merkez, bölge ve birim kongreleri toplamayan' yapılardan, örgüt iddiasına bağlanmadan belli siyasal bakışı iktidar etmenin disiplinli ve hırslı arayışına kadar uzonan bir çeşitliliği, sözcük anlamında, parti sayıyorum.

Bir yılı aykın sürede gerçekleşen partileşme sürecinde ortaya çıkan tarafları şöyle sıralayabiliyorum.

1 — Sosyalist Parti Kuruluşunu Önleme Partisi: SPKÖP

Herkesin parti kurma hakkı var. isteyen kuracağı partiyi bir sosyalist parti olarak nitelendirebilir; bunun önlenemeyeceğini düşünüyorum.

Bu nitelendirmeyi beğenmeyenlerin' kurulacak partiyi sosyalist saymamaları, demokrat veya başka ' bir sıfatla adlandırma hakları var; bunun da doğal karşılanması gerektiğini ifade edebiliyorum.

Ne yazık, bu iki doğal eğilim yerine, doğal olmayan bir eğilim çıkıyor: Her kim olursa olsun, hiç kimsenin bir sosyalist parti kuramayacağı ve kurmaması gerektiğini savunanlar ortaya çıkıyor.

Bugün eğer yurt içinde bir avuç bile sosyalistin varlığı yadsınamıyorsa, bu düşüncelerle sosyalistlerin bir bölüğü diğer bölüğünün parti kuramayacağını

ileri sürmüş soluyor; bunu anlamakta güçlük çekiyorum.

Sosyalist parti kurmak isteyen herkesin sosyalist olmadığını ilân etme pratiği sergileniyor. Şimdi böyle bir eğilim var; buna Sosyalist Parti Kuruluşunu Önleme Partisi, SPKÖP, adını veriyorum.

İki hizbini görüyorum.

a) Sosyalist parti kuruluşunun yasaklanmış olduğu tyesin hükmü ile sosyalist parti kurma girişimlerini mahkûm etmek SPKÖP içinde bir hizbi oluşturuyor.

Bu hizipten üzüntü duyuyorum: Sosyalistlerin bu kadar ağır suçlama ye mahkûmiyetlere uğradıkları bir dönemde, sosyalist parti kurma yollarını arayanları, sözcüğü de kullanarak, mahkûm etmek isteklerini haksız ve ayrıca acımasız sayıyorum.

b) Mükemmel ibir sosyalist parti kurulamayacağı için varolan SHP'nin desteklenmesini öneren ikinci hizbi ise yeni bir talihsizlik olarak değerlendiriyorum.

2 — Alt Katakiler Partisi: AKP

1960 yıllarının sonlarına doğru sığ ancak etkin sosyalist mücadelemizde bir yeni eğilim ortaya çıktı. Bugün ve Yarın Ayrımı. Bugün'ün millî demokratik mücadele dönemi ve yarın'ın da sosyalist mücadele dönemi olması gerektiği şiddetli bir biçimde öne sürüldü; sosyalist mücadelenin, yarın için, ertelenmesi istendi.

Bugün yeni bir ayrım ileri sürülüyor: Yasal imkânları olanların demokratik mücadeleye yönelmeleri ve sosyalist mücadelenin de, 12 Eylül ile yasaklanmış TİP ve TSİP ile 12 Eylül öncesinde yasallaşması sağlanamamış olan TKP'-ne bırakılması isteniyor.

Bugün ve yarın ayrımı, üst kat ve alt kat ayrımı ile tekrarlanmak isteniyor. Öyle görünüyor; erteleme düşüncesi yeni gerekçelere dayandırılıyor.

Tüm ilericilerin sosyalist mücadelelerini saygıyla karşılıyorum.

Herkesin, imkânları ölçüsünde, sosyalist mücadeleyi artırmalarını diliyorum.

Sosyalist mücadele hakkımı hiç kimseye devretmeyi düşünmüyorum.

Hiç bir koşulda sosyalist mücadeleyi ertelemeyi anlamıyorum.

Alt Kattakiler Partisi'nin görüşlerini inandırıcı ve gerçekçi bulmuyorum. TKEP, TKP-B, TDKP örnekleri var. Her üçü de, TİP ve TSİP'in yasal olarak kurulup çalıştıkları bir zamanda ve TKP'nin yasallaşmasının bir siyasal hareket haline geldiği, bu yönde önemli adımların atıldığı bir dönemde, yasal yolun geçerli olmadığı düşüncesiyle ve yasal yolun ötesinde örgütler olarak ortaya çıktılar.

Alt kotta her zaman bir veya daha çok hareket olabilir. Alt Kattakiler Partisi'nin varlığına dayanarak sosyalist partinin kuruluşunu zamansız bulma düşüncesi zamansızdır. Her zaman iler! sürülebilir.

Her zaman ileri sürülebilen görüşlerin bir bölümü her zaman geçersizdir.

3 — Kervansway Partisi: KP

Parti, iktidar içindir.

Muhalefette kalmak için parti kurulmuyor.

Her parti iktidar mücadelesi içinde, bu muhalefet dönemidir, kuşkusuz önemli ve etkin işler yapabiliyor. Partiler iktidar için kurulmakla birlikte muholefette etkinlikleri öl-çüsünde iktidara yaklaşabiliyorlar.

Yalnızca muhalefet için partiler değil, klüpler kuruluyor.

Ayrıca sendikalar, ister istemez. muhalefet durumundalar. Partilerden ayrıldıkları en önemli yon, iktidar perspektifinden yoksun olmaları oluyor. ■

İktidar, ciddi bir iştir.

Parti, ciddi bir iştir.

Bir kervansarayın her odasında bir başka çıkar grubu. bir ticaret odasının her meslek grubunda bir başka bakış açısı olabilir; partilerde olmaz.

Özellikle YÖK sistemi ile üniversitenin dışına çıkarılan bir bölük öğretim üyesi. bir Kervansaray Partisi anlayışını ileri sürüyor. Bunun iki nedenini görebiliyorum.

a) Parti'nin taraf olmak anlamına geldiğini bilmiyorlar ve taraf olamıyorlar. Sosyalizan görüşleri bir taraf olmalarına imkön vermeyecek ölçüde sığ ve gevşek görünüyor; bu ortaya çıkıyor.

b) Kervansaray Partisi'nde ' her odada ayrı görüşlerin oluşturulması, kuşkusuz, göreceli olarak sığ ve aynı anlama gelmek üzere, en çok köşegeni olan bireylerin talep fiyatını yükseltici etkiye sahiptir: Kervansaray Partisi modeli, sığlığı' ve Fransız Devrimi ' sözlüğü anlamında, bataklığı, çekici hale getiriyor. '

Partileşme, bütüne tek yanlı bakışı oluşturma sürecidir.

Özgül ve özgün koşullarımız, toplayıcı olmamızı gerektiriyor. Kervansaray' . Partisi, toplayıcılığı değil ciddiyetsizliği . içeriyor.

4 — İleriye Reddiye Partisi: İRP

Daha çok gündemi yenilemek gerekçesiyle çıkarılan bir derginin görüşlerini yansıtıyor. Bir araya gelebilmek için, Jön Türk Harekfeti'ni, Anadolu ' İhtilâli'ni, Cumhuriyet Halk Partisi'ni. TKP'yi, 27 Mayıs'ı, Sovyetler Birliği'ni, THKP-C çizgisini ve hepsini birden' reddetmek savunuluyor.

İRP, sosyalist olmanın hiç' bir tarihsel ve teorik dayanağı olmadığı ve devrimcilik ile sosyalistlik adına tarihte yazılı olanların tamamının reddedildiği bir durumda bile, bireylerin kişisel istekleriyle, sosyalistlik iddiasıyla ortaya çıkabileceği vehmine dayanıyor.

Sosyalist olmanın, tarihsel, felsefî, teorik ve politik olmazsa olmazları, sine qou non, vardır.

İleriye Reddiye Partisi'nin sosyalist parti kavramının çok dışına düştüğüne inanıyorum. İRP'nin sosyalist platformun dışına düştüğünün açıklanması gerekiyor; burada yapıyorum.

Tartışmalar bu açıklığı sağlıyor. Önemli buluyorum.

Bu eğilimlerin dışında sosyalistlerin partisinin kurulması yönünde güçlü istekler görülüyor. Bir boşluk ve bu boşluğu doldurabilecek enerji ortaya çıkmıştır; geriye dönülmesi mümkün görünmüyor.

Sosyalistlerin partisinin kurulması gündemdedir.

Sosyalistlerin partisinin kurulması için efektif talep mevcuttur.

Sosyalistlerin partisinin kurulması için hiç bir yasal engelirı varlığını kabul etmiyorum. Pratik engelleri etkisizleştirmek ise' bizim görevimiz olmalıdır.

Mücadeleci partiler, kurulmak için mükemmel koşulları beklemiyorlar.

Bir yılı aşkın bir zamandan beri süren çalışmalar, bir partiyi yalatacak ortamın bulunduğunu ve bir, . partinin kurulması' için çok büyük görev ile sorumlulukların olduğunu gösteriyor. Görev ve sorumluluk birlikte gelişiyor.

Değerli Arkadaşlarım,

Bu sürecin basında, ilk açıklamalarımdan itibaren böyle bir tartışma i cin mümkün olduğu kadar geniş bir biçimde ıbir araya gelmenin yararlı olduğunu, ancak bir parti çatısı altında toplanabilmenin küçük bir ihtimal sayılması gerektiğini belirtmekten geri kalmadım. Zaman, böyle bir değerlendirmenin kötümserlik değil gerçekçi bir yaklaşım olduğunu gösterdi.

1 — Mehmet Ali Bey adına bağlanabilecek ve Zemin Dergisi ile adlandırılabilecek bir eğilimin, geniş kesimleri toplayıcı bir partiden yana olmadığı izlenimi beliriyor. Mehmet Ali Bey Türkiye Sosyalist Partisi adı üzerinde' bir görüş birliği olmadığı halde, böyle bir adı kullanıyor. Zemin Dergisi'nde partinin adından temel ilkelerine kadar dayatmacı bir tutum

seziyorum. Sosyalistlerin kurabileceği partinin adı Türkiye Sosyalist Partisi olabilir; olmayabilir de. «Bizim» kuracağımız partinin adında mutlaka «sosyalist». «işçi» veya benzeri sözcüklerin bulunması gerektiğine inanmıyorum.

İkincisi, Zemin Dergisi, sosyalizm adına kurulacak partinin anti-sovyetizmi ve sosyalist sisteme karşıtlığı alfabe sayması konusunda son derece ısrarlı görünüyor.

Anti-sovyetizme ve sosyalist sistem karşıtlığına dayalı bir parti içinde bir çok işçi ve aydın arkadaşımın.

hiç kuşkusuz benim, bulunabileceğimiz düşüncesi, dayanaksız bir hayaldir. Türkiye'de, anti-sovyetizmi ve sosyalist sisteme karşıtlığı temel almanın, toplayıcı ve gelişme-meye açık bir parti düşüncesinden vazgeçmek anlamına geldiğini düşünüyorum.

Üçüncüsü, yeni partide, İttihat ve Terakki geleneğinden çıkarabileceğimiz bütün derslerden yararlanmamız gerekiyor. Marx'ın düşüncesi ile ilk sosyalist yönetimin kurucusu Lenin'in deneyimi, her türlü sosyalist parti girişiminde bir kütüphane işlevi görüyor.

Kütüphanesiz bir parti olabileceğini sanmıyorum.

Dördüncüsü, Zemin Dergisi'nin yalnızca Trotskist grupları toplamak istediği görülüyor. Başkan Mao'nun düşüncelerine dayalı anti-sovyetizmin etkinliğinin azaldığı bir dönemde Batı'da her zaman bir rezervuar olarak duran Trotskiy'in görüşlerine dayalı anti-sovyetizm, çekici bulunabilir. Ancak pek çok sayıda sosyalist için çekici olmayacaktır; böyle bir perspektif benim dışımda kalıyor.

Bir yıl öncesinde partileşme sürecinin başlatılmasında ikinci önemli isim olarak ortaya çıkan Doğu Perinçek ile Saçak Dergisi eğiliminin birçok platformunda daha istekli ve ısrarlı görünmeye çalıştığı anlaşılıyor. Fakat bu istek ve ısrar, Türkiye'de siyasal pratğin bir' paradoksunun daha ortaya çıkmasından başka bir sonuç vermiyor ve vermeyeceğe benziyor.

Bu paradoks üzerinde dururken, gelecek sosyalist pratiğimizle ılgili bazı genel ve özel saptamalarımı ifade etmek istiyorum.

Kişileri ve eğilimleri, kişilerin ve eğilimlerin reddettikleri geçmiş pratikleri nedeniyle ve müebbeden mahkûm etmenin, politik mücadelemizde kan davaları sürdürmenin, sosyalist uygarlığa yakışmadığı inancındayım. Benim, özeleştiri kurumunun yararlarına ve özellikle bu sqmut günlerde, inanmadığım biliniyor. Ancak ben de, böyle bir yarara inananlar olduğunu biliyorum; kan davaları yerine özeleştiri kurumunun uygulanmasının neden istenmediğini anlamakta '1üçlük çekiyorum.

İkincisi. sosyalist mücadele kapılarımızın, geçmiş eylem ve görüşlerini reddetmeleri halinde, faşist bir parti? nin eski militanlarına bile, açık olması gerektiğini savunuyorum. Daha da önemlisi ve üçüncüsü, bugün Saçak Dergisi çevresinde şekillenmeye başlayan, az veya çok, yeni kuşaklara, belki on yaşında bile olmadıkları bir zamanda yayınlanmış Aydınlık Gozetesi'nin sorumluluğunu yüklememek istiyorum. Yeni kuşaklarımız özenli davranış istiyorlar ve hakları olduğuna inanıyorum.

Politik pratiğimizin yeni bir paradoksuna işaret etmeye geliyorum. Saçak Dergisi'ne ideolojik ve teorik düzeyde en yakın olan gruplar, Aydınlık Gazetesi yayınları .nedeniyle, bu eğilime, belki de en şiddetli husumeti gös-teri10rlar. Böyle bir paradoksu gözlemekten şaşırdığımı ifade etmek gereğini duyuyorum. Bunun, ideolojik ve teorik tartışmalardan kaçınmanın ve ideolojik ve teorik yakınlığın gözardı edilmesinin bir yolu olmasından kaygılanıyorum.

Sovyetler Birliği'ne, reel sosyalist sisteme, kemolizme bakışları yakın eğilimlerin Saçak Dergisi eğilimini yalnızca Aydınlık Gazetesi yayınlarıyla özdeş tutmalarını ve yol-nızcg bu yayınlarla eleştirmelerini. gelecek için bir bulanıklık sayıyorum. Aydınlık Gazetesi'nin belli yayınlarının sorumluluğu, benim katılmadığım bir özeleştiri süreci ile silinse, aradaki bakış ayrılıkları ortadan kalkıyor mu; tartışılması gerekiyor.

Bütün bu çözümlemelerden çıkardığım bir sonucu yo-.zıyorum: Saçak Dergisi, bütün yumuşak yaklaşımlarına karşın, en yakınlarından gelen husumeti bile yumuşatmakta başarılı olamamıştır. Bu do, sürecin başında

sözünü ettiğim bir tek parti ihtimalinin düşüklüğü ile ilgili görüşlerimi doğruluyor. Saçak Dergisi eğilimi, yalnızlık çemberini henüz kıramıyor.

' Değerli Arkadaşlarım.

izninize sığınarak parti'nin ve kurulmasının ciddi bir iş ,olduğunu tekrarlıyorum. Parti iktidar mücadelesi için ve iktidarı almak için kurulur.

Parti için parti kurulmaz.

Parti'nin gelişme çizgisi, iktidar mücadelesi içinde ortaya çıkar. İşin başında bu mücadeleye sınır koymak düşünülemez.

Sosyalistliğimizi gizlememizi kimse bizden isteyemez. Onur duyuyoruz.

Sosyalist mücadele bayrağının yerde kalmaması gerektiğine inanıyorum.

Mücadele parti için yapılır.

Salt demokrasi mücadelesi ile işçi sınıfımıza gidemeyiz. işçi sınıfımız demokratik mücadele bilincini sindirmiştir; aşmıştır. Sosyalist mücadele platformu öne çıkmadığı sürece, demokratik mücadele kararlılığını koruyamıyor.

Sosyalist mücadelenin önüne hiç bir mücadeleyi çıkarmanın taraftarı olamam. Doğru bulmuyorum.

Bugün Türkiye'de herkes demokrasi mücadelesi yaptığını ileri sürüyor. «Daha» üzerine kurulu bir parti olamaz; «daha» tutarlı, «daha» ısrarlı, «daha» kararlı demokrasi yanlısı olanlar, bununla ömrünü tamamlamak isteyenler, yerlerini doğru seçmek durumundadırlar.

Sosyalistlerin portisi, utangaç demokratların partisi olamaz. SHP'li veya DSP'li olmaktan utandıkları için bir sosyalist parti arayanlara yerimiz olmamalıdır. Bu tür arkadaşlarımıza SHP'li olmanın utanılacak bir durum olmadığını ve bu partiye gitmelerinin gerektiğini söylemek durumundayız. Bu tür arkadaşlarımızın SHP mücadelesi ile sosyalist olmanın onurunu bir arada tüketme özgürlükleri olmadığını anlamaları ve kabul etmeleri gerekiyor.

Dünyada ve Türkiye'de sosyalist mücadele tarihi demokratik mücadeleyi sindirmiştir. Demokrasi mücadelesi, sosyalizm mücadelesinin kendisi değildir.

Sosyalist hareketimizi deve kuşu durumuna sokmaya kimsenin hakkı olmamalıdır.

Arkadaşlarım,

Sosyalistlerin partisi alanında bir netleşme yaşıyoruz. Bu toplantı da bu netleşmenin içinde yer alıyor. Ancak henüz partileşme sürecinin ciddi sorunlarından hiç birisine el atmış değiliz.

Bir araya gelmek iyidir; fakat partiler yalnızca ham. bir araya gelme projeleriyle kurulmuyorlar. SHP'nin bugün, içine düşmüş olduğu durum, parti kurulurken yapılması gereken tartışmaları yapmamaktan doğuyor. Hem SODEP'-in ve hem de HP'nin, bir partinin temel ilkelerini tartışmadan kurulmaları ve hiç bir tartışma yapılmadan birleşmeleri, bugünün hareketsizliğini ve politik irade eksikliğini yaratıyor.

Bugünden sonra sosyalistlerin partisinin önemli sorunlarını tartışma sorumluluğu var; parti temel sorunlarda ortak görüşlülerin bir araya gelmesiyle oluşuyor.

Tartışılması gereken temel sorunların tümünü saymam mümkün değil. Yalnızca bir kaçına değinmek istiyorum; değinmenin sırası bir önem sırasını belirtmiyor.

1 — Doğu Sorunu: Türkiye sosyalizminin sorunlarını kürt sorunu ile özdeşleştirmek eğiliminde değilim. Böyle bir eğilimi doğru bulmuyorum. Ancak Türkiye'nin Doğu Bölgesi'nde silâhlı eylemler başladığını biliyoruz. Eylemler devam ediyor; partileşme süreci içinde de bu tür eylemlerin sürmesi ihtimalini düşünmek gerektiğine inanıyorum.

Türkiye'nin sorunları, kurulacak partinin sorunlarıdır.. Parti, iktidar içindir ve iktidar bütündür. Bu nedenle kurulacak bir parti, iktidarın hiç bir sorununa eksikli davranamaz.

Yasal parti kurmaya çalışıyoruz. Yasaların içindeyiz. Fakat politikanın imkânlarının savcıların bakış açılarından çok geniş olduğunu biliyoruz. Yasalar içinde politik çözümler olmalıdır ve vardır.

Arkadaşlarım,

Geçmiş pratiklerinde Türkiye'de sosyalistler, Doğu ■ Sorunu'nu cesaretle ele almışlar ve siyasal ötıerileri geliştirmişlerdir. Sonuçlarını biliyoruz; sorunlarımızdır.

Bizler, iktidarın gelecek sahipleri, Doğu Anadolu'da, Misak-ı Millî sınırını değiştirme amacıyla başlatılan silâhlı hareketin, 12 Eylül'ün öncesinde değil de, 12 Eylül Gün-leri'nde çıktığına bakarak, bu sorunu düşünmekten geri kalamayız. Ortada şu anda, pratik açıdan çok sınırlı, ancak teorik açıdan düşündürücü bir gelişme vardır; parti,

ikurulmadan önce üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum.

2 — Kemalizm: İktidar istiyorsak, bunun bakış açısı-.nın kemalizmin ötesinde olacağı kabul edilmelidir. «Bizler» kemalizmden geriye dönülmesini kabul etmeyiz; geriye ■baktığımızda, kemalizm, bizim frenimizdir. İleriye baktığımızda, kemalizmin ötelerine açılma zorunluluğunu duyuyoruz.

Bunun rahatlıkla kabul edilmesi gerekiyor: Eylülizm, »kemalizmin en uç noktası olduğu iddiasındadır. Bizler, ey-lülizmle karşı karşıyayız.

Fakat uzun yıllar Türk solculuğunu etkilemiş olan TKP'nin de, Türk solculuğunun kütleselleşmesinde önemli .bir açılım olan TİP'nin de, bu eğilimleri yeterli ölçüde radikal bulmayan THKP-C devrim yolunun da, özünde ve son çözümlemede, kemalizmden ayrı bir bakış açısı olmadığını ileri sürmek durumundayım.

Değerli Arkadaşlarım,

işçi sınıfımıza demokrasi programı ile olduğu kadar kemalist bir programla da çıkamayacağımıza inanıyorum. Bizim sosyalist programımızın oluşmasında demokrasi mu-cadelesinin yeri var. Bizim devrimciçizgimizin

belirlenmesinde kemalist atılımın ve Mustafa Kemal Paşa'nın pratiklerinin yeri var. Ancak bizim sosyalist ve devrimci mücadelemiz bunları aşmak durumundadır.

Kemalizm bizi ileriye götürmez.

Biz kemalizmden geriye gitmeyiz.

3 — Devrimci demokrat eylemler: Birinci Saçak Pa-neli'nde ortaya attığım Sacayağı Sistemi'ni hatırlatmak gereğini duyuyorum. Sol mücadelemizin ve örgütlerimizin derin darbelerle karşı karşıya bırakıldığı bir zaman kesitinde ve en çok böyle bir zamanda iktidar mücadelesinin ' bir çok kanaldan açılacağına inanıyorum. Bu inancımın zorunlu bir sonucu olarak, iktidarı yaklaştırıcı olanların dışında hiç bir tartışmanın hak ettiğinden daha fazla yoğunlukta sürdürülmemesi ve hiç bir ayrılığın abartılmaması gerektiğini ileri sürüyorum.

Şu anda yalnızca yakın bir zamanda sosyalist yönetimi görebiliyoruz.

Şu anda hangi yaklaşımın ve örgütün sosyalist yönetimi belirleyeceği konusunda kesin olamayacağımıza inanıyorum. Hepimizin bir iddia hakkı var; ancak iktidar hırsı, şu aşamada, başkalarının da sosyalist yönetime katkıda bulunabileceğini kabul etmeyi zorluyor.

Bu çerçeve içinde şu soru çıkıyor: Radikal demokratik eylemler gelecek günlerin gündeminde de var mıdır? Cok çeşitli değişkenlere bağlı görünüyor; ancak ihtimali yüksek tutmanın gerçekçilik olduğu düşünülebiliyor.

Radikal demokratik eylemler ihtimalinin gerçeklik kazandığı durumlarda, ■ politikacının imkânlarının savcıların bakış açılarından daha geniş olduğunu yeniden hatırlamak zorunlu oluyor. Taze ve üretken yaklaşımlar geliştirilmesi gereğine işaret ediyorum.

4 — Sosyalist sisteme bakış: Mustafa Kemal Paşa, Ankara Hükümeti'ni kurarken genç, ancak iç savaş ile acılı ve olanakları dar sosyalıst devletle yakın ve dost ilişkilerden büyük güç aldı. Mustafa Kemal Paşa'nın bu basiretli yaklaşımının bize ders olması gerektiğinden kuşku duymuyorum.

1960 yıllarının sonlarına doğru, ■ solculuğumuzun kütleselleşmesi süreci içinde, büluğ çağındaki çocuklarda olduğu türden. solculuğumuzun sesi çatladı. Bu çatlama içinde, bir iktidar perspektifinin yokluğuna karşın, Sovyet sistemini beğenmeme bir kişilik tutkusu ve gösterisi düzeyine geldi.

Sovyet sosyalist sistemi, kitaplarda yazılı, elverişli koşulların pek çoğundan yoksun olarak gelişti ve oluştu. Bugün dünyada büyük bir sosyalist sistem var; güçlüdür.

Bizim, ülkemizde, katılımcı, ileri ve sorunsuz bir sosyalist düzen kurabileceğimiz, doğal karşılanmalıdır. Yalnızca karşılamanın ötesinde, bunun, bir amaç haline getirilmesinden yanayım. .

Yalnız dah ileri bir sosyalist düzen isteğinin, neden, Sovyetler Birliği'ne ve diğer sosyalist ülkelere düşmanlıkla beraber gitmesi gerektiğini anlamıyorum. Sovyetler Birliği'nin, kendisininkinden daha ileri ve başka bir sosyalist sistemin kuruluşuna karşı çıktığından veya karşı çıkacağından haberim yok.

Dünyada sosyalizmin gelişmesi ve genişlemesini önlemenin en kestirme yolunun, mevcut sosyalist uygulamaları kötülemek olduğunu biliyoruz. Batı Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da, kötüleme kampanyaları, en geniş imkânları kullanabiliyorlar. İktidar perspektifi olmayan, dünyanın hiç bir yerinde iktidarı olmayan ve iktidarı denemeyen trotskistler, ne yazık, akademik yeteneklerini bu kötüleme kampanyasında seferber ediyorlar.

Anti-sovyetizmi, sosyalist yönetimi istememenin bir başka yolla dillendirilmesi olmasının yanında bir kopye-cilik ve kolay bilgiçlik gösterisi olarak görüyorum. Arkadaşlarımın bu yönde enerjilerini harcamaları yerine Türkiye'de sosyalizmin kuruluş sorunlarını tartışmalarını diliyorum. Reel sosyalizmin varlığı, böyle bir tartışmay; zorlaştırmak bir yana yalnızca kolaylaştırıyor.

Arkadaşlarım,

Kısa *ve* özet konuşmamı bitiriyorum. önemli sorunların saydıklarımla sınırlı olmadığını tekrarlıyorum. Bunları ve benzerlerini tartışmadan sosyalistlerin partisinin oluşamayacağına inanıyorum.

Bu sorunları böylesine büyük topluluklar önünde tartışmayı imkânsız görüyorum. Bu sorunlar küçük gruplar halinde ve düzenli bir biçimde yapılmalıdır. Küçük grupların düzenli tartışmaları, tartışanların birbirini tanımaları *ve* birbirine güven duymalarının da. en güvenli yoludur. Yeni partiyi, örgütsel ve kurumsal güvencelerle birlikte, güven dolu arkadaşça ilişkiler üzerine de oturtmak zorundayız. Unutmamalıyız; yasal olanakların varlığını ve sonuna kadar kullanılması gerektiğini savunmak başkadır, aç kurtlar türünden tehlike tuzakları kuranların bulunduğunu bilmek başkadır. Deneyim, bu tehlike düzenlerinden uzak kalmayı gerektiriyor.

Deneyimlerimiz, partilerin, hep yeni kuşaklar işi olduğunu gösteriyor. Her parti girişiminde eski kuşaklar ancak temel kaynaktan ve mücadele zincirinden kopulma-dığını göstermek için, tehlike düzenlerine zamanında işaret edebilmek için gerekli oluyor.

Genç işçi, köylü ve aydın kuşakların sosyalist partiye ve sosyalist iktidara istekli olduğundan kuşku duymuyorum.

Eylülist dönemin en büyük açıklığı şudur: Yönetemiyorlar. Bizlerin çok yorgun olduğumuz bir dönemde, sınırsız bir güçle geldiler; uzun bir huzurun tüm kurumlarını ve yapılarını yerlerine koyduklarına inandılar. 1986 yılında kurumlar sallanmaya ve yapılar çökmeye başladı.

Yönetme sırası bizlere geliyor.

Sizlere inanç ve kararlılık diliyorum. Başarılar diliyorum. Saygılar diliyorum.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM GELECEK

Barış Yılgınlarının Partisi Olamaz

Bazı kavramlar var, «barış» bunlardan birisi, zamanla, yandaşları için tutkuya dönüşüyor; üzerinde düşünme duruyor. Bu, kavramın canlılığını yitirmesi anlamına da gelebiliyor. «Barış» kavramının canlılığını yitirmesi bir yana, en az bir zayıflamaya bile razı olmamak gerekiyor.

Düşünme, canlılık ve güç kaynağıdır. «Barış» nedir? Başlı başına bir amaç mı, her koşulda geçerli bir yöntem mi, ya da tutkuya dönüşmüş bir amaç'ın birebir aracı mı? Hemen cevap verilebilir: Hiç birisi. «Barış» ne tek başına ayakta durabilen bir amaç, ne her zaman geçerli bir yöntem ya da biçem; ne de kutsal bir amacın vazgeçilmez bir araç'ıdır. «Barış», yalnızca bir vargı'dır.

Pax Americana, adı üzerinde bir barış'tır;' ancak reddedilmeye mahkûm. Yalnızca reddetmek değil; «Barış», Amerikan barışının, her yolla yenilmesi, ortadan kaldırılması ile mümkündür. Cünkü Pax Americana, Amerikan Barışı, sömürüyü, eşitsizliği, insanın gelişmesini durdurmayı, önce kendi insanından başlayarak etkisi ve egemenliği altına aldığı bütün insanlığı kuş beyinli yapmayı içeriyor. «Barış», sömürüye, eşitsizliğe, insanı kuş beyinli yapan bir araçlar sistemine karşı savaşı anlatıyor.

Notlarımda, «Mavi Tren, 8 Nisan 1985» tarihi ve şu alt yazı var: Haluk Gerger ile İlhan Alkan'ın isteği üzerine «Barış İçin Yazdılar» seçkisi için hazırlandı, 14 Nisan 1985 tarihinde daktilo ettim.

Haluk Gerger, der., Barış İçin Yazdılar, Ankara, Aralık 1985.

Barış'ı anlatmak, her zaman, kolay değil; zorluk ya da kolaylık, anlatılan toplumun yapısından kaynaklanıyor. Sömürüye, eşitsizliğe, insanın gelişmesini durduran araçlar sistemine son verebilmiş bir toplumda barış'ı anlatmak çok kolaydır; çünkü, «barış» bir vargıdır. Sömürüsüz, eşitlikçi, insanın gelişmesini hızlandıran bir sistem içinde, barış'ı anlatmaya gerek bile yok; çünkü, «barış» böyle bir sistemin doğal uzantısı oluyor.

Sömürü ve eşitsizlik, soyutlamadır; zengin somuttan çıkıyor. Sömürü ve eşitsizlik elle tutulmaz; elle tutulan hapishanedir, işsizliktir, açlıktır, darağacıdır. Hapishane, işsizlik ve açlık ile darağacı da vargı'dır; sömürü ve eşitsizliğin, mezarlık çiçeklerini oluşturuyorlar. Her toprağı mezarlık çiçekleriyle bezenmiş bir ülkede barış'ı anlatmaya çalışmak çok zor bir uğraş olmalı. Zordur. Cenaze evinde düğünden söz etmek kolay değil; çok zaman densiz izlenimi verebiliyor. >

«Barış», savaştır: Sömürü ve eşitsizliğe karşı bir savaş.

Barış'ın bir savaş olması, doğrudan doğruya, barış'ın bir kavramsal vargı olmasından doğuyor. Şöyle de söylenebilir; «barış», sömürüsüz ve eşitci bir toplumun doğal ve birebir niteliklerinden birisi olduğu için, sömürüsüz ve eşitci bir toplum yapısının dışında bir «barış» gerçekleşmesi düşünülemeyeceği için, sömürü ve eşitsizlik ile insanın gelişmesini durduran boyunduruklara karşı bir savaşı içermeyen bir «barış», sömürü ve eşitsizliğe teslim olmak ■ile özdeşleşiyor.

Bir açıklık ortaya çıkıyor: Barış'ın yolu her zaman ba-rışcıl görünmüyor. Çünkü ciddi bir «barış» mücadelesi, savaşı doğuran nedenleri ortadan kaldırmayı hedef almak zorundadır. Bu, şiddeti doğuran nedenlerin kökünü kazımayı hedef almayı anlatıyor. Şiddet ise sömürüden, sömürüyü bir sistem olarak kabul ettirebilmek için eşitsizliği kabul ettirmek gereğinden doğuyor.

İnsanların eşitsizliği isteyerek kabul etmelerini düşünmek zor; mutlaka, eşitsizliğin bir sistem haline getirilmesinin başlangıcında şiddet uygulaması yatıyor. Şiddet ile eşitsizlik öğretisi, bir tahterevalli kuruyor: Başlangıçta yalnızca şiddet uygulanıyor. Tahterevallinin şiddet yanı, yere oturuyor; eşitsizlik ideolojisi havadadır, yok sayılabiliyor. Sistem, en az cabalar yasası ile çalışıyor; her zaman şiddet uygulamak, ekonomik olmaktan uzak görünüyor. Eşitsizlik ideolojisi ağırlığını belli ettikçe, tahterevallinin şiddet yanı havaya kalkmaya başlıyor: İdeoloji eşitsizliği bir sistem olarak uygulamaya yeterli duruma gelince, tahterevallinin şiddet ydnı tümden havaya kalkıyor. Yok, izlenimi veriyor.

İzlenimleri hareket noktası soymak, sanatta empresyonistlerin, bilimde ampirisistlerin ve politikada popülistlerin işidir; «barış» mücadelesi, eşitsizlik ideolojisinin yoğun sisinde görünmez olabilen şiddetin kaynağına sürekli hücumu gerektiriyor. «Barış» mücadelesi, sürekli mücadele oluyor.

Bu nokta üzerinde durulabilir; durulacak nokta ikidir. «Barış» mücadelesi, sömürüsüz ve eşitlikçi bir toplum ve bir dünya mücadelesinin bir parçasıdır. Bu nedenle genel mücadelenin bir bölümünü meydana getiriyor. Genel mücadelenin bir bölümü olması ise bir yandan «barış» mücadelesinin en güçlü yanını oluşturuyor ve diğer yandan da sürekli hücumlara kaynaklık ediyor, en zor yanını ortaya çıkarıyor. Cok acık olmak gerekli, «barış» türünden, ilk bakışta herkesin sahip çıkması gerekli bir kavram için

mücadele eğer sıkıntı ve zahmetlerle dolu bir yaşam biçimine dönüşüyorsa bu, yalnızca, «barış» mücadelesinin, akılcı ve iyilikçi bir toplum ve dünya için yapılan mücadelenin bir parçası olmasından ileri geliyor. Barış'ın düşmanları, bozan «barış» mücahitlerinden çok daha fazla ve cok daha net, barış'ı gerçekleştirmenin sömürüyü ve eşitsizliği ortadan kaldırmakla özdeş olduğunu biliyorlar. Bu nedenle, «barış» mücadelesine karşı savaş acıyorlar ve «barış» mücahitlerine dünyayı zından etmeye çalışıyorlar. Zaman zaman ediyorlar.

İkinci nokta bir tekrar türünden görünebilir; değil. «Barış» davası, bir vaaz işine indirilemez. Barış'ın gerekliliğini vurgulamaya ve tekrara dayanan bir «barış» mücadelesi, imansız hocaların etkileyici olmaktan uzak vaazlarını hatırlatabiliyor. «Barış» mücadelesinin inandırıcılığı, sürekli mücadeleye dayanıyor. «Barış», parçası olduğu sömürü ve eşitsizliğe karşı genel mücadele türünden sürekli uyanıklığı ve sürekli gündemde olmayı gerektiriyor.

Mücadele süreklidir; her ne şart altında olursa olsun, bir an bile durmaz.

İki aksiyom ortaya çıkıyor. Bir: Mücadele durmaz. İki: Mücadele, örgütsüz olmaz. Sömürüsüz ve eşitlikçi, akılcı ve iyilikçi bir toplum ve dünya mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olan «barış»' mücadelesini, tek tek, bireysel düzey ve planlarda sürdürmek mümkün olmuyor. Kesinlikle, bir araya gelmek gerekiyor.

Ortaya çıkan bu iki aksiyom, «barış» mücahitleriyle ilgili bir başka açıklığı da beraberinde getiriyor. Şöyle: Mücadelenin sürekliliği ve kesinlikle örgütlü niteliği, «barış» mücadelesinin mutlaka, mücadeleyi, bir yaşam biçimi sayanlar tarafından gerçekleştirilmesini zorluyor. Bu, hem «barış» mücadelesinin güçlüklerini yenmede ve hem de barış'ı, akılcı ve iyilikçi bir dünya için genel mücadelenin ayrılmaz bir parçası olarak tutabilmede', bir zorunluluk olarak, kendisini belli ediyor. Kabul ettiriyor.

Böyle bir bakış açısı, dünyanın çok çeşitli yerlerinde «barış» mücahitlerinin bir bilinen özelliğinin- anlaşılmasına da yardımcı oluyor. «Barış», dünyanın, her yerinde, bilinen isimlerin mücadelesi olarak sürdürülüyor. Daha açık söylenebilir; «barış» toplumların tanınmış ve kendisini kabul

ettirmiş çocuklarının, evlâdının, cefalı bir ve' inatçı mücadelesi olarak gerçekleşiyor.

Bunun bir özenti olmadığının altının çizilmesinde yarar var. «Barış» yoluna, toplumun kendisini kanıtlamış çocuklarının girmesi, bunu sürdürmesi, bir özentiden doğmuyor; tam tersine, «barış» mücadelesinin, mücadeleyi bir yaşam biçimi yapanlarca sürdürülebileceğinin, bir zorunluluk olarak, kendisini kabul ettirmesinden kaynaklanıyor.

Mücadele, bir yaşam biçimi olunca, iki sonuç var: Ya kaybolmak ya da kendisini kanıtlamak. Kaybolmuşlarla «barış» yoluna yürünmeyeceğine göre, kendini kanıtlamış ve bu nedenle toplumunda ve dünyasında bilinmiş isimlerin «barış» davasının öncü kütlesini oluşturması, tek ve zorunlu seçenek olarak ortaya çıkıyor.

Bir soru çıkıyor: Akılcı ve iyilikçi bir dünya için genel mücadele içinde deneyim kazanmamış kişilere «barış» mücadelesinde yer yok mu? «Barış» mücadelesinin birikmiş dünya pratiği bu soruya ancak «koşullu bir evet» cevabı veriyor. «Barış» yolu, kendi uzman uğraş alanında sınıra ulaşabilmiş olanlara tümüyle açık duruyor.

Sınıra ulaşabilmek; bir mücadeledir. Sınırda yaşamak, başlı başına bir serüven oluyor. Fizik biliminde, örnek olsun, bilinenin ve uğraşın sınırlarına ulaşmak ve burada dolaşmak, günlük sözcüklerle «tanınmış fizikçi» olmak, sürekli bir endişe ile sürekli bir kavganın, insan kişiliğinde tortuları temizleyici ve kişiliği yüceltici etkilerini yaşamadan ortaya çıkamıyor. Bireyin kendi uğraşının sınırlarına ■ ulaşabilmesi, burjuva dünyanın bakış açısını daraltan duvarlarına tırmanmayı ve bu arada sınıfsal içgüdünün getirdiği sınırların üzerine çıkmayı da sağlayabiliyor.

«Barış» yolu, akılcı ve iyilikçi bir dünya ile toplum için genel mücadelenin dışında kalan, ancak kendi uğraş alanında bilgi ve beceri sınırlarına ulaşan bireylere, hep açıl< duruyor. Burada bir birleşme ortaya çıkıyor; iki yarylı bir kazanım var, üzerinde durmaya değiyor.

«Barış» yoluna girmek, kendi uğraş alanında sınıra gelmiş birey için, bir açıdan sürpriz ve bir diğer açıdan da şok etkisi yapabiliyor. Barış'ın kişilerin yanılgısı, yöneticilerin kaprisi nedeniyle engellendiği ve savaşın. yalnızca

bilgisizlik ya da üç beş kişinin aç gözlülüğü ile- ortaya çıktığı görüşü, var olan görüştür; boşluğu dolduruyor. Uğraş alanında sınıra gelmiş de olsa, sömürüsüz ve eşitlikçi bir dünya ile toplum için genel mücadelenin dışında olanların tümü bu görüşle doludur; bilgi' dünyasında boşluk bulunmuyor.

«Barış» yolu, genel mücadelenin dışından gelenlere sürprizli açılımlar saklıyor; uğraş alanında sınıra ulaşmış birey, «barış» mücadelesine girince, savaşın, kişisel yanılgılardan kaynaklanmadığını, barış'ın engelinin yönetici kaprisleri olmadığını görmekte gecikmiyor. «Barış» yolu, uğraş alanında sınıra tırmanmış olanların bakışlarına bir bütünsellik getiriyor.

Bütünselliğin hiç bir zaman durağan olamayacağının belirtilmesi gerekli; biribirinden ayrı olguların biribiriyle bağlantılı bir dizilişe girmeleri, bir sistem bakışının da kapısını açıyor. Bir yeni ve iç mücadele başlıyor; «barış»; mücadelesi, sömürüsüz ve eşitlikçi bir toplum için genel mücadelenin dışından kendisine katılanlara, bütünsellik açısını yerleştiriyor. Artık, savaş ve şiddetin kaynağının kişisel yanılgı ya da yönetici kaprisi sayan boş düşünce, kendi uğraş alanının sınırlarını tatmış bireyin vücudunu ter'' ketme yoluna giriyor.

Bu yolun, yenileyici ve değiştirici bir süreçle özdeş olduğunu belirtmek durumundayım. Kendi alanında sınırda dolaşmanın heyecanını duyduktan sonra «barış» mücadelesine katılanların, önemli ölçüde değişmeleri ve zaman zaman bu değişikliği bütün açıklık ve saflığjyla ortaya koymaları, bu yenileyici ve değiştirici süreci doğruluyor.

Diğer kazanım, bireysel değil toplumsal oluyor. Akılcı ve eşitlikci bir dünya ile toplum için genel mücadele, kendi alanında. kendisini kanıtlamış ve uğraş alanının sınırlarını aşmış bir mücahit kazanıyor. Bunun hem akılcı vs iyilikci bir dünya için genel mücadele ve hem de «barış» mücadelesi açısından büyük bir kazanım olduğunu belirtmeye gerek olmamalı; yine de belirtmekten geri kalamıyorum.

«Barış» mücadelesi, kendi dar amacına ulaşmadan, barış'ın gerçekleşmesinin insanlığın genel ve toptan kurtuluşunun bir parçası olduğu bilincini genişleterek, sömürüsüz ve eşitlikçi bir toplum ile dünya için genel mücadeleye önemli katkıda bulunuyor. «Barış» için mücadele köktenci bir bilincin yayılmasına yardımcı oluyor. Sömürüyü ve eşitsizliği

gerçekleştiren şiddetin, aynı anlama gelmek üzere, barış'ın yolunu tıkayan yapının, mümkün olan her yolla ortadan kaldırılmadıkça, barış'ın gerçekleşmesinin imkânsızlığını gösteriyor.

«Barış» mücadelesi, barış'a teslimiyeti reddetmeyi gerektiriyor. Ancak, akılcı ve iyilikçi bir toplumun en dolaysız vargısı olan barış'a tutkuyla bağlanmayı ön koşul sayıyor.

Reddetmek ve bağlanmak, birbirini tamamlıyor.

MERKEZİ PLANLAMANIN GÖREVİ ARTIYOR

Çekoslavakya ve Polonya'nın Tersine

Brejrnyev zamanında) başladı

— Sovyetler Birliği'nde iki yıldır devam eden Gorba,. çov reformlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Batı popüler basınının Garbaçov'un adına bağladığı refirmların, Andropov zamanında başladığını, hatta ve hatta 1979'de Brejniyev zamanında başladığını görüyorum. Sovyet toplumunda böyle sürprizler olmuyor; belli bir hazırlık var. Şunu çok açık söyleyebiliriz ki, Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un Politbüro'ya çok genç bir yaşta girmesi tesadüf değildi ve bir şekilde de, Andropov ve Çer-nenko'dan önce neredeyse genel sekreterliğe hazırlanır bir hali vardı.

Bütün Batı basınında ve Türkiye'deki günlük basında yer alan abartmalara karşılık, henüz Garbaçov, önemli yeni düzenlemeler getirmiş olmaktan uzak görünüyor. Sadece yepyeni bir hava estiriyor ve bu havayla da bir anlayışı ortaya koyuyor. Sovyet insanını, toplumunu, bundan da önce Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni önemli ölçüde sarsmak, canlandırmak istiyor.

— Bir yandan, hiçbir sürpriz olmuyor, bunlar aslında daha önceden başladı dediniz, diğer 'yaından, Gorbaçov'-

Halil Berktay'ın sorularına , cevaplar, İki Bin'e Doğru Dergisi, Sayı 18, 9 Mayıs 1987.

un Sovyet toplumu ve partisini, hatta Merkez Komitesi'nr sallamak istediği, kurulu düzene zıt şeyler yaptığı ortaya, çıkıyor... Siz, Brejnev dönemiyle devamlılığı vurguladınız oma, Gorbaçov, 27. Kongre'de,de, 27-28 Ocak 1987'deki MK toplantısında, da, Brejnev'i ve dönemini adamakıllı eleştirdi.- Öte yandan Gorbaçov'un iktidara gelişi de çelişkisiz olmadı.

— Tam sorunuzla ilgili olarak. yakında Pravda'da, yanıma almadım, Brejniyev'in 80. doğum yıldönümü dolayısıyla bir yazı çıktı. Brejniyev yeni bir şekilde ele alınıyor. Yazının başından itibaren Breiniyev övülüyor. Ancak, . ilk defa bir lider için, «yaşamın sonlarına doğru toplumda. birikmiş sorunları, donuklukları, katılıkları göremedi, sorunları çözemedi ve bunları erteledi», deniliyor. Bu, yenidir. Ben bu üslubu seviyorum.

Gorbaçov, Stalin'e benziyor -

— Fakat geldiği zaman biraz sürprizli politikalar izlemeye başlayabiliyor galiba, ne dersiniz? Siz ' 1968 Çekoslovakya müdahalesini desteklediğinizden söz ettiniz. Çekoslovakya'da Dubcek'in «insan yüzlü bir sosyalizm» sloganı vardı. Gorbaçov dönemindeki Sovyetler'in yeni sloganı olan «her şey insan için, insan aracılığıyla», Dub-çek'in bu sloganını hatırlatmıyor mu?

— Kesinlikle yanlış. Ne yazık ki Sovyetoloji çok geriledi; Amerika 50 yıldır hep Sovyetler'de sürekli bir kapitalizme gidiş görüyor. Oysa önemli ■ bir fark var: Garbaçov, . ancak Stalin ile mukayese edilecek şekilde, partinin ağırlığını, insiyatifini yükseltiyor; her şeyin, planın yapılmasını bile, partinin insiyatifine, ağırlığına bağlıyor. Garbaçov'un yaptıklarıyla Dubçek arasında çok fark var. Orada, bir partinin ortadan kaldırılması girişimi vardı; burada her şey partiye bağlanıyor. Hatta Garbaçov'un kişisel stili, zaman zaman Stalin'i hatırlatıyor. Örneğin görevdeki bir bakan için, «falan bakan» diyor, «tembellikte kaplumbağadan beterdir». Bu kadar ağır şeyler söyleyebiliyor insanlar. için. Stalin döneminde, önemli politika değişikliklerini Sta-lin kendisi başlatırdı. Garbaçov da aynı şekilde, bir kişisel önderlik stili getiriyor. Öte yandan, tamamen Stalin zamanında getirilmiş olan belli başlı kurumlara nasıl yeni -şekil verebileceğini de düşünüyor. Bunlardan bir tanesi , eşitlikçilik'tir, uravnilovka'dır Bir zaman unutulmuştur: halen Garbaçov'un ağzındadır. İkincisi de, fabrikaların kol-lektif yönetiminde edinilen başarıdır. Garbaçov, Sovyet tarihinde çok az

görülen ölçüde, kollektiviteye doğru gidiyor. Prim sistemini de, kollektiviteye ve eşitliğe doğru-götürmek istiyor.

Gorbaçov mecbur primleri kaldıracak

— Gorbaçov ile Stalin arasındaki bu paralellik, biraz' zorlama olmuyor mu? Gerek 27. Kongre'de, gerekse bu yılın- Ocak ayındoı MK toplantısında- Gorbaçov, Sovyet top-lumundaki problemleri Stalin ile başlatıtı, piyasa faktörüne daha fazla rol tanıyacağını açıkça söylüyor. Ben bu tür' bir yönelime «kapitalist restorasyon» demedim; bunu siz diyorsunuz. Çekoslovakya'ya böyle bir damga vurmak, Sov-yetler'e vurmamak, suni bir ayırım yaratıyor.

— Hayır, hayır. Evvelâ bir noktada anlaşmamız lâzım. Eğer bugün Sovyet ekonomisinde sorunlar varsa, bunun kökeni Stalin dönemindedir. Benim burada, SB'de söylenenlerin dışında bir düşüncem yok. Çünkü Batı basınının abartmalarına karşın, tüketime verilen önemin dışında. Brejniyev döneminde de sistemin çok fazla değiştirilmediğine inanırım, öyle yazarım. Maddî özendiricilerin artırılacağı konusunda, pek öyle bir şey söylemedi Garbaçov. Tam tersine, toplumda diyor,' hiç hak edilmeyen gelirler var, bunları kaldırmalıyız.

— Affedersiniz ama, demin aktardığınız söz, genel olarak üretimde ücret sistemiyle değil, yüksek parti bürokratlarıyla- ilgili. Gorbaçov orada, «topluma, ' toplumdan aldıklarından çok azını veren»' birtakım yetkilerin ayrıcalıklarını ve gelirlerini Ya da yöneticilere giden özendiricileri azaltmaktan söz ediyor. Öte yandan, işletmelerdeki işçi ücretlerini, bizatihi o işletmenin p-azardbı gerçekleştirdiği gelire bağlamakta olduğu kesin. Ben, bu eşitliği bozar, asıl bu bozar filân demiyorum. Ama her halükârda, pazardaki piyasa ölçütüne bağlı kılınmış esaslı bir maddî çalışma özendiricisi demek değil midir?

— Aynı konuşmayı, isterseniz burada- İzvestiya'dan bulalım. Tartışma böyle değil; ne anladığınız önemli. Bunu söylüyor; çünkü diyor, bugün kullandığımız endikatör-ierle, planlama usulleriyle, belli mallar alıcılar tarafından beğenilmediği halde onları üretenler prim alıyor... Bunlar kalkacak, diyor. Mecbur. Prim kalkacak...

— Primleri kaldırmıyor; piyasa: performansına bağlanmamış primleri kaldırıyor.

— Stalin zamanında başlayan primler, parça başına ,prim idi. Teknoloji daha geriydi. Şimdi, işletmenin bütününe prim getiriyor. Asıl söylemek istediğim şudur: Garbaçov, Stahanov hareketini canlandırmak istedi.

Gelelim, sosyalist toplumlarda kazanılmamış gelirle, rin çıkmaya başlamasına. Nedir bunlar? Önemli sorunlardır, *taksi* şoförleri, *tamirhaneler,* vb.. *Garbaçov çok açık* olarak şunu söylüyor...

— Nasıl kazanılmamış gelirler, anlayamadım.

— Devletin taksisi vardır, hepsinin fiyatı bellidir. Siz taksiye biniyorsunuz, işiniz acele, bir başka insan var. onun da işi acele, o da aynı taksiye biniyor. Taksi şoförü. ikisinden de aynı parayı, iki kere alıyor.

— Yani siz Sovyet toplumundaki kazanılmamış gelirlerin esas kaynağı olarak, bu tip küçük hizmetleri mi görüyorsunuz?

— Evet, evet. Bunun dışında ... Diyelim ki otomobiliniz var, tamir ettireceksiniz. Devlet tamirhanesine verdiğiniz zaman, ya bekliyorsunuz ya da bahşiş filân vermeniz gerekiyor. Ama başka insanlar evinde yapabiliyor. işte bu gibi alanlarda, Garbaçov ile birlikte, sosyalist insanı yaratmaya daha büyük bir tutku görülüyor.

Gorbaçov'un eşitlikçiliğe karşı savaşı

— Ama Sayın Küçük, bu noktalarda «sosyalist insanı yaratmak» deyince, sanki saıf manevi özendiricilere yö-neliniyormuş gibi anlaşılır diye belirtmek gereğini duyuyorum. Fiili olarak bir piyasa, ödüllendirmesi sistemini zorlayan bütün bir hizmetlerde şimdi yapılan, buna karşı çıkılması değil, tersine hepsini özel faaliyetler halinde serbest bırakmak, böyle alanlarda özel girişimi meşrulaştırmaktır.

— Evet, buna hiçbir itirazım yok. Çünkü bir iktisatçı olarak bunda, emek-değer yasasının uygulanmasını görüyorum. Bakın, Amerikalılar bile,

Garbaçov'un hiçbir zaman olmadığı kadar merkezi planlamaya ağırlık verdiğini söylüyorlar.

ikinci olarak, , Anti-Dühring'te okumuşlardı; ücret eşitlemesi yapacaklardı. Ama bu, köyden yeni gelen, yarı müzik isçilerin «aynı ücreti alacaksam, ne diye okuyayım?» diye düşünmelerine yol açıyordu. Bunun üzerine Stalin, ücret eşitçiliğine karşı müthiş bir hücuma geçti ve Sovyet sisteminde ücret eşitlemesinin olmayacağını söyledi. Şimdi Garbaçov diyor ki, herkes prim almayacak, yaptığı iş kadar prim alacak. Ve eşitlikçiliğe o da savaş açıyor. Brejnev döneminde diyor, eşitleştirme verimi düşürdü.

Benim görebildiğim, net, bu şekilde ortaya çıkıyor ve hiç öyle bir kapitalist restorasyon görmüyorum.

Sovyetler'de değişiklik abartılır

— Her sistem, değişiklik yaparken, aslında değişikliği değil, kendisinin «gelenek içinde» kaldığını vurgular. Sizi dinlerken kendi kendime, Sovyet basınının resmi vurgusunun da değişiklikleri minimize- etmek yönünde- olabileceğini düşünüyordum...

— Tam tersine Halil Bey, Sovyet toplumu böyle değişiklikleri minimize etmez. Tam tersine; piyasa ekonomisindeki fiyat mekanizması olmadığı için, sistemin en önemli itici gücü, eleştiri ve özeleştiridir. Dolayısıyla, Sovyetler'de her değişiklik olduğundan da abartılır. Örneğin şimdi olup bitenlere bir «devrim» diyorlar; «bunlar olmazsa batarız» diyorlar. Batı da zaman zaman buna kanıyor. Benim değerlendirmem, bu değil.

Merkezi plan ve partinin denetimi güçleniyor

— Çekoslovakya'daki Dubçek deneyi için, ısrarla «kapitalist restorasyon» deyimini kullandınız; bugünkü Sov. yetler'i ise bundan tenzih ettiniz. Kimse, Çekoslovakyaı örneğin, gelip Şovyetler'i dışarıdan «düzeltemez» tabii.

— Sovyetler Birliği Komünist Partisi, diğer sosyalist ülke partilerinden daha tedbirli davranır, reformlarda. Diğerleri biraz daha rahat deneme yapabilirler. Ben şunq bakarım, Halil Bey: Merkezi planlama önemini

arttırıyor mu, arttırmıyor mu? Garbaçov bunu çok açık söylüyor: Her aşamada, diyor partililer denetimi ihmal ettiler, işleri teknisyenlere bıraktılar. Her iş politik iştir, diyor.. Garbaçov kendi partisini önemli ölçüde canlandırmak istiyor. Ha, şunu kabul etmek lâzım: Sovyet toplumunun bugün yüz yüze geldiği sorunlar, Stalin dönemindeki kürumların ıçine sığmıyor. Canlı bir toplum; bunlar değişecektir, değişme yönleri aranacaktır. Eğer sistem oturmuşsa, ki şu anda Sovyet toplumu oturmuş, gayet rahat, elbette tezlerin muhalifleri de olur.

. Tüketim hızını düşürecekler

— Gerçekten «rahat»lar mı acaba? Gorbaçov reformları başlamadan önce kültür hayatında dlrgunluk, ekonomide durgunluk, dünya ekonomisindeki . paylarının düşmesi, yıllık büyüme hızının yüzde 2'lerde kalması, ileri teknoloji alanında çok ciddi gerilikler söz konusuydu. Ayrıca iki toplum, son iki yıla kadar eleştiri ve özeleştiri konusunda aslında hiç de rahat bir toplum değildi; siz kendiniz, MK üyelerinin bile ağızlarını açmadıklarını söylediniz.

Ayrıca, Gorbaçov reformlarının karşılaştığı söylenen muhalefet ve direnme ya cb ayak sürümeler de, çok «rahat» bir toplumun göstergeleri! değil...

— Hiç katılmıyorum. Yani birinci kısmına tabiatıyla katılıyorum. demin de söyledim. 1960'lı yıllarda Hruşov döneminde başlayan bir gelişmeyle, Sovyetler Birliği Brej-niyev döneminde artık bir tüketim toplumudur. Tüketim toplumuysanız, önünüzde ne varsa onları tüketmeye çalışırsınız; ileri sanayi toplumlarındaki tüketim kalıplarım alırsınız. Bununla birlikte, şu anda her toplumda gelişme hızının durduğu açık. Sovyetler'de bir otomasyon sorunu var bazı yerlerde; şu anda bu dayattı. İşgücü sıkıntısı var, dayattı. Bu demektir ki, modern teknolojileri içeren- yatırımlar hızlanacaktır. Bunu yaptığınız zaman, tüketimin artış hızını düşürmek zorundasınız...

Bugünkü yöneticiler eskilerden daha- sert

davranabilir

— Şart değil, çünkü bir diğer kaynak var, yeni yatırımlar için: Silâhlanma harcamalarını da kısabilir. Sivil yatırımların ' geri kalmasında, Brejnev döneminin milita-rizasyonunun hiç mi payı yok? Silâhsızlanma, Gorboçov'-un program mm çok önemli bir unsuru...

— Yanılıyorsunuz. Bakın Sovyet toplumu gerçekten . hiçbir zaman savaş istemedi. Dolayısıyla silâhlanma harcamaları hiçbir zaman yüksek olmadı.

— Efendim, bu genel bir propaganda. Mevcut düzey ne oiursaı olsun, daha da kısılabilir...

— Ama bir dakika: Bugün Garbaçov'un yönetime getirdiği ekip, ikinci Dünya Savaşı'nı görmedi; savaş olurken çok küçüktüler. O acıları tanımadılar. Dolayısıyla şimdiki Sovyet yönetimi, önceki yönetimden zaman zaman çok daha sert hareketler içinde olabilecektir. Hruşov, Brei-niyev. Andropov ve Cerniyenko için savaş, çok daha acı .anılar taşıyordu...

— Ama Sayın Küçük, bütün belirtiler, uluslararası alanda dahaı sert çıkışlar yapmaları yönünde değil, tam tersi yönde! Afganistan'dan çekilmeye hazırlanıyorlar.

Mümkün olduğu kadar geniş açılım ve ittifaklar arıyorlar.

Vietnam'a, Kamboçya'dan çekilmeyi önerdiğine dair belirtiler bile var. Amerika'ya karşı silâhsızlanma görüşmelerinde Sovyetler, hep çok büyük kuvvet indirimlerini gündeme getiriyor.

— Sanırım anlatmak istediğimianlatamıyorum. Yahut da çok daha uzun görüşmemiz lâzım. Ben çok daha, kararlı politika izleyeceklerini söylüyorum. sizin de verdiğiniz bütün örneklerden, daha kararlı bir politika izleyecekleri anlaşılıyor. Benim gördüğüm kadarıyla. silâhsızlanmayı istiyor, barış istiyor, Avrupa'yı Amerikan silâhlarından temizlemek istiyor. Detant döneminden farklı olarak, Reagan, dünya sosyalizmine karşı bir haçlı seferi açtı. Bunu gördüğü zaman. kuvvetli olması lâzım. Çin'i bir şekilde, eski ilişkilere dönülmese de, doğusunda önemli bir gerginlik noktası olmaktan çıkçırmak istiyor, artık Amerika'nın dünya sosyalist sistemine amansız bir saldır gonlık içinde olmasından ötürü. Dolayısıyla SB, Çin ile daha iyi ilişkiler kurmaya çalışıyor.

Afganistan rejimi oturdu

— İyi ya. Bakın, bir taarruzun ileri mevzilerdeki «kararlılığı» değil bütün bunlar; daha geri mevzilerdeki, savunmadaki bir kararlılık söz konusu.

— Şunu diyorum Halil Bey: Sovyet askerleri bir görev için giderler ve bir müddet sonra çekilirler, oradan. Şu anda, 1979 Nisan'ından düşünecek olursak, '80 diyelim, yedi yıldır Afganistan'da bir re(im işliyor, oturmuş. durumda...

— «Oturduğu» kanısmda değilim; bakın, Georgi Ar-batov, «bütün endişemiz» diyor, «biz geri çekilince orada bir katliam olmasıdır». Hatta Türkiye açısından ilginç bir benzetme kurmuş: «Ermenilerin başına gelen gibi bir soykırım olmasından endişe ediyoruz» diyor. Bunu, sizin «oturmuş» dediğiniz rejimin, Sovyet ordusu gittiği zamanki kaderi açısından söylüyor. Mart ortasında Moskova'daki bir İngiliz gazeteciyle yaptığı görüşmede' ... Öyle bir stratejik basan övünmesi, hiç yok.

— Tabiatıyla her silâhlı güç çekilmek istediği zaman, belirli güvenceler koymak ister. Yani Arbatov'un söylediğiyle, Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmek için söylediği arasında hiçbir fark yok. Benim Sovyet basınından izlediğim, bu mesele tamamen Amerika'ya bağlıdır; eğer Aerika, Pakistan kanalıyla bu tahrikleri sürdürmezse, «biz çekileceğiz}) diyorlar.

Afganistan ve Polonya'nın gölgesi

— Peki ama bakın şimdi, dış politikada, Brejnev-An-dropov-Çernenko dönemiyle önemli bir fark oluşmuyor mu? Afgcmistan'a, girmişti; oradan çekiliyor. Vietnam'ı Kamboçya'dan çekilmeye gerek Asya ülkeleriyle, gerek Çin'le ilişkilerini düzeltmeye teşvik ediyor. Ortadoğu'da, uzun süre «red cephesi»ni desteklemişti; bütün bölünmüş güçleri barıştırmaya çalışıyor, Suriye'ye Lübnan'da yeni bir rol oynatıyor, Arafat yönetimini merkez kabul ediyor. Bu genişlik, TKP'nin politikasına. da yansıyor... Onu sorayım. Sayın Küçük, TKP yönetiminin dergilerde yayınlanan son açıklamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Önce, Sovyet dış politikası bakımından söyleyeyim: Bugün Garbaçov'un gerek içeride, gerekse dışarıda yapmış olduklarının hepsini, kendine

güvenen bir sistemin yaptıkları olarak değerlendiriyorum ve olumlu bakıyorum. Şimdi SBKP ve onun genel sekreteri, dünyadaki devrimci hareketlere daha geniş bakıyorlar, çok çeşitli mücadeleler olabileceğini kabul ediyorlar. Çok genç bir yönetim geliyor; birçok yerde, artık eskisi gibi, sadece bir komünist partisinin mücadelesine değil, bütün mücadeleye bakıyor. Bir de kabul etmek gerekir ki, Afganistan ve Polonya'da ortaya çıkan sorunlar, sosyalist sistemle ilgili olarak insanların kafasında belli gölgeler yaratmıştır. Garbaçov, içeride ve dışarıda dünya sosyalist sisteminin imajını güzelleştirmeye özen gösteriyor...

TKP'nin yeni politikaları

SB ile uyum içinde değil

— Yani Afganistan'ın, Polonya'nın birer «gölge» düşürdüğünü kabul ediyorsunuz ...

— Olaya nasıl baktığınıza bağlı. Siz Polonya'da Ja-ruzelski'nin yönetimine bir gölge diye bakarsınız, ben de Walesa türünden bir adamın cıkmış olmasını gölge kabul ederim. Sosyalist sistemde bu tür adamlar çıkmamalı, bu kadar kapitalizmiseven insanlar çıkmamalı. Şimdi benimle ilgili de, Afganistan'a Sovyetler'in müdahalesini savunuyor, deniliyor. Ben, devrimin ihraç edilemeyeceğini, 1980'den önce de yazdım. Bir ülkeye dış müdahale varsa bir dost ülkeden, davet üzerine, haklıdır ama bunun yapılmış olması. dünyada çok geniş bir anti-sosyalist kampanyanın da merkezini oluşturabilir. Bunu da inkâr etmek mümkün değil, Afganistan'dakiSovyet askerî var'' lığını haklı bulup bulamamaktan bağımsız olarak. Sovyet askerlerinin çekilmesini istemek, görmek herkesisevindi-rir.

Şimdi TKP'nin son açılımlarına geldiğimizde, benim elimdeki bilgiler, bunların SB'nin izlediği politikanın doğal bir sonucu olduğunu göstermiyor. Çeşitli yerlerde sosyalist. devrimci mücadelenin durmaması gerektiğini söylüyorum. TKP ise, Türkiye toplumundaki muhalefet görevlerinin birçoğunu ertelemiş görünüyor. AET'ye girmede sakınca görmüyorlar. Süleyman Demirel'i bir demokrasi gücü sayıyorlar. Dinci akımların akıllı-akılsız diye ayırıp «akıllı» dedikleriyle uyuşma politikası güdüyorlar. Tek sendikal hareket olarak Türk-iş'i görüyorlar. Bunlar, benim hiçbir zaman

kabul edemiyeceğim tutumlardır. Bunun, SB'-deki gelişmelerle bağlantısını göremiyorum.

— Çarpıcı bir dış politikaı paralelliği yok mu, dar çerçeveli kutuplaşmalardan vazgeçmek, çok geniş güçlerle ittifak, fazlaı hedef vermemek, geri çekilmiş mevzilerde bir esneklik gibi noktalarda?

— Bir partinin bütün bakışı Süleyman Demirel olursa, veya Batı Avrupa tekellerinin egemenliğindeki bir

AET'den komünist partisi kurulması izninin çıkmasına bel bağlarsa, veya DİSK'i bir' hata sayıp Türk-İş'i tek sendikal konfederasyon olarak görürse, ben bunları SB'nin uyguladığı politikayla hiçbir şekilde uyum içinde göremem. Biz kesinlikle AET ile birliği savunamayız. Bu, NATO'nun ekonomik biçimidir, tekellerin hizmetindedir. Bir parti, tekellerin izniyle-yasallaşmayı da kabul etmemelidir. Türk-İş'i kabul etmesi de mümkün değil. Bence bütün bunlar SB-deki gelişmelerden çok, Eylülist rejimin etkileridir.

— Tabii bu akla, Sovyetler'in politikalarının da, Sov-yeıtler'in yediği darbelerin sonucu olup olmadığını getiriyor...

— 13en onun için dedim ki, uluslararası planda be!i<i de daha atak olacaklar, barışı sağlamada daha atak olacaklar. Daha önce dünya sosyalist sisteminin bir darbe yediğini düşünmüyorum ama, Reagan ile birlikte, çok önemli bir soğuk savaş kampanyasının hedefi olduğunu düşünüyorum. Bir de, benim bilgilerimle, TKP'nin izlediği politikalarla Sovyetler'in tutumu arasında bir özdeşlik kurmanın doğru olmadığını düşünüyorum. Bence TKP, bugünkü politikalarıyla kendini önemli ölçüde parti olmaktan çıkarmaktadır.

GECİKMİŞ ÇÖZÜMLER İÇİN GARBAÇOV'UN KÜTLE ÇAĞRISI

Kurucu *ve* Kırıcı Olan Yaratıcıdır

...that I. being engaged in the bitterest con-tlict with the whole world (the otficial one) ...

1 laugh at the so-called «prastical» men with their wisdom. If one chose to be an ox, one colud of course turn one's back on the sufferings of

Toplumsal Kurtuluş Dergisi'nin birinci sayısı için yazıldı, Haziran 1987.

mankind and look after one's own skin. But 1 shoulcl' have realy regarded myself impractical if I had pegged out without cornpletely finishing my book. at least in manuscript.

From Marx to Meyer, April 30, 1867 Marx-Engels, Selected Correspondence, p. 173

...bütün dünya ile, resmi olanın tümüyle, en sert kavgaya girişmiş birisi olarak...

Şu «pratik» denilen insanların aklına gülerim. Bir. insan öküz olmayı seçerse, insanlığın acılarına sırtını dönebilir ve kendi postunun derdine düşebilir. Ancak ben, en- azından el yazması biçiminde de olsa, kitabımı tümüyle bitirmeden göçüp gidecek olsaydım, kendimi gerçekten alık sayardım. *Marx'tan Meyer'e, 30 Nisan 1867 Marx-Engels, Seçme Mektuplar, s. 193*

Kavgalı dünya' bir bölünmüş dünyadır; dünyanın tümüne bir tek kişi kavga açmış olsa bile, iki ayrı dünya ortaya çıkıyor. Dünyalar kendi doğru'larıyla birlikte var oluyorlar; aslında kavga, bir dünyanın doğru'su ile diğerinin doğru'su arasında oluyor. Kavga bir doğruluk kavgasıdır; doğru olan tek'tir.

Glasnast, kazanmış doğru'nun kütle bilincine dönüşmesi için gerekiyor. Doğru, en büyük gücü böylece kazanıyor. Doğru kazanırken, kütle katılımını da buluyor.

Parantez açıyorum: Buradaki yazımın. bir kitap çalışmasının ilk bulguları ve bir tür özeti olduğunu belirtmek durumundayım. Bu nedenle de, bazı tezleri, hızla. sıralayarak başlamak zorunluluğunu duyuyorum.

Birinci tez, Sovyetler Birliği üzerine daha önceki çalışmalarımda kanıtlarını buluyor; ne yazık, Sovyetler Bir-liği'ndeki gelişmeleri ve burada ileri sürdüklerimi bilgili bir düzeyde irdeleyebilmek için diğer çalışmalarıma ([1])

bakmak gerekiyor. Bu, Sovyet düzeninin çok büyük ölçüde -1930 ve 1940 yıllarında kurulmuş olmasından ileri geliyor. 1960 ve 1970 yılları. kurulmuş yapıda önemli değişiklik getirmedi.

Sovyet ekonomi ve toplumunda büyük dönüşümleri sağlayan, İkinci Dünya Savaşı'nda faşizme karşı zafer kazanarak sanayi temelini kanıtlayan, «Sovyet sistemi». cok büyük ölçüde 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarının damgasını taşıyor. Sovyetler Birliği'nde bugün de geçerli olan sistemin kaburgası, 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarında ortaya çıkıyor. 1960 yılları ise, bu maddî temel üzerinde beklenen nitel değişmelere tanıklık ediyor.

Nitel değişikliklerin yalnızca ikisine işaret etmek gerekiyor; yakın zamanlara kadar Sovyetler Birliği'nde başbakanlık görevini yapan N.A. Tihanov'un. «Sovyetskaya Ekonomika: Dostijeniya, Problemı, Perspektivı» adlı çalışmasını kaynak olarak kullanabiliyorum. Tihanov, bir yerde, şunları yazıyor: «1960 yıllannın ikinci yarısında SSCB, gelişmesinin nitel olarak yeni bir aşamasına, olgun sosyalizm aşamasına, girdik Zreloe Sotsializm, Olgun Sosyalizm, cok gelişmiş bir ekonomiyi, en ileri bilimi ve kültürü anlatıyor; gelişmiş sosyalizm demek oluyor.

Razvitoy Sotsializm, Gelişmiş Sosyalizm, beraberinde bir başka nitel değişikliği de getiriyor. Aynı kaynaktan ak-. tarıyorum: «Gelişmiş sosyalizm ile ülkede, insanların yeni tarihsel birliği demek olan Sovyet halkı ortaya çıktı». Sovyetskiy Narod ([2]). Sovyetler Birliği'nin tüm nüfusunu oluşturan bütün halkların eşitliği, kardeşliği ve amaç birliği temeline dayanıyor; böyle tanımlanıyor. Sovyetskiy Narod veya Sovyet Halkı. 1^W yıllarının sonlarından başlayarak Sovyet düzeninde gerçekleşen ikinci ve önemli nitel değişmeyi meydana çıkarıyor.

Sovyet halkı ile birlikte olgun sosyalizm, bir toplumun bilimsel temeller üzerinde bilinçle kuruluşunu ifade ediyor; sistemin isleyişinde kendiliğindenlik söz konusu olmuyor. Özellikle s istemin ortaya çıkışının başlangıç aşamalarında, sistemin çeşitli bloklarının işleyişi ve birbiriyle ilişkisi her türlü otomatizmden uzaktır; zaman bugünlere yaklaştıkça Sovyet sisteminde de yalnızca karşılıklı etkileşim ile en iyi sonuçlara yönelen karar alanları ortaya çıkıyor.

İki Büyük Savaş arasında Von Mises ile Von Hayek tarafından dile getirilen, her gün milyonlarca bilinçle alınmış karara dayalı bir sistemi hiç bir karar mekanizmasının işletemeyeceği savı iflâs etti; Sovyet sistemi, Von Mises'-in ileri sürdüğünden de çok fazla kararı, her zaman siyasal ölçütlere vurarak, her gün ve her yıl alarak gelişmesini sürdürüyor. Bu durum, Sovyet sisteminin, diğer sistemlerden, bu arada kapitalizmden, en belirgin ve niteliksel ayrılıklarından birisini belirliyor.

Kapitalizmin en işlek dinamiği, iflâslardır; sistem kendi doğrusunu iflâsları yaşayarak buluyor. Sosyalizmin en işlek dinamiği ise, yanılgı ve eksiklikleri bulup ortaya çıkarmak oluyor; iflâslar yoluyla cezalandırmayı reddeden bir sistem, en iyi'yi bulabilmek için yanılgılar üzerine özef bir dikkatle eğilmek zorunda kalıyor. Yanılgı, yalnızca yanlış alınmış. eksik uygulanmış bir kararı değil, başlangıçta en uygun olmakla birlikte koşulların gelişme ve değişmesiyle uygunluğunu yitiren çözümleri de içeriyor.

Reel sosyalizm için, demek oluyor. yanılgılara isaret tutkusu, sistem içinde deus ex machina bir role sahip; sanki makinadan çıkan bir Tanrı, hep en iyi'ye doğru götürüyor. Bu nedenle reel sosyalizmde Sovyet yazını, sürekli yanılgı ve yanlış keşfi ve işaretleriyle dolup taşıyor.

Hiç bir sistem için, yanılgı ve yanlışları göstermek, bu., na eleştiri deniyor, Sovyet sistemi kadar gerekli değildin sistemin can damarlarından birisini oluşturuyor.

Şimdi, 1925-1940 yılları arasında belli başlı tüm Sovyet kaynaklarını inceleyerek yapmış olduğum araştırmaya dayalı, ilk tezi yazıyorum: Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Sovyetler Birliği'ne yöneltilmiş eleştirilerin hemen tümü, daha önce Sovyet metinlerinde ifade edilmiştir. Ba-tılılann Sovyetler Birliği'nde dile getirilmemiş bir tek yanılgı veya yanlış bile bulamamış olduklarını, netlikle ileri sürebiliyorum.

1

Y. Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925-1940, İstanbul, 1987.

2

Rusça'da «narod» sözcüğü, «halk» anlamından başka, «natsiya» sözcüğü de kullanılmakla birlikte, bir de «ulus» anlamına geliyor.

Bu incelemeyi yazdığım zaman yayınlanan haftalık L’Express Dergisi’nde «Special URSS» bölümü var. Bölüm, L’il-lusion Gorbatchev», Garbaçov Yanılsaması, başlığını kullanıyor. Başlığın altındaki yazıyı aktarıyorum: «Değişiklikler gerçek, zaman zaman spektaküler, ancak sınırlı. Üstelik rezistans güçlü. Sovyet sistemini, temeline dokunmadan reforme etmek ^ümkün mü?» Balayı bitmiş görünüyor; bütün yazılar pek .kötümser bakıyor. Birisi şöyle bitiyor: «Denemenin sona ermediği doğru, ama, Sovyet ideologları bu işi mantıki uçlarına. . kadar götürmeye izin verecekler mi?»

L’Express, Mai 1987, s. 20 ve 25.

İkinci tezi yazıyorum: Batı üniversitelerinde sovyeto-lojinin bir disiplin düzeyine çıkarılması, Soğuk Savaş'ın ürünüdür. iki temel amacı var; birinci amacı, Sovyet düzeninin gerçek gücünü bilmek ve buna dayanarak politika önerileri geliştirmek oluyor. İkincisi ise Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'da yaşayanları, Sovyet düzeni ve genel olarak sosyalist sistem konusunda yanıltmak olarak ortaya çıkıyor. Sovyetoloji, sürekli olarak, bir yandan Sovyet düzeninin ne kadar kötü ve israflı olduğunu ve diğer yandan da her an çökmek üzere olduğunu yazmakla görevlendiriliyor. Bu o kadar öyle ki, uzun yıllardır sürekli olarak iflâs edeceği haber verilmiş Sovyet düzeninin neden iflâs etmediği soruları bile, artık ve giderek, sovyetolojinin ayrı bölümlerini meydana getirmeye başlıyor.

Devam etmeden önce ikinci tezin bazı uzantılarından söz etmem gerek; birincisi, detente döneminde sovyetolojinin gerilemesidir. Sosyalist tehditin uzaklaştığı inan-cr, Batı üniversitelerinde Sovyet departmanlarına verilen paraların azalmasına ve bu araştırma alanının kontrolsuz bırakılmasına yol açtı; Garbaçov'un yapmak istediklerini kestirmekte şaşkınlığa uğradılar. Ancak Reagan'ın yeni soğuk savaş kampanyası ile birlikte sovyetoloji yeniden cazip bir meslek haline geliyor.

İkinci tezin ikinci uzantısı şudur: Batılı Sovyet uzmanları için anlamak ile yanıltmak, pek o kadar birbirinden ayrılamıyor. Çözümsel kolaylık için ayırmak zorunluluğunu duyuyorum; Batılı Sovyet uzmanlarının donatılmış oldukları başlangıç bilgileri ve bakış açıları, Sovyet düzenini soğukkanlı ve nesnel bir biçimde incelemelerine el vermiyor. İkinci tezin ikinci uzantısı ise şöyle oluyor: Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'da Sovyet araştırmaları çok büyük ölçüde ClA'nin kontrolundadır veya en azından bu ünitelere ClA'nin sızmış olduğu kabul ediliyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde zaman zaman yapılan özel Sovyet ulusal gelir tahmin ve hesaplarının ClA'nin casusluk uçaklarının çektikleri fotoğraflara dayandırılması, bu tezimin. çok çeşitli kanıtlarından birisini oluşturuyor.

Ancak böyle dolaylı kanıtlarla yetinmem için bir neden yok; uzatmadan daha doğrudan kanıtlar da sunabiliyorum. Üç isim vermek durumundayım; Abraham Bergson ile Wassily Leontief, Batı sosyal araştırmalarıyla ilgili herkesin bildiği iki isimdir. Her ikisi de birinci kuşak göçmen olmanın yanında. sovyetoloij ve iktisatta pek çok tanınmışlar ve en azından birisine

bir Nobel iktisat ödülü bile düşebiliyor. Bergson, Birleşik Devletler'de sovyeto-lojinin kurucuları arasında yer alıyor ve Leontief ise, 1920 yılları başında Moskova'da planlama kurullarında çalıştıktan sonra Batı'ya ve Amerika'ya geçiyor.

Walter Laqueur ise her ikisi kadar ünlü değil; ancak ismine, iktisat dışı çalışmalarımı okuyanlar, dipnot veya bibHyoğrafik açıklamalarda rastlayabiliyorlar. Türkiye'nin komünist hareketleri dahil, dünyada özel bilgi isteyen her konuda yazıyor: son kitabı ise «A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence» başlığını taşıyor, casusluk örgütlerini ve özellikle de en çok bildiği ClA'yi inceliyor. Buradan, iktisatçıları şaşırtıcı bir aktarma yapmak durumundayım ve şöyle: «Savaş'tan sonra uluslararası ilişkilerin niteliği ne olursa olsun. Sovyet rehabilitasyonuna bakış çok canlı idi. Bu konu, 1944 yılında, o sıralarda Sovyet incelemeleriyle ilgilenen en iyi beyinlerinin olağanüstü beraberliğini sağlamış olan, OSS'nin SSCB Bölümü tarafından incelendi. Atıraham Bergson ile Wassily Leon-tief'in yönetimindeki Bölüm, Amerikan enteiiajns araştırmalarının büyük başarılarından birisi olan «Rus Dış Ticaret Gelişmeleri» adını verdikleri raporu hazırladı»^ OSS. Office of Strategic Services sözcüklerinin baş harflerini gösteriyor ve Stratejik Hizmetler Dairesi anlamına geliyor. Stratejik Hizmetler Dairesi'nin CM' ile ilişkisi, tıpkı Türkiye'deki Millî Hizmetler Dairesi'nin MİT ile ilişkisini andırıyor. Laqueur şu bilgileri de veriyor: «Savaş zamanının OSS'i, Soğuk Savaş döneminin ClA'sinin hem temel yapısını ve hem de kadrosunun büyük bir bölümünü sağla[j] dı»[3]^ Böylece Amerikan Sovyet araştırmalarıyla en çok ünlü isimlerin Amerikan entelijans örgütleri içinde çalıştıklarını ve bunlarla ilişki içinde olduklarını göstermiş bulunuyorum.

İstihbarat ve yanıltma ya da araştırma ile yanıltma; Batı'da sovyetolojinin temeli ve amacıdır. Yanıltma için araştırma veya yanıltarak araştırma. bu üniversiter disiplinin temel çizgisini belirliyor. Repertuar pek öyle sanıldığı kadar zengin değil; İkinci Savaş öncesine kadar, bir kırık plak türünden tekrarlanan sav, Sovyet rejimin hemen iflâs etmekte olduğu üzerine kuruldu. İflâsı beklenen bir düzenin İkinci Dünya Savaşı'nda faşist Almanya'nın acımasız saldırısı karşısında büyük bir ekonomik zaferle de çıkmış olması. Sovyet düzeninin iflâs edeceği savının iflâsını doğurdu. Bu durumda, «convergence» savı ortaya atıldı; kapitalizm ile sosyalizmin

giderek birbirine yaklaştıkları ve arada bir farkın kalmamak üzere olduğu tekrarlanmaya başJadı. Convergence tutkunu Batılı Sovyet araştırmacısı ve' giderek sosyal bilimcisi, Sovyetler Birliği'nde-ki her yeni ekonomik önlemi. kapitalist restorasyona bir adım daha yaklaşma olarak değerlendirdi.

Garıbaçov'un açılımları. artık kendi savlarına kendisi bile inanmayan ve detente nedeniyle aranırlığı kaybolduğu için kendine güvenini de yitirmiş olan Sovyet uzmanlarını hazırlıksız yakaladı; Garbaçov'un yeni çözümler arayışını, kansız bir «Prag Baham olarak değerlendirmekte birleştiler. Garbaçov'a Marksizm-Leninizmin temel ilkelerinden ayrılan bir tür bir «Rus» Dubçek gözüyle bakmaya başladılar. Birinci Sekreter'in, politik ve sosyal alanlarda yaptıklarıyla ekonomik düzenleme arayışlarını birleştirerek kapitalist restorasyona hükmettiler ve dışarda ve Türkiye'de «Garbaçov'un yaptıklarına ben de imza atarım» diyen anti-Sovyetler ve anti-sosyalistler çoğaldı.

CIA uyandı: Yeni Sovyet yönetimi. sosyalizmin imajını tazelemekte, Afganistan ile Polonya'daki gelişmelerin ve benzerlerinin dünya sosyalist sisteminin üzerine örtme-ya başladığı kara bulutları açmada beklenenden daha hızlı sonuçlar sağlıyordu. Bunun için, propagandanın tersine çevrilmesi. önce Garbaçov'un programının karşısına engeller konması, bu engeller çok zaman «bürokrasi)» oluyor ve daha sonra da, kökten değişmeler olmadıkça Sovyet sisteminin düzeltilemeyeceğinin ileri sürülmesi gerekiyor (*). Şimdi işler bu aşamaya giriyor.

Şimdi parantez açmam gerekiyor: Burada sunduklarım bir kitap çalışmasının özetidir. Ayrıntıya giremiyorum; . iktisatın pazar diskirimasyonundan söz edebiliyorum. Fran-ko faşizmi belki de pazar ayrımının en güzel örneklerinden , birisini sağlıyor; kitapların ucuz baskısı, solculuk gerekçesiyle, yasaklanırken. lüks baskılar kesinlikle yasaklanmıyor. Bazı alıcıların solculuk tehlikesi karşısında bağışıklığı olduğu düşünülüyor; CIA kaynaklı, Garbaçov'un Sovyetler Birliği'ni kapitalist restorasyona götürdüğü savı yalnızca günlük basın için, vulgar okuyucuya hitap ediyor ve tam bir vulgarizasyonu amaçlıyor. Amerika Birleşik Devletlerimdeki «uzman» yayınlar, kendi bakış açılarının çarpıklığını saklamakla birlikte, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerle ilgili

olarak vulgar basında' çıkanların tam tersi bir tablo çiziyor. Vulgar basın, Garbaçov'a pek çok «iyimser» bakarken, uzman yazılar, son derece «kötümser» görüşler çıkarıyorlar.

Artık tümüyle Amerikan kaynaklarına dönebilirim;-bundan sonra Sovyet yayınlarını ele almak durumundayım. Ancak bir noktaya işaret etmek zorunluluğunu duyuyorum; çok zaman olduğu gibi, yazdıklarım asıl ve dar ■ konusunu aşıyor ve Amerikan dünyasının ikiyüzlülüğünü bir kez daha ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

Önce bir aktarma yapıyorum; Amerika Birleşik Dev--!etleri Kongresi, sık sık uzmanları çağırarak Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler konusunca görüşlerini dinliyor, tartışıyor ve daha sonra bunları yayınlıyor. Böyle bir tartışma, dizisini içeren, «1970 yıllarında Sovyet Ekonomik Gelişme Tahminleri» *adlı yayından* şunu *aktarıyorum:* «1965 yılında bir ekonomik reform programı kabul ettiler ve burada, ■ başarı göstergelerinden birisi kör olduğu için, bazı Batılı yayınlarda bu, yanlış olarak, 'sürünerek gelen kapitalizm" olarak nitelendi»[4]- Burada geçen «crpeeing capitalism» Batı yayınlarında çok geçiyor; sürünerek gelen, sülük türünden bir başka canlıya yapışarak gizlice ve sinsice gelen kapitalizmi anlatıyor; Kapitalizmin artık sürünmeden ■ gelmeyeceğini de anlatmış oluyor.

Türkiye'de zaman zaman günlük basında da, akademik yayınlarda. da ve zaman zaman da daha hacimli çalışmalarımda, Sovyet planlamasında kör ve körlılığın çok. eskiden beri kullanıldığını ve bu kullanımın kapitalizmle bir ilgisi bulunmadığını göstermeye çabalıyorum. Ne yazık, nerede ise aynı zamanlarda estirilen daha güçlü rüz-görlar karşısında etkili olamıyor; yine Amerikan Kongre-si'nde bir uzman, sürünen kapitalizmin bir yanılgı olduğunu söylemek mecburiyetinde kalıyor. Aynı uzman, aynı yerde, ancak yıllar geçtikten sonra ve sürünerek gelen-kapitalizm propagandasından beklenen sonuçlar alındıktan sonra, 1965 Kosıgin Ekonomik Programı için, «sonuçta, çok daha merkezi kontrollara başvuruldu» diyebiliyor.

Gorbaçov'un açılımları içinde ise kır kesimlerde Sovyet yurttaşlarının evlerinin önlerindeki küçük bostanların-da kendi hesaplarına tarımcılık yapması, çok büyük bir' kapitalist restorasyon olarak gösteriliyor. Burada ise Eli-zabeth Denton'un bir çalışmasından aktarma yapma gereğini duyuyorum; çalışmasının başında Elizabeth Hanım'ın bir «CIA Research

Analyst» olduğu açıkça kaydediliyor, Elizabeth Hanım ClA'de çalışıyor. Amerikan Kongresi'nin bu kez 1980 yılları için Sovyet ekonomisindeki gelişmelerle ilgili hearing'inde, Elizabeth Denton şunları söylüyor: «1977 tarihli yeni Sovyet Anayasası, özel sektör üzerindeki sınırlandırmaları gevşetme yönünde bir niyeti dile geti-■ren 'permissive' bir dil içeriyor. Özel tüketici hizmetlerinin ve özellikle tarımsal üretimin genişlemesi. kamu kaynaklarından pek az bir harcamayla, ek bir farklılık yaratabilir. Özel tüketici hizmetleri alanında henüz hiç bir hareket görülmemekle birlikte, 1980 Aralık tarihini taşıyan bir ,parti kararı ve hükümet kararnamesi, özel bostanları desteklemeyi, devlet ve kooperatif çiftlikleri için ekonomik açıdan cazip hale getiriyor»:;. Demek oluyor, eğer özel bostanlara izin vererek kapitalizm restore ediliyorsa, bu Brejnief döneminde başlıyor.

Şimdi Brejnief dönemine geliyorum. Önce bir parantez açarak bir uyarı görevimi yerine getirmek istiyorum: Sovyet sisteminde sürprizler olmuyor. Tezi yazıyorum: Sovyet sisteminde sorunlar kadar çözümler de önceden hazırlanıyor.

Amerikan Kongresi'nde 1^& yıllarındaki gdişmeleri tahmin etmeye çalışan ve 1982 yılında konuşan bir başka uzman şunları söylüyor: «Psikoanalistler, kâbuslarda ■olduğu türden, uyanıklığın azaldığı zamanlarda 'baskı altında tutulanın ortaya çıkışından' söz ediyorlar. Brejnief'-in son açıklamalarının bir bölümü bize bu olguyu hatırlatıyor. Ekonomik örgütlerde yanlış yapılan işlerde, kişisel ve hatta cezaî sorumluluk düşüncesine gayet net bir dönüş görülüyor»^ Brejnief ile Garbaçov arasında Andropov köprü oluyor; Brejnief'e yeniden dönmek üzere, bu kez bir başka Amerikan incelemesinden Andropov uygulamalarıyla ilgili bilgi aktarma yapma gereğini duyuyorum. M.l. Goldman, Foreign Affairs Dergisi'nde şunları yazıyor: «İktidarda bulunduğu sınırlı dönemde Andropov, yerel düzeydeki parti ve hükümet görevlilerinin yüzde 20-30 kadarıyla birlikte 20 bakan ve bakan yardımcısının işine son verdi. Bu, yalnızca sistemi yetersiz ve bozulmuş yöneticilerden kurtarmaya yaramadı, aynı zamanda, diğerlerini, daha çok ve daha iyi çaba harcamadıkları takdirde aynı sonuçla karşılaşacakları konusunda uyardı»\ Goldman, An-dropov'un bir tek konuşmada 13 kez «disiplin» sözcüğünü kullanmasına dikkati çekiyor ve bu yolla, kısa bir zamanda, üretimdeki düşüşü önleyerek ekonomiyi yeniden rayına oturttuğunu ileri sürüyor.

Brejnief'e dönmeden önce Garbaçov'dan da söz etmek yararlı olabilir; beklenebileceği türden, uyarılarının dozajı daha yüksek oluyor. Bir konuşmasında uyarılarını daha da yüksek sesle telâffuz etmek gereğini duyuyor ve «deyim yerindeyse» diyor, bunlar, «bazı kimselerin bir kulağından giriyor, diğerinden çıkıyor»[8]. Ekliyor:«Biz, böy-lesi parazit tutumlarla yönetilmeyeceğiz». Şunları da ekliyor: «Bizim sosyalist yaşamımızdan, bizim sosyalist top-lumumuzdan, sorunların üstünü örtme ve göz boyama uygulamalarının kökü kazınmalıdır». Bu konuşmasında, Hayvancılık ve Yem üretimi Makinaları Bakanı Beluk ile İnşaat Malzemeleri Sanayii Bakanı Yaşin'in adlarını da söyleyerek ağır bir biçimde eleştirebiliyor. Bir yerde Demir-Celik Sanayii Bakanı Kazanets'i ve diğer bir yerde de Pet-rokimya Bakanı Fyodorov'u ağır bir biçimde eleştiriyor ve nerede ise azarlıyor. Öyle anlaşılıyor, Brejnief'in yönetiminin son zamanlarında başlayan doğrudan uyarıcıları yeniden kullanma pratiği ve yönetimi tazeleme programı, Garbaçov zamanında daha yaygınlık kazanıyor.

Uzman Amerikan kaynakları, Kasım 1979 tarihinde Merkez Komitesi Plenumunda yaptığı konuşmadan çok rahatsızlık duymuş görünüyorlar; bu konuşmanın «Sovyet yaşamının daha karanlık dönemlerinin sözü edilmese bile, N.S. Hruşov'u akla getirdiğine» işaret ediyorlar. Büyük bir şaşkınlıkla. bebek arabaları için parça üreten bir işletme yöneticisinin görevine özen göstermemesi nedeniyle bir yıl çalışma kampına gönderilmesini. kaydediyor.

1979 yılında Brejnief Ekonomik Düzenlemeleri ile ilgili olarak Birleşik Devletler Kongresi hearing'inde konuşan Gertrude E. Schroeder'den aktarma yapıyorum: «1979 Temmuz Kararnamesi ile açıklanan düzenlemeler ve bunu izleyenler, hiç bir anlamda, ekonomik sistemde gerçek bir reform değildir. Tam tersine. Planlama daha merkezileşiyor, daha rijit ve her zamankinden daha ayrıntıya iniyor; üretici birimlerinin inisiyatif alanı *daraltılıyor*, üretim mallar/ daha sıkı bir fizik dağıtıma tabi tutuluyor. yönetim tarafından belirlenen, esnek olmayan ortalama maliyete dayalı fiyatlar korunuyor ve komplike özendiriciler sistemi, öncelikle fiziksel birimlerle ifade edilen üretim planları olmak üzere birbiriyle çelişen değişgenlerden oluşan hedefleri gerçekleştirmeye bağlanıyor»[9]- Gertrude Schroeder, gelişmelerden hoşnut olmuyor ve şöyle devam ediyor: «Bu

değişiklikler sistemi, pek çok Batılı ve bazı Sovyet gözlemcilerin gerekli gördükleri yönün, desantralizasyon, esneklik ve piyasa unsurlarının kullanılması yönünün, tersi bir yöne götürüyor». Garbaçov'un yaptığı bunları daha da ileri götürmek oluyor. Schroeder, şunları da ekliyor: «Şimdi uygulamaya konan 'yeni paket', merkezi planlamanın alanını, Gosplan ile bakanlıkların yetkisini, temelli: bir biçimde artırıyor». Garbaçov, daha da artırıyor.

Planlamanın rolünün artması partinin' ilgisinin tartışılmasıyla birlikte gidiyor. Bir başka Amerikan kaynağını aktarıyorum: «Diğer yandan, ekonomik kararların alınmasında partinin artan ilgisi, ekonomik yönetimde partinin aşırı ölçüde müdahale ettiği suçlamalarının yeniden ortaya çıkmasına neden oldu ve ekonomide partinin rolü konusunda liderler arasında tartışmayı artırdı. Politbüro içinde Andrey Kirilenko ile Konstantin Cernenko'nun, bu konuda, başlıca iki ayrı görüşü temsil ettikleri anlaşılıyor. Kommunist'in 1981 Ağustos sayısında Kirilenko, teknik ilerlemenin zorunluluklarının daha tümleşik politikalar, daha, kapsamlı programlar hazırlanmasını ve ekonominin modernizasyonunda aktif parti müdahalesini gerektirdiğini ileri sürüyor»™ Aynı kaynak, Şerbitskiy ile Şvarnadze'nin parti müdahalesinin artırılmasından yana olduklarını da belirtiyor; ■ Şvarnadze'nin Gürcistan'da partinin ekonomik yaşama müdahalesi konusunda başarılı denemelerden sonra ■ Dış işleri Bakanlığı'na geldiği biliniyor.

Brejnief zamanında, yönetimin sonlarına doğru, merkezi planlamanın rolü artırılıyor, doğrudan uyarıcılar ön plana çıkıyor, hedef planlaması yeniden moda oluyor ve partinin ekonomik işlerle çok daha yakından ilgilenmesi, önemli kararları teknisyenlere bırakmaması düşünceleri ağırlık kazanıyor. Batı dünyasının Sovyet uzmanları bunları izliyorlar ve iyimser olamıyorlar. Brejnief yönetiminin sonlarında bir uzman, Amerikan Kongresi'ni rahatlatmak gereğini duyuyor:«Brejnief'in yerine gelebilecek hiç bir lider, en azından işin başında, kapsamlı bir iç ve dış program paketini uygulama gücünü kendisinde bulamayacaktır» ”• Gecikmiş çözümlerin hızla uygulanamayacağı konusunda bu iyimserlik, Batılı uzmanlarının bulduklarım sandıkları, yeni bir liderliğin Sovyetler Birliği'nde en erken beş yılda yerleştiği konusundaki yasaları'na da dayanıyor. Sorunların, 1980 yıllarının sonlarına kadar bekleyeceğini, bu dönemde «oldukça genç bir

grup politbüro üyelerinin» insiyatifi alarak yeni bir' program uygulayabileceğine inanıyorlar.

Fakat Garbaçov, Birinci Sekreterlik görevini üstlenince, bir açıklama gerekiyor; bir Amerikan uzmanı, Garbaçov'un bu göreve hızla hazırlanmış olduğu görüşünü bile ileri sürüyor. Şunları yazıyor: «Hızla yükselmesi, hemen hemen kesinlikle, yaşlanmış liderler arasında, Sovyetler Birliği'nin, sorunlara farklı yeni bir perspektifle bakan bir kimseyi gerektiren bir yeni durumla karşılaştığı konusunda bir anlayış birliğini yansıtıyordu»[12]. Bunları yazan Jerr'y! Hough, Garbaçov'u «olağanüstü» buluyor; 1980 yılında 49 yaşında politbüro üyesi seçildiğinde, kendinden sonraki en genç üyeden sekiz, ondan sonraki en genç politbüro üyesinden ise 17 yaş daha küçük oluyor.

Bir iyimserlikleri var; Garbaçov'u daha geç bekliyorlar, 1980 yıllarının sonlarını kuruyorlar, ancak, erken geliyor. Yine de iyimserliklerini bozmak istemiyorlar; düşünce yapılarında bir jokerleri var. Türkiye de dahil dünyanın tüm tutucuları için bürokrasi bir joker'dir; istenilen zaman da istenilen işlevi üstleniyor. Sovyetler Birliği'nde Genel Sekreter, tutucu çözümlemeler için, hep bürokrasinin başı sayılıyor; fakat, Garbaçov'un karşısına çıkarılıyor. işte Amerikan uzmanlar bu nedenle, vulgar basındaki tüm karşıt ilk propagandalara karşın, Garbaçov'un yönetime gelmesiyle hiç de iyimser' olamıyorlar. Şunları yazabiliyorlar: «Reform. iktidardaki konumlarını ve ekonomik refahlarını :tehdit edeceği için Sovyet bürokrasisi belki de ekonomik reformun en büyük engelidir»[1]^ Böylece, dolaylı yoldan da olsa, iktidarı ellerinde bulunduranların bürokratlar olduğu anlatılıyor. Devam ediyor: «Ekonomik eylemleri devletin yönetimsel kontrollarından ayırmaya çalışan her reform, özellikle yıkıcılık eğilimi taşıyor. Şimdiye kadar bürokrasinin elinde olan geniş bir erk,. pazara ve bireysel işletme menecerlerine transfer olacaktır. Bu nedenle işin başında bulunan bürokratlar için, böyle bir aktarmayı kolaylaştırmak değil zorlaştırmak doğal eğilim oluyor». Bütün bunlar ise, Garbaçov'un yenemeyeceği engeller olarak ileri sürülüyor; halbuki Garbaçov, ekonomik aktivite-yi politik alanın dışına çıkarmayı değil çok daha fazla içine almayı öneriyor. Buna karşın yine de şunlar yazılabi-liyor: «Bazı radikal tasfiyeler veya kurumsal temizlikler olmadığı sürece, parti ve bürokratik müdahalenin eskisi gibi devam etmesi ihtimal dahilindedir. Garbaçov'un Sovyet bürokrasisi ile

seleflerinden daha kolaylıkla baş edemeyecektir». Bu nedenle, Batılı uzmanlar, günlük basında Garbaçov'un bir kapitalist restoratör olduğu kampanyasını sürdürmüş olmalarına karşın, teknik yazınlarda Sovyet liderinin anlamlı değişiklikler yapamayacağını inatla tekrarlamaktan geri kalmıyorlar.

Aslında Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un buna benzer bir sorunu görünmüyor; sorunlar herhangi bir Sovyet bürokrasisinden değil doğrudan doğruya ve zaman zaman bürokrasinin niteliğinden doğuyor. Her örgütlenmede bir bürokrasi var ve olacak; buradan bir sorun çıkmıyor. Bürokrasisiz bir toplum ya da Birleşik Devletler'de bir büyük işletme düşünmek mümkün değil: bürokrasinin doğasında alışılmış işi tekrar etmek yatıyor: Sınıfsız bir dünyada veya hiç bir yeni sorunla karşılaşılmayan bir cennet durumunda, bürokrasi, her gün bir önceki işleri yerine getireceği için hiç bir sorun yaratmaz; sorun, yeni durumlara uygun yeni düzenlemelerin uygulamaya konması aşamasında ortaya çıkıyor. Çünkü bürokrasinin doğasında, yeni çözümlere uyumlar konusunda bir isteksizlik bulunuyor.

Sovyet düzeni, artık, bir bölümü gecikmiş yeni çözümleri uygulamanın eşiğindedir. Hruşov'un görevden uzaklaşmasından sonra. Brejnief'in genel sekreterliği yıllarında,-Sovyet toplumsal yapısında çok önemli değişiklikler yaşandı; Brejnief yönetiminde Sovyet ekonomisi çok hızlı bir' tüketim toplumu aşamasını geride bıraktı. Temelinde kapitalist Batı'nın tüketim kalıplarına büyük bir özlemi de-taşıyan Çekoslovak Müdahalesi'ni içine-alan yıllarda, Sovyetler Birliği tüketim alışkanlıkları bakımından Batı ülkeleri arasındaki farkı kapattı. Dayanıklı tüketim mallarında saturasyona ulaşırken, tekstilde ise Batı standartları ile Sovyet giyim kalitesi, temelinde, birbirinden ayrılmaz oldu.

Tüketicilik yeni sorunlar çıkarmıyor ve yeni çözümler gerektirmiyor; yaratıcılığı zorlayan bir yanı bulunmuyor. Tam tersine, azı tür tüketim maddelerine aşın ölçüde: tüketmek alkolizm benzeri sakıncaları da beraberinde getiriyor. Ayrıca kişilerin olduğu kadar toplumların yaşamında da, tüketim furyası, bir yandan bekleyen sorunlara uzak kalma alışkanlığını ve diğer yandan da çalışma hızının ve-isteğinin yavaşlaması sonucunu da beraberinde getiriyor. Bu dönemde üretimin artış hızında önemli düşüşler kaydediliyor.

Ortaya çıkan sorunların farkedildiği yıllar, Polonya: Olayları adı altında yöneten bir partinin şaşırtıcı boyutlara ulaşabilen zaafiyetine tanık oluyor. Sosyalist sistemde, ayrıca, sorunlara çözümler hiç bir zaman varolan bürokrasiden değil, toplumun en uyanık, bilgili ve duyarlr öğelerini içermesi gereken partiden bekleniyor; yaratıcr olması gereken, sorunları çözümlere gebe bir formülas-yona kavuşturan parti olmak durumundadır.

Brejnief. partinin rolünü artırıcı girişimleri hazırlıyor Daha sonrakiler ve özellikle 1956 yılında, Sovyet görevlisi olarak Budapeşte'de bulunan Andropov zamanında partiyi canlandırmak ve bunun için de önemli ölçüde sarsmak gereği duyuluyor. Garbaçov döneminde partinin kendisine müdahalesi ise görülmemiş boyutlara ulaşıyor. Garbaçov, 27 nci Kongre'ye sonuşunun daha beşinci paragrafında şunları dile getiriyor: «Son bir kaç yılda, yalnızca’ objektif nedenlerle değil, her şeyden önce sübjektif nedenler sonucunda, parti ve- hükümet organlarının pratik işleri zamanın gereklerinin, yaşamın kendisinin gerisinde kaldı. Ülke kalkınmasında sorunlar çözümlerden hızlı arttı. Atalet, yönetim biçim ve usüllerinde donukluk, çalışma dinamizminin azalması, bürokratizmin doğuşu, tüm bunlar, davaya az sayılmayacak zararlar verdi. Toplum yaşamında durgunluk görülmeye başlandı»[14]. Alışılmış ve çok zaman haklı sayılan ortak kutlamalarla zaman kaybedilmeden ve yalnızca nesnel nedenlerin arkasında sığınma gereği duyulmadan, önemli sorunlar, eleştiri dozajı büyük bir biçimde ortaya konuyor.

Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un, öznel olarak da eleştirdiği başlıca kurumun Sovyetler Birliği Komünist Partisi olduğu konusunda hiç bir kuşku yok; ataletin de> kendine özgü bir bütünlüğü var. Tüketim döneminin donukluğunun parti çalışmalarını da etkilediği anlaşılıyor.

Garbaçov, kendisine, «Mihail Sergeyeviç» sadeliğiyle hitap edilmesinden hoşlanıyor; yayınlar, bunu, gösteriyor ([1]). Mihail Sergeyeviç'in şimdiye kadar yapmış olduğu açılımları içinde en önemlilerinden birisinin, «0 Perestroy-ke i Kadrovoy Politike Partii» adıyla yayınlanan, Merkez Komitesi'nin 27 Ocak 1987 tarihli Plenumu’nda yaptığı sunuş konuşması olduğuna inanıyorum. 1985 Nisan Plenu-mu, 1986 yılında yapılan 27 nci Kongre ile birlikte Ocak 1987 Plenumu sunuşu, Garbaçov yönetiminin, şu ana kadar yayınlanmış en önemli belgelerini meydana getiriyor.

«Davayte çestno skajem», gelin, içtenlikle konuşa.. lım; konuşmasının bir yerinde Mihail Sergeyeviç böyle başlıyor. «Na protyajenii ryada let vne povestok dnya Ple-. numov ostavalos' nemalo jivotrepeşuşih problem, kotorıe volnovali partiyu i narod. Uzun yıllar, partiyi ve halkı sarsan en can alıcı bir çok sorun, Plenum gündeminin dışında kaldı. Yoldaşlar hatırlayacaklar, Merkez Komitesi Plenumları bir çok kez kısaca ve yalnızca biçimsel olarak yapıldı. Bir çok Merkez Komitesi üyesi, toplantılar boyunca, tartışmalara katılmak ve hele öneriler yapmak imkânını bulamadı. Merkez Komitesi Plenumları'nın bu havası, yerel parti kurul ve örgütlerinin çalışma biçimini etkiledi» [1B]. Bu açıklamları, Hruşov'un 20 nci Parti Kongresi'n-deki tüm açıklamalarından daha içten, önemli ve yapıcı buluyorum.

«Osobo hoçu skazat' o roli çlenov Tsentral'nogo Ko-miteta, ih pravah i otvetsvennosti. Merkez Komitesi üyelerinin rolü, hakları ve sorumlulukları konusunda özellikle söz söylemek istiyorum». Garbaçov, aynı konuşmasında ve aynı sıra içinde, bunları da söylüyor; bir başlangıç izlenimini vermekten çekinmiyor. Dünyada ilk kez sosyalizmi kurmuş, bir dünya sosyalist sisteminin oluşmasında büyük katkıların sahibi bir partinin Genel Sekreteri'nin, partinin en üst kurulunun üyelerine, haklarını ve sorumluluklarını anlatması bir ihtiyaç haline geliyor. Devam ediyor: «Plenumlarda Merkez Komitesi'nin her üyesinin ortaya sorunları atmak ve bunların kollektif ve yaratıcı tartışmasına katılmak hakkının sağlanması, obespeçit' pra-vo, zorunludur. Partide ve özellikle MK Plenumları'nda, eleştirinin dışında bir kimse ve a'fnı şekilde eleştiri hakkı olmayan hiç kimse bulunamaz». Birinci Sekreter, eleştiriye davetiye çıkarıyor.

Bunu parti'den başlatıyor; doğal karşılıyorum. Yeni sorunları partinin teşhis edeceğine ve yeni çözümleri partinin bulacağına inanıyor. Parti'nin güçlü olmasını istiyor; güç'ü yaşamda arıyor. 27 nci Kongre'deki açılış konuşmasında şunları söylüyor: «Parti'nin gücü çağını sezmesinde, yaşamın nabzını elinde- tutmasında ve her zaman kütlelerin ortasında hareket etmesinde yatıyor. Her zaman, ülkenin önüne yeni görevler çıktığında, ülke geleceği için, tsosyalizm ve 'bilimsel sosyalizım davası için, tarihsel sorumluluklarının üstesinden gelebileceğini göstererek, parti, çözüm yollarını bulur, yönetim metodlarını yeniden düzenler, değiştirir»”[3].

Perestroiyka, Yenidenkuruluş. döneminde, Parti'ye bir inanç tazeleme ve inançla birlikte partiyi canlandırma doğal görünüyor.

Perestroiyka, Yenidenkuruluş; peki nasıl olacak? Bunu, Garbaçov, 27 nci Kongre tutanaklarına göre, burnıe aplodismentı, şiddetli alkışlarla karşılanan şu sözlerle ce-caplandırıyor: «Yoldaşlar, ekonomik mekanizmanın kökten yenidenkuruluşu, bilindiği gibi, bilincin yenidenkuru-luşuyla. zamanla oluşmuş olan basmakalıp, steorotip, düşünüş ve pratiklerden uzaklaşmakla, yeni görevlerin açıkça anlaşılmasıyla başlar». Önce düşünce yapısının değişmesi gerektiğini söylüyor; ancak yetmiyor. «Mümkün olan her türlü tasarımı yapan gogolevskiy kişilere benzeyen ya da özenen ve pratik olarak hiçbir şey yapmayan, hiçbir şeyi değiştirmeyen kimseleri anlamak da mümkün değil. Bu tür insanların tutumuyla dünyayı anlamak mümkün olmaz. Açıkcası, bunlarla, bir yola çıkamayız». Eylemde yenilik de işin içine giriyor.

1967 Ocak Plenumu sunuşuna dönüyorum ve aktarıyorum: «Ülkede yeni bir ahlökî-manevî atmosfer oluşuyor. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi, yaratıcı bir biçimde yeniden anlaşılması sürüyor, ekonomide, toplumsal ve manevi alanlarda yeniden düzenlemenin yolları tartışılıyor, örgütsel ve ideolojik çalışmalarda yeni yöntemlerin arayışı genişliyor. Aktif olarak işleyen bir ilke olarak saydamlık, glasnast. olgu ve olayların değerlendirmesinde içtenlik ve doğruluk, eksikliklerle uzlaşmamak, işleri daha iyileştirme isteği, bütün gücüyle kökleşiyor». Glasnast. saydamlık, yeni çözümler için kütle katkısını sağlamanın vazgeçilmez manivelası olarak ortaya çıkıyor.

Glasnast. saydamlık, kütlesel yaratıcılık çağrısının karşılığıdır; yenidenkuruluş görevleri, sonsuz bilgiye dayalı bir yaratıcılığı gerektiriyor.

Perestroyka, yenidenkuruluş, bir başlangıçtır; kütlesel yaratıcılık. bir çözüm arayışının ifadesi oluyor.

Toplumlar ve bireyler temelli çözümlere derin ihtiyaç dönemlerinde yaratıcı kütleyi genişletmek gereğini duyuyorlar.

Gorboçov'un, 27 nci Kongre'den kısa bir süre sonra yaptığı ve Kommunist'te yayınlanan konuşmasından aktarma gereğini duyuyorum:

kısa zaman içinde ortaya çıkan bir önemli sonuca, «odin vaşnıy vıvod», işaret ediyor. Şöyle: «Tvorçestvo mass nel'zya podmenit direktivami, daje camımi horoşimi. Kütlesel yaratıcılık, daha güzelleri de olsa, direktiflere tabi tutulmamalıdır. Perestroyka, emek kollektiflerinin, tüm kadroların girişimciliklerinin ve bağımsızlıklarının tam gelişmesini gerektiriyor. Bugünkü koşullarda bütün sorunları merkezden çözmek kabul edilemez, üstelik pratik olarak mümkün değildir. Artık herkes bu gerçeği öğrenmelidir»^ Burada yapılan çözümlemelere uyuyor.

Bu konuşmadan bir aktarma daha yapıyorum: «Sosyalist kuruluş deneyimi, toplumsal gelişmenin dönüş dönemlerinde, temelli yeniden düzenlemelerden çekinmeksizin, keskin dönemeçlerin cesaretle alınması gerektiğini öğretiyor»[18]. miinen şimdilik, Sovyet toplumunda keskin dönemeçlere ihtiyacın duyulduğu ve buna cesaretle yönelin-diğidir.

Ocak 1987 tarihinde yapılan Plenum'a sunuştan aktarıyorum. «Perestroyka» diyor, Garbaçov, «bu durgunluğu sağlayan süreçleri kararlı bir biçimde ortadan kaldırmaktır, fren sistemlerini kırmaktır, Sovyet toplumunun sosyal ve ekonomik gelişmesini hızlandırıcı güvenilir ve etkin yöntemleri yaratmaktır. Bizim stratejimizin temel düşüncesi, bilimseHeknolojik devrimin başarılarını planlı ekonomi ile birleştirmek ve sosyalizmin tüm imkânlarını yaşama geçirmektim[1]^ Konuşmanın bu bölümü hep, perest-royka'nın açıklanmasına ayrılmış ve tekrar aktarıyorum: «Perestroyka, canlı kütle yaratıcılığının dayanağıdır, demokrasinin ve sosyalist kendindenyönetimin kapsamlı gelişmesidir, girişimcilik ile insiyattf alarak hareket etmeyi özendirmek, disiplin ve düzeni güçlendirmek, toplumun tüm kesimlerinde saydamlığı, eleştiri ve özeleştiriyi genişletmektir; değerlere ve kişisel onuru saygının en yüksek düzeyde kabul edilmesidir». Perestroyka bir yaşam biçimi olarak anlaşılıyor ve anlatılmak isteniyor.

«Perestroyka, toplumun, sosyalist ahlâktaki çarpıklıklardan enerjik bir biçimde kurtarılması, sosyal adaletin kararlı bir biçimde yaşama geçirilmesidir; söz He işin, hak ile sorumluluğun birlikteliği, dürüst ve yüksekkaliteli emeğin yüceltilmesi, işgücü ödeme ve kullanımında eşitlikçi eğilimlerin ortadan kaldırılmasıdır». Öyle- anlaşılıyor, perest.., royka, yürekli ve temelli bir arayışın başlangıcı oluyor.

Yer ve zaman darlığı nedeniyle, bu incelememi de, bu başlangıç aşamasında bırakmak gereğini duyuyorum.

1 N.A. Tihanov, Sovetskaya Ekonomika: Dostijeniya, Problemi, Perspetkivı, Moskva, 1984, s. 11

2 Walter Laqueur, A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence, N.Y. 1985, s. 44

3 ibid., s. 17

4 P.K. Cook, The Political Setting; Soviet Economic Pros-pects for the Seventies, Joint Economic Committee, Con-gress of the United States, Wash., D.C., 1979, s. 1

5 M. Elizabeth Denton, Soviet Perceptions of Economic Pros-pects; Soviet Economy in the 1980's: Problems and Pros-

, pects, Selected Papers, Joint Economic Committee, Con-gress of the United States, Wash., D.C., 1983, s. 40

6 Martin C. Spechler, Soviet Policy Towards Technological Change Since 1975, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 97.

7 M.I. Goldman, Garbachev and Economic Reform, Foreign Affairs, Fall 1985 ,s. 57

8 M. Gorbachev, Selected Speeches and Articles, Moscow 1986, s. 133

9 Gertrude E. Schroeder, Soviet Economic «Reform» Decrees: More Steps on the Treadmill, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 82.

10 P. Cocks, Administrative Reforms and Soviet Politics, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 53

11 ibid., s. 58

12 *J.F.* Hough, Gorbachev's Strategy, Foreign Affairs Fail 1985, s. 34

13 M.I. Goldman, Gorbachev and Economic Reform, op. cit., s. 67-68

14 Materialı, ^XVII S’ezda Kommunistiçeskoy Partii Sovets-kogo Soyuza, Moskva 1986, s. 4

15 İzvestiya, 28 Ocak 1987, s. 4

.16 Materialı, op. cit., s. *77*

17 Kommunist İyol' 1986, Sayı 10, s. 9

18 ibid., s. 11

19 İzvestiya, 28 Ocak 1987, s. *2*

Suyumuzu Kestikleri Zaman Meyva Veriyoruz

— Teknisyenlerin üretim sürecindeki rolü hakkında-ki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

— Cevaplandırmaktan yorulduğum, ancak, bıkmadığım bir soru ile yine karşılaştım. Geçen hafta, İstanbul'da Kimya Mühendisleri Odası'nın düzenlediği Teknoloji Transferi konulu sempozyuma katrldım, bir bildiri sundum. Toplumda, bizim istencimizin dışında. bir işbölümü var; bu işbölümünde bana yaygın düşünceleri eleştirmek, değiştirmek düşüyor. Bunları dile getirdim.

Bu sorunuzla ilgili olarak TÖB-DER tarafından 1970 yıllarının ortasında yayınlanan bir kitapçığı sunuyorum. «Ekonomi Sınıflar ve Eğitim» başlığını taşıyor ve benim imzamla yayınlanıyor. Ekonominin gerekleri i1e beceri düzeyi arasındaki bağlantıları inceleyen, TÖS'ün Devrimci Eğitim Şûrası'na sunduğum bildiriyi, TÖS'ün gerçekleştirmek için hazırlık yaptığı, 12 Mart ile gerçekleştiremediği ikinci Devrimci Eğitim Şûrası için hazırladığım çalışmayı ve TÖB-DER'in eğitim toplantısına sunduğum çalışmalarımı kapsıyor. Burada temel görüşlerden birisi şu; çeşitli ülkelerin pratikleri. çeşitli uğraş alanlarında teknisyen -mühendis katsayısının 3 : 1 ile 5 : 1 arasında değiştiğini ve değişmesi gerektiğini gösteriyor. Türkiye'de ise katsayılar, ters; mühendis çok, teknisyen az.

Murat Yetkinin sorularına cevaplar, Ziraat Dünyası Dergisi, Sayı 374-375, Temmuz-Ağustos 1986.

Yıllardır. bunları bulup çıkarıyorum ve tekrarlıyorum: Üretimimizin temel beceri gücünün teknisyenlerden oluşması gerektiğini gerçekleşmiş bir bilimsel bulgu olarak anlatmaya çalışıyorum.

Bu tez ve bulgulardan dolayı, 1960 yıllarında «mühendis düşmanı» nitelemesi ile de karşılaştım. Mühendis düşmanı mıyım? Hayır. Belki de bir mühendisten daha çok mühendisleri savunuyorum. Mühendislerin mühendis olarak çalışması gerektiğini düşünüyorum. Ancak Türkiye'de ağırlık mühendisliğe verildiği için, üretimdeki mühendislerin çok büyük bir bölümünün, ne yazık, mühendis olarak çalışmadığını, ancak üretime bir teknisyen becerisi ile katıldıklarsnı ve> giderek mühendis diploması He katıldıkları üretim sürecinde teknisyenleştiklerini ileri sürüyorum.

— Mühendis olmasın mı, demek istiyorsunuz?

— Hayır. Kesinlikle hayır. Bu süreci tersine çevirmek gerekiyor. Mühendis diploması alıyor- ve üretim, teknoloji ithalâtı aşamasında. mühendisten ancak teknisyen bilgisi istiyor. Mühendis teknisyen oluyor.

Halbuki teknisyenin giderek mühendis olması ve bu sürecin başlatrlması gerektiğini savunuyorum.

— Teknisyenin mühendisleşmesi sürecini açıklar mısınız?

— Şöyle açıklayabilirim. Bir: Üretimde temel güç teknisyendir. Bilgi, üretime, teknisyen kanalıyla akmalıdır. Teknisyenler üretimin «ilk yardım kurumları»dırlar. İlk, bil.. gidir. Toprak, susadığı bilg.iye ilk önce teknisyen rle kavuşuyor. İki: Üretim içinde beceri kütlesini teknisyenler. bunlara teknikerler de denebilir, oluşturmakla birlikte tek tek teknisyenin bir ömür, teknisyen olarak kalması gerekmiyor. Bunun tersini savunuyorum. Mühendisler, bu önemsiz bir ayrık uygulama dışında, hep teknisyen kütlesinden çıkmalıdır. Teknisyen olmalı; üretim sürecine katılmalı ve tarım teknikerleri ise toprakta çalışmalı ve bundan sonra mühendislik fakültelerine gidebilmelidir.

Üretimle eğitim birleşmelidir.

— Bunu bütün teknik kqdrolar için mi scwunuyorsu- • nuz?

— Daha ilerisini de düşünüyorum. Tıpta uzmanlık için. de kesin, bir kaç yıl pratisyen doktorluk gereğini arıyorum.

— YÖK uygulamasıyla gerçekleştirildiği gibi mi?

— Hayır. 12 Eylül'ün tıpta getirdiği politikanın arka.. sında bir tür kıskançlık var. Subaylar, Doğu'ya gidiyor -da, neden doktorlar gitmiyor; bu, var. Bunu savunmuyorum. Ayrıca yalnızca tıpta değil, bütün eğitimde, sürenin kısaltılması gerektiğini yıllardır ileri sürüyorum. Türkiye'., deki kapitalist sistem artık yüksek eğitim kurumlarından mezunlarına da iş sağlayamayınca süreyi uzatıyor. Eğitim ■ süresini uzatmak. işgücünün bir bölümünü okullara, fakültelere, hapsetmek demek dluyor.

Sağlık hizmetlerinde altı yıl eğitimden sonra iki yıl pratik çalışma değil, toplam altı yılın iki yılı pratisyen doktorluk olarak geçirilmelidir.

— Tarım kesimine ve teknikerlere dönebilir miyiz?

— Tarım teknikerleri, tarımsal üretimin astsubayları sayılmamalıdır. Ziraat Fakülteleri'nin hem süresi kısaltıl-malı ve hem, de öğrenciler, bir eğilim olarak, tarım teknisyenlerinden seçilmelidir.

— Bu tarım, teknikerlerinin tarım kesimindeki eğitici, bilgi taşıyıcı rolüne de uygun diüşüyor, değil mi?

— Eğitimi, üretimden ayıramayız. Teoriyi pratikten-çözemeyiz. İkisi iç içedir. Teknikerlere, sağlık memurlarına, hemşirelere, küçük memura, bir yakınlık duymamın, onlarla her karşılaştığımda heyecanlanmamın felsefî temeli buradadır. Teknisyen ordusuyla emek ve bilgi beraberce üretime uygulanıyor.

Tarım teknisyeni, kır kesimindeki değiştirici öğretmendir. ,

— Değiştirici öğretmen dediniz, bunu açıklar mısınız? - ■

— Bilgisinin temeli ikidir: Makinalaştırma ve kimya-laştırma. Bu ikinci sözcük, bütün dillere Sovyet düzenin-.

den sonra ve Rusça'dan girdi. Himizatsiya, tarım kesiminde modern girdilerin kullanılması anlamına geliyor. Sözcük İngilizceye, chemicalization olarak uyduruldu; daha önce yoktu. Sokaktaki İngiliz bu sözcüğü bilmez.

Tarımsal üretimin temeli makina ve kimyadır; çok açık, sanayidir. Bitki ve toprak bilgisine sanayi uygulanacak.

— Son bir soru; tarım teknikeri, yalnızca- «teknisyen» olarak mı kalacak, öyle mi bakmak gerekiyor?

— Değiştirici öğretmen «teknisyen» olarak kalamaz. Tarımı değiştirmek, toplumu değiştirmekle mümkün. El ele gidiyor.

Üretim sürecini bilgili emek uygulanmaya başlandığı andan itibaren değişme ve değiştirme başlar.

Değiştirme sürecinin başladığını nasıl anlarız? Değiştirenin kendisi de değişmeye başladığı zaman, değişme başlatılmıştır. Tekniker, tarımı değiştirme ile başlayıp toplumu değiştirme sürecine adım atarken, kendisi de değişmeye başlamak durumundadır. Bu, aydın olma demektir. Aydın, aklıyla, bilgisiyle, doğayı ve toplumu değiştiren yaratık demek oluyor.

Değiştirici öğretmen, aydın olmak zorundadır. Başka türlüsü düşünülebilir mi?

Toprak, toprak ve bitki bilgisi, makina ve kimya bilgisi, emek süreci, değiştirme: Bir bütünsellik ortaya çıkıyor. Son derece öğretici ve yaratıcı.

— Sorularım bitti. Eklemek istediğiniz var mı?

— Belki teknisyen arkadaşlarıma topraktan öğrendiklerimi, tereciye tere satma pahasına, aktarabilirim. Görüyorsunuz, bu ev, bahçeli ve ben burada her gün «tarımcılık» yapıyorum. Beni çok dinlendiriyor. Yalnız dinlenmek değil çok öğreniyorum.

Burası bir ODTÜ Mensupları Yapı Kooperatifi idi. O zaman ODTÜ'de öğretim üyesiydim. inşaat uzun sürdü. Sonra taşındık. Toprak vardı. İlk şaşkınlığımı yaşadım. Toprak sanıyordum. Toprak görünüyordu. Sonra anladım. Görüntü ile öz, farklı. Uzurı yıllar inşaat sürmüş. Toprak işlenmemiş. işlenmeyen toprağın, hareket etmeyen kütlenin, yaşamadığını o zaman anladım. En büyük canlandırıcının eylem olduğunu bir kez daha gördüm. Toprağı toprak yapan uygulanan emektir, eylem.

Gül yetiştirmeye başladım. O zamana kadar benim için bütün güller birdi. Sonra baktım her gül, bir başka dünya. Bundan şu sonucu çıkardım: Gül yetiştirinceye kadar, bende gül kavramı yoktu. Başka sözlerle söylendiğinde bende gül teorisi yoktu. Ve bende gül teorisi, gül kavramı oluşuncaya kadar gülü görmediğimi anladım. Bakıyormuşum. Görmüyordum.

Küçük bir yerde fasulye ve kabak yetiştirmeye başladım. Kabak çiçeğini çok seviyorum. İyi yetişsin diye hep su veriyordum. Büyüdükçe büyüyor, meyva, kabak vermiyordu. Suyu kesmemi söylediler. Azalttım. Meyva başladı. Bir felsefesi varmış: Susuzlukta bitki ölümcül olurmuş, neslini sürdürmek için meyvaya başlarmış.

Biz Türk aydınlarını da öyle düşünüyorum: Suyumuzu kestikleri zaman meyva veriyoruz. Öleceğimizi sandıkları zaman, çoğalıyoruz.

24 OCAK İLKELİN FETİŞİDİR

Planlı Ekonomi Gelecek

Bugün Yüksek Denetleme Kurulu raporları üzerinde inceleme yazmak, tartışmalar yapmak kimsenin aklına gelmiyor. Denetleme Kurulu, bir zamanlar, Türk ekonomisinin beyni ve bu anlamda planlayıcısı olarak ortaya çıktı. Devletin ekonomik yaşama müdahalesinde eşgüdüm sağlamak, uygulamayı izlemek, denetlemek, Yüksek Denetleme Ku-rulu'nun görevleri arasında yer oldı. Giderek belli bir for-mata ulaşan değerli rapor ve çözümlemeler, 1950 yıllarının

Nail Satılgan'ın isteği üzerine, 4 Eylül 1984 tarihinde, İktisat Dergisi için yazıldı, İktisat Dergisi, Sayı 239, Ekim 1984.

ortalarına kadar, profesyonel iktisatçı!aria ekonomi yöneticilerinin canlı ilgisini çekti.

Sonradan, Yüksek Denetleme Kurulu, bir benzetme ile. Meserret Oteli oldu. Meserret Oteli de bir zamanlar ünlü ve toplumun en çekici aktörlerinin uğrağı olan bir yerdi. Yüksek Denetleme Kurulu, 1950 yıllarının ortasından bu yana, ekonominin yönetimindeki etkin işlevlerini kaybedince, daha çok emekliliğini bekleyen iktisadi devlet teşekkülleri yöneticileri ile maliyecilerin rahat zaman geçirdikleri bir personel deposuna dönüştü. Meserret Oteli, Meşrutiyet dönemindeki çekiciliğini yavaş yavaş yitirdi, daha sonra akşamcı kahvesi oldu ve kapandı.

Devlet Planlama Teşkilâtı, Meserret Oteli'nden daha hızlı bir Meserret Oteli olma sürecini yaşadı. Planlama Teşkilâtı'nın kaynaklık ettiği meserreti, sevinç, kişiler duydu. Planlama. önce dünyanın her yanındaki uluslararası kuruluşlara Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşıyan, planlamada solcu yeni görevlerinde sağcı bakışlı, international civil servant üretti. Sonra her önemli harekete bir ikinci adam yarattı: Dünya Bankası Başkanına ikinci adam olarak Atilla Karaosmanoğlu, Başbakan Süleyman Demirel'e ikinci adam olarak Ekrem Ceyhun, Başbakan Bülent Ece-vit'e ikinci adam olarak Hikmet Çetin, Bülend Ulusu'ya ikinci adam olarak Turgut Özal gönderildi. Bunların hepsi ikinci adamlık yazgılarına sahip olabilmek için Planlama Teşkilâtı'ndan geçmek zorunluluğunu duydular.

ikinci adamlar hep ikinci adam kaldılar, kalırlar.

Şimdi profesyonel iktisatçılar, Devlet Planlama Teş-kilâtı'nın beşinci planı üzerinde tartışma yapmak durumundalar. Bir mesleğin mensupları icin bunun acılı bir talihsizlik olduğunu yazmak durumundayım. iktisat mesleğine en küçük yakınlığı ve saygısı olmayan bir hısım-ak-raba cemaatının acele ile çiziştirdikleri üzerinde düşünmeye zorlanmak, yalnızca bu ülkenin profesyonel iktisatçıları için değil, aynı zamanda ve planlamanın bir toplumun yaşamındaki önemi nedeniyle, toplumun tümü için bir acıdır.

Ancak yine de planlama üzerinde tartışma yapmak gereğine ve tümüyle inanıyorum. Çünkü planlama Türkiye-için hâlâ umut olma özelliğini koruyor. Ayrıca Türkiye'nin uzun olmayan bir zaman kesiti içinde, sorumlu

planlama ile merkantilist politikaların yakıcı heyecanını duyacağını biliyorum.

Planlama tartışmasına başlarken bir kavramlaştırma-dan söz etmek durumundayım: Fetiş. ilkelin ideolojisidir. -

Beşinci Beş Yıllık Plan'ın ilk paragrafı olan amaç bölümünün girişini aktarıyorum: «‘Strateji'de belirlenen esaslar çerçevesinde V. Beş Yıllık Plan'ın temel amaçları, hür,, medenî ve güvenli bir ortamda Türk Milletinin refahının artırılması, verimlilik ve ihracat artışını teşvik eden, mevcut birikimi değerlendiren ve geliştiren, tarımsal gelişme potansiyelini ve millî savunma gereklerini gözeten bir yapı içinde sınai üretim payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, genç işsizliğinin azaltılması, gelir dağılımının düşük gelirli gruplar lehine değiştirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesidir». Bu, ilk paragraf üzerinde durmak gerekiyor.

Profesyonel iktisatçı ve katsayılara vurgun plancı için, ilk paragrafın, «hür, medenî ve güvenli bir ortamda Türk -Milletinin refahının artırılması» tamlaması, iktisat dışıdır ve bir «edebiyat» niteliğini taşıyor. «Verimlilik artışı» bir planda bulunursa ve ön planda bir yer alırsa, bu planı, ciddiye almak gerekiyor. Ancak hısım-akraba takımının’ hazırladığı Beşinci Plan'da «verimlilik artışı» yer almıyar, bunun yerine «verimlilik ve ihracat artışım teşvik eden» bir amaç ortaya konuyor. Böyle bir durumda, verimlilik amacının bağımsızlığına kavuşamadığını, ihracat artışına bağlı olduğunu, matematikçi plancının sözüyle, verimlilik artışının ihracat artışının türevi durumuna indirgendiğini[1] söylemek mümkün oluyor. Bu, doğru bir söyleyiştir. Hısım-akrabanın beşinci planı, iktisatçı gözüyle okunduğunda, ihracatı artırmayı, birincil amaç olarak en öne itiyor.

Fetiş, ilkelin ideolojisidir. İhracatı artırmak, 24 Ocak. Kararları'nı yaratan bir fetiştir.

Hiç bir haklı dayanağı olamaz. .

Fetişin baskısından kurtulmak mümkün olursa, düşünmek de mümkündür: Bir toplumun bireylerinin, üretip de tüketemedikleri metaın, başka toplumun bireylerinin tüketmesinden haz almalarını düşünmek mümkün

mü? Türkiye'de insanlar, tüketmek için soğan bulamazken, Suudi dindaşlarının kendi soğanlarını yıkanmamış elleriyle kırarak yediklerini düşünerek mutlu olabilirler mi? Eğer Türkiye'de, kendi ürettiği elmanın çürüğünü yerken Suudi dindaşlarının Türkiye'den gönderilen güzel elmalar yemesinden haz alanlar varsa, bunlara sağlıklı gözüyle bakılabilir mi?

Türkiye'de otellerdeki yatak kapasitesinin çok düşük olduğu hep söylenir; işitiliyor. Türkiye'de yeni ve güzel tatil köyleri yapılıyor. Türkiye'de milyonlarca- insan, turistik otellere ve güzelim tatil köylerine gidemiyor. Türkiye'de milyonlarca insan, yatamadığı lüks otel yataklarıyla gidemediği güzelim tatil köylerine beyaz entarileriyle Suudi dindaşlarının, eşek arıları türünden, saldırmalarından mutlu olabilirler mi; böylece «hür, medenî ve güvenli bir ortamda Türk Milletinin refahının artırılması» herhangi bir anlam taşıyor mu?

Cevabı yazılabilir: Planlama ihracatın baş tacı edilmesinin hiç bir ekonomik ve toplumsal mantığı yoktur. Bu, bir fetiştir. İhracat, üretim ve sektörleri arasında ve hel" sektör üretimi ile endüstriler arası ilişkilerin yarattığı talebin uyumsuzluğundan doğan eşitsiz gelişmenin bir sonucu ve çözülme yöntemidir ([2]). İhracat, sektörler gelişmesinin yol açtığı uyumsuzluğu ortadan kaldırmaya yönelik bir türev işlemdir, temel işlem düzeyine çıkarılması yalnızca büyük uyumsuzluk ve tıkanıklıkların nedenidir.

Uzatmadan yazabilirim: İhracata dayalı hiç bir kalkınma yoktur. Japonya dahil, hiç bir ülke ihracatı ön plana çıkararak gelişmedi. Kapitalist sistem içinde gelişmesinin yarattığı eşitsi^ikler, giderek ve kapitalist gelişmenin ileri aşamalarında ihracatı, tüm işlemleri etkileyecek bir öneme çıkardı.

İkincisini de yazabilirim: İhracatı ön plana çıkararak planlama olmaz ve kesinlikle olmaz. Çünkü, iç pazarı planlamak ve iç pazardan arta kalan üretimin dış piyasada pazarlamasını planlamak mümkündür, gereklidir; ancak üretim temel amacı ihracat olduğu zaman, en ilkel anlamda da planlama söz konusu olamaz. Çünkü uluslararası piyasa, plancının kontrolunun çok dışında değişkenleri ve çok sayıda değişkeni içeren bir denklemler demetini yansıtıyor. Tıpkı hava koşullarına göre tarımı planlamanın imkânsız olması türünden, uluslararası piyasanın kaprislerine bağlanarak, bir ülke ekonomisinin planlaması mümkün değildir.

Bu, alfabedir.

Türkiye belli bir aralıktan sonra alfabeyi öğrenmek durumuna geliyor. Alfabeyi öğrenme ve öğretmenin çok büyük hazzı var.

İhracata doyalı bir plan, plan olmamanın yanında, en küçük çözüm değerinden de yoksundur. Ancak çözümsüzlük ve kısırlık, hiç bir çözüm değeri taşımayan bu planının ortaya atılmasını kaçınılmaz yapıyor.

Aslında burada bir yenilik söz konusu değil; yetmişli yılların ortasından itibaren sürüp giden bir çözümsüzlük, yeni giysilerle, yaşanıyor. Yetmişli yılların ortasında Türkiye, veri gelir bölüşümünde iç pazarın kullanılmasıyla üretim genişlemesinin- sınırına geldi. Bu sının genişletmek ioin önce bazı sosyal demokrat fantazileri uygulamaya koymak gerekti. Daha sonra, üretimi uluslararası piyasalarda rekabet edebilir hale getirebilmek için değişken sermayenin payını düşürmeye, aynı anlama gelmek üzere birim üretim içinde işgücü girdisine yapılan ödemeleri azaltmaya yönelik, siyasal ve ekonomik kararlar demeti, bunlara 24 Ocak Demeti denilebilir, gündeme geldi. Plan, hırsla sürdürülen bu politikanın isteksiz yazılmşı bir belgesi olmaktan ileri gidemiyor.

Türkiyen'in bugünkü talihsizliği, çözümsüzlüğü savunan bir hükümete sahip olması değildir; asıl şanssızlık,

muhalefetin iktidarın bir türevi olmasında yatıyor. Türkiye'nin sınıfsal konumunda, 1975 yılından beri içine girdiği ekonomik çözümsüzlüğü bir çözüm olarak sürdürebilmek için, iktidardan daha çok muhalefetin seçimine önem veriliyor.

Beşinci Plan, plansızlığı bir amaç kabul ediyor ve bunu açıkça yazmakta bir sakınca görmüyor. Amaçların sıralanmasında üçüncü yerde şunlar yazılıyor: «Ekonominin işleyici ekonomik kurallar içinde tanzim edilecek, ekonomiye müdahalede makro politika araçlarına ve gereken hallerde düzenlemelere ağırlık verilecektim. Amerika Birleşik DevleNeri'nde de yapılan bundan farklı görünmüyor. . Yalnız Amerikalılar, hiç olmazsa burada, ikiyüzlü görünmek gereğini duymuyorlar; hem bu ilkeleri benimseyip hem de, planlı olduklarını iddia etmiyorlar.

Planlama, piyasa mekanizmasının göstericiliğini reddetmekle başlıyor. Eğer ekonomi kendi kuralları içinde çalışarak, istenen mutlulukları verecek ise, özlenen başarı-göstergelerini gerçekleştirecekse, planlamaya ne gerek var? Planlama önce piyasa mekanizmasını, hısım-akraba dökümanındaki terminoloji ile ekonomik kuralları, yadsımakla ve bu yadsımayı eylemli bir biçimde göstermekle başlıyor. Ekonominin, dünyanın pek çok yerinde yalnızca' çarpıklıklara yol açan kurallarını eylemli bir biçimde yadsımak, temel ve kurumsal değişiklikleri ciddi olarak ve ön plana almakla mümkün oluyor.

Şimdi sonuca geliyorum: Beşinci planın plan olamayacağını, amaçlarından çıkardığım iki ilke ile göstermenin. yanında iki pratikle de vurgulamak istiyorum. Bu pratiklerden birisi şudur: Türkiye ekonomisi, kendisini düzenleyecek araçlarını tüketti. Planlama, teknik anlamda, ekonominin kendi işleyişi içinde erişilemeyecek amacıları koyup, bunları, ekonominin kendi mantığı içinde yer almayan araçlarla gerçekleştirmeye çalışmaktır.

Türkiye ekonomisi araçlarını tüketti: Şimdiye kadar önemli bir uyarıcı ve yön değiştirici olarak düşünülen özendiriciler demeti. teşvik sistemi, artık uyuşturucuya alışmış bir eroinmana diyazem vermek türünden, her türlü

.etkinliğini yitirdi. Bu, bir. İkincisi, Türkiye vergileme sistemi üzerinde düşünmeyi bile yasaklayan bir özgürlük ortamı içine girdi. Üçüncüsü, faiz oranlarının ulaşmış olduğu yükseklik, faiz oranı üzerinde değişikliği uyarıcı olmaktan çıkardı.

Bunlara ekleyebileceklerim var; biriyle yetinebilirim. Bir araç olarak serbest bölgelerden söz edildi. Serbest bölgelerden bu kadar söz edilmesine şaşmıyorum, her gün gazetelere demeç veren -üniversitelerin ekonomi profesörleri ile iş adamları adına utanıyorum. Çünkü artık Türk ekonomisinin içine girmiş- olduğu aşamada serbest bölgeler, elmalı şeker bile olamaz.

Ne getirecek ki! Türkiye'de bir bölge ayrılacak ve bu bölge, diğerlerinden daha ayrılacaklı ekonomik koşulları sağlayacak, çekicilik, burada. Çekicilik aslında hiç bir yerde değil; çok basit nedenlerle. Bir: İthal girdileri gümrüksüz getirilebilir. Türkiye'de serbest bölgelerin bu açı' dan bir ayrıcalığı olamaz, nerede ise her bölgeye ithal girdileri gümrüksüz geliyor.

İki: İhracat özendirilebilir. Bu da bir avantaj sağlayamaz, çünkü her yerde ihracat aşı., rı ölçüde özendiriliyor. Üç: İşçi çalışma koşullan, grev tehditine sahip güçlü sendikalardan yoksun tutulabilir. Böylece serbest bölgelerde, düşük ücret düşünülebilir. Mümkün değil; çünkü bu tür koşullar Türkiye'nin tümünde geçerlidir.

Türkiye'nin tümü serbest bölgedir.

İkinci pratiğe geliyorum: Planlama, kapitalist ekonominin reddidir. Kapitalist ekonomi bilgisizliğe dayanıyor. Planlama ise, toplumu, her ünitesi rengârenk bilgilerle taçlanmış bir çiçek bahçesi haline getirmekle mümkün •oluyor. Planlama, bilgiyi, bilinci ve bilgi üretiminin büyük bir meziyet sayılmasını içeriyor.

Türkiye son yıllarda yalnızca bilgisizliğe prim veren 'bir ülke haline getirildi. Gümrükler, yol geçen hanına dö-■ nüştürüldü. Dış ticaret kayıtları, modern devletin kurulduğundan bu yana daima iyi toplum yönetiminin en güvenilir bilgilerini sağladılar. Bugün Türkiye'nin dış ticaret ^istatistiklerine güvenerek yola çıkmak karanlığa saplanmakla eş anlama geliyor. Banka sistemi, sırlarla dolu ve her türlü denetimden uzak bir başıboşluğun. içine itildi. Artık piyasa faiz haddini ve çok zaman gerçek kredi hacmini bile bilmek. probalil istik bir niteliğe büründü. Üçüncü-sü, «ünlü» iş adamlarını görüyorum, her gün bir başka kılıkla, ya hava alanında bir dilbere sarılarak ya da bir erkek büstüne yapışarak resim çektiriyor ve kendinden söz ettirmenin yolunu buluyor. Bu tür laübalilikleri kişisel düzeyde düşünemiyorum, özel iş dünyasında büyük bir dejenerasyonun dışa vurması olarak alıyorum. Dejenerasyon ise bir bütündür; iş dünyasından gelecek bilgilerin de çok büyük temizliği gerektireceğine inanıyorum.

Bu iki pratiğe bir de meslekî saptama eklenebilir: İktisat mesleği büyük bir saygınlık ve prestij kaybına uğramış görünüyor. Bu kayıp içinde, iktisat kalfa veya çırakları, kendilerinin iktisatçı olduklarını ileri sürerek, mesleğin saygınlığının zedelenmesine daha büyük- katkıda bulunuyorlar. .

Türkiye'de iktisat mesleğinde de- Gresham Yasası işliyor. kötü para, iyi parayı kovuyor.' Ekonominin kilit yönetim yerlerine. ekonomik sistemin çalışma yasalarının cahili elektrik mühendisleri, inşaat mühendisleri ve

benzerleri dolduruyor. Bu, uzmanlığa karşı rotaryan- esnafın saygısızlığı ile aklın reddini birleştiriyor.

Sonuca geldim: Plansızlık bir bütünlüktür, planlama ise bir sistemdir. Planlama bir döküman veya dökümanın nasıl hazırlanabileceğini gösteren bir teknikler demeti değildir. Bir toplumsal biçimlenmedir.

Planlama, kapitalizmin alternatifidir.

Türkiye'de planlama bir alternatiftir.

Kapitalizmin ve bunu kabaca içeren yeni beş yıllık planın bir alternatifi olmadığını söylemek yalnızca fetişlere güvenmektir. Vardır. Çok basit bir biçimde açıklayabilirim; Türkiye'de dış ticareti kontrol etmeden planlama olmaz. Bunun için ihracat ve ithalâtın tümüyle devlet kontro-luna girmesi gerekiyor. Türkiye'de banka sistemini denetlemeden planlama yapılamaz. Bunun için, Merkez Bankası'nın bir bankalar bankası haline getirilmesi ve bankacılık ile sigortacılığın devletleştirilmesi gerekiyor.

. Üretim kesiminde, üretime yön verebilecek manivelaların, planlama ünitesinin elinde olması zorunlu görünüyor. Planlama ünitesi. çok zaman sanıldığı türden, Devlet Planlama- Teşkilâtı veya planlama komisyonu değildir. Bir planlı ekonomide planlama ünitesi kamu yönetiminin çekirdeği ve bu anlamda tümü oluyor. Demir-çelik ve makina sanayii türünden temel imalât kesiminin, bütün büyük işletmelerinin, planlama ünitesinin kontrolunda olması, daha anlaşılır bir dille, millileştirilmesi gerekiyor.

Uzatmıyorum ve bitiriyorum: Planlama. bir alternatiftir. Toplumu, insan aklına dayalı bir biçimde, yeniden biçimleme çabasıdır. Kalıcıdır. İnsana lâyık ve insana uygun olanıdır.

Planlama, toplumsal yazgıyı, kör güçlerin dövüşüne bırakmamak demek oluyor. Türkiye’nin kendi toplumsal yazgısını bilinçli ellerin alacağı bir dönemi, yakın bir zamanda, yaşayacağına inanıyorum.

YÜKSEK ÜCRETLE SANAYİLEŞME STRATEJİSİ

Hükümetin Türevi Muhalefet Olmamak İçin

— Sayın Küçük, ben size ilk olarak çeşitli çevrelerde zaman zaman gündeme gelen bir tartışma konusunda bir soru yöneltmek istiyorum. Şimdi acaba Türkiye için demokrasiden vazgeçmeden hızlı kalkınma seçeneği var mı? Bu konuyu nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Doğrusu şu aşamada bu sorunun tartışılmasının zamanının geldiğini düşünüyorum. Ben «Demokrasi içinde hızlı kalkınma seçeneği var mı» sorusuna, demokrasi için hızlı kalkınma zorunluluğu var diyorum. Türkiye'de demok-

Osman Ulagay'ın sorularına cevaplar, Cumhuriyet Gazetesi, 27 Nisan 1986.

rasiyi yaşamak için hızlı kalkınma' zorunluluğu var. Çok basit nedenle. Artık dünyanın neresinde olursa olsun, demokrasiyi, sosyalizmi kastetmiyorum, kgpitalist aşamada da demokrasiyi, geniş bir işçi kütlesi üzerine oturtmak zorunlu hale gelmiş. Bunu Türkiye pratiği de çok açık olarak gösterdi. Nerden gösterdi? Gayet açık, kendi deneyimimizden çıktı. İki tane askeri müdahale yaşadık çok yakın dönemlerde, 12 Mart ve 12 Eylül'de. Ve bundan kapitalistler hiçbir rahatsızlık duymadılar: Ciddi bir sorunları olmadı ve kârlarında da önemli bir azalma söz konusu değil. Hatta bu dönemde daha rahatladılar, kârları arttı. Yani kitap okumasalar, başka nedenler de olmasa, sermaye sınıfının demokrasiyle bağlarının çok çok gevşemiş olduğunu görüyoruz. Buna karşılık bu gibi dönemlerde işçiler kaybediyor. Demek ki, onlar şunu özdeşleştirebilirler, «Demek ki, demokrasiyle bizim çıkarlarımız arasında çok yakın, doğrudan bir ilişki var» diyebilirler. Zaten benim belirttiğim demokrasi anlayışı, tıpkı ilk çıkışında da böyle belli bir kavgaya dayanır, burjuva dediğimiz sınıfın asillere karşı olan kavgasına dayanır. Dolayısıyla, eğer Türkiye'de bir demokrasiden önce, demokrasinin maddî temellerini iyice kuracak olursak, sayı itibarıyla işçileri arttırmamız lâzım; kütleyi arttırmamız lâzım. Bu da hızlı kalkınmayla mümkündür. Ayrıca demokrasi sadece bir maddi mesele değil, hakkını arayan insanların rejimidir. Dolayısıyla demokrasiyi gerçekten istiyorsak insanlarımıza hak aramasını öğretmemiz, bu yolda çaba harcamamız gerekir...

— Burada şunu sormak istiyorum, özel sermayenin kârlılığının artmasıyla hızlı büyüme orasında doğrudan bir ilişki yok mu?

— Kısa dönemde yok. Çünkü hiçbir zaman kalkınmayı sürükleyen sektörlerde büyük kâr artışları olmaz. Yatırım malları ve ara malları sektörlerinde kâr oranları düşüktür. Bu nedenle kârların artması sektörel dağılımın düzenli bir kalkınmayı, kendini besleyen bir kalkınmayı sağlayacak yapıdan uzaklaşmasıyla, ilgilidir. İstikrar prog-romlarının neler getirdiğini tartışacak olursak burada ticaret kesiminin ön plana çıktığını, sanayileşmenin durduğunu görürüz...

— Yalçın Bey, şimdi Türkiye siyaset sahnesinde sosyal demokrat olduklarını söyleyen partileri bir kez dbha görüyoruz. Sizce bu partilerin önünde ekonomi stratejisi ve politikaları konusunda ne gibi seçenekler var, ne gibi seçenekler olabilir?

— Benim bu konuda söyleyeceklerim belki ilk bakışta paradoks gibi görülecek ama iktisat tarihinden ve iktisat teorisinden vereceğim iki örnek hiç de paradoks olmadığını gösterecek. Dünyadan gelen ve Türkiye'de de' konuşulan bir tez, kalkınmayla yüksek ücretlerin ve hatta demokrasinin birleşmemesi, bağdaşmaması tezidir. Özellikle 1960'lı yıllarda Yön Dergisi çevresinde hep kalkınma için askeri rejimler gerekli tezi vardı.

— Sözünüzü kesiyorum ama Türkiye'de çok söylenen bir şey de «ekonomiyi salğ iktidarlar büy-ütür» sözüydü galiba...

' — Evet. Ne yazık ki değerli arkadaşım Aydın Güven Gürkan'ın gazetenizde çıkan bir yazısında da bunu gördüm, «sağdan büyümeyi alacağız» diyor. Bu doğru değii. Türkiye tarihi içinde de doğru değil. Türkiye- ekonomide en büyuk atılımlordon birini, Türkiye tarihinin bütünü içinde çok sağ denemeyecek bir dönemde, 1930'larda yapmış. Buna karşılık 1980'lere bakalım, ister demokrasi ol. sun ister olmasın sağ iktidarlar var, ama kalkınma yok. Bugün iktidardaki politik birliğin programında sanayileşme yok. Dünyadaki örneklere bakıyoruz, hep sözü edilen İngiltere'nin düşük ücrete dayalı kalkınma modeli. Ama onun dışında çok az bilinen, hatta az okutulan Amerikan kalkınma modeli var. Amerikan kalkınması yüksek ücretle sanayileşmenin örneğidir. Benim Sovyetler Birliği üzerine yaptığım çalışmalar Sovyet sanayileşmesinin de kendine göre yüksek ücretle gerçekleştiğini gösteriyor. Her iki örnek de yüksek ücretle sanayileşmenin mümkün olduğunu gösteriyor. Şimdi biz Türkiye'de askeri müdahaleler geldiği zaman garip bir paradoksu yaşıyoruz; bu

müdahalelere karşı çıkışları Batılı parlamenterler, Batı kamuoyu yaptığı için bundan dışa açılmayla, Batı'ya açılmayla demokrasi arasında bir birlik olduğu sonucunu çıkartıyoruz. Politik olarak doğru bu, ama ekonomik olarak değil. Yüksek ücretle sanayileşme süreci bu sanayileşmeyi gerçek-leştirinceye kadar dışa kapanmayı gerektiriyor ve bu yöntemle kendini besleyen hızlı bir sanayileşme, daha özgürlükçü bir - ortamı da beraberinde getiriyor. İhracata yönelik sanayileşme ise daha çok askeri diktatörlüklerle birara-da gidiyor...

— Buradbn, sosyal demokrat olduklarını belirten partiler için önereceğiniz seçeneklere nasıl geliyorsunuz?

— Gayet açık. Ben izninizle söyleyeyim, gerek Devlet Planlama Teşkilâtı içinde çalıştığım yıllarda, gerekse onun dışındaki iktisat yazılarımda hep yüzde 8'1ik kalkınmanın sanayileşmenin önündeki sorunların çözümünü yüzde 11-12'lik kalkınmada bulmuşumdur. Çünkü ileri teknolojiyi ancak öyle kullanabilirsiniz. Tabiatıyla yüksek ücretle, hızla sanayileşme sürecinin başlangıcında otarşi demek istemiyorum ama bir ölçüde- dışa, uluslararası rekabete kapanmanız gerek. Birdenbire en büyük ölçekle, uluslararası düzeyde rekabet edebilir teknolojiyi kullanmanıza da imkân yok. Bunlar beraberce gidiyor ve çok ilginç bir durum ortaya çıkıyor, sosyal. demokratlar için. Yani siya, si açıdan dışa açılabilir ama mümkün olduğu kadar bir ekonomik entegrasyonun dışında kalmak ve başka ekonomik bağlantıları kurmaya çalışmak bence sosyal demokrasinin önündeki seçenek. Açıkcası böyle gelip hem «ben sosyal demokratım» deyip hem de düşük ücretli bir düzeni savunamazsınız. Yasalarla ne kadar zorlarsanız zorlayın dünyanın her tarafında sosyal demokratlar çok iyi ücret alan işçi sendikalarıyla birlikte var: doğuşu, çıkışı buradan geliyor. O halde yüksek ücreti reddetmek sosyal demokrasinin kendi maddi tabanını ortadan kaldırır.

— Burada şu soru akla' geliyor: Bir yandan sizin be-

lirttiğiniz gibi sosyal demokrasi için gerekli maddi tabanı oluşturacak, sosyal demokrasinin varlık gerekçesini oluşturacak şekilde yüksek ücret yönünde, gelir dağılımını düzeltici yönde adımlar atmak, bir yandan dO gene sizin öngördüğünüz biçimde yüzde 11-12'lik büyüme hızlarını sağlayacak kaynak birikimini yaratmak, bunu da daıha çok iç pazara önem veren bir anlayışla yapmak mümkün mü, Türkiye'nin koşullarında? .

— Osman Bey, Türkiye teknik anlamda en demokrat dönemi belki de 1964-71 arasında 12 Mart arızasını bir kenara koyarsanız 1964-1975 arasında yaşamıştır. Ben bu döneme küçük burjuvaların altın çağı derim. İşçi kesiminin üst katmanlarıyla memurlar bu dönemde altın çağını yaşamıştır ve o çağ bitmiştir. O dönemde memurlar bir araba, bir kat, bazen bir yazlık almaya başlamıştır. O dönem Türkiye'nin göreceli olarak hızla kalkındığı, işçi ücretlerinin çok yükseğe çıktığı bir dönemdir. Tamam. o dönemde sendikacılarımız çok iyiydi, işçi sınıfımız iyi mücadele etti, iyi ücret artışları elde etti. Bunu hiç yadsımıyorum, ama iki departmanlı bir ekonomide bir yandan hızla dayanıklı tüketim - mallan yapıyorsanız, bunu sadece zenginlere satamazsınız, onun için diğer yandan ücretleri yükselteceksiniz. Bunu da kabul etmek lâzım...

— Bu olay o dönemde böyle gerçekleşti, ancak 1970’-lerin sonunda; da Türkiye iç pazara dönük sanayileşme strQtejisinden dışa dönük sanayileşme esprisine geldi. Belki içe dönük modelin döviz açısından tıkanması da bunu getirdi. Sizce bu noktaryaı neden gelindi?

— Şimdi bakın 1960’lı yıllarda dayanıklı tüketim mallarında sanayicilerin de beklemediği büyük bir patlama oldu Türkiye'de. Pamuk ipliğinde ve ona dayalı sektörlerde de bu görüldü. Planlarla disipline edilmeye çalışılmasına rağmen eşitsiz bir büyüme oldu Türk ekonomisinde ve kurulan kapasiteler iç talebi aşmaya başladı. İç talep yetersiz kaldığı zaman dışarıya açılmaya mecbursunuz. Bence 24 Ocak Kararları denen kararların altında yatan da budur, ancak tabii sadece bu değildir. Uluslararası fiyatlarla rekabet söz konusu olunca bu kez ücretleri ve mülkiyet gelirleri dışındaki tüm gelirleri düşürmeniz gerekiyor. Ücretler yalnızca maliyet - kalemi değil tabii, bir yanıyla da talep kalemi. Dolayısıyla ikisi birbirini tamamlıyor, içerde talebi düşürürken maliyet'leri de düşürerek ihracat için gerekli şartlar oluşturulmuş oluyor. Ayrıca dışa dönük, ihracata yönelik sanayileşme politikası tüketim ma!ılarına dayalı bir sanayileşmeyi de beraberinde getiriyor. Bizim burada bir birikimimiz vardı, yatırım ve ara mallarında, sermaye mallarında, ise önemli bir ihracat kapasitemiz yoktu. Türk ekonomisinin siyasî sorunu da burada bence...

— Bu noktayı biraz açabilir misiniz?

— Süleyman Bey 1970'li yılların sonuna geldiği zaman, veri gelir bölüşümünde ve Türk ekonomisinin veri koşulları içinde tüketim malları sanayileşmesine yönelik politikanın sınırlarına gelmiştik biz. Turgut Bey'in ekonomik düşüncesinde 1970'li yıllarda meydana gelen değişiklik de çok önemli bence. 1970 programı her zaman Turgut Bey'in karşısına. çıkartılacak programdır. Orada açıkça AET'ye karşı çıkan, tüketim malları sanayileşmesini geri plana atan, ara malları ve yatırım malları sanayileşmesine dönmeyi isteyen, özel sektördeki firmaları birleştirmeyi ve rasyonelleştirmeyi amaçlayan bir anlayış vardır ve bu Turgut Bey' in ilk müsteşarlığının son programıdır...

— Yani Turgut Özal gibi 1970'te bu görüşleri savunan bir kişinin 1980'lerdeki çok farklı bir uygulamanın başında[1] bulunması epeyi anlamlı . oluyor bu durumda...

— Bu sorunuza cevap ararken şunu söylemek istiyorum: Bazı sevgili ilerici arkadaşlarım, çeşitli toplantılarda, panellerde inandığım ölçüde düzeltmeye çalıştığım, bir görüş ıileri sürüyorlar, 24 Ocak Kararları'nı tek başına IMF'-nin ya da Dünya Bankası'nın bir zorlaması olarak görüyorlar. Ben, bunu, gerçeği çok abarttığı için doğru bulmuyorum ve Türkiye'deki iç güçlerin de böyle bir politikayı istediklerini düşünüyorum. Ben Türkiye'yi sektör ayrımına. burjuva-işçi gibi ayrımlara girmeden bir bütün olarak düşündüğümüzde öyle dışardan her söyleneni yapan bir varlık olarak görmüyorum, karşılıklı bir bütünleşme vardır,. diyorum. Tabii 1980'li yıllarda Türkiye'de uygulanan politikaların evrensel bir niteliği de var. Yakın tarihe bakarsanız kapitalist dünyada sanayileşmenin prestijinin yüksek -olduğu dönemler hep sistemin kendi içinden veya dışından gelen sosyalist tehdidin yüksek olduğu dönemlerdir, bunu görürsünüz. 1978 yılından itibaren içinde yaşadığımız -koşullar ise inançlı sosyalistler açısından olmasa bile geniş halk kesiminin gözür:ıde sosyalizmin prestijinde önemli gölgeler yaratmıştır. Dolayısıyla sanayileşme de itibar kaybetmiş ve tüccar yaratmanın- marifet haline geldiği b>: döneme girilmiştir. Ben buna «20. yüzyılın artaçağı» diyorum. işte bunun etkilerini Türkiye'de de görüyoruz, dışa -açılmayla birlikte milli gelir içinde ticaret kesiminin payı hızla artıyor. Bu yapıyla, ihracata yönelik sanayileşme yöntemiyle kendini besleyen, sürdüren bir sanayileşmeye girmemizi ise mümkün görmüyorum...

— Bu noktada şöyle bir soru yöneltmek istiyorum . size Yalçın B^: Türkiye sermayesi, Türk sanayicisi bu dışa dönük yaklaşım içinde kendisine kalıcı bir çıkış yolu bulabilecek mi? Yoksa bir nokt^odQ bunun da tıkanacağını görüp yeniden iç pazarı ve iç pazarcı dönük sanayileşmeyi öne çıkaracak bir anlayışı savunma noktasına mı -gelecek? Bu ihtiyacı mı dUyacak?

— Bence duyacaktır. Bunun şimdi göze çarpan bir örneği konut yapımı. En büyük holdingler bile şimdi buna giriyor. Nerede talep varsa oraya giriyorsunuz. Bununla ilgili olarak Vehbi Bey'in kaliteli çelik üretimine -girmesini hatırlamak- gerek. Aslında Vehbi Bey'in kaliteli çelik üretimine girmesi ve bu işe girişen firmasının kurtarılacak bir şirket haline gelmesi Vehbi Bey'in kabahati değildir. Çünkü o beraberinde gelecek başka yatırımlar -düşünerek yapılmıştır. Kaliteli çeliği aldığınız zaman motor sanayiini, onunla birlikte yatırım malları sanayiini de -düşüneceksiniz. Biz o günlerde bu alanı o kadar kârlı görüyorduk ki Vehbi Bey'e bırakmak istemiyorduk, ben o-zaman Cumhuriyet'te bunu yazmıştım' sanıyorum..

— Pekiyi Türkiye içe dıönük, iç pazara dönük sanayileşmenin yeniden gündeme geleceği bir dönemi yaşayabilir mi bundan sonra?

Bence Türkiye o döneme gelecektir ve kendiöe güvenen sosyal demokratlar için bu değerlendirilmesi ger reken bir şanstır. Süleyman Bey'in prestiji de oradan gelmektedir. Biz bugün dürüst bir iktisat tarihçisi olarak kabul, etmeliyiz ki Türkiye'de memurun ve küçük burjuvazinin en iyi şartlara kavuştuğu dönem onun dönemidir. Türkiye ustaların, memurların araba sahibi olduğu, üniversiteden mezun olan bir gencin Ankara Kavaklıdere'de ev tu. -tabildiği bir dönem yaşadı. Türkiye tekrar o döneme gelecektir. Bundan kuşku duymuyorum..

— Ve sosyal demokratların da bunun bilinciyle bir strateji çizmesini. öneriyorsunuz anladığım kadar...

— Ben sosyal demokratların bu konuları, bu politikaları aralarında iyice tartışmalarını, tartışıp güven duyduktan sonra ise birtakım konjonktürel aksaklıklar, birtakım geçici eleştiriler karşısında yalpalamadan, inançla-ve inatla uygulamalarını öneriyorum. Bülent Bey'in asıl -zaafı orada olmuştur, çok tereddütlü bir ekonomi politikası uygulaması olmuştur. Geç kalınıp uygulamasına gec-başlandığı zaman en doğru politika da yanlış sonuç verir.

Sonuçlarını alamayacak kadar iktidarda kalamazsınız, po- -litikanızda inatla ısrar edemezseniz sonuç kötü olabilir. Bence Türkiye şimdi 1970'li yıllarda olduğundan daha fazla, programını iyi çizmiş bir sosyal demokrat iktidara hazır durumdadır. Bu dönemde insanları mutlu etmek daha kolay olacaktır. Böyle bir iktidar o kadar kötü bir dönemden sonra gelmiş olacak ki ne yapsa iyi görünecek. Ancak ekonominin yönetiminde disiplinli ve planlı bir uygulama tabii ki şart. Süleyman Bey bir «comeback» yapabilirse buna dayanacaktır. Şu anda ona oynuyor. Bizim-sosyal demokratlar eğer ciddi iseler bu ekonomik yıkım ve baskı döneminden sonra gelen fırsatı iyi değerlendirir,.. bu şansı kendileri kullanırlar.

Geleceğimizi Batı'da Değil Doğu'da Arıyorum

Dostlarım, Arkadaşlarım.

Biraradayız.

Yine biraradayız.

Bugün de biraradayız. Sevincini duyuyoruz.

Bizleri, Sizleri, hep, denizin üzerindeki ağaç gövde-Jerine benzetiyorum. Bastırıyorlar, suyun dibinde tutuyor-Jar, bir süre kalıyoruz; sonra yukarı fırlıyoruz, ileriye. Hep ileriye fırlıyoruz ve ileriye çıkmak zorundayız.

Hiçbir kaybımızı parça parça kazanmayı kabul etmiyoruz, etmiyorum. Kaybettikleri inatçı yaratıkları yeniden bulunca sevinecek insanlar olamayız, onlardan birisi ol-mamaıkla övünüyorum. Kaybettirenleri pişman edebilmek için, kaybettiklerimizden çok fazlasını birden ve toptan istiyoruz. Bunun için buradayız ve varız.

Ölülerimizden gayrı tüm kayıplarımız, tümüyle, fazlasıyla, zenginleştirilmiş halleriyle yeniden istiyoruz. Az'ı değil, çok'u istiyoruz. istemek, bizim özgürlüğümüzdür. isteme özgürlüğümüze sınır tanımıyorum.

Dostlarım,

Bir yanlışımız üzerinde, izninizle, durmak istiyorum. Baskı, bize, toplumumuza, on yılda bir ve salt bir askerî rejım olarak gelmiyor. Böyle düşünmek teorik, politik ve pratik yanlışlıklar yumağı demek oluyor; bizler. baskıyı, en azından 16 Haziran 1970 tarihinden itibaren sürekli_ yaşıyoruz. Bir süre, 1973'ten hemen sonra bir ışıma göründü, bir serap'tı. Serap olduğuna, mavi bir yanılgı olduğuna zamanında işaret etmiş olmaktan acı dolu bir mutluluk duyduğumu saklayamıyorum.

Uzun ve sürekli baskı. tahribatını, üç biçimde gerçek-

Dönem Yayıncılık tarafından düzenlenen 1 Mayıs 1987 tarihinde İstanbul’da Emek Sineması’nda yapılan konuşmanın özeti. '

!esiyor; kısaca söz etmek durumundayım. Birincisi. aram ızdan, canlar alıyor. birincisi ölülerimiz var. İkincisi, hapislik var; hapislik belki de ölümden çok daha fazla insanlık durumu ile bağdaşmayan bir uygulamadır. İkincisi, tekrarlıyorum. uzun baskı rejiminde hapisler hep dolup taşıyor. Artık bir mutlu ve lânetli azınlığın dışında, hapislik hepimizin yazgısıdır. her an kapımızı çalabiliyor.

Uzun baskı yönetiminin asıl tahribatına geliyorum; Haziran 1970 tarihinden beri yaşadığımız baskıcı yönetim asıl ve en büyük tahribatını beyinlerimizde gösteriyor; üçüncüsü, baskı rejimi, beyinlerimizi hapsediyor. Diğer. tahribat türlerinden- ayrılıyor; ölülerimiz mezarlarında, mahpuslarımız hapisliklerindedir, beyinleri mahpus olanlar, ne yazık. aramızdalar. ‘

Bugün, bey i n leri mizi özgürleştirmek gün ü dür. Hepimize kutlu olsun!

Bugün, beyinlsrimizi özgürleştirmek, hülyamızı büyütmek. ufkumuzu yükseltmek günüdür. hepimize kutlu olsun!

Dostlarım. kayıplarımıza ve uzun baskının tahribatına dönüyorum. Bizler. bu ülkenin ilericileri. bizler, bu toprakların devrimcileri, Sizler. yakın zamanlarda çok severek kullanmaya başladığım bir niteleme He, bu toplumun ilerici devrimcileri, uzun yıllar NATO'ya ve AET'ye «hayır» dediniz ve dedik. Bugün aramızdan AET'ye «evet» diyenler, NATO'ya «kabul» işareti gönderenler çıkabiliyorsa, bu yalnızca ve yalnızca her on

yılda bir gelen değil, 1970 Haziran ayından beri bir karabasan türünden üzerimizden çekilmeyen baskının sonucudr. AET'ye «kabul» demek, NA-TÖ'ya «evet» haberleri göndermek yalnızca ve yalnızca beyinlerimizin de hapsedildiğinin işaretidir.

Bugün de hepimizi beyinlerimizi özgürleştirmeye çağırıyorum.

Hülyamızı elimize almaya, ufkumuzu mavi göklere çevirmeye çağırıyorum.

Bugün de ve buradan. Sizleri de yansıttığıma inanarak. tıpkı eski günlerde olduğu gibi NATO'ya ve AET'ye «hayır» diye bağırıyorum.

Sizlerin de inançlarını dile getirdiğime inanarak, tekellerin askerî örgütü NATO ile tekellerin ekonomik örgütü AET'yi reddediyorum.

Beyinlerimizin hapisliğini kabul edemem. Dostlarım, bütün kutsal kitaplar biraraya gelse, tüm klasikler birleş* se, ustalarımın hepsi mezarlarından çıkıp sol yanıma gelseler, beni, AET'ye razı edemezler ve bana, NATO'yu kabul ettiremezler. Bizim yolumuz dik'tir, bizim' yolumuz açık'tır, bizim yolumuz tek'tir. Bunları tekrarlamaktan sevinç duyuyorum.

Batı Avrupa ile ekonomik bütünleşmeyi ve bundan da-önce siyasal birliği kabul etmiyorum ve reddediyorum. Av-rupalıklşmak ve Avrupa'nın bir-parçası olmak, Sultan Me-cit'in, Büyük Reşit Paşa'nın ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yoludur, bu yol artık aşınmış ve eskimiştir. Sultan Mecit'in, Reşit Paşa'nın, Kemal Paşa'nın eskimiş yolları artık bizim yolumuz olamaz, bizim yolumuz değildir.

Artık tarih bize, Avrupa ile bütünleşmek değil, Avrupa'yı açmak görevi veriyor. Biz Avrupa'yı aşmak zorundayız, bunun için de Avrupa iie siyasal-bütünleşmeyi ilkesel olarak reddetmek durumundayız.

Dostlarım, Arkadaşlarım,

Büyük Reşit Paşa, Reşit Paşa'nın yetiştirmeleri olup-bir süre Avrupa'da siyasal mücadele sürdüren Namık Kemal, Şinasi ve Ziya Paşa türünden seçkin aydınlarımız için -Avrupalılaşmak ülküsü, bir tür dış özgürlük güvencesi sayıldı; bunun için Avrupa yanlısı bir politikayı savundular.

Tanzimat aydınlarından yüz - elli yıl kadar sonra, AET'yi ve -giderek NATO'yu iç özgürlüklerimizin güvencesi sayamayız. Özgürlüklerimizin güvencesi, bizleriz, sizlersiniz, bilinçli ve mücadeleci işçi sınıfımızdır, yeniden doğup toparlanma sancıları yaşayan devrimci gençlerimizdir, geniş-emekçi halkımızdır.

Bütün özgürlüklerimizin ve tüm güzelliklerin kaynağı ve yaratıcıları bu topraklardadır. Bundan kuşku duymayı, -bir beyin hapisliği sayıyorum. Ortak pazar ile ortaklığı, gelecek coşkulu ve akılcı günlerin, hepimizin ortak geleceğinin en büyük engeli sayıyorum. Ortak Pazar'ı gelecek:

.güzel günlerin önüne çıkarılmış bir tuzak olarak görüyorum ve yeniden reddediyorum.

Arkadaşlarım., bu kentin ilk adı, Nova Roma'dır. Yeni Roma demek oluyor. Constantinopolis, ya da Arapçası ile Kostantiniye, bundan sonraki adıdır. Bu ad bile, bizim. Doğu Roma İmparatorluğu kanalıyla, Roma'nın varisleri orasında yer aldığımızı gösteriyor. Batı Avrupa da, bizim gibi, Roma'nın varisidir, şimdi tekellerin boyunduruğunda çürüyor.

Dostlarım, Humeyni Devrimi’nde bir umacı görerek, Batı Avrupa'da tekellerin kokuşmuş egemenliğine sığınmayı, yağmurdan kaçmak' için doluya koşmak sayıyorum. Tümüyle akılsızca bir koşu sayıyorum ve tümüyle reddediyorum.

Parantez açmam gerekiyor, beyinlerimizin hapisliği islâmik baskılar alanında iki tür eğilime yol açıyor. İslâmik baskılar, kimi çevrelerde, tekellerin egemenliğinde çürüyen Batı Avrupa He bütünleşme eğilimlerini kamçılıyor. Kimi çevrelerde ise, islâmcı akımlarla uyuşma yollarını zorluyor. Bu parantez çevresinde bu konudaki görüşterimi özetliyorum. Coşkulu ve akılcı yönetimimizin daha ilk so-bahında, sosyalist hükümetimizin daha ilk gününde, okul ve resmî dairelerdeki cami ve mescitlerin tümünü kapatacağımızdan hiç kimsenin kuşkusu olmamalıdır. insanlarımızın dinsel inançlarına saygımız vardır. Ancak dinsel inançları toplumumuzu yöneten ilkeler haline getirmek isteyen akımlarla mücadele gündemimizin ilk maddeleri ara-ısındadır; bundan da öte, toplum içinde dinsel inançların etkinliğini giderek azaltmak önemli amaçlarımızdan birisidir. •

Somut görünebilir, ilkesel saydığım için değinebiliyorum. Sosyalist hükümetimizin ilk sabahında, minarelerdeki tüm hoparlörleri indireceğimizi şimdiden açıklamayı yararlı buluyorum. Herkesin çok rahat olacağı bir düzenin hülyasını taşıyoruz, kimsenin ve özellikle emekçi yığınların sabah uykularını böldürmeyiz. Ancak sosyalist düzenimizde, duasını yapmak ve namazını kılmak isteyenleri, istedikleri zamanda haberdar edecek telefon sistemimi rahat-[ıkla kurabiliriz. Yine ancak, bunu, hıristiyan veya başka inanç sahibi yurttaşlarımıza da. aynı istekle ve eşitlik duygusuyla yaparız.

Dostlarım,

Her beraberlik bir reddi içeriyor. Her ortaklık bir dışlamayı anlatıyor. Her toplama aynı zamanda bir çıkarmadır. Şimdi, bu ortaklık tartışmasından çıkardıklarımı özetliyorum. Türkiye'nin gelecek siyasal haritasını Batı'da değil, Doğu'da'arıyorum. Ortak Pazar ile ortaklık yerine. komşularımızla ortaklık öneriyorum.

önerim son derece açıktır: Suriye'den başlayan. Irak, jran ve Afganistan'ı içine alan Doğu Ortak ToplulUğu'-nu düşünmek zorundayız. Bu topluluk içinde özgür Filistin'e mutlak yer olmalıdır. Ayrıca Helenler'in, Türkiye'yi Ortak Pazar kapısında tutmayı amaçlayan çabalarına hayıflanmak yerine, Helenler'i de Doğu Ortak Topluluğu içinde görmeliyiz. Yanlışlıkla Yunan olarak adlandırdığımız Helenler'e kuru bir dostluk değil ortaklık önermemiz gerektiğine inanıyorum. Helenler ile geçmişimizde çok büyük ortaklıklar var, geleceğimiz de ortak olmalıdır.

Konuşmamı sürdürüyorum. İnsanın nitelikleri üzerinde durmak istiyorum.

Sadakat, cömertlik, yüreklilik, topluma hizmet isteği, eğer bütün bunlar insanı insan yapan nitelikler değilse, başka ne var? Başkaca, bir de, ortaklık duygusunu eklemek gereğini duyuyorum. İlkel insanda var olan ortaklık güdüsü. kapitalizmle birlikte ortadan kaybolmaya yüz tuttu, ancak, gelecek insanı belirleyecek en net duygulardan birisi olarak karşımıza çıkıyor.

Üstelik Türkiye'nin zengin somutunda paradoksal olarak çıkıyor, acılı ve şaşırtıcı bir biçimde gelişiyor. Uzun baskı döneminin kütlesel hapislik uygulamaları, en çok, toplumdaki ortaklık ülküsünü bastırmak için gerekli görülüyor. Ancak ne. büyük ve şaşırtıcı paradokstur; hapislikte insanlar,

çoğu gençliklerinde, kütlesel olarak komün deneyiminden geçiyorlar, ortak yaşamayı öğreniyorlar. ortaklık güdü ve duygusu, kişiliklerinin belirleşen çizgilerinden birisi olmak üzere, zorla kakılıyor.

Hapislikte komün yaşamını, büyük bir olumsuzluğun büyük bir olumluluk doğurması olarak algılıyorum. Bunu, fabrikalardaki ortak emek süreci ile birlikte, geleceğin kuruluş zorluklarını azaltıcı bir birikim olarak görüyorum.

Geleceğimizin ortak olduğuna inanıyorum. -

Ancak, bir de, geçmişinde ortaklık olmayanların geleceğinde ortaklık olamayacağına inanıyorum.

Bu nedenle, Sizleri, bugün de, bu beyinlerin özgürleştiği, hülyaların büyüdüğü, ufukların genişlediği böyle bir günde, önce, geçmişimizde ortaklığa çağırıyorum.

Önce ölülerimizde ortaklığa çağırıyorum.

Çağırıyorum. Eskilerden Mustafa Suphi, bizim ölümüz-dür. Yakınlardan Mahir Cayan da bizim ölümüzdür. Şefik Hüsnü bizim ölümüzdür, Doktor Hikmet Kıvılcımlı bizim. ölümüzdür.

Yol tartışması canlılar içindir, ölülerimizi sahiplenirken yalnızca ülkülerine ve yüreklerine bakmamızı öneriyorum. Ülküleri ortak ve yürekleri bizim olan ölülerimizi, paylaşmaya ve paylaştırmaya, kimsenin niyet ve cüret etmemesini diliyorum. Ölülerimizde özel mülkiyet eğilimleriyle sonuna kadar mücadele edeceğimizi açıklama gereğini duyuyorum. ^

Onlar, bir bayram gününde mezarlarından sessizce-kalkıp bizim şenliğimize katılacaklar, yalnızca yüzleri biraz solgun, buna inanıyorum. Bunun için sürdürüyorum. Nazım Hikmet bizim ölümüzdür, Deniz-Yusuf-Hüseyin de bizimdir. Necdet de bizimdir, Mustafa da bizimdir, dirençli genç Erdal da bizimdir. - Hepsi bizimdir.

Bütün hapishaneler bizimdir.

Bizimki bir büyük zenginliktir. .

Bizimki büyük bir zenginliktir. Gelecek bizimdir. Coşkulu ve akılcı gelecek hem bizimdir ve hem de isteyebileceğimiz ölçüde yakındır. Geleceğimiz üzerimize geliyor,. geleceğimizin gelişini görüyorum.

Başka işarete gerek var mı? Ölülerimizin zenginliği, hapishanelerimizin artan sayısı ile genişleyen nüfusu, yalnızca ve yalnızca güzel geleceğimizin yakınlığına işaret ediyor. Bugün de, hülyamızın bütün karanlıkları yırttığı;

böyle bir günde, toplumumuzun bir minyatürü olması gereken beyinlerimizi özgürleştirdiğimiz bugün de, ufkumuzu bir ok gibi cepheye fırlattığımız 1 Mayıs'ta, 1987 tarihin.- de, Sizlerden, güzel geleceğimizin üzerimize yürüdüğünü görmenizi diliyorum.

Yeniden birlikteyiz. Birlikte olmak sevinç'tir.

Yeniden bir yürüyüşün başındayız. Umutluyuz.

Umudumuz, damarlarımızdaki kandır. Kanımızı kuru-' tamıyorlar. Bizleri, Sizleri, bir süre, suyun dibine itiyorlar, suyun dibine itilmiş ağaç gövdeleri türünden, bir süre sonra ileriye fırlıyoruz. Büyük Yürüyüş'e devam etmek üzere elele tutuşuyoruz.

Ne mutlu Büyük Yürüyüş için elele tutuşaniara!

Ne mutlu Sizlere!

Ne mutlu, bugün aramızda olmayan, ancak yürekleri bizimle olanlara!

Ne mutlu, yürekleri bir büyük umutla çarpanlara!

Bu çalışmam, tarih, güncel ve aşk üzerinedir.

Tarihçi değilim; tarihin yeni bir peryodizasyonunu yapıyorum.
Varsa «tarihçiler» üniversitedeler; hiç bir tarihçiden izin almadan, kütlelerin içinde, tarihi yeniden bölüyorum. Geleceği bütünleştirmek için, tarihi yeniden bölmek zorunluluğu duyuyorum
Tarihini değiştirmeyenler, talihini değiştiremezler.

Tarihin yeniden bölünmesi bir başka bakış açısı oluyor.
19 Mayıs ile 27 Mayıs bölünmesi bir başka bakış açısı oluyor.
Bundan böyle kütlelere böyle akmasını diliyorum; umuyorum.
Kütleler; hep günceli yaşamak zorunluluğuyla karşılaşıyorlar.

Aşk, insanın sonsuzu bulma serüvenidir.
Aşk, dişlilerin birbirine geçmesidir. Sevgi, karşılıklı olarak bilmektir ve derinlik duymaktır.
Aşk dişlilerin kenetlenip, açılmasıdır. Kenetlenmişlerin geleceğe yürüyüşü oluyor.

87-34-Y-0062-0013

KDV dahil 4620.—TL.

1

Işık Forumu’na katılan aydınları, Garbaçov, Kremlin’-de kabul ediyor. Görüşme, Sovyetler Birliği Komünist Partisi, teorik yayın organı

Komunist'te yayınlanıyor. Bir yerde şunlar var: «Yaşar Kemal’, serdeçno blagodarit Mihaila Sergeyeviça za vstreçu, za vse to, şto on skazal ee uçastnikov». Yaşar Kemal, görüşme için ve katılanlarla ilgili olarak söyledikleri nedeniyle Mihail Sergeyeviç’e kalben teşekkür ediyor: bunları yazıyor.

Komünist, Noyabr’ 1986, sayı 16, s. 7.

2

İhracat ile eşitsiz gelişme arasındaki işlevsel bağlantı, ilk önce, on dokuzuncu yüz yılın sonunda, Lenin’in yazdığı,. Razvitaya Kapitalizma v Rossii'de kuruldu.